T.C.

KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

İNSAN KARŞISINDA BİR ROMANCI OLARAK TARIK BUĞRA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

ERTAN YILDIRIM

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. OĞUZ ÖCAL

KIRIKKALE - 2014

T.C.

KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

İNSAN KARŞISINDA BİR ROMANCI OLARAK TARIK BUĞRA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

ERTAN YILDIRIM

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. OĞUZ ÖCAL

KIRIKKALE - 2014

ONAY

Ertan YILDIRIM tarafından hazırlanan "İnsan Karşısında Bir Romancı Olarak Tarık BUĞRA" başlıklı bu çalışma …../../……/…… tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda (oybirliği/oyçokluğu) ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından, Yeni Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

(imza)
[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Başkan)
……

[İmza]
[Unvanı, Adı ve Soyadı]
……

[İmza]
[Unvanı, Adı ve Soyadı]
……

[İmza]
[Unvanı, Adı ve Soyadı]
……

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum "İnsan Karşısında Bir Romancı Olarak Tarık BUĞRA" adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve faydalandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak faydalanılmış olduğunu belirtir, bunu şeref ve haysiyetimle doğrularım.

Tarih: …../…../…...…

Adı Soyadı: Ertan YILDIRIM

İmza:

ÖNSÖZ

Roman, evrenin en özel varlığı olan insanı, bütün yönleriyle ortaya koyma iddiasında olan, edebi bir türdür. Yazar, yaşanmış ya da yaşanabilir olayları, kurgusal bir yapı çerçevesinde, romanları vasıtasıyla okurlarıyla paylaşır. Eserin, okuyucuyla paylaşımı bir nevi yazarın, eseri çevreleyen olaylar ve kahramanlar vasıtasıyla kendini ifade etme çabasıdır.

Bu çalışmanın temel amacı da Türk edebiyatının önemli yazarlarından biri olarak kabul edilen Tarık Buğra'nın romanlarında insanı, nasıl ele aldığını, Takiyettin Mengüşoğlu'nun, İnsan Felsefesi eserindeki "İnsanın Varlık Şartları"ndan yola çıkarak ortaya koymaktır. Mengüşoğlu, eserinde insanı, insan yapan bu fenomenleri "insanın bilen, yapıp-eden, değerlerin sesini duyan, tavır takınan, önceden gören ve önceden belirleyen, isteyen, özgür hareketleri olan, tarihsel olan, ideleştiren, kendisini bir şeye veren, seven, çalışan, eğiten ve eğitilen, devlet kuran, inanan, sanat ve tekniğin yaratıcısı olan, konuşan, biyopsişik bir yapıya sahip olan bir varlık" (Mengüşoğlu, 1988: 13) olarak tanımlar.

Mengüşoğlu'nun tanımladığı fenomenlerin, çıkış noktası olarak alındığı bu çalışmada, İnsan, somut bir bütün olarak incelenmiş; Tarık Buğra; romanlarında, İnsanı hangi şartları yerine getirdiğinde kabul ediyor? Sorusuna cevap aranmıştır. Kahramanların derinlikli incelenmesi yoluyla kahramanların varlık şartlarını gerçekleştirip gerçekleştiremedikleri ortaya konmuştur. Fenomenlerin varlığının tespiti, roman kahramanlarının yazarın ortaya koyduğu kurgusal arenada söz ve eylemlerine bakılarak gerçekleşmiştir.

Tarık Buğra'nın roman kahramanları "İnsanın Varlık Şartları" temelinde değerlendirildiğinde görülmüştür ki, Tarık Buğra, insanı anlamlı çalıştığında, tavır takındığında, toplumun değerleriyle bütünleştiğinde, ideleştirdiğinde, tarihselliğini kurduğunda, yüksek değerleri benimseyip özgür olduğunda kabul ediyor, bu değerlerden yoksun olduğunda ise kabul etmiyor. Buğra, İnsanın topluma faydalı olması, üretmesi ve ülkenin geleceğine katkı sunması gerektiğine inanıyor. Bu bağlamda insanın varlık şartlarının gereğini yerine getirmesini çok önemsiyor ve

insanın yaşamı süresince ortaya koyduklarının toplumun ve insanlığın geleceğinin inşasındaki rolünü sık sık okura hatırlatıyor.

Çalışmada ortaya çıkan diğer bir sonuç da Tarık Buğra'nın "İnsanın varlık şartları"nı yerine getirmeyen bazı kahramanları, romanın akışı içerisinde zamana ve olayların gelişimine bağlı olarak insanın varlık şartlarını yerine getiren kahramanlara dönüştürdüğü gerçeğidir. İstanbullu Hoca'nın Küçük Ağa, Osmancığın Osman Bey olması bu dönüşümün en çarpıcı örneklerindendir. Ayrıca Buğra'nın kabul etmediği roman kahramanlarını, onların anlamdan yoksun çalışmalarını, araç değerlere yönelişlerini, tarihselliğini kuramayışlarını ve özgür olmayışlarını da okuyucuya bütün açıklığıyla ifşa etmeye çalıştığı bu çalışmayla tespit edilmiştir.

Çalışma, ayrıca Takiyettin Mengüşoğlu'nun, İnsan Felsefesi eserindeki "İnsanın Varlık Şartları" çerçevesinde roman kahramanlarını ele alarak, yeni bir bakış açısı ortaya koymuş, Türk edebiyatının diğer değerli yazarlarının insana bakışlarını anlama noktasında da bir zemin oluşturmuştur.

Tarık Buğra'nın insana bakışının ortaya konduğu bu çalışmada, desteğini hep yanımda hissettiğim aileme, fikirleriyle yanımda olan İhsan Başer'e; arayışlarım sırasında samimiyeti, bilgisi ve hoşgörüsüyle bana katkılarını esirgemeyen değerli hocam Doç. Dr. Oğuz ÖCAL'a teşekkürlerimi sunarım.

Ertan YILDIRIM

KIRIKKALE-2014

ÖZET

[YILDIRIM Ertan],[İnsan Karşısında Bir Romancı Olarak Tarık BUĞRA],[Yüksek Lisans], Kırıkkale,[2014]

Bu çalışmada Türk edebiyatının ünlü romancısı Tarık Buğra'nın romanları, Takiyettin Mengüşoğlu'nun 'İnsan Felsefesi' kitabındaki 'İnsanın Varlık Yapısı ve Nitelikleri' çerçevesinde incelenmiştir.

Çalışmanın girişinde, yapılan çalışmanın amacı ve ulaşmak istediği sonuçlar üzerinde durulmuştur. Akabinde Takiyettin Mengüşoğlu'nun, İnsan Felsefesi kitabındaki 'İnsanın Varlık Yapısı ve Nitelikleri' kısaca ele alınmıştır. Çalışmanın ana bölümünde ise; Tarık Buğra'nın romanlarında öne çıkan kahramanların söz ve eylemlerine bakılarak, insanın varlık şartlarını karşılayıp karşılamadıkları irdelenmiştir.

Çalışmanın sonucunda ise, Tarık Buğra'nın, insanı: değerleri duyduğunda, halis niyetli olduğunda, özgür olduğunda, tarihselliğini kurduğunda, ideleştirdiğinde, kendini bir şeye verdiğinde, tavır takındığında kabul ettiği; özgürleşemediğinde, araç değerlerin tutsağı olduğunda, ideleştiremediğinde, halis niyetli olmadığında, değerleri duymadığında kabul etmediği görülmüştür. Ayrıca Çalışmada karşımıza çıkan bir başka sonuç da Tarık Buğra'nın yüksek değerleri içselleştirmiş bir toplum arzusudur. Buğra'ya göre böyle bir toplum yapısı da ancak "İnsanın Varlık Şartları"nı layıkıyla yerine getiren bireylerle mümkün olacaktır.

Anahtar Sözcükler

1.Tarık Buğra

2.Roman

3. İnsan

4.Varlık Şartları

5. Takiyettin Mengüşoğlu

ABSTRACT

[YILDIRIM Ertan], [The way Tarik Bugra , as a novelist, handles his characters in his novels], [Master's Degree], Kırıkkale,[2014]

In this study, the novels of Tarik Bugra, a distinguished novelist, are examined according to 'The Entity Structure of Man and His Qualifications' which are in the book ' Human Philosophy' by Takiyettin Mengusoglu.

In the beginning, the aim of the study and the results to be reached are referred. Afterwards, ' The Entity Structure of Man and His Qualifications' which are in the book 'Human Philosophy' by Takiyettin Mengusoglu are dealt briefly. In the main part of the study, whether or not the outstanding characters in the novels by Tarik Bugra have the requirements for being mankind has been scrutinized through their speech and behaviour.

At the end of the study it is seen that Tarik Bugra approves man when he senses values, is faitful, free, historical, ideates, commits himself to something, adopts an attitude, but he doesn't approve man when he cannot make himself free, becomes a hostage to means values, doesn't ideate, isn't faitful, doesn't sense values. Besides, another result we see in this study is Tarik Bugra's desire for a society who have internalised high values. According to Bugra, this can only be achieved with individuals who have fulfilled conditions of existence.

Key Words

1.Tarık Bugra

2.The novel

3. Man

4. The conditions of existence

5. Takiyettin Mengusoglu

İÇİNDEKİLER :

ÖNSÖZ……..……...……..…i

TÜRKÇE ÖZET SAYFASI.…….iii

İNGİLİZCE ÖZET (ABSTRACT) SAYFASI…….…....iv

İÇİNDEKİLER…….…..……v

GİRİŞ……...1

1.BÖLÜM……..14

TAKİYETTİN MENGÜŞOĞLU 'İNSANIN VARLIK ŞARTLARI VE NİTELİKLERİ'……....14

1.1.Bilen Bir Varlık Olarak İnsan……..……14

1.2.Tarihsel Bir Varlık Olarak İnsan……...……...14

1.3.Yapıp-Eden Bir Varlık Olarak İnsan……....17

1.4.Tavır Takınan Bir Varlık Olarak İnsan……...18

1.5.Özgür Bir Varlık Olarak İnsan…….…18

1.6.Önceden Gören, Önceden Belirleyen Bir Varlık Olarak İnsan…..…20

1.7. İsteyen Bir Varlık Olarak İnsan……..…..…21

1.8.İdeleştiren Bir Varlık Olarak İnsan……...…..…..22

1.9.Kendisini Bir Şeye Veren, Seven Bir Varlık Olarak İnsan……..…23

1.10. İnanan Bir Varlık Olarak İnsan…….....24

1.11.Değerleri Duyan Bir Varlık Olarak İnsan……..…24

1.12.Çalışan Bir Varlık Olarak İnsan…….…28

2. BÖLÜM…….29

TARIK BUĞRA ROMANLARININ 'İNSANIN VARLIK ŞARTLARI' ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ……..……29

2.1. Dönemeçte…….…….…….29

2.2. Küçük Ağa.…….…..…..47

2.3. Küçük Ağa Ankara'da…….……..55

2.4. Osmancık.…….…..…61

2.5. Firavun İmanı.…….……...69

2.6. Yağmur Beklerken…….…...….....78

2.7. İbiş'in Rüyası…….…….....…89

2.8. Yalnızlar……..97

2.9. Gençliğim Eyvah…….....107

2.10. Siyah Kehribar……..…..…121

2.11. Dünyanın En Pis Sokağı…….....…127

3.BÖLÜM…….…...136

ROMANLAR VE KAHRAMANLAR TABLOSU……...…..…….136

4. BÖLÜM……...138

TARIK BUĞRA'NIN HAYAT HİKÂYESİ……....…….…138

KAYNAKÇA…….……...……...……143

GİRİŞ

Edebi eserlerinin ortaya çıkmasında, birçok etken vardır. Bu etkenlerden en önemlisi edebi eserleri oluşturan sanatçıların kendilerini ifade etme çabasıdır. Yazarlar, tarihsel süreç içerisinde kendilerini diğer insanlara anlatabilmek için en gelişmiş iletişim aracı olan dili kullanmışlardır. Kendini anlatma çabası, yazarların farklı alanlardaki yeteneklerine, bilgi ve donanımlarına bağlı olarak değişik formlar altında dil malzemesini kullanma ve ortaya bir estetik eser koyma biçiminde sonuç vermiştir.

Yazarlar, sanatın ve bilimin birikimlerinden faydalanarak insanın iç dünyasını, duygu, düşünce ve hayallerini dil malzemesi ile eserlerinde somutlaştırmışlardır. Bu somutlama, genellikle insanların varoluşlarını, tasarımlarını, toplumsal bir olay ya da olgu karşısında takındıkları tavrı, insan ilişkilerini ve değişik insanlık durumlarını en iyi yansıtabilen tür olan roman etrafında gelişmiştir. Bu nedenle romancı ilk bakışta okur tarafından bir insan araştırmacısı gibi görünür. Aslında bu durumun temel nedeni romancının "insan nedir?" sorusundan yola çıkmasıdır. Romancı, ortaya koyduğu kurguyla insanı anlama çabalarına katkı sunar. Romancının aslında yaptığı eylem, insanı tanımak ve bunun sonucunda hayatı anlamlandırmaktır. Verili gerçekliğin karşısındaki insanı ve bu insanın gerçeklikteki yerini araştırma arzusu, ortaya felsefi ve sosyolojik temelleri olan estetik ürünlerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bunun sonucunda "insanın varoluşu" kavramı, bilimsel olarak ele alınarak ulaşılabilir bir ontolojik düzeye indirgenmeye çalışılmıştır; çünkü varoluşsal bir birlikteliği oluşturan özellikler edebi ürünlerde, dilde saklıdır. Bu nedenle dil vasıtasıyla özne olan bireyin, içinde yaşadığı dünyayı bir yer olarak algılaması sağlanır. Bu özellik romanda; insanın varoluş şartlarını gerçekleştirmek için olanaklı olan yerin dünya olduğunu kavramasını sağlayacaktır. Dil ve işlevleri sayesinde toplumsal, tarihsel ve bireysel olarak insanın kendisini tanımlaması olanağı ortaya çıkar. Başka bir bakış açısıyla romancı insanın varoluş şartlarını roman kurgusuyla dil sayesinde görünür kılar. Bu nedenle edebiyat vasıtasıyla "insan" kendisini özne olarak varsaymayı oluşturabilmiş, yani dil aracılığıyla kendisini eşyanın merkezinde etkin bir şekilde konumlandırmıştır.

Roman adını verdiğimiz tür, aslında insanın kendi kendisiyle verdiği mücadelenin sonucu ortaya çıkan gerilimlerin bütünüdür. Bu gerilim, kendisini değişik şekillerde gösterir. Aslında insanın, kendi kendisiyle çatışarak ulaşmak istediği şey, insan olarak kendini görmek, gördükten sonra varoluşunu gerçekleştirip yaşamını etkin bir şekilde sürdürebilmektir. Özne olarak insan, kendisini dünya üzerinde konumlandırmasıyla, hayattaki yeri ve nesnelerle olan ilişkisini de kavramış olur. Romancı, insanı çözerek aslında yaşamın özü olan "varoluş" kavramının içeriğini doldurur. Bu doldurma eylemi okuyucuda ontolojik boşalmayı sağlayarak, insanın, hayat dengesini kurmasına zemin hazırlar.

İnsanların büyük bir çoğunluğu hayatı, anlamının dışında bir yapı olarak algılarlar. Hayat, bu kesimler için ihtiyaçların karşılanıp giderildiği sadece somut olanın anlam ifade ettiği bir yapı olarak düşünülür. Bu nedenle insan, hayatın asıl amacından uzaklaşmış, hayata çıkarlarının penceresinden bakar olmuştur. Bu nedenle romancı açısından iki önemli şey vardır: İnsanın var olma nedenini insana tekrar hatırlatmak ve insana varoluş şartlarından hangilerini gerçekleştirdiğinde gerçek manada kabul göreceğini göstermektir.

Yukarıda verilen bilgiler ışığında, bu çalışmada Tarık Buğra'nın roman kahramanlarına insanın varlık şartları çerçevesinde bakılmıştır. Bu şekilde Buğra'nın hayata ve insanlara bakışı ortaya konmaya çalışılmıştır. Tarık Buğra, yazdığı başarılı eserlerle edebî kültürümüzün zenginleşmesine önemli katkılar sağlamış müstesna bir yazardır. O, eserlerinde insanı kavramaya çalışmış, yazdıklarıyla insana, topluma ve yaşadığı döneme ayna tutmuştur.

Tarık Buğra'nın, yaşadığı dönemi kendi penceresinden okura sunması, tarihe bir not düşme olarak değerlendirilebilir. "Tarık Buğra ismi hak ettiği şekilde tarihe mal olmuştur. Romana farklı bir açılım, değişik bir bakış açısı getirdiği şüphesizdir. Tarihi romanların klişe tiplerine alternatif kahramanlarla karşılık veren romancı, nehir roman formunu tamamlamış bir sanatkârdır. Osmancık, Küçük Ağa, Yağmur Beklerken, Gençliğim Eyvah, Dünya'nın En Pis Sokağı hep dönüm noktaları, tarihin üzerinde gezinen projektörler oldu. Osmanlı, Cumhuriyet, Demokratik Parti dönemlerinin değişimlerini ele aldı" (Ayyıldız, 2011: 133).

Buğra, yazdıklarının insan ve toplum için yeni olmasının yanı sıra faydalı olmasına da özen göstermiştir. "Önce kendim karar veririm. Anlatmaya değer mi, bu söyleyeceklerim bir şey getiriyor mu insan için, insan ilişkileri için. Ve tabiatıyla önlenemez bir şekilde toplum için, bir şeyler getiriyor mu? Buna 'evet', diyebilecek cesareti bulursam işe girişiyorum. Ondan sonrası artık okuyucunun bileceği şeydir" (Tekin, 2004: 15).

Tarık Buğra'nın eserlerinde, dönemin zihniyeti ile bu zihniyetin insan ve toplum yaşamına yansımalarını da görmek mümkündür. Buğra, toplumsal olaylara duyarsız kalmamış, bu olayların insan yaşamına etkilerini, kahramanları vasıtasıyla okura sunmuştur. Eserleriyle toplumsal olayların iç yüzünü ortaya koymaya çalışmıştır. Bunu yaparken romancılığından da yer yer ödün vermiştir. "… kasaba anlatımında mükemmel bir roman yakalayan Buğra, ideolojik kaygıları öne çıkardığı zaman samimi sanatkârlığından çok şey kaybetmektedir. Gençliğim Eyvah, Dünya'nın En Pis Sokağı romanlarının zayıflığı ideolojik bakıştan kaynaklanır ancak, büyük romancı olmasını da gölgelemez" (Ayyıldız, 2011: 133).

Tarık Buğra, gazeteci sıfatıyla yazdığı makale, fıkra, deneme gibi türlerin yanı sıra gezi yazıları, tiyatro, öykü ve özellikle romanlarıyla Türk edebiyatının en önemli simalarından biri olmuştur. O, eserlerinde insanı, insanın hallerini anlatmaya çalışır. Yazma serüveni de zaten insanı anlatma çabasının bir sonucudur. "Yazar olmaya karar verişim, evet, on yedinci yaşımda, benimsediğim örneklerle, insanı ve insan ilişkilerini, insan kaderini anlatmaya değer buluşumla başlar: İnsanı, ilişkileri ve kaderi içinde ben de yorumlamalıyım tutkusu, o kadar" (Özlük, 2009 : 57).

Tarık Buğra, yazmaya hikaye ile başlamıştır. Edebiyatın birçok türünde eser vermiş, romanlarıyla ön plana çıkmıştır. Onun yayınlanmış hepsi birbirinden değerli on bir romanı bulunmaktadır. Yayınlanış sırasıyla bu romanlar şunlardır: Siyah Kehribar (1955), Küçük Ağa (1964), Küçük Ağa Ankara'da (1966), İbişin Rüyası (1970), Firavun İmanı (1976), Gençliğim Eyvah (1979), Dönemeçte (1980), Yalnızlar (1981), Yağmur Beklerken (1981), Osmancık (1983), Dünyanın En Pis Sokağı (1989)

‘İnsan karşısında bir romancı olarak Tarık Buğra’, adıyla sunulan bu çalışmada Buğra’nın romanlarında insanı ele alış biçimi üzerinde durulmuştur. İncelemenin ana unsurunu, Tarık Buğra’nın romanlarındaki insan davranışları ve seçimleri oluşturmuştur. Roman kahramanlarının sözleri, davranışları, seçimlerine bakarak onların, insanın varlık şartlarını yerine getirip getirmediği değerlendirilmiş ve bir sonuca varılmıştır. Çalışmada, yazarlığının ‘insan’ odaklı olduğunu her fırsatta belirten Buğra’nın, roman kahramanlarını insani değerlerin eleğinden geçirerek, olan-olması gereken bağlamında hayatın karşısında kendilerini nasıl konumlandırdıklarının tespiti yapılmıştır. Kahramanların hayat karşısındaki duruşları, hangi şartlarda yazar tarafından kabul edildiğinin tespiti de çalışmanın amaçlarındandır. Tarık Buğra, insana nasıl bakıyor? Niçin “… benim hikâyeciliğimle beraber yazarlığım, insanı esas tema olarak ele almıştır” (Tekin, 2004: 20). Sözünü altını çizerek söylüyor? Bu sorulara bu çalışmada cevap aranmıştır.

Buğra’nın insanı, eserlerinde değerlendirişini anlamaya çalıştığımız bu zihin yolculuğunda ölçümüz, Takiyettin Mengüşoğlu’nun ‘İnsan Felsefesi’ adlı eseri olacaktır. Takiyettin Mengüşoğlu’nun eserinde derinlemesine incelediği ‘insanın varlık şartları’ Tarık Buğra’nın romanlarındaki ‘asıl kahramanlara’ (Aktaş, 1991: 153) uygulanarak, Tarık Buğra’nın romanlarındaki insan anlayışı ortaya konmuştur.

Romanları ele alırken Buğra’nın insanı, varlık koşulları fenomenleri içerisinde değerlendirme sistematiği de incelenmiştir. Çalışmada insan, bir bütün olarak ele alınmıştır. “Antropoloji buna, insanı insan olarak kavramaya, ancak insanı ontik, somut bir bütün olarak ele alırsa ulaşılabilir. İnsanı somut bir bütün olarak incelemek demek, onu ruhsal ve bedensel olana bölmeden kendi ‘varlık koşulları’ ile birlikte kavramak demektir” der. (Mengüşoğlu, 1988: 229) İnsan, doğanın en mükemmel varlığı olarak ruhu ve onu saran bedeniyle bir bütündür. Yunus Emre’nin tanımıyla ruhun ete kemiğe bürünmüş, halidir. Bu sebeple insan, diğer varlıklardan farklı ve üstündür. Onu, üstün kılan sahip olduğu fenomenlerdir. “… bu fenomenler insanın bilen, yapıp-eden, değerlerin sesini duyan, tavır takınan, önceden gören ve önceden belirleyen, isteyen, özgür hareketleri olan, tarihsel olan, ideleştiren, kendisini bir şeye veren, seven, çalışan, eğiten ve eğitilen, devlet kuran, inanan, sanat

ve tekniğin yaratıcısı olan, konuşan, biyopsişik bir yapıya sahip olan bir varlık olduğunu gösteriyorlar" (Mengüşoğlu, 1988: 13).

Çalışmada, Tarık Buğra; romanlarında, insanı hangi şartları yerine getirdiğinde kabul ediyor? Sorusu irdelenmiştir. Bu bağlamda roman kahramanları derinlikli incelenmiş ve kahramanların bu fenomenleri gerçekleştirip gerçekleştiremedikleri tespit edilmiştir. Bu tespiti yaparken roman kahramanlarının yazarın ortaya koyduğu kurgusal arenada söz ve eylemlerine bakılmıştır. Çünkü; "Sözleriyle eylemlerine bakarak, insanın kim ve ne olunacağı bilinebileceği gibi, zaman karşısında aldığı tavrı da tespit edilebilir. Bir varlık olduğu kadar zaman da olan insana, söz konusu imkanı sunan ise iki esas fenomenleşme veya görünüşe çıkma şekli olan sözleriyle eylemleridir. Birer taşıyıcı olarak söz ve eylem bu dışavurumu ya doğrudan ya da dolaylı olarak başarır. Dolayısıyla her sözle eylem, niyeti ne olursa olsun, yani ister gizlesin isterse açık etsin, mutlaka bir şekilde öznesine ait olanı dışlaştırır; onun zaman karşısında aldığı tavrı ortaya koyar. Bu bakımdan, öznesini içerip işaret etmeyen bir sözle eylem yoktur, denilebilir" (Öcal, 2012: 11).

Söz ve eylem, insan olmanın da bir gereği olarak insanı, insan yapan varlık şartıdır. Biz, insanı sözleri ve davranışlarıyla zihnimizde canlandırır ona bir anlam veririz. Yani insanı ortaya koyan onun kimliğini açık eden sözleridir, düşünceleridir. Fakat, insanlar söylerken doğruyu ifade etseler de davranışlarında bu doğruluk görülmeyebilir. Yani sözle anlatılanlar uygulamaya gelince değişebilir. İnsan, aldanan bir varlıktır. Çıkarlar, nefse söz dinletememe gibi faktörler burada devreye girer.

Eylemler noktasında da insan, kendisini ortaya koyar. Yukarıda da değindiğimiz üzere eylemler sözden daha da etkili bir insanı tanıma aracıdır. Ziya Paşa'nın "Ayinesi iştir kişinin lafa bakılmaz" (Banarlı, 2001: 875) mısrası bu durumun göstergesidir. İslam inanç sistematiğine göre de insan; yapıp ettikleriyle hem bu dünyada insanların gözünde ve gönlünde bir yer edinecek hem de ahret hayatında hesaba çekilecektir. "… özne(insan) kendisini bilerek saklamaya çalışır ve belli bir dereceye kadar bunda başarı da gösterir. Fakat bu başarı geçicidir; çünkü

onun eylemleri, yapıp ettikleri eninde sonunda kendisini ele verirler" (Mengüşoğlu, 2013: 55). Görüldüğü üzere, insan söz ve eylemleriyle tanımlanabilir. Bu bağlamda, çalışmada izlenen yol da Tarık Buğra'nın roman kahramanlarının söz ve davranışlarına ayna tutmak bu sayede de onların nasıl bir kişiliğe sahip olduklarını tespit etmektir.

Romanlar, sadece hayatın bir kesitini değil, bütün hayatı içine alan bir kompozisyon sunarlar. Hayatı anlamlandıran da insandır. Çünkü insansız bir yeryüzü düşünülemez. Konusu insan ve hayat olan romanlar da bütün hayatı, hayatı anlamlandıran insanı, ayrıntılı olarak irdelerler. İnsan varlığı, bütün boyutlarıyla romanlarda görünür kılınır. Hayatın içinde bizler kendimizi ister istemez tam olarak açığa vurmaz, gizleriz. Bu durum insan ve eylemleri fotoğrafında, siliklikler ve eksik parçalar olarak karşımıza çıkar. Oysaki yazar yaşantıları, tecrübeleri, gözlemleri kendisine tamamen açık olan duygu ve düşünce dünyası ile romanda oluşturduğu kurmaca gerçeklikle adeta insanı maddi, manevi bütün çıplaklığıyla okura sunar. Bu açıdan okuyucu için roman okumak bir anlamda insanı ve hayatı da okumak anlamını taşır. Bu sayede okur, günlük hayatta görünenin yanında görünmeyeni de sezebilecek, anlayacak ve anlamlandıracak sırra vakıf olmuş olur.

Buğra, romanlarında genellikle kasaba insanını ele almıştır. Bunun nedenini de Türk Edebiyatı dergisinin 153. sayısı için N.Bingöl'e verdiği mülakatta şöyle izah eder: "Kasaba biyopsi için en elverişli ve gerekli bir hücredir. Kasaba insanı, toplumun karakterini, kültürünü en iyi şekilde belirtir inancındayım. Ve kasaba insanı toplumsal değişmelerden en iyi etkilenen insandır. Romanda önemli saydığım husus, toplumsal olayların insanlarda sebep oldukları değişmeleri ve tepkileri belirlemektir. Politik ve sosyal karakterler şehirden ziyade, kasabayı etkisi altına almaktadır. Bu değişme, bütün sanat eserlerinin dayandığı trajediyi ortaya çıkarır" (Alıntılayan, Tekin, 2004: 127). Kasabada doğup büyümüş bir yazar olarak Buğra, memleket havasının en güzel solunduğu ortamın, kasaba yaşantısı olduğunu keşfetmiştir. Bu anlayış neredeyse bütün romanlarında görülür.

Tarık Buğra, romanlarında insanı, toplumu anlayıp anlatma çabası içerisindedir. Onun romanlarında insanın, dramını, ezilişini, aşklarını, tarihi

serüvenini, bunalımlarını, çıkmazlarını, kendini dönüştürmesini, umutlarını, mutluluklarını görmek mümkündür.

İnsanın dünyadaki macerası bitmez, insanın arzuları sonsuzdur. İnsan, "her bir erişilirden hareketle daha ileriye göz diker; çünkü her bir iyiden sonra daha iyisi arzu edilir" (Çilingir, 2003: 101). Bu anlayış, insanın tarihselliğinin doğal bir sonucudur. Bir kıvılcımla başlayan insanın evrendeki yolculuğu, tarihselliğin insana sunduğu büyük katkıyla bu gün bir uygarlık ateşine dönüşmüştür.

Bu çalışma ile Tarık Buğra'nın evrenin merkezine koyduğu insanı, anlamaya çalıştık, ayrıca onun insan anlayışının da izlerini, yarattığı kahramanlar üzerinden takip etme fırsatı bulduk. Bir söyleşisinde Buğra: "Beni hakikaten insan ilgilendiriyor. İnsansız bir dünya düşünülemez tabii değil mi? Hiç değilse bizim için. Yani insanlar için. Belki karıncalar, arılar, çiçekler için öyle bir dünya tasavvuru mümkündür, ama insan olmayan. Ve çoğu için daha rahat, daha mutlu bir dünyadır insan olmayınca. Ama ben insan olarak insansız hiçbir şey düşünemiyorum. Ne ay, ne deniz, ne güneş, ne bilmem ekonomik meseleler, sosyal meseleler …" (Tekin, 2004: 19) sözleriyle insana verdiği değeri ve insanı algılayış biçimini ortaya koymuştur.

O, insanı eserlerinin en değerli öznesi olarak ele almış, eserlerinde insana ait bütün hususiyetleri imrenilecek bir dikkatle işlemiştir. Çünkü Buğra, insanın kalıba dökülemeyeceğine inanır. İnsanlar fabrikasyon işi değillerdir. İyi ve kötü tarafları vardır. Her insan, bir âlemdir. "Bir edebiyatçı olarak insan üzerinde durmayı bir görev sayıyorum… Önce insanı tanımalı ve insanın ilişkilerini de tespit etmeye çalışmalı. Bunun için benim hikayeciliğimle beraber yazarlığım, insanı esas tema olarak ele almıştır. Onun psikolojik yapısını" (Tekin, 2004: 20).

Buğra'nın eserlerinin merkezine insanı koyması insanın, canlılar içerisinde eşref-i mahlûkat olarak en üst basamakta bulunması biyolojik varlığının yanı sıra içgüdülerden ziyade '… bellek ve zekâ bakımından en zengin olan canlı bir varlık' (Mengüşoğlu, 1988: 20) olmasındandır. "İnsanı ve onun varlığını ciddiye almak gerekir ...İnsanoğlu, yerin ve göğün yüklenmekten kaçındığı emaneti kucaklaması ve varoluşun ön sırasında durması hasebiyle en çarpıcı iniş ve çıkışları kendinde toplar"

(Taşdelen, 1990: 69). İnsan kendini sürekli geliştirmelidir. "insan ilerleyiştir, aşıştır, oluştur; ilerlemenin aşmanın göbeğindedir" (Sartre, 1997: 98).

Çalışmada, kahramanlar üzerinde dururken, öncelikle romanın sürükleyicisi konumunda olan 'asıl kahraman'lardan hareket edilmiştir. Romanların olay akışı içerisinde kahramanların tavırları irdelenmiş, sonrasında da incelenen roman için genel bir değerlendirme yapılmıştır. Tarık Buğra'nın incelenen on bir romanında yazar, kahramanları hangi gerekleri yerine getirdiklerinde kabul ediyor, hangi durumlarda kabul etmiyor tespit edilmiştir. "Her insanın yapıp etmelerinin bir amacı vardır" (Mengüşoğlu, 2013: 89). Kahramanların irdelenmesiyle beraber Tarık Buğra'nın eserlerini yazış amacı ve kahramanları kabul edip etmediğini de değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada ayrıca, yazarın sıradan insan ile yaratıcı insan karşısında ortaya koyduğu tavırla beraber, Tarık Buğra'nın romanlarında özgürlüğünü kötüye kullanan kahramanlarla, özgürlüğünü iyi şekilde kullanan kahramanları kabul edip etmemesi de ele alınıp değerlendirilmiştir.

Tarık Buğra'nın romanlarını değerlendirmeye geçmeden önce, değerlendirme de esas alınan Takiyettin Mengüşoğlu'nun, 'İnsan Felsefesi' adlı eserinde belirlediği 'İnsanın Varlık Şartları' çalışmanın başında öz olarak ortaya konmuştur.

Tarık Buğra, romanlarında insanı, hem kendinden hem de toplumdan sorumlu olduğunda kabul ediyor. Varoluşçu anlayışla bu bakış açısı örtüşmektedir. "insan ne olduğundan sorumludur öyleyse. İşte, varoluşçuluğun ilk işi de her insanı, kendi varlığına kavuşturmak, varlığının sorumluluğunu omzuna yüklemektir. Ne var ki biz, 'insan sorumludur' derken, yalnızca 'kendinden sorumludur' demek istemiyoruz, 'bütün insanlardan sorumludur' demek istiyoruz" (Sartre, 1997: 65).

Tarık Buğra, eserlerinde sorumluluklarını yerine getirmeyen insanı teşhir edip okuyucuya olması gerekeni söylüyor. Bunu, insanları yan yana koyarak yapıyor. Okurun, insanlar arasındaki farkı görmesini sağlıyor. Bir nevi ideal aydın tipini veya daha genel olarak ideal insanı, tarif ediyor. Bu tarifi, roman kahramanlarını durum içinde okuyucuya sunarak başarıyor.

Buğra, insanı bazen düşmüş, çaresiz ve dram içinde gösteriyor. Bu dram durumu, kahramanın varlık şartlarını yerine getirdiğinde değişiyor. Osmancık, Osman Bey oluyor, bir büyük cihan devletinin tohumlarını atıyor. İstanbullu Hoca, Küçük Ağa oluyor, Kurtuluş Savaşı'nın önde gelen neferlerinden birine dönüşüyor. Doktor Şerif, aydınları yutan Şehir Kulübü'nden sıyrılıp milletvekili olarak vatana hizmet için Ankara'ya gidiyor… Onun romanlarında kahramanlar olumsuzluklarını görüp içinde bulundukları dramdan kurtuluyor, adeta yeniden doğuyor, insanın varlık şartlarını gerçekleştirip birer kahramana dönüşüyorlar. Yazar Tarık Buğra, işte roman kahramanlarını dönüşüp, insanın varlık şartlarını yerine getirdiklerinde kabul ediyor. Onlar, 'itibari âlem' (Aktaş, 1991: 14) içerisinde farkındalıklarını geliştirerek değerlerini yükselterek seçim yapıyorlar "Korkak ya da kahraman olmak insanın elindedir. Nitekim korkak her zaman korkaklıktan çıkabilir" (Sartre, 1997: 83).

'Dönemeçte' romanında, Tarık Buğra, Doktor Şerif'i bilen bir aydın olarak ele almış, onun bakış açısıyla diğer roman kahramanlarını okura sunmuştur. Doktor Şerif, romandaki anlamlı çalışması, değerleri duyması, tarihselliğini kurması bakımından Buğra'nın kabul ettiği aydın tiplemesidir. Buğra'nın Dönemeçte romanında kabul ettiği diğer kahraman ise Fakir Halid'dir. Fakir Halid'in yüksek değerleri benimsemiş tavrı, önceden gören yapısı, tavır takınması ve anlamlı çalışması bu kabul edişin sebepleridir. O, insanın varlık şartlarını layıkıyla yerine getiren, tutarlı, hayatı anlamış bir insandır.

Dönemeç'te romanında, değerleri duymayan, anlamlı bir istemesi olmayan, tavır takınmayan, Şehir Kulübü'nde zamanı boşa geçirip amaçsız, sıradan bir hayat süren kasabadaki diğer memurlar ise Buğra'nın kabul etmediği kahramanlardır. Ayrıca amaçlarını para kazanmak ve Handan'ı elde etmek olarak belirleyen Eczacı Celal, araç değerlerden sıyrılamayan Handan, romanda Buğra'nın kabul etmediği diğer kahramanlardır.

'Küçük Ağa' romanında Buğra, önce kabul etmediği Çolak Salih ile İstanbullu Hoca'yı yüksek değerlerden yana tavır koyduklarında, ideleştirdiklerinde ve anlamlı çalışıp vatan için düşmanla mücadele ettiklerinde kabul eder. Bu iki kahraman romanda bir dram içinde kalır; fakat daha sonra bir aydınlanma yaşayarak

insanın varlık şartlarını yerine getiren kahramanlara dönüşürler. Akşehir ahalisinden, insanın tarihselliğini yansıtan Ali Emmi, önceden gören Reis Bey de Buğra'nın kabul ettiği kahramanlardandır. Buna karşılık, ülkenin zor durumundan faydalanıp ahaliye eziyet eden Çakırsaraylı ve şahsi davranıp ülke menfaatini düşünmeyen Çerkes Etem, yıllarca vatanın ekmeğini yiyip ülke zayıflayınca işgalleri kolaylaştırıcı bir ihanet içinde olan Rum Niko, Buğra'nın romanda kabul etmediği kahramanlardandır.

Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarının anlatıldığı 'Osmancık' romanında Tarık Buğra, bencil, araç değerleri benimsemiş, ideleştirmeyen, önceden görmeyen Osmancık'ı kabul etmez. Şeyh Eda Balı'yı ve kızı Malhun Hatun'u Osmancık'ın kabul edilebilir bir insan olmasına vasıta kılar. Bir değişim ve dönüşüm geçiren Osmancık, kötü hasletlerinden sıyrılarak, ideleştiren bir insan kimliğiyle tarihselliğini kurmuş, Buğra'nın kabul ettiği bir kahramana dönüşmüştür. Bu dönüşümün, tarihin seyrini de değiştirecek etkileri olmuştur.

'Firavun İmanı' romanında Buğra, ülkenin bağımsızlığına inanmayan, çöken bir devletten nemalanmaya çalışan, kurtuluş ümidi görünce de -Firavun'un iman etmesi gibi – zaferden pay kapmaya çalışan, insanın varlık şartlarından uzak, hesapçı insanları eleştirmiştir. Hiçbir menfaat beklentisi olmadan, vatanı için canlarını ortaya koyan, Hüseyin Avni, Mehmet Akif, Küçük Ağa, Hasan Basri gibi kahramanları anlamlı çalıştıkları, yüksek değerleri benimsedikleri ve tarihselliklerini kurdukları için kabul etmiş, araç değerlerin tutsağı olan Ali Yusuf, Hüseyin Sadi gibi insanları kabul etmemiştir.

'Yağmur Beklerken' romanında Buğra, insanın varlık şartlarını gerçekleştirmiş, özgürlüğünü kurmuş, yüksek değerleri benimseyen, çalışan, saf, temiz, vatansever Avukat Rahmi'yi kabul etmiş. Onun yaşadığı dram üzerinden, Anadolu insanının çok partili hayata geçiş denemesini okuyucuya aktarmıştır. Romanda, Buğra'nın kabul etmediği kahramanlar, çıkarcı, seçimleri kazanç aracı gören, araç değerler uğruna komşusuyla bile kavga eden kasaba ahalisidir.

Buğra'nın kabul ettiği diğer kahramanlar ise yetim Rahmi'yi büyütüp, okutan tarihselliğini kurmuş, önceden gören ve belirleyen Rıza Efendi ile insanımızın geleceği için, vatan için ölüm döşeğinde bile kafa yoran Avukat Kenan Bey'dir.

‘İbişin Rüyası’ adlı romanında Buğra, romanın asıl kahramanı Nahit’i insanın varlık şartlarını yerine getiren bir kahraman olarak okuyucuya sunar. Fakat ayrıldığı eşi Vedia, eski arkadaşı Sadi ile durumuna üzülüp işe aldığı Hatice, araç değerleri benimseyen roman kahramanları olarak Nahit’e hayal kırıklıkları yaşatmışlardır. Özgür olmayan, tarihselliğini kuramamış, yüksek değerlerden ve anlamlı çalışmadan yoksun bu kahramanlar Buğra’nın kabul etmediği kahramanlardır. Güçlü istemesi ile bir usta oyuncuya dönüşen, yüksek değerlerle hareket eden, ideleştiren Nahit ise Buğra’nın kabul ettiği bir kahramandır. Sanatkâr ruhlu olan Nahit, ‘İbiş’ karakteriyle yeteneği ve çalışması ile haklı bir üne kavuşmuş, Nuran Tiyatrosu’nu zirveye taşımasını bilmiştir. İnsanın varlık şartlarını benimsemekten uzak çevresi dolayısıyla yalnızlaşan Nahit, romanın sonunda tiyatrosunu kapatmak zorunda kalmıştır.

Tarık Buğra’nın ‘Akümülatörlü Radyo’ adlı tiyatro oyununun romanlaştırılmış hali olan ‘Yalnızlar’ romanında ise Murad Kervancı ile Şükriye Tarık Buğra, tarafından kabul edilen kahramanlardır. Doktor ile Hurrem ise yüksek değerlerden uzak, insanın varlık şartlarını gerçekleştirememiş kahramanlar olarak, Buğra tarafından kabul edilmezler. Halis istemesi ile temiz duygulara sahip Şükriye’nin karşısında kararsız, özgürlüğünü kuramamış Hurrem, vardır. Murad Kervancı, sanatkar ruhu ve çıkarsız sevgisiyle araç değerler sferinde hareket eden Doktor’a göre insani vasıfları yüksek bir kahramandır. Tarık Buğra’nın romanın sonunda Murad Kervancı ile Şükriye’yi Doktor ile de Hurrem’i birleştirmesi tesadüf değildir. O, yüksek değerleri içselleştirmiş, tutarlı, isteyen, değerleri duyan kahramanları kabul etmiş, birbirlerine layık görmüştür.

‘Gençliğim Eyvah’ romanı, Buğra’nın Türk gençliği üzerinde oynanan karanlık oyunları gösterme çabasının bir ürünüdür. Buğra, romanda gençliği yozlaştırıp, enerjisini tüketen ve ülkeyi kaosa sürüklemeyi amaçlayan zihniyeti ‘İhtiyar’ adlı kahraman üzerinden anlatır. İhtiyar, değerleri duymayan, insanın varlık şartlarını gerçekleştirememiş bir kahramandır. Ağına düşürdüğü Delikanlı ve Güliz adındaki gençlere, gençliği bir çatışmaya sürükleyecek eylemler yaptırmak istemektedir. İhtiyar, bu bakımdan Buğra’nın kabul etmediği bir kahramandır. İhtiyarın, beyin yıkamaları ve vaatlerine kanan; ancak İhtiyar’ın karanlık yüzünü görüp, onu öldüren Delikanlı ve Güliz, Buğra’nın kabul ettiği kahramanlar olarak

ortaya çıkarlar. Buğra, son yüz yılda gençliği kışkırtarak ülkenin kaderiyle oynamış (aydın, politikacı, bilim adamı) insanları ihtiyar'ın şahsında bu romanında detaylarıyla anlatmıştır.

İnsanın varlık şartlarını kısıtlayan yönetimleri eleştirdiği, 'Siyah Kehribar' romanında Buğra, faşist İtalya'nın Mussolini yönetimindeki dönemini doktora için İtalya'ya gelmiş Türk genci olarak adlandırdığı bir kahraman üzerinden anlatır. Buğra'nın aslında romanıyla anlattığı Türkiye'dir. Roman Türkiye'deki yönetimin insanı hiçe sayan zihniyetinin bir eleştirisidir. Buğra'nın romanda kabul ettiği kahramanlar, insanın varlık şartlarını yerine getirme çabasında olan insanlardır.

'Dünya'nın En Pis Sokağı' romanında Buğra, Doktor Yılmaz'ı varlık şartlarını gerçekleştirmiş, olaylara insani bir çerçeveden bakan, topluma ayna tutan bir kahraman olarak kabul eder. Doktor Yılmaz, yüksek değerleri benimsemiş, önceden gören, bir karaktere sahiptir. İstanbul'a bir arkadaşının hastane açma fikri üzerine gelmiştir. Bir süre birçok farklı insanın, zamanını öldürdüğü 'Dünya'nın En Pis Sokağı' adı verilen sokakta vakit geçirir. Buğra, bu sokakta yaşayan insanları kabul etmez. Çünkü bu insanlar kumar ve içki ile enerjilerini tüketen, anlamlı çalışmadan yoksun insanlardır. Buğra'nın kabul etmediği diğer bir kahraman ise Doktor Yılmaz'ın kasabadan arkadaşı Fazıl'dır. İstanbul'da ulusal bir gazeteye yazar olarak gelen Fazıl, burada değişmiş, araç değerlerin tutsağı olmuştur. Yazılarında da halkı kışkırtan bir üslubu vardır. Bu durum Fazıl'ın insanın varlık şartlarından uzak olduğunun göstergeleridir. Romanın ilerleyen bölümlerinde de yüksek değerlerden uzaklaşan Fazıl, Doktor Yılmaz tarafından unutulan bir kahramana dönüşür. Çünkü o, özgürlüğünü çıkarından yana kullanan, istemeleri kendi için olan bir kahramandır. Doktor Yılmaz, eyleme geçme noktasında eksikleri olsa da insanın varlık şartlarını yerine getiren bir kahraman olarak, Buğra tarafından kabul görmüştür.

Tarık Buğra, yaşadığımız cemiyette Marksizm, emperyalizm, nihilizm, kapitalizm tehdidi altındaki insanımıza, toplumun her şeye rağmen ve karşı pek çok şeyin olanaklı olduğunu ve bir tavır sergileyebileceğini gösteren bir aydındır. O, romanlarındaki kahramanlar vasıtasıyla da toplumun okumuş, erdem sahibi aydınlarının nasıl olması gerektiğini de okura sezdirmiştir.

O, aydınları erdemli olduklarında kabul etmiş, romanlarındaki insanlara; olan-olması gereken perspektifinden bakmıştır. Kahramanların ‘varlaşma’ (Sartre, 1997: 64) serüvenlerini irdelemiştir.

Sonuç olarak, Tarık Buğra, bütün romanlarında araç değerlerin yüksek değerlerin hizmetinde olduğu, yüksek değerleri içselleştirmiş, çalışan, tavır takınan, özgür, bir toplum düzeni hayal etmektedir. Böyle bir toplum da Buğra’ya göre ancak; araç değerleri aşmış, özgür, değerleri duyan, çalışan, tarihselliğini kurmuş kısacası ‘insanın varlık şartlarını’ gerçekleştirmiş yüksek değerlerden yana tavır koyan, söz ve eylemlerini bu değerlere göre şekillendiren bireylerle mümkündür.

1.BÖLÜM

TAKİYETTİN MENGÜŞOĞLU 'İNSANIN VARLIK ŞARTLARI VE NİTELİKLERİ'

1.1. BİLEN BİR VARLIK OLARAK İNSAN

Bilginin, bazı çeşitleri vardır. Bunlar: Naiv bilgi yani hayata dair hayat tecrübelerinden oluşan bilgidir. Bilimsel bilgi: İnsanın hayat bilgisinin üstüne konumlanmış yönteme dayalı bir bilgi türüdür. "Hayat bilgisinin temellendirilip derinleştirilmesidir" (Mengüşoğlu, 1988: 76). Felsefi bilgi: " Hiçbir şey öne sürmez; her şeyden şüphe eder veya edebilir" (Mengüşoğlu, 1988: 79). "Felsefi bilgi bütün alanlarla uğraşır; onun uğraşmadığı hiçbir varlık alanı yoktur" (Mengüşoğlu, 1988: 80). Felsefi bilgi, uğraştığı alanları sorgulayan bir bilgi türüdür. Anlam arar ve sorgular. Dinsel Bilgi: Doğmalara dayanır. Soyuttur. "Din bilinmeyen hiçbir şey bırakmaz… Çünkü her şey yanıtlanmıştır; her şey dinin dayandığı kitapta vardır; o kitap her şeyi çözmüştür" (Mengüşoğlu, 1988: 88).

Hayat, akıcıdır. Duraklama kabul etmez. Daima ileriye adım atar. Hayata dair bilgiler de yerinde saymaz, gelişir ve güncellenir. Bu gelişme ve güncellenmenin getirdiği yeni bilgiler bilimsel bilgi sayesinde rastgelelikten kurtulup bir yönteme dayanmış olur. Oysa hayat bilgisinin belirli bir yöntemi yoktur. Yöntem, bilimsel bilgiye kesintisizlik ve ileriki zamanlarda hatalarla yüzleşme ve onları ayıklama fırsatı sunar.

1.2. TARİHSEL BİR VARLIK OLARAK İNSAN

İnsan, zaman içerisinde yaşayan bir varlıktır. O nedenle insan için en önemli değer zamandır. Bir hazinedir. O bakımdan, boşa geçen zamanlar insan için büyük kayıp sayılır.

İnsan, hiç durmayan bir zamanda hayat yolunu tüketir. "Nasıl fizikte olayların süresini ölçmek için değişmeyen bir zaman noktasından hareket ediliyorsa, insan da kendi hayatında 'şimdi' den hareket eder. İnsan, bu 'şimdi'ye günlük dilde 'bugün' adını verir. Bir başlangıç tanımayan, akış halinde bulunan zamanın daha önce geçen

‘şimdi’leri vardır. Geçmiş olan bu ‘şimdi’lere ‘dün’ adı verilir; fakat fizik zamanın akışı sürüp gider. Akışında sürüp gitmekte olan zaman, bizi gelmekte olana bağlar. Bu gelmekte olana da ‘yarın’ adı verilir” (Mengüşoğlu, 1988: 140-141). İnsan, bu zaman akışı içerisinde hayatını planlar, yapmak istediklerini ortaya koyar, istekleri için çalışır, çabalar olumlu veya olumsuz sonuçlara ulaşır. Olumsuzluklardan yani bir anlamda geçmişten ders çıkarır ve geleceğini aldığı bu derslerin yardımıyla tekrar oluşturur. Yalnız, yaşanmışlıkların geri dönüşü yoktur. Onlar artık geçmişe mal olurlar. “Böylece insanın yapıp-etmeleriyle onların ürünleri, olup-bitenlerle onların sonuçları ve yaşanan olaylar, günlük kaygılarla uğraşlar gibi gelip geçici olaylar, bilgi, sanat gibi kalıcı başarılar, büyük çaptaki olaylar, zamanın boyutlarında değiştirilemeyen yerlerini alırlar” (Mengüşoğlu, 1988: 142).

Tarihsellik, işte zamanın bu üç boyutunu ifade eder. İnsanın, zamanın bu üç boyutuyla ele alınmasını karşılar. Zamanın yaşandığı andaki yapıp etmeler aslında dün ile geleceği birbirine ulayan bir bütünlük arz ederler. Yani “Tarihsellik demek üç boyutlu bir zamana kök salmak demektir” (Mengüşoğlu, 1988: 142).

İnsanın zaman içerisindeki bütün eylemleri, onun tarihselliğini kuran faaliyetlerdir. Bu faaliyetler insanın iradesiyle olan, yaşamı boyunca elde ettiği değerlerle bezenmiştir. “Bundan dolayı yapıp-etmeler, amaçlar, hedefler, değerler, insanın hak ve haksızlık, dünya, doğa ve kendisi hakkındaki görüşleri, dinsel inançlar, bilgi gibi faktörler tarafından yönetilirler. Bütün bu faktörler insanın somut bütünlüğünü oluşturur; ve bunun için de insan, tarihsel oluşa bütün olarak yani bütün ‘varlık-koşulları’ ile katılır” (Mengüşoğlu, 1988: 142). Tarihsellik, insanın sadece soyut düşüncelerden oluşan bir varlık değil; düşüncelerini faaliyetleriyle somutlayan ortaya koyan bir varlık oluşuna da vurgu yapar.

İnsan, ayrıca sosyal bir varlık olarak var edilmiştir. Kendi eylemleri yanı sıra toplum içindeki yeri, toplumsal başarılardaki katkısı da göz ardı edilemez. İnsanın bu gününü değerlendirirken, insanların ferdi eylemleri ve insanın içinde yaşadığı topluluk veya ulusun eylem ve katkılarını da beraber değerlendirmek gerekir. “İnsan gerek tek, gerekse toplum olarak tek başına yalıtık yaşayamaz. Bundan başka insan başarıları dün ve önceki gün, uzak veya daha uzak bir geçmişte yaşamış olan birçok

insan gruplarının, ulusların bıraktığı bir kalıttır. Bütün insanlığın onda payı vardır. İnsanların başarıları, deneyimleri kaybolup gitmezler. Onlar dil ve yazı ile saptanıp, insandan insana, kuşaktan kuşağa, uluslardan uluslara aktarılırlar" (Mengüşoğlu, 1988: 142-143). "İnsanın yapıp-etmeleriyle her alanda elde ettiği, elde edebileceği her şey, kesintisiz bir oluş içindedir" (Mengüşoğlu, 1988: 143). İşte insanoğlunun bütün bu yapıp-etmeleri birikimleri ve bu birikimleriyle oluşan başarıları bir tarihsel oluşu ifade eder.

İnsan, birikimlerinin oluşması, bir zaman işiyse bir test etme, deneme yanılma süreçleri gerektiriyorsa insanlığın birikimlerini elde etmesi de böyledir. İnsanlık, gelişimini insanın var oluşuyla birlikte başlayan ve özellikle yazının bulunuşuyla daha da hızlanan bir çalışma, araştırma, anlamlandırma ve geleceğe aktarma gibi önemli ve zahmetli süreçlerin sonunda elde edebilmiştir. İnsan, çalışarak kendisini geliştirmiş ve geliştirmeye de devam etmektedir. Bu süreç, geçmişte doğmuş ve hiç durmadan, gürleşerek sonsuza akan bir nehir gibidir. Heraklit, şöyle anlatıyor: "Ben oluştan başka bir şey görmüyorum. Eğer siz oluşun ve olup-bitmenin denizinde değişmeyen bir şey gördüğünüze inanıyorsanız, buna aldanmayın! Bu, var olan şeylerin değil, sizin kısa görüşlü olmanızın bir sonucudur" (Mengüşoğlu, 1988: 144).

Tarihsel oluş, bir nevi zıtlıklara dayanır. Fikir çatışmaları, savaşlar olur. "Bu çatışmalar tarihin ufkunu değiştirirler. Bunun için de tarihsel oluşta bir duraklama olmaz. Fakat eğer bütün topluluklar, tekler aynı ilgilerden, aynı idelerden hareket etselerdi, onların ilgileri, ide'leri arasında bir antagonizm olmasaydı, o zaman tarihsel oluşun duraklaması zorunlu olurdu" (Mengüşoğlu, 1988: 147).

Tarihsellik, yarar ve çıkara dayanan araç değerlerin insanları ayırıp çatıştırması sayesinde duraklamaksızın ilerler. Yalnız, bu ilerleme sadece olumlu bir ilerleme olmayabilir. "Tarihsel hayattaki çöküş ve yükseliş, kaos ve düzen insanlığın kaderidir" (Mengüşoğlu, 1988: 148). Dünya, genel anlamda da evren karşıtlıklardan mütevellit bir yapıdadır. Bu ilk bakışta olumsuz bir unsur gibi gözükse de karşıtlıkların insanı aktif tutması ve motivasyonunu sağlaması yadsınamaz bir işlevdir. "İnsan doğanın, onun dünyasını karşıtlıklarla donatmış olmasına teşekkür borçludur" (Mengüşoğlu, 1988: 149).

Tarihsellik sayesinde insan başarılarının sürekliliği sağlanmış olur. Bu başarıda da gelmiş geçmiş bütün toplumların az ya da çok katkısı vardır.

1.3. YAPIP-EDEN BİR VARLIK OLARAK İNSAN

İnsan, yapıp-eden bir varlıktır. Onun yapıp- etmeleri onu geliştirir. Bu gelişim bu günü değil gelecek nesilleri de ilgilendiren gerçekleşmelerdir. "Bilerek ya da bilmeyerek bir kuşak, başka bir kuşak için çalışır, yaratır ve her şeyi kendisinden sonra gelen kuşağa bırakır. Bu başarılar sonraki kuşaklara yalnız yarar sağlamakla kalmaz, zararlı da olabilirler" (Mengüşoğlu, 1988: 96).

Yapıp-etmeler, "insandan doğrudan karar bekleyen ya da dolaylı refleksiyonlu bir karar isteyenler… bir projenin, bir niyetin, bir hedefin, bir amacın bir değerin ve benzerlerinin gerçekleştirilmesi gibi veya beslenme, barınma ve giyinme gibi araç ve gereçlerin sağlanmasıyla yaşamaya, sağlığa yardım eden eylemler… çok kez yinelenen otomatik adını alan eylemler" (Mengüşoğlu, 1988: 95) şeklinde gruplandırılabilirler. İnsan bu eylemlerle aktif olur ve hesaplaşır. Bu durum insanın yapıp eden bir varlık olduğunun göstergesidir.

İnsanın yapıp-eden bir varlık olması ve bu şekilde kimliğini kazanması varoluşçu felsefeyle bire bir ilişkilidir. Varoluşçulara göre: " Varoluş özden önce gelir. İyi ama ne demektir bu? Şu demektir: İlkin insan vardır; yani insan önce dünyaya gelir, var olur, ondan sonra tanımlanıp belirlenir, özünü ortaya çıkarır" (Sartre, 1997: 63-64). Yani insan kendisini var etmek için seçimler yapacak eylemleriyle varlığını tamamlayacaktır. Çünkü : "Varoluşçulara göre insan daha önce tanımlanamaz, belirlenemez; hiçbir şey değildir o zaman. Ancak sonradan bir şey olacaktır ve kendini nasıl yaparsa öyle olacaktır" (Sartre, 1997: 63-64).

İnsanın yapıp-etmeleri sadece kendisini bağlayan faaliyetler değildir. İnsan her seçimi ve eylemiyle diğer insanlara karşı da bir sorumluluk altına girmiş olur. Seçimlerimiz bizim değerlerimizi ortaya koyar. Kendimiz için iyiyi, güzeli seçeriz. Ve özümüzü ortaya çıkarırız. Bu aslında geleceğe de miras olarak kalacak seçimler ve yapıp-etmeler olacaktır.

1.4. TAVIR TAKINAN BİR VARLIK OLARAK İNSAN

İnsan kendisini var ederken karşılaştığı olaylar ve durumlar karşısında bir tavır takınmak zorunda kalır. "İnsan, tavır takınan bir varlıktır; tavır takınmak demek, bir şeyden yana veya bir şeye karşı olmak demektir" (Mengüşoğlu, 1988: 110). Oluşturduğu değer duygusunun yardımıyla insan bir karar verir. Çünkü insan diğer varlıklarda olmayan çok çeşitli varlık şartlarıyla donatılmıştır.

Tavır takınmak, açık tavır takınma ve kapalı tavır takınma şekillerinde tezahür eder. Açık tavır takınma görünür bir tavır almayı karşılar. Kapalı tavır takınma, gizli kalan ortaya çıkmayan bir eylemdir. Açık tavır takınma kararın gerçekleşmesiyle ortaya çıkar. Kapalı tavır takınmada verilen kararın gerçekleşmesi ortaya çıkması görülmez. İnsanın hayat ve olaylarla hesaplaşabilmesi için "onun daha önce bilen, yapıp- eden, değer-duygusuna sahip olan bir varlık olmasını gerektirir" (Mengüşoğlu, 1988: 110). İnsan, bazı davranışlarını düşünmeden yapar. Bunlar otomatikleşen davranışlardır. Araba sürmek, kapıyı kapatmak vb. bunlar tavır takınma gerektirmez. Tavır takınma " yüksek ve araç değerler tarafından yönetilen " (Mengüşoğlu, 1988: 111) durumlarda gerçekleşir. İnsanın tavır takınması olmasaydı insan karşılaştığı olaylar karşısında pasif kalır harekete geçemezdi.

1.5. ÖZGÜR BİR VARLIK OLARAK İNSAN

İnsan, yaşamını kurgulayabilmesini özgür olmasına borçludur. Özgür olmayan bir insanın söz ve eylemlerinin pek bir anlamı olmaz. Çünkü sözler ve eylemler sadece özgür bir insanı tam olarak ifade eder, açık kılar. Özgürlüğünü kullanamayan insanın yapıp-etmeleri kendi inisiyatifi dışında olduğundan sahici değillerdir. "Eğer insan kendi yapıp-etmelerini gerçekleştirmek için onlardan birisine veya ötekisine bir öncelik tanıyabiliyor, öncelik tanıdığını yapıyor ötekini bırakabiliyorsa, bu yeteneğini kullanması veya kullanabilmesi için, onun bir olanağa sahip olması gerekir. İşte bu olanak insanın özgürlüğüdür" (Mengüşoğlu, 1988: 129).

Özgürlük, insanın aklını özgür kullanabilmesi ve kararlarını tesirsiz alabilmesidir. Yalnız özgürlükte kendi arasında farklılaşır. "Kant'a göre iki türlü

özgürlük kavramı vardır: 1.Olumlu anlamda özgürlük; 2.Olumsuz anlamda özgürlük. Gerçek özgürlük, olumlu anlamda olan özgürlüktür. Bu anlamdaki özgürlük bir artı-determinasyondur; bu determinasyonu sağlayan pratik akıldır. Olumsuz anlamdaki özgürlük ise doğal koşullardan bağımsız olmaktır" (Mengüşoğlu, 1988: 130).

İnsanı, diğer varlıklardan ayıran en temel özelliği akıllı bir varlık olmasıdır. Bu yönüyle insan diğer varlıklardan ayrılır. Akıl çerçevesinde hareket edebilir ve kendini özgürleştirebilir. Fakat diğer varlıklar bu mucizevi hediyeden yoksundurlar. Onlar özgür değillerdir ve olamazlar. Çünkü onlar doğaya ve yasalarına sıkı sıkıya bağlıdırlar. İnsan da doğal bir varlık olması yönüyle doğa yasalarının kontrolü altındadır. Bu durum "İnsanın zorunlu doğa yasalarına bağlı doğal varlık yanı" (Mengüşoğlu, 1988: 130) ile alakalıdır.

İnsan, aklını kullanarak özgürleşir. Söz ve eylemlerinde seçim hakkına sahiptir. İstediğini yapar istemediğini yapmaz. Bu yapıp yapmadıklarının da sonuçları vardır. Özgür bir varlık olarak insan, eylemlerinin sonuçlarına da katlanır. Doğaya bakarsak, doğanın kendi içinde mutlak yasaları vardır. Doğada, seçenekli tavır söz konusu değildir.

'İnsan' ve 'özgürlük' kavramı farklı yorumları da beraberinde getirmiştir. "Kant için özgürlük pratik aklın, Scheler için soyut, ruh ve bedenden yoksun olan bir geistın işidir; Hartmann için ise, kişiliği içine alan 'manevi varlık' alanının bir parçasıdır" (Mengüşoğlu, 1988: 132).

Hayvanlar, içgüdüleriyle hareket ederler. Onların doğumlarıyla birlikte içgüdüleri de harekete geçer ve onları yönlendirir. Yani hayvanlar yaşam tarzlarını, onları meydana getiren davranışlarını hazır bulurlar. Oysa özgürlük insan için hazır bir şey değildir. İçgüdüsel bir takım yönelimlerle ortaya çıkmaz. İnsan var olan akıl olanağını kullanarak kendi özgürlüğüne kavuşur. Bu hemen olan bir şey de değildir. Yaşantı ve öğrenilen bilgiler, davranışlar, karşılaşılan durumlar ve sonuçlarının insanı getirdiği bir noktadır. Bir süreç işidir. Bu bağlamda her insanın da aynı yaşam koşulları için de olmadığı, aynı olaylarla karşılaşmadığı ve aynı bilgilere sahip olmadığı gibi öznellik içeren yetenekler elde ettiği düşünülürse her insanın özgürlüğünün de farklı tezahür ettiğini söyleyebiliriz. Öyleyse her insan özgürlüğünü

kendi elde eder. Özgürlüğün derecesi de insanın çaba ve gayretleriyle farklılaşır ve insandan insana değişir diyebiliriz. İnsan özgürlüğe ulaşma yolunda bütün yeteneklerini kullanır. Oysa hayvanlarda böyle farklılaşmalar ve değişimler olmaz. Onlar türlerinin gerektirdiği ve doğanın onlara bahşettiği yaşamı yüzyıllarca aynıyla tekrar edip dururlar ve hiçbir zaman özgürleşemezler. İnsanın bütün başarısı kendi çabasının ürünüdür. "Çünkü doğa insanı, hayvanı kayırdığı gibi kayırmamıştır, ona sanki şunu söylemiştir: Dünyaya açıl… ben seni yetenek ve biyopsişik çekirdeklerle donattım. Sana onları geliştirmek düşüyor. Böylece mutlu ya da mutsuz olmak senin kendi elindedir" (Werke, Kants Cilt 8 ,s.461**,** Mengüşoğlu, 1988: 134).

İnsan, bir değerler bütünüdür. Özgürlük kavramı da bu değerlerle ilişkilidir. İnsan, çıkar gözeterek, beklenti içine girerek hal ve hareketlerini organize ediyorsa burada özgürlük yok demektir. Çünkü insan, araç değerlerin kontrolü altına girmiştir. Durumu idare etme veya aslında yapmak istediklerini değil de karşı tarafa yaranma ve çıkar sağlayıcı söz ve davranışlara yönelme insanın özgür olmadığının göstergesidir. Özgür insan, araç değerler değil yüksek değerler gözeten, şartlara değil olması gerekene göre davranan insandır. İnsan, özgür olma seçimi yapar. Değerlerini yükseltir, alçalmaz ve kendini bilgi ve yeteneklerle donatırsa özgürlük derecesini de yükseltmiş olur. Araç değerleri önüne alan insan ise özgürlük alanını daraltır. Bu her birey için farklı özgürlük dereceleri demektir. Yaşam hem araç değerleri hem de yüksek değerleri içerir "Fakat insanın özgür olduğu yerde, araç değerler yüksek değerlerin hizmetindedir" (Mengüşoğlu, 1988: 136).

Özgürlüğünü insan eğitimle ve etrafından aldığı davranış kalıpları ve desteklerle geliştirir. Özgürlük davranışlarla, tavırlarla, sözle ortaya çıkar ve insan bu şekilde kendini toplum içinde açık eder.

1.6. ÖNCEDEN GÖREN, ÖNCEDEN BELİRLEYEN BİR VARLIK OLARAK İNSAN

Önceden görmek insana has bir varlık şartıdır. "İnsan ve yalnız insan, önceden görerek ve önceden belirleyerek olayların akışına aktif bir şekilde

karışabilir; onların akışını kendi niyet ve amaçları yönüne çevirmeye çalışabilir" (Mengüşoğlu, 1988: 115).

İnsanlar, yaşarken çeşitli faaliyetlerde bulunurlar. Bu faaliyetler zamanın getirilerine göre değişkenlikler gösterir. Fakat insan bütün bu faaliyetlerinde önceden görme yetisinden faydalanır. İşiyle ilgili öngörülerde bulunur, amaçlar koyar bu amaçların gerçekleşmesi için çalışır bütün bu faaliyetler insanın önceden görmesiyle ilgilidir. Tabiki insan sonsuz bir öngörüye sahip değildir. Sonsuz öngörü Tanrı'ya atfedilen bir niteliktir. Zaten insan sonsuz bir ileri görüşle donatılsaydı gelmekte olan ve kendi gücünü aşan durumları gördüğünde veya ölümünü bildiğinde yaşam enerjisi yok olurdu. Sınırlı bir öngörü aslında insan için daha faydalıdır. İnsanoğlu öngörülerinde yanılabilir. Tecrübe kazanır. İnsanlık tarihi tecrübelerin de tarihidir aslında. Gelişme ve ilerleme de bu şekilde geçmişin tecrübeleri üzerinden gelecek nesiller vasıtasıyla kurulur. "Önceden görmek, önceden belirlemek, ancak aktif olan, kendisine amaçlar koyan, onları gerçekleştirebilen bir varlık için söz konusu olabilir. Böyle bir varlık kendi yapıp-etmelerini değer duygusuna göre yöneten, olup-bitenden yana veya ona karşı hareket edebilen biricik varlık olarak tanıdığımız, insandır ve yalnız insandır" (Mengüşoğlu, 1988: 122).

1.7. İSTEYEN BİR VARLIK OLARAK İNSAN

İsteme, insana ait bir varlık şartıdır. Çünkü insan akıllı bir varlıktır. İsteme de insan için değer duygusuyla örtüşmelidir. "Değerlerle bezenmeyen, değerler tarafından yönetilmeyen isteme, insanın gerçekleştirmek zorunda kaldığı sonsuz eylemler arasında sallantıda kalır. İstemeye yön veren, değerler ve değer öğeleridir" (Mengüşoğlu, 1988: 125).

İsteme, insanı motive eden onu enerjik kılan bir varlık şartıdır. "Bu enerji kaynağı insanın eylemlerinin sürdürülmesini, onların beslenmesini, aktif kalmasını sağlar" (Mengüşoğlu, 1988: 125). İnsanın eylemleri aslında 'isteme' tarafından yönetilir. İstemenin diğer varlık şartlarıyla da direk ilişkisi vardır.

İnsan istemesi, gelişigüzel bir isteme olamaz. İnsan belli çalışmalardan, araştırmalarından sonra ister. "İsteme, yapabilmeyi gerektirir" (Mengüşoğlu, 1988: 126). Hesapsız, çalışmasız bir isteme, 'isteme' değil ancak arzu olabilir. İnsanın arzusu sonsuzdur. İnsanın ihtiyaçları sınırsızdır. İsteme, istenilen şey için çaba göstermeyi onu gerçekleştirmeye çalışmayı içeren bir varlık koşuludur.

İsteme, halis isteme ve halis olmayan isteme şeklinde de ortaya çıkar. Yüksek değerleri temel alan istemeler halis isteme; yarar, çıkar istemeleri ise halis olmayan isteme olarak adlandırılır. Halis istemede yapılabilirlik olmalıdır. Halis isteme "yalnız reel ve olası olanla bağlar kurabilir" (Mengüşoğlu, 1988: 127). İsteme yapabilme becerisi gerektirir. Gelişigüzel bir isteme, hesapsız bir isteme aslında halis bir isteme değildir. Bu ancak arzu etmek olur. Çünkü halis bir isteme gerçekleşmeyi gerektirir. Bu durumda 'halis isteme' kişinin istediği şeyle kapasitesinin, yapabilirliğinin örtüşmesiyle gerçekleşebilir.

1.8. İDELEŞTİREN BİR VARLIK OLARAK İNSAN

İdeleştirmek, insanın varlık şartlarındandır. İnsan yaşamı boyunca araç değerler ve yüksek değerler arasında seçimler yapar, bunlara anlam verir. İşte "ideleştirmek demek 'anlam vermek' demektir" (Mengüşoğlu, 1988: 156). İnsan, yaşadığı hayatta daima kabullenici olmaz, onları anlamaya hatta gücü ölçüsünde değiştirmeye çalışır. "Ancak insan, kendisine verilmiş olan reel durumları olduğu gibi kabul etmeyebilir; insan bu reel durumlara anlam verebilecek, onları ideleştirebilecek, onlardan yana veya onlara karşı tavır takınıp harekete geçebilecek durumdadır" (Mengüşoğlu, 1988: 152).

İnsan, karşılaştığı olaylar ve durumlar arasında karar verir "çünkü insanın daima eylemlerini ideleştirmek, onlara anlam vermek olanağı vardır" (Mengüşoğlu, 1988: 151). Yani hayat devam ederken karşılaşılan gerçek durumlar son söz değildir. İnsan, onlara farklı anlamlar yükleyebilir yani ideleştirebilir.

İnsan, araç değerler ve yüksek değerler olarak iki farklı değer sistemi içinde tercih yaparak yaşamını sürdürür. Araç değerlerde maddeci ve çıkarcı bir yaklaşım

varken yüksek değerler de idealist bir yaklaşım söz konusudur. Her iki yaşam tarzına sahip insan da eylemlerine bir anlam yükler yani onları ideleştirir. "…çünkü eylemlerine bir anlam vermeyen insan, ne harekete geçebilir, ne de yaşamakta devam edebilir" (Mengüşoğlu, 1988: 153). Gerçekte halis bir ideleştirme yüksek değerleri benimsemiş insanlar için düşünülebilir. Araç değerlerle örülmüş bir yaşamda halis bir ideleştirmeden bahsedilemez. Ancak insan, araç değerlere göre hareket etse de eylemlerinde bir anlam bulur, eylemlerine bir değer verir, kendisinde bir yetenek görür bu durum da insanın hayata tutunması açısından hayati önemdedir.

Hayat, süreklilik arz eder. İnsana, bu süreklilik değişik koşullar ve yeni anlayışlar getirir. Bu durum, insanın yaşamını tekrar gözden geçirip yüksek değerleri benimsemesinin önünü açabilir. Bu değişim insanı "halis yüksek değerler sferine" (Mengüşoğlu, 1988: 154) ulaştırabilir. Yani insan, hayat yönünü değiştirmiş, hayatını dizayn edecek eylemlere yeni anlamlar vermiş olur. Bu yeni anlamlar verme ideleştirmedir.

1.9. KENDİSİNİ BİR ŞEYE VEREN, SEVEN BİR VARLIK OLARAK İNSAN

İnsan yaşamının, bir amacı olmalıdır. İnsan, bir amaç için yaşarsa daha aktif ve yaşam dolu olur. "Heyecansız, tutkusuz bir 'kendini verme' olanak dışıdır. Kendini verme ile yaratıcı ve verimli eylemler arasında bir bağlılık vardır. Çünkü ancak 'kendini verme'nin bulunduğu yerde verimli, yaratıcı eylemler gerçekleşebilir " (Mengüşoğlu, 1988: 160). İnsan, yaptığı işi seviyorsa, yapıp etmelerinde sevgi ile şevk ile hareket ediyorsa o insan, 'kendisini bir şeye veren' insandır. Bu durum zorlama veya öğütle olacak bir şey değildir. İnsanın bu yeteneğini kendisinin keşfetmesi ve uygulaması gerekir. Her insan kendini verip sevebileceği bir alan mutlaka bulabilir. Bu varlık koşulu insan dışındaki varlıklara verilmemiştir. İnsan, bu varlık koşuluyla elde ettiği başarılarını gelecek kuşaklarla da paylaşmış onlara miras olarak bırakmış olur. Kendini verme yapılan işin sonuçlarıyla ortaya çıkan, görünür olan bir varlık şartıdır.

1.10. İNANAN BİR VARLIK OLARAK İNSAN

İnanma da insana has bir varlık koşuludur. "Çünkü inanma, insan hayatının insanın yapıp-etmelerinin taşıyıcısıdır. İnanma olmadan bizim yapıp-etmelerimiz durur; varlığımız tehlikeye girer" (Mengüşoğlu, 1988: 196). İnanma, aslında insana hayat enerjisi veren bir değerdir. "İnanma eksik olursa hayat sarsılır" (Mengüşoğlu, 1988: 197). Her insan, çevresindeki insanlara, her ulus da geleceğine olan inancına göre yaşamını tanzim eder. İnanma olmasa insan da ulus da geleceğini kuramaz, yaşamı bir kaosa döner. İnsanlar, dinlere ve onların insana söylediklerine de inanır çünkü inanma insan için bir ihtiyaç, varlık koşuşudur. "Çünkü inanmayı yok etmek demek insanı yok etmek demektir" (Mengüşoğlu, 1988: 203).

İnsan, önceden tasarladığı, planladığı amaçlarına inanmazsa bu amaç uğrunda gerçekleştirdiği eylemler halis olmaktan uzak olur. İnsan rastlantılarla hareket etmez, geleceğini kurgular. Planladığı geleceği için de eylemlerde bulunur. Çünkü inanmayı kaybeden insanın sağlıklı bir hayat sürmesi çok zordur.

İnsan, öldükten sonraki hayatı için de bir inanma içindedir. Dinler, insan için olmazsa olmazdır. Çünkü inanma "insanın varlık-temeline kök salmıştır. İnsan, inanmadan yoksun olamaz; inanma, yok edilemez. Çünkü inanmayı yok etmek demek, insanı yok etmek demektir" (Mengüşoğlu, 1988: 203).

1.11. DEĞERLERİ DUYAN BİR VARLIK OLARAK İNSAN

Değerler, insan hayatının olmazsa olmazlarıdır. İnsana, yol açıcı ve yol göstericidir. Her toplumun kendine has değer yargıları vardır. İnsan da doğduğu toplumdan aldığı değerleri kendisini yetiştirerek geliştirir. Eğitim, bu değerlerin oluşmasında ve yerleşmesinde hayati öneme sahiptir. Eğitimle birleşen yaşantılar, insanı çepeçevre saran bir değerler halesinin oluşmasını sağlar. İnsan söz ve davranışlarında edindiği bu değerler silsilesinin sınırları içinde hareket eder. "İnsan aktif olan, yapıp-eden bir varlıktır; fakat insanın yapıp-etmelerini gerçekleştirmesi, onun değerleri duyan bir varlık olmasına dayanır. Eğer insan böyle bir yeteneğe sahip olmasaydı, o zaman onun içinde bulunduğu durumlar, karşılaştığı olaylar

arasında bocalaması, sallantıda kalması gerekirdi; insan ne yapacağını şaşırır, bazen şunu bazen de bunu yapardı, böylece insan hayatı rastlantılara terk edilmiş olurdu. Fakat akış içinde bulunan insan hayatı, insan hayatının eylemleri rastlantılara terk edilemez; hayat ancak yönü belli olan yapıp-etmelere bunlar için gerekli olan kararlara dayanır" (Mengüşoğlu, 1988: 97).

İnsan, doğada diğer varlıklardan ayrı olarak akılla donatılmıştır. Sürekli akan bir nehir gibi duraksamaya tahammülü yoktur. Eylemde bulunmalı, eylemler için karar vermelidir. İşte bu kararları vermesi geleceğini bu kararlara göre şekillendirmesi 'değer' kavramıyla ilişkilidir. "İnsan ancak bir 'değer organı'na bir 'değer duygusu'na dayanarak araç arayarak ve seçerek hareket etmekle istediklerini gerçekleştirebilir" (Mengüşoğlu, 1988: 97).

İnsan, geleceği kurma peşindedir, gelecek ise bugünün eylemlerine ve kararlarına bağlıdır. Diğer canlılar gibi insan, gününü yaşayan içgüdüsel bir varlık değildir. O bakımdan hal ve hareketlerini çevreleyen, bir düzene sokan, sorunlarla yüz yüze geldiğinde kendisini destekleyen ve kollayan değerlere ihtiyaç duyar.

Değerler, insanın hayatla mücadelesinde onunla yan yanadır. İyi-kötü, doğru –yanlış…vb adlandırmaları insan değerler sistematiğine göre şekillendirir. "Değerler, insanın yapıp-etmelerinin akışından dışarıya atılırsa, o zaman doğal niteliklerini yitirirler ve skolastik bir görüşün eline düşerler. O zaman 'değerler' hayattan kopmuş idealize edilmiş olurlar; ve değerler yapıp-etmelerimizi yönetecek yerde yapıp etmelerimizi mahkûm ederler" (Werke, Nietzches, Cilt 6,s.29, Mengüşoğlu, 1988: 99). Değerler, insan eylemlerinden ayrı düşünülemezler. İnsanla değer kavramı iç içedir. İnsan değer yargılarını yaşamı boyunca şekillendirir, bu bakımdan değer kavramı öznellik içerir.

Değerleri üç gruba ayırabiliriz: "1.Yüksek değerler; 2.Araç değerler; 3. Davranış değerleri. Yüksek değerler grubuna; sevgi, nefret, bilgi doğruluk, yalancılık masumluk, saflık, dürüstlük, dostluk, hak ve haksızlık, adalet, güven, güvensizlik, inanma, söz verme, saygı, şeref, iyi ve kötü gibi değerler girerler. Araç değerler grubuna ise; ilgi ve çıkarın değerleri, yarar, çıkar, kuşku, çekememezlik, kıskançlık ve vital değerlerle her türlü maddesel değerler ve benzerleri girerler. Üçüncü değer

grubuna; modanın, zevkin, alışkanlığın değerleri temelini toplumun sosyal yapısında, ulusların geleneklerinde bulan değerler, davranış, görgü kuralları, zamanla otomotlaşan eylemleri yöneten değerler, sorumsuz-sfer ve benzerleri gibi değerler girmektedir. Bütün değerler -hangi gruba girerlerse girsinler- insanın eylemlerini yönetirler" (Mengüşoğlu, 1988: 102).

İnsan, günlük yaşam içerisinde karşılaştığı durumlarda bazı kararlar vermek seçimler yapmak zorundadır. Eğer insan, tam anlamıyla özgürleşmişse kendi hür iradesine dayanan kararı verebilir; fakat bu zor bir iştir her insan tam anlamıyla özgürlüğünü kullanıp karar veremez, yüksek değerler tarafında olamaz. İnsanı etkileyen unsurlar vardır: çevre, maddiyat gibi bu faktörler insanı etkilerse insan yüksek değerler yerine araç değerleri tercih etmiş olur. Bu karar vericinin net bir değer duygusunun olmadığını gösterir. "Bu durumda 'vazifeden dolayı' değil 'vazifeye uygun' hareket edilmiştir" (Mengüşoğlu, 1988: 103). Araç değerler, düşünmeyi ve hesapçılığı içerir, yüksek değerlerin ise bu kavramlarla ilgisi olamaz, yapılacak davranış net bir şekilde bellidir. Çıkarlarla çelişse bile karar verilir.

Araç değerler, genellikle somut hayata dair yaşantıların, refahın, çıkarların, ekonomik, teknik faktörlerin karar vermede etkili olduğu değerlerdir. Bu değerlere göre hareket eden insan, olayın doğru olmasına, insancıllığına veya vicdani olmasına bakmaz o, pragmatist bir yaklaşımla hareket eder ve karar verir. "Çünkü böyle durumların içinde bulunan insanlar 'çıkar çerçileridir', onlar kendi küçük çıkarlarını, çıkarcıklarını düşünen ve daima bunlar üzerinde duran, onları gözden kaçırmayan kimselerdir" (Mengüşoğlu, 1988: 104). Her eylem bir hesaba, çıkar muhasebesine dayanır.

Değer duygularının realize edilmesinde insan, özgürdür. Kişi kendi oluşturduğu değer duygusuyla hareket eder ve hareketinin etkilerinden de kendisi nasiplenir. Diğer taraftan araç değerler, çıkar odaklı olduğundan çatışma da kaçınılmazdır. Çünkü sizin çıkarınız diğer insanların çıkarlarına ters düşebilir. Bu durumda da insanlar arasında güç ve çıkar mücadelesi, çatışması doğar. Bundan dolayı araç değerler üzerine hayatı kurgularsak çatışmacı bir yaşam oluşur. İnsanlar farklılaşır ve ayrışır. Oysa yüksek değerler için durum tamamen farklıdır. Çünkü

yüksek değerler vicdani, adaletli ve insani olduğundan ayrıştırıcı ve çatışmacılıktan insanları uzaklaştırır ve birbirine yaklaştırır.

Araç değerler, anlaşmazlıklar doğurduğundan bu anlaşmazlıkları çözecek düzeni sağlayacak bir otoriteye ihtiyaç duyar. Yoksa toplum kavramı, zedelenir ve birlikte yaşam imkansızlaşır. Yalnız, şunu da göz ardı etmemek gerekir; hayatın içinde araç değerler de yüksek değerler de yer alır. Bunları tamamen birbirinden ayırmak zordur. Önemli olan daha çok insanı yüksek değerlerle donatmak olmalıdır. Yüksek değerleri, araç değerlerin kontrolüne girmesini engellemektir. Bütün bunlar da iyi bir eğitimin işidir.

Bir diğer değer de 'davranış' değerleridir. "… Bu değer grubunun içine modanın, zevklerin, alışkanlıkların, geleneklerin, sosyal davranış şekillerinin değerleriyle 'sorumsuz sfer (işi yapanın sorumsuz kaldığı) 'in, bütün otomatlaşan eylemleri yöneten değerler girerler" (Mengüşoğlu, 1988: 107). Otomatlaşan eylemler bizim çok yaptığımız ve artık yaparken düşünmeden karar vermek zorunda olmadan yaptığımız; kırmızı ışıkta durmak, otomobil kullanmak, yatmadan dişlerimizi fırçalamak gibi eylemlerdir. Bu sayede insan, enerjiden tasarruf etmiş, zihnini yormamış olur. Bu da insanın diğer işlere odaklanmasında avantaj sağlar.

Davranış değerleri toplumların yüzyıllarca oluşturdukları kültürün, yeme içme şekillerinin giyinme ve davranış özelliklerinin bir yansımasıdır. İnsan ister istemez kültürünün gereklerine uygun hareket eder. "… sorumsuz sfer üçüncü değer grubunun öteki sferleriyle bir örgü gibi iç içedir. Biz 'bu yapılmaz, edilmez', şu 'yapılır, edilir' deriz" (Mengüşoğlu, 1988: 108). Aslında işlerin hareketlerin nasıl olması gerektiğini bize anlatan öğütleyen tek kişi değil toplumun tamamıdır. Toplumun kültür değerleridir. Birey tek başına kendine ait "selamlaşma şekilleri, yahut nezaket kuralları icat edemez" (Mengüşoğlu, 1988: 108).

Davranış değerleri evrensel bir nitelik taşımaz. Kültürden kültüre farklılıklar arz eder. Bir kültürün benimsediği bir davranış şekli diğer bir kültürde olmayabilir veya hoş karşılanmayabilir. Fakat kesişen davranış kalıpları ve uygulamalar olabilir.

Bütün bunlardan sonra diyebiliriz ki davranış değerleri ve araç değerler insandan insana, toplumdan topluma farklılıklar arz edebilir; fakat yüksek değerler; bütün insanlığın adaletini, vicdanını temsil eden değişmez ortak değerlerdir. "Yüksek değerler ve bunlara dayanan yapıp-etmeler insandan insana, ulustan ulusa, çağdan çağa bir değişikliğe uğramazlar. Verilen sözü tutmak, dürüst olmak, güvenilir bir insan olmak, doğru ve haklı olmak her insan için, her ulus için, her kültür çevresi için aynı anlamı taşır. Aynı şey olumsuz değerler için de geçerlidir: Yalan söylemek, dürüst olmamak, haksızlık yapmak, sözünü tutmamak bütün insanlar için, bütün toplumlar için aynı şekilde olumsuzdur" (Mengüşoğlu, 1988: 109). Bu sebeple insan hangi millete hangi inanışa mensup olursa olsun yüksek değerler her insan için aynıdır. Çünkü yüksek değerler insanı onun erdemli varlığını temsil ederler. Bütün inanışların öğretilerinde de yüksek değerler insanı aydınlığa eriştirecek iyi, güzel hasletler olarak inananlarına sunulur.

1.12. ÇALIŞAN BİR VARLIK OLARAK İNSAN

Çalışma, "... insanın özel bir eylemidir. İnsanın hayatın bütün alanlarında meydana getirdiği veya getirmiş olduğu başarılar, her alanda uğraştığı veya uğraşmış olduğu her şey onun çalışan bir varlık olmasına dayanır" (Mengüşoğlu, 1988: 167). İnsan yaşamak için bir anlamda çalışmaya mecburdur.

İnsanın çalışması, bireysellik de arz etmez insan, çalıştığında kendisinin yanı sıra çevresi hatta gelecekteki nesiller için de çalışmış olur. Çünkü insan başarıları, insanın elde ettiği kazanımlar bütün insanlığın ortak malıdır. Ve bu kazanımlardan gelecek nesiller de faydalanacaktır. Mengüşoğlu, çalışmayı iki grupta ele almıştır:

1-Anlamlı çalışma, 2-Anlamdan yoksun çalışma, anlamını yitiren çalışma. "Anlamlı bir çalışma yüksek değerlerle bezenen, yüksek değerler tarafından yönetilen çalışmadır. Böyle bir çalışma gerçekleştiricisini sevindirir; insanın bütün yapısını kavrar… Anlamını yitiren çalışma alanlarında insan, sadece vaktin geçmesini, çalışmanın tatil edilmesini bekler" (Mengüşoğlu, 1988: 168).

2.BÖLÜM

TARIK BUĞRA ROMANLARININ 'İNSANIN VARLIK ŞARTLARI' ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ

2.1. DÖNEMEÇTE

Dönemeçte, Tarık Buğra'nın en önemli romanlarından biridir. Anlattığı döneme ışık tutacak, çok çarpıcı ve canlı kahramanlarıyla insanı ele alış bakımından da farklı bir yere sahiptir. Roman, Cumhuriyet sonrası Türkiye'nin siyasal değişiminin mihenk taşlarından biri olan çok partili hayata geçiş serüvenini ele alır. Romanda 7 Ocak 1946 Demokrat Partinin kuruluşu ve 21 Temmuz 1946 ilk çok partili seçimlerin yapıldığı zaman diliminde Anadolu'nun bu gelişmeyi halk ve aydın bağlamında nasıl algıladığı, aydınların ülke ve çevrelerine karşı duyarsızlıkları, orta büyüklükte bir Anadolu kasabası olan Akşehir özelinde irdelenir. Bu siyasal değerlendirmenin fonunda da buruk bir aşk öyküsü vardır. Roman, aydın olarak adlandırılan kasabanın okumuş memur kesiminin, zamanlarını Şehir Kulübü'nde içki, kumar ve boş lakırdıyla öldürmelerinin de eleştirisini yapar. Halk ve sorunlarından kopuk, halka yabancı bu topluluğun Şehir Kulübü'ne sıkışmış bir hayatları vardır. Kasabaya yeni atanan memur da bu bataklığa çok geçmeden saplanır. Romanın temel taşlarını: Handan, Şehir Kulübü, dönemin siyasi gelişmelerinden Demokrat Parti'nin kurulması teşkil eder. Bu temeller üzerinde yükselttiği romanıyla Buğra, ülkemizin çok partili hayata geçiş serüvenini ve Türk aydınının halka bakışını okuyucuya başarılı bir kurguyla sunmuştur.

Roman, 'hakim bakış açısı' yla (Aktaş, 1991: 84) yazılmıştır. Romanın asıl kahramanı Doktor Şerif, bir hükümet doktorudur ve Akşehir'de görev yapmaktadır. Romanın anlatım başlangıcı öncesi Operatör Cevdet Bey'in kızı ile bir aşk yaşamış fakat bu aşk Doktor Şerif'in aşka yüklediği safiyane değerlerin, cinsi beklentileri olan Handan tarafından anlaşılamaması yüzünden kesintiye uğramıştır.

Doktor Şerif'in Handan'ı çevresindeki insanların yakınlaşmalarından koruma görevi yüklenmesi, romanın bir boyutunu oluştururken romanın belki de asıl

boyutunu değerleri duymak, çalışmak, ülkenin geleceğine yön vermek gibi aydınlarda olması gereken hususiyetlerin farkında olan Doktor Şerif'in, kasabanın Şehir Kulübü'ne hapsolmuş, enerjilerini burada içki ve kumarla tüketen, halktan kopuk yaşayan aydınlarla olan mücadelesi oluşturur. Bu aydın-halk kopukluğu dönemin önemli gelişmelerinden olan Demokrat Parti'nin kuruluşu ve çok partili hayata geçiş serüveninin Akşehir'de ve Akşehir özelinde bütün Anadolu'daki yansımaları gözler önüne serilir.

Roman, trenle İstanbul'dan kasabaya gelen Handan adlı genç bir kızın babası Operatör Cevdet ve kasabanın doktoru eski sevgilisi Doktor Şerif tarafından karşılanmasıyla başlar. O trenden, inenler arasında daha sonra romanda önemli bir yere sahip olacak kasabaya yeni atanmış Savcı Yardımcısı Orhan da vardır. Handan'ın gelişi kasabada birçok kişinin hayatını etkileyecek bir olaydır. Handan, İstanbul'dan tatil için kasabaya gelmiştir. Doktor Şerif, Handan'ı koruma çabalarına rağmen kasabaya yeni atanan Savcı Yardımcısı Orhan'a, Handan'ın ilgisini engelleyemez. Handan'ın babasının, kumar borçlarını ödeyen ve bu sayede Handan'a sahip olmayı amaçlayan Eczacı Celal de fırsat kollamaktadır. Handan, babasının borçları karşılığı hiç sevmediği Eczacı Celal ile evlenmeye razı olur. Daha sonra pişman olan Handan'ın babasının serzenişlerine ve bu evliliğin olmaması için ricacı olan Doktor Şerif'in tavsiyelerine Celal, kulak asmaz. Handan'a kendisinin olması için baskı yapan ve başka bir yere tayininin çıktığını söyleyen Orhan, Handan'ın Eczacı Celal'i içkisine arsenik koyarak öldürmesine neden olur. Bu yolla da Handan'a kavuşur. Yalnız hesapçı ve kinci bir yapıya sahip olan Celal, bilerek Handan'ın arsenikli içkisini içmiş, geriye de bir mektup bırakarak Handan'ı katil yapmıştır. Doktor Şerif ve Savcı yardımcısı Orhan'ı da bu cinayete göz yummaya mecbur bırakarak üçünden de intikamını almıştır. Gerçeği gören Orhan, Handan'dan ayrılır. Handan da kısa bir süre sonra intihar eder.

Doktor Şerif, bütün bu olanlardan sonra çok partili hayata geçişin ilk seçimlerinin yapıldığı o yıllarda çok sevdiği Akşehirli bir esnaf olan Fakir Halid ile çevresinin teşvikiyle bir aydın sorumluluğu gereği, ortalığı Karcı Yusuf gibi çıkar ve menfaat düşkünü insanlara bırakmamak adına siyasete girer. Milletvekili seçilir ve

Ankara'ya gider. Yaşadığı olayların üzüntüsü onu rahatsız etse de yapması gereken görevleri olduğuna inandığı için politikaya devam eder.

Romanlarda bir çok kahraman vardır; fakat bazı kahramanlar romandaki olayların yönlendiricileri, çatışmaların ana unsurlarıdır. Bu kahramanlara asıl kahraman adı verilir. Dönemeçte romanının asıl kahramanı Doktor Şerif'tir. Doktor Şerif, bir aydın olarak kasabadaki aydınların perişan halini, halka olan ilgisizliklerini gözler önüne seren sorumlu bir kişilik sergiler.

" Dönemeçte romanına baktığımızda, Doktor Şerif'in romanın merkezî kişisi, başkişisi, asıl kahraman, en önemli kahraman olduğu anlaşılır. Dönemeçte romanında bütün olaylar Doktor Şerif' in etrafında gelişir, o bütün olayların şu veya bu şekilde içindedir, hatta merkezindedir. Tarık Buğra, daha romanın ilk sayfasından itibaren onu, okuyucunun karşısına çıkarır" (Bağcı, 2004) Doktor Şerif'in bütün roman kahramanlarıyla şu veya bu şekilde bir ilişkisi vardır.

Diğer önemli kahramanlar: Handan, Savcı Yardımcısı Orhan, Eczacı Celal, Operatör Cevdet ve Fakir Halid olarak değerlendirilebilir. Bu kahramanlar olay ve çatışmaların ortaya çıkışının mümessilleridir. Ve varlıkları önemlidir. Yardımcı kişiler olarak nitelendirdiğimiz kişiler romanda hayli fazladır. Bu kişilerin fazlalığı Tarık Buğra'nın olayları gerçekçi ve canlı bir şekilde okura sunma gayretinin bir tezahürüdür.

Doktor Şerif, kasabada yaşadığı hayattan memnun değildir. O, hem kendi yaşantısını hem de orada görev yapan, görevi halka ve millete hizmet olan aydın kesimin yaşantısını bir türlü içine sindiremez. "Nah işte şurdakilerin, yalnız veteriner değil, savcısı, yargıcı, öğretmenleri, mühendisi dahil, bir tekinin bir yıl içinde bir tek kitap aldığı olmazdı. O pis gazeteler bile, sadece günün kavgası, çekişmesi ne ise ancak ona göre okunurdu. Ve mesleklerinden de kopup gitmişlerdi. Dünya, her konuda buluyor, buluşturuyor, boyuna gelişiyor, kendi kendini yeniliyordu. Bu gelişmeler de herkese açıktı. Ama başını çevirip de bakan kim?" (Buğra, 2012a: 80-81)

Tarık Buğra, aydın kesiminin olması gereken gibi hareket etmediğini insanın varlık şartlarından çalışmak ile değerleri duymak gibi özelliklerden yoksun olduğunu

belirterek aslında okura, olması gerekeni yani aydın insanın sorumluluğunu göstermektedir. İnsan, çalışmalıdır. Kendisi ve çevresine faydalı olmalıdır. Hele bu bir de aydınsa sorumlulukları daha fazladır. Buğra, yaşamlarını kendi zevk ve eğlenceleri için bireyselleştiren, kendini aşamamış aydın tipini kabul etmemektedir. O, aydın vasfının araç değerlerden sıyrılıp yüksek değerlere yönelmesiyle kendini gerçekleştirebileceğini ve kabul göreceğini sezdirir. Olanı anlatmış, olması gerekeni göstermiştir. Aydınların amaçsızlıklarına ve günübirlik yaşamlarına dikkat çekmiştir. Oysa değerleri duyan bir insan için "... hayat ancak yönü belli olan yapıp-etmelere, bunlar için gerekli olan kararlara dayanır" (Mengüşoğlu, 1988: 97). Amaç, insanı disipline eder, ona güç ve motivasyon katar. Amaçsız yaşayan insanlar rüzgarın savurduğu yaprak misali kaderlerine razı olurlar. Özellikle devletin imkanlarını zorlayarak millete yararlı olsun diye yetiştirdiği bireylerin çevrelerine ışık saçmak yerine aldıkları bilgi ve becerileri de içine kapanmış bir yapı içerisinde hiç etmeleri bir ihanet olarak da nitelendirilebilir. "Şehir Kulübü'nün etrafında toplanmış olan 'aydın'lar hepsi de kendi bireyselleşme süreçlerini tamamlayamamış ve mekâna /Şehir Kulübü'ne bağlı kalarak tükenip giden insanlar olarak karşımıza çıkar" (Tüzer, 2005). Bu kumar aşığı aydın takımı, Anadolu insanıyla gönül bağı kuramamış, etrafını aydınlatma kaygısından uzak bir mum gibi eriyen zihniyetin temsilcileridir.

Doktor Şerif, Şehir Kulübü'nün bahçesindeki fıskiyenin ucundaki topun hareketlerine dalar ve o topun yükselip alçalmasıyla hayat ve insanlar arasında bir bağlantı kurar. "Fıskiye topla bitmez tükenmez oyununu oynuyordu. Top, su ile birlikte ve onun üzerinde yükselip alçalıyor, kurtulmak, düşmek ister gibi çırpınıyordu. Düştüğü de olurdu; ama dibe doğru daralan tel kafesin içine. Ve su, bir iki dokunuştan sonra onu yeniden kapar, sonsuz oyununa yeniden bağlardı" (Buğra, 2012a:7-8). Bu benzetme aslında insanın yaşamı içindeki iniş çıkışlarını temsil eden bir yaklaşımdır. Bir anlamda insanın varlık koşullarından tarihselliği net bir şekilde ortaya koyar. "Bundan dolayı yapıp-etmeler, amaçlar, hedefler, değerler, insanın hak ve haksızlık, dünya, doğa ve kendisi hakkındaki görüşleri, dinsel inançlar, bilgi gibi faktörler tarafından yönetilirler. Bütün bu faktörler insanın somut bütünlüğünü oluşturur; ve bunun için de insan, tarihsel oluşa bütün olarak yani bütün 'varlık-koşulları' ile katılır" (Mengüşoğlu, 1988: 142).

Şehir Kulübü, bu aydın denen memurların çürüdüğü, yozlaştığı halka kapalı bir kale gibidir. "Şehir Kulübü etrafı kalelerle, aşılmaz surlar ve hendeklerle çevrili bir derebeyi konağına benzerdi. Girilmezdi oraya. İçeridekiler de dışarıya çıktıkları zaman da zırhlara bürünmüş gibiydiler" (Buğra, 2012a: 45-46) Bu aydınlar, devlet işlerinde vatandaşı horlayan, asık suratlı insanlardır. Tek amaçları mesainin bitmesi ve gece yarılarına kadar sürecek Şehir Kulübü muhabbetidir. Bu cümlelerle Buğra aydın-halk arasındaki kopukluğu da gözler önüne sermiştir. Ayrıca, insani bir varlık şartı olan çalışma anlamlı olursa bir değer taşır. Anlamlı çalışma, yüksek değerlerin işidir. Anlamlı çalışma, bir hedef ister ve çalışanını mutlu kılar. Anlamlı çalışan insan, verimlidir. Buğra, kasabada aydın diye adlandırılan memurların anlamdan yoksun bir çalışma içerisinde olduklarını okura gösterir. Anlamdan yoksun çalışma, Şehir Kulübü'nün müdavimlerinde tezahür ettiği üzere monotonlaşmış, verimsiz, amaçsız ve bir yük halini almış bir çalışmadır. Buğra, bu tip aydın tanımını kabul etmez. O, aydın insanın toplumdan uzak, bezgin halini içine sindirememiştir.

Aydınlara, halkın bakışını Buğra, erdemli olarak tasvir ettiği Fakir Halid'in Şerif'i anlatırken söylediği sözlerle nakleder: "Severdi onu; 'ötekilere benzemez o,' derdi. Gerçi bilirdi, o da öteki yüksek memurlar gibi namazdan, niyazdan kopmuştu. Ama arada ciddi bir ayrılık vardı; Şerif, bunu bir marifet sanmazdı. Asıl önemlisi de namazında niyazında olanlara hor bakmazdı. Dahası da vardı: Bir gün, gün değil; işte gene böyle bir seher vakti uçup gitmekte olan sarhoşluğunu yeni bir kadehle tazelemiş, yandırmış olan doktor onun yolunu kesmiş; … Halid ağa. Bak şu suratıma camiye girecek hal var mı? Sağ gözünün kirpiklerinde bir damla yaş büyüyor, büyüyordu… Ve Halid bu yüzü seviyor, candan benimsiyor, tertemiz buluyordu" (Buğra, 2012a: 37) Aydın, bu sözlerden de anlaşılacağı gibi Anadolu insanından, onun inanç dünyasından kopuk olarak tasvir edilmiştir. Buğra, bu durumun ülkemiz ve geleceğimiz için sakıncaları olduğunu vurgulamıştır. Aydın, yol gösterici olmalı halkıyla iç içe gönül gönüle yaşamalıdır. Gelecek ancak bu şekilde olumlu olarak şekillenecektir. Aydın, halktan koparsa kendi alemine dalarsa halkı başıboş ve çaresiz bırakırsa halk da çıkar düşkünü insanların oyuncağı olur ve bundan doğacak zarar da bütün toplumun hesabına yazılır. Okumuş, bilgi sahibi insanlar sorumluluklardan kaçınca Demokrat Parti'nin kuruluşuyla "... halka kala kala Karcı

Yusuf'lar kalıyordu" (Buğra, 2012a: 46). Yusuf, aydınların, halktan ve sorunlarından kayıtsız Şehir Kulübü'nde vakit öldürdüğü bir ülkede menfaatleri için çalışan, bu yüzden siyasete giren cahillerin bir temsilcisidir.

Doktor Şerif, aydınların haline ne kadar üzülse de kendini de bu yozlaşmışlığın içinde bulur. Bir bataklık gibi Şehir Kulübü kasabanın memurlarını içine çekip boğmakta, kasabaya yeni gelenleri de hiç zaman kaybetmeden kendine çekmektedir. Kendisinin ve diğer aydın denen memurların olması gereken davranışlardan uzak olmaları Doktor Şerif'i ziyadesiyle üzer. Bu hüzün Doktor Şerif'in, bilen bir varlık olduğunu bize gösterir. Doktor Şerif, kendisini tanımakta, aldığı eğitimin amaçlarını çok iyi bilmekte yapması gerekenlerin bilincinde ve sorumluluğu içerisindedir. Ne olmak istediğinin ve nasıl davranması gerektiğinin farkındadır. Bu farkındalık onun aldığı eğitim ve tecrübeleriyle benliğinde inkişaf etmiştir. O, bilen bir varlık oluşunu kendi çabalarına borçludur. "Doğa insanı ne bilgi ne de başka hazır araçlarla donatmıştır; insan doğa tarafından 'hazırlanmış' yeteneklerle dünyaya gelmemiştir; bunun için de insan sahip olduğu her şeyi kendisi yaratmalıdır; çünkü yabancı bir akıl insan için herhangi bir şey düşünmemiştir; o kendi aklını kullanmak zorunda kalmıştır. Bunun için de insan ne ise, ne olacaksa, neye sahipse veya neye sahip olacaksa, bilgi sayesinde gerçekleşebilir" (Mengüşoğlu, 1988: 64). Doktor Şerif, bilen bir varlıktır; ama eylemleriyle bu gereği tam olarak yerine getirememiş bu olumsuzluklardan sıyrılıp kendini aşamamıştır. Sadece durum tespitinden öteye geçememiş varlığı ve düşünceleriyle sadece siyahı fark ettiren 'beyaz' olmuştur. "Doktor o kaosun içinde yalnızlığı seçmiş kurtuluşu onda bulmuştu. Her şeyini, her şeyiyle gerçek aşka ve gerçek dostluk için saklamak… korumak istiyordu. Tıpkı şimdiki ve hala olduğu gibi… Tek kurtuluş, rahatlayış yolu, acaba bu adamların bulduğu mu idi? Yani birbirlerinde ve yarattıkları bataklıkta eriyip gitmek mi idi?" (Buğra, 2012a: 80)

Doktor Şerif aşamamanın bunalımını içinde huzursuzluk olarak taşımakta aslında dram içinde bulunmaktadır. Buğra bu durum tespitini Fakir Halid'e yaptırır ve Dr. Şerif'in dramını okuyucuya tüm çıplaklığıyla gösterir. "Ama hüküm, ona uyulmadıktan, ona göre yaşanmadıktan sonra kaç para ederdi? Doğruyu, yararlıyı, iyiyi görmek, anlamak hatta kavramak başka şeydi; onların gereğine göre yaşamak

başka! Bir gün Fakir, hem de doktora dokundura dokundura söyleyivermişti: ’Cahalız biz, doktor bey’. Hocanın dediğini yap da, yaptığını yapma deriz. Halbukiysem dediğini yapmayan hocadan adama hayır mı gelirmiş..öyle değ mi, Allesen?” (Buğra, 2012a: 263) Romanda Fakir, Doktor Şerif’i bulunduğu uykudan uyandıran ona olması gerekeni gösteren kişi olarak karşımıza çıkar. İnsan, bakış açısını değiştirebilir. Yaşam tecrübeleri, uyarıcı insanlar bu değişimde önemli rol oynarlar.

Doktor Şerif’in yaşadığı kasaba hayatından özellikle Şehir Kulübü çevresinden şikayet etmesi onun bir karar verdiği anlamını taşır. O, bulunduğu şartları değerlendirmiş ve bu şartların olumsuz olduğuna ve bu durumdan kurtulmak gerektiğine karar vermiştir. O, şehir kulübünde geçen heder olan zamana acımaktadır. Yani Doktor Şerif yapıp eden bir varlık olarak insanın karar verme ve uygulama yönüne uygun hareket etmiştir. O, yapıp eden bir varlık olarak, Şehir Kulübü’nden uzaklaşma kararı almış, yalnızlığa, kitaplarına ve doktor olarak köylere faaliyete giderek kararını uygulayabilmiştir. Bu durum onun doğrudan karar verebilme yetisinin bir sonucudur. Ayrıca doktorun bu tavrı onun tavır takınan bir insan olduğunun da göstergesidir. Çünkü ancak insan, cahillik, değer körlüğü, patolojik sıkıntıları var olduğunda tavır takınmaktan sakınabilir. İnsanın yapıp-etmelerine bir öncelik tanıyabilmesi onun özgür bir insan olduğunun da belirtisidir. Doktor, Şehir Kulübünden uzaklaşarak ve köylere sağlık çalışmasına giderek anlamlı çalışma yapmış özgürlüğünü yüksek değerler çerçevesinde kullanmıştır. Özgür insan, yüksek değerlerle donanmış insandır. Araç değerler insanı ister istemez yarar çemberine alacağından insanın özgürlüğünü, kısıtlarlar. İnsan yeme, içme gibi eylemlerine mecburdur. Bu yapıp etmeler, yaşam için gereklidir. Fakat bazı yapıp etmeler bir karar almaya ve uygulamaya dayanır. “Örneğin bir planın, bir projenin, bir niyetin, bir hedefin, bir amacın bir değerin ve benzerlerinin gerçekleştirilmesi gibi” (Mengüşoğlu, 1988: 95). Ayrıca Doktor Şerif’in Şehir Kulübü müdavimleri, aydınlara acıması onların durumlarına üzülmesi ve onlara ara sıra hangi kitabı okudun gibi takılmaları, onları düşünmeye sevk etmeye çalışması onun tavır takınan bir insan olduğunun da göstergesidir. “İnsan tavır takınan bir varlıktır; tavır takınmak demek, bir şeyden yana veya bir şeye karşı olmak demektir” (Mengüşoğlu, 1988:

110). Onun bilgi ve düşünce dünyası, olanları tasvip etmesine engeldir. Ancak bir türlü Doktor Şerif, kendini o ortamdan soyutlayamaz. Yazar, Doktor Şerif'i eyleme geçme noktasında eleştirir. "Çünkü tavır takınma harekete geçmeyi yapıp-etmeyi gerektirir; tavır takınma yapıp-etme haline gelemediği zaman insanın içinde bulunduğu durum devam eder" (Mengüşoğlu, 1988: 113-114). Kasabanın yüksek değerlerle bezenmiş esnafı Fakir Halid, Doktor Şerif'i uyandıran, ona romanın ilerleyen bölümlerinde sorumluluklarını hatırlatan kişi olmuştur.

"İmdi ancak bilgi, yapıp-etme, değer-duygusu gibi niteliklerle donatılan bir varlık tavır takınabilir; aktif olabilir" (Mengüşoğlu, 1988: 110). Yüksek değerleri benimsemiş insanlar açık bir tavır takınabilirler. Araç değerler açık tavır takınmayı engeller. Çünkü araç değerler de çıkar önemlidir.

Doktor Şerif'in Handan'a duyduğu aşk temiz bir sevginin tezahürüdür. O, Handan'ı bütün kalbiyle çıkarsız sevmiştir. Bu yüzden Handan'ın gençlik heyecanlarına karşılık vermemiş, hatta çok sevmesine rağmen Handan'ın ondan uzaklaşmasına ses çıkarmamıştır. Aşkını kaybetme ihtimaline karşın kendi değerlerini korumasını bilmiştir. Çünkü onun inancı aşkın karşılıklı olduğudur. "Dürüstlüğü ikinci bir din gibi benimseyen yapısı ve Handan'a beslediği saygı aşkının ve genel olarak aşk anlayışının ikinci adı idi. Handan'ı ancak kendisi istediği sürece isteyebilirdi. Ve Handan artık kendisini istemiyordu" (Buğra, 2012a: 60).

Doktor Şerif, romanda insanın varlık şartlarından kendisini bir şeye veren seven bir varlık olarak ortaya çıkar. O, hayatını biricik aşkı Handan'a adamış gibidir. Bu durum bütün roman boyunca sezilir. "Çünkü insanın kendisini bir şeye vermesi, yapıp-etmelerine bir anlam vermesini bir değer görmesini gerektirir" (Mengüşoğlu, 1988: 159). Burada Doktor Şerif'in değerleri duyan bir insan olduğu yaklaşımı ortaya çıkmaktadır. O, değerlerine sıkı sıksıya bağlıdır. Çünkü "İnsan, hayvan gibi günü gününe yaşamaz" (Mengüşoğlu, 1988: 9).

O, Handan'ı kullanmayı düşünmemiş aklından bile geçirmemiştir. Araç değerlerin cazibelerine sırt çevirmiş yüksek değerlerin çizgisinde hareket etmiştir. Çevresinin aynı hassasiyeti göstermediğini bildiği için insanların çıkar, menfaat, zevk odaklı hareket ettiğinin farkında olduğundan Handan'ı koruma içgüdüsüne

kapılmıştır. O, yapıp eden bir varlık olarak içinde bulunduğu sıkıntıya rağmen kendisiyle ve sevgisiyle hesaplaşmasını becerebilmiş ve bunu davranışlarına yansıtmıştır. "Eylemlerin bir düzeni bir sıralaması, ancak insan bir 'değer organı'na bir 'değer duygusuna' sahipse olasıdır" (Mengüşoğlu, 1988: 97).

Ayrıca Doktor Şerif'in Handan'ı koruma duygusu Handan'ı tanımasından mütevellit önceden gören önceden belirleyen bir insan olmasına da bağlıdır. O biliyordu ki Handan zaaflarına yenilecek ve kendisini hiç de hak etmeyen birilerinin tuzağına düşecek, onların emellerine alet olacak. Önceden görmek insanın varlık koşullarından biridir. "İnsan önceden gören ve belirleyen bir varlıktır. Bunun anlamı şudur: İnsan ve yalnız insan önceden görerek ve önceden belirleyerek olayların akışına aktif bir şekilde karışabilir; onların akışını kendi niyet ve amaçları yönüne çevirmeye çalışabilir. İnsanın temel varlığının iki niteliği olan önceden görme ile önceden belirleme providentia, prodestinatio olarak, dinler ve dinsel görüşler tarafından tanrıya yüklenmiştir" (Mengüşoğlu, 1988: 115). Yalnız insan, sınırsız bir önceden görme ile donatılmamıştır. İnsanın önceden görmesi sınırlıdır. Yanılgılara açıktır. Bu durum insan için olumlu bir şeydir. Örneğin Doktor Şerif, Handan'ın Celal'i öldürebileceğini ve Celal'in de Handan'a artık sahip olamayacağını görüp bilerek intikam amacıyla ölümü seçmesini ve arkasında vicdanları ölüme mahkum etmesini görememiştir. "Eğer insan sahip olduğundan daha fazla bir önceden görme ile donatılmış olsaydı, o zaman karşısına çıkan olayların olup-bitenlerin sadece bir seyircisi olmak zorunda kalacaktı; gelmekte olanın seyircisi olmak ve ona karşı hiçbir şey yapamamak insan için korkunç olurdu; dayanılmaz bir durum olurdu, onun yapıp-etmelerini engellerdi. Çünkü insan gelmekte olanın kendi gücünü aştığını görür görmez yıkılacaktı" (Mengüşoğlu, 1988: 119-120).

Doktor Şerif, insanın varlık koşullarından tavır takınma özelliğini de gerçekleştirmiş bir kahramandır. "İnsan tavır takınan bir varlıktır; tavır takınmak demek, bir şeyden yana veya bir şeye karşı olmak demektir … İnsanın karar vermesi olmasaydı, o harekete geçemez, aktif olamazdı; ancak gelip geçen durumlar arasında sallantıda kalırdı" (Mengüşoğlu, 1988: 110). Doktor Şerif, fiziki olarak çirkin yaradılışı ile tanıtılan ve hayatını araç değerler üzerine kurmuş maddi değerlerle her şeyi elde edebileceğini düşünen ve bu yönüyle de zenginliği yakalamış Eczacı

Celal'in, Handan'ın Babası Operatör Cevdet'i borçlandırarak Handan'ı elde etme çabasına karşı çıkmış, bu durumu engellemek için gayret sarf etmiştir. Bu onun tavır takınan bir insan olduğunun delilidir. Şerif, Handan'ı kurtarmak adına Fakir Halid'den borç isteyerek tavrını ortaya koymuştur. "Camiye Fakir ile birlikte girdiler. Namazdan sonra da doktor, onun dükkanında, kahveleri yudumlarken, bir ev, bir bahçe bir de araba almaya yetecek o astronomik rakamı söyledi ve: 'Bunu bana borç verebilir misin?' dedi … öğle namazından sonra emrinde bil, doktor bey" (Buğra, 2012a: 238).

Doktor Şerif, romanda tarihselliği olan bir insan olarak da karşımıza çıkar. "İnsanın yapıp etmeleri onun tarihselliğini oluşturur … Bundan dolayı yapıp-etmeler, amaçlar, hedefler, değerler, insanın hak ve haksızlık, dünya, doğa ve kendisi hakkındaki görüşleri, dinsel inançlar, bilgi gibi faktörler tarafından yönetilirler. Bütün bu faktörler insanın somut bütünlüğünü oluşturur; ve bunun için de insan, tarihsel oluşa bütün olarak yani bütün 'varlık- koşulları' ile katılır" (Mengüşoğlu, 1988: 142).

Doktor Şerif'in romanın başlama zamanından önce Handan ile yaşadığı aşktan başlayarak Handan'ın kasabaya gelişi ve yaşanan olaylar karşısında değerlerinden ödün vermeden aynı çizgi düsturunca tavır ve davranış sergilemesi ve aydın olma bilinç ve sorumluluğunu duyarak Fakir Halid ve çevresindeki ileri görüşlü, erdemli insanların teşvikiyle politikaya atılıp vekil seçilerek Ankara'ya gitmesi, onun tarihsel bir kişilik olduğunun göstergesidir. Şerif'in romanın büyük bir bölümünde ülke ile ilgili aydınlarımızın yanlış tutum ve davranışlarını gördüğü halde kendisini yaşantı olarak bu kötü durumdan kurtaramaması, kendini aşamaması nedeniyle verdiği ceza olarak romanın sonunda hüzne gark olmuştur. Onun yaşamı sürekli değişen ve farklılaşan şartlar içinde sürüp gitmiş, onun seçimleri tavır ve davranışları tarihselliğini ortaya çıkarmıştır. "Heraklit Şöyle anlatıyor: Ben oluştan başka bir şey görmüyorum. Eğer siz oluşun ve olup bitmenin denizinde değişmeyen bir şey gördüğünüze inanıyorsanız buna aldanmayın! " Bundan dolayı yapıp-etmeler, amaçlar, hedefler, değerler, insanın hak ve haksızlık, dünya, doğa ve kendisi hakkındaki görüşleri, dinsel inançlar, bilgi gibi faktörler tarafından yönetilirler. Bütün bu faktörler insanın somut bütünlüğünü oluşturur; ve bunun için de insan,

tarihsel oluşa bütün olarak yani bütün 'varlık- koşulları' ile katılır" (Mengüşoğlu, 1988: 144).

Handan, üvey annesine kininin Doktor Şerif tarafından paylaşılmasından kıvılcımlanan aşkını Doktor Şerif'in üvey annesiyle ilgili olumlu değerlendirmeleri sonucunda soğumuş, nefsanî ihtiyaçlarının karşılanmaması sonucu da Doktor Şerif ile olan ilişkisini kesmiştir. "Şerif önce Handan'ın annesini en tadlı ve Handan'ın dilediğince söylenen kelimelerle övmüş, sonra da –hakçası vicdan azabı gibi bir şeyler duyarak üvey anasını çekiştirmişti. Handan, işte o zaman Şerif'i ta ciğerinde buluvermişti" (Buğra, 2012a: 66). Şerif'in anne özlemi çektiğine inandığı Handan'ı rahatlatmak için üvey annesiyle ilgili olumlu değerlendirmeleri Handan'ı Şerif'ten soğutmuştur. Anne saplantısıyla başlayan aşk yine aynı sebepten Handan tarafından sonlandırılmıştır. "Şerif sandı ki Handan sadece ana özleminden, üvey ana derdinden yakınıyor. Bütün gücü ve iyi niyetiyle, avutmaya can attı. Üvey anasını bu kadar dert edinmemesini, kadıncağızın aslında hiç de fena yürekli olmadığını, hatta Handan'ı öz kızı gibi sevdiğini söyledi… Şerif'in bütün isteği onun üzülmemesi idi. Bu istekle de direndi Handan'ı inandırmak için… Üvey anasının iyiliğine. Handan'ın içindeki şeytan artık bayram ediyordu" (Buğra, 2012a: 67-68). Bu durum Handan'ın kendisini aşamadığı, belli saplantılara takılıp kaldığı anlamına gelmektedir. Handan yüksek değerleri içine sindirememiş, araç değerler paralelinde hayatına yön vermeye çalışan bir kahraman hüviyetindedir. Zaten roman boyunca da annesinin olmamasının bir tezahürü müdür yoksa kişilik yapısı mıdır bir kararsızlık, ne yaptığını bilememe durumu vardır. Şerif'e üvey annesine söylediği olumsuz sözler için yaklaşmış, Şerif'in üvey annesi ile ilgili daha sonraki olumlu değerlendirmesi sonucu ondan uzaklaşmıştır. Handan, yüksek değerlerden uzak yarar gözeterek ilişkilerini tanzim etmektedir. Bu bakımdan Buğra tarafından kabul edilen bir kahraman kimliği taşımaz. Handan'ın cinayet işleyen ve intihar eden yapısı da Buğra tarafından tasvip edilecek davranışlar değildir.

Handan'ın babası Operatör Cevdet, kendisini kumara vermiş kayıpları tüm birikimlerini alıp götürmüştür. O sıkıntılarından kurtulmak için Eczacı Celal'den borç almaktadır. Eczacı Celal fiziki olarak çok çirkin tanıtılan, zengin bir adamdır. "Celal sebepleri anlatılamayacak gibi gelen bir biçimde çirkindi. Ölçüsüzlüğün,

sonra renk ve çizgi aykırılıklarının rastlanılmaz bir numunesi gibiydi" (Buğra, 2012a: 29). Araç değerlerin oyuncağı olmuş Handan'ı elde etmenin formülünü de Handan'ın babası Operatör Cevdet'i kendisine borçlandırmakta bulmuştur. Bu durum Eczacı Celal'in önceden gören insanın halis olmayan bir niyetinin tezahürüdür. Gelecek önceden görme ile şekillenir. Bu günden yaptıklarımız gelecek dediğimiz kurguyu temellendirecektir. O, yüklü şekilde Operatör Cevdet'i borçlandıracak sonrasında da kızı Handan'a sahip olacaktır. Bu borç verme tamamen çıkar odaklı bir yardımdır. Yüksek değerler, hesap gerektirmeyen değerlerdir. Birleştirici ve sevgiyi çoğaltıcıdır. Oysa Celal, bütün hayatını araç değerler üzerinde kendi çıkarları üzerine kurmuş, içi dışına yansımış bir kahramandır. Eczacı Celal, araç değerlere göre hareket eden, değerleri duyup içine sindirememiş bir insandır. Yüksek değerleri algılayıp özümsememiş bir insandır. Seçimleri, davranışları ahlaki değildir. Hayatını tamamen maddeci bir yaklaşımla kurgulamıştır. Her şeyi bu şekilde elde edebileceğine inanmıştır. "Materyalist insanda tıpkı idealist insan gibi hayatına yapıp-etmelerine bir anlam verir; yoksa o yaşayamazdı. Materyalist insanın yaşaması için onun da hayatına yapıp-etmelerine bir anlam vermesi gerekir" (Mengüşoğlu, 1988: 153). Onun bu yaklaşımı yeni değildir, Şerif'le üniversite yıllarında beraber olan Celal, maddi imkansızlıklar çektiği dönemde başından bazı olaylar geçmiş Rabia adlı bir kadınla tanışmış, onu maddi ve manevi kullandıktan sonra rahatça bırakabilmişti. "Celal okul ve askerlikteki yıllarını evin asıl sahibi gibi geçirdi. Sonunda da Rabia'nın verdiği sermaye ile bu kasabaya geldi, eczanesini açtı" (Buğra, 2012a: 32). Bu davranışlar Celal'in değer kavramından yoksun çıkarcı yapısını ortaya koyar "Ve Celal 'bir daha yaşayacak değilim' sözünü daha bir hırsla söyler olmuştu, kendi kendine. Sonra düşünüyordu da: Rabia güzeldi; ama çok daha güzelleri vardı Dünya'da" (Buğra, 2012a: 33). Celal'in artık Rabia ile işi bitmiş onu maddi ve manevi sömürmüştü. Çok istediği dükkanını açmış, zenginlik yolunda ilerliyordu..Celal bu düşünce tarzı ile kendisinin araç değerleri benimsediğini, aşamayan bir karaktere sahip olduğunu okura göstermiştir. Aşmak, ancak araç değerleri, yüksek değerlerin hizmetine vermekle mümkün olmaktadır. Ayrıca Eczacı Celal, romanda Şerif'in karşısına çıkarılmış bir kişiliktir. Bencil, zenginlik düşkünü, çıkarcı, hesapçı, kinci yapısıyla o, Şerif'ten çok farklıdır. Aynı zamanda romanda tarihselliği için de verilen bir kahramandır. "Eğer insan eylemlerinin, insan hayatının

bir anlamı olmasaydı o zaman tarihsel oluşun da bir anlamı olmazdı" (Mengüşoğlu, 1988: 150). Onun karakterinin Doktor Şerif ile beraber okurken okuyucuya sunulması ve bu karakter yapısının hiç değişmeden Akşehir'deki hayatına yansıtılması ve aşkı dahi parayla alma çabasındaki bakış açısı Eczacı Celal'in Buğra tarafından olumsuz bir tarihsellik içinde sunulduğunun göstergesidir. "İnsanın yapıp etmeleri onun tarihselliğini oluşturur. Yapıp-etmeler, doğa yasaları tarafından yönetilen olaylar değildir; tersine onlar insanın kendisi tarafından gerçekleştirilirler… İnsan başarılarının bu oluşu tarihsel oluştur. Bu oluşun bir ilerleme olması gerekli değildir; bu bir gerileme de olabilir" (Mengüşoğlu, 1988: 142-143) Yazar, romanda Celal'i aşkına hasret öldürerek onun, insanın varlık şartlarını gerçekleştirmemiş olmasını cezalandırmıştır. Çünkü Celal, hayatını araç değerler üzerine kurmuş bir kahramandır. Handan'ı elde etmek için Handan'ın babasına borç para vermiş, her şeyi parasının gücüyle elde edebileceğini zannetmiştir. Onun üniversite hayatı ve kasaba hayatında da yüksek değerlerden yana tavır almadığı ortadadır. Ölürken bile geridekilere bir çok acı ve vicdanî keder bırakmayı amaçlayacak kadar bencil ve hırslıdır.

Savcı Yardımcısı Orhan, kasabaya yeni atanmış genç yakışıklı biridir. Daha ilk günlerde o da Şehir Kulübü denen bataklığa bulaşmış görev ve sorumluluklarını bir kenara atmıştır. Kasabaya geldiğinde aynı trende gördüğü Handan'a ilgi duymuş onu elde etme çabasına düşmüştür. Şerif, Handan'ı koruma içgüdüsüyle bir yandan Savcı Yardımcısı Orhan'la diğer yandan da Eczacı Celal ile uğraşmak zorunda kalmıştır.

Şerif, kasaba aydınının vurdumduymaz, kokuşmuşluğu içerisinde yalnızdır. Kasaba ahalisinden sadece Fakir Halid'i kendisine yakın bulur. Fakir Halid bir esnaftır. Zengindir de onun 'fakir' lakabı tutumluluğundan ona yakıştırılmıştır. Dini hassasiyetleri olan dindar biridir. Dürüsttür, merttir, namusludur, ülke için kafa yorar, köylüyü, kasabalıyı kollar. Kasabaya gelip gününü gün etmeye çalışan memurlardan daha ince düşünür. "Fakir Halid de 'bir gelir insan cihane' diyordu. Ve 'bir gelir insan cihane' diyen daha milyonlar vardı. Ama bu gerçek hep aynı etkiyi yapmıyordu: Kimileri 'bir gelir insan cihane' diye paniğe kapılıyor, çalıyor, çırpıyor, haklara, hukuklara, erdemlere kurtlar gibi saldırıyor: kimileri gene 'bir gelir insan

cihane' dedikleri için dine, takvaya bağlanıyor; kimileri de insanın cihane bir tek defa geldiğini, yok olup, toprak olup gideceklerini bildikleri için, aynı gerçek yüzünden dürüst oluyor, mert oluyor erdem savaşçısı oluyordu" (Buğra, 2012a: 28). Önemli olanın nasıl yaşanacağı olduğu fikri, Şerif için önemliydi. "Fatih de bir kere yaşadı, İbrahim de, Muhammed de bir kere yaşadı" (Buğra, 2012a: 28).

Fakir Halid, değerleri duyan bir insan olarak araç değerlerin ötesinde yüksek değerlerin farkına varmış ve kendini aşmış bir yapıya sahiptir. "Bu noktadan değerlendirildiğinde Fakir Halit, Şehir Kulübü'ndekilerden çok daha fazla aydınlanmış bir insan olarak karşımıza çıkar" (Tüzer, 2005). Köylülere yardım etmesi, onların dertlerini, problemlerini sezip onlara kolaylık sağlaması, Fakir Halid'in yüksek değerleri benimsediğinin göstergesidir. "Fakir onların hepsini ve yıllık durumlarını iyi bilir: Ova köylerinde kimin sürüsüne kıran girmiş, kimin ekinine kına düşmüş, yamaç köylerinde, bağlarda neler olmuş; hepsini. Kim kızını ere vermiş veya verecek, oğlan evlendiren kimlerdir; hepsini, hepsini. Sağlıklarını da, oğlan asker edenleri de. Davranışları da buna göredir. Biri gelir, yıllık hesap kapanırken, şaşkın şaşkın; 'Yo be ağa; benim borcum daha bilem çoktu,'der. Fakir de ona çıkışır; 'Hadi ordan cahal, vebala mı sokacan beni… 'Habarını almıştır o'; adamcağızın ekinleri yarı yarıya mahvolmuş" (Buğra, 2012a: 39).

Bencil değildir. Ülke için gelecek için kaygılanır. "Kaygı duymak insanın kendi özüyle, insan olmasıyla ilgili bir durumdur. O, dışarıdan dışarıda bulunan bir nesneden gelmez; insanın kendisinden, insan olma niteliğinden türer… İnsanlık niteliği arttıkça, kaygı da yoğunlaşır" (Kıerkegaard, 2004: 37).

Aydınların vaziyetini beğenmemesi Şehir Kulübü'nün o kokuşmuş yapısından kendini soyutlaması ona ayrı ve önemli bir şahsiyet kazandırmıştır. O, yüksek değerlerin bilincinde bir esnaftır. Geçmişle bugünü ve bu günden de geleceği düşünebilmesi hasebiyle tarihsel bir kimliğe de bürünmüştür. "İnsanlar sürekli seçim yaparlar, ama çoğu bunu kabul etmek istemez" (Geçtan, 1990: 134). Fakir Halid, seçim yapmıştır. O, insanı insan yapan değerlerden özgür olma kavramını içselleştirmiş, o çerçevede fikirlerini oluşturmuş ve davranışlarını şekillendirmiştir. Bu durum Fakir Halid'in kendini aştığını, özgür olduğunu ve aynı zamanda

özgürlüğünü iyiye kullanan bir insan olduğunu bize gösterir. O, halis ile halis olmayanın farkındadır ve özgürlüğünü hep halis olandan yana kullanır.

Fakir Halid, ülkesi için iyi bir gelecek hayal etmektedir. O, isteyen bir insandır. İsteme ancak yüksek değerlerin yönlendirdiği halis niyetli insanların karakteridir. Fakir Halid, aydınının anlamlı çalışmasını, tavır almasını, özgür olmasını, insanına ve ülkesine hizmet etmesini istemekte ve elinden geldiğince bu istemesinin gereği olan uyarıcı rolünü üstlenmektedir. O, bu günü değil, yarına bakan geleceği gören, gelip geçici heveslerini bir kenara bırakmış bir erdem timsalidir. Bu yaklaşımını da Doktor Şerif ile olan sohbetlerinde ona aktarır. Ona bazı sorumluluklar düştüğünü ve bir aydın olarak bu sorumluluklardan kaçmaması gerektiğini vurgular. "Fakir, kendine göre, ama pek güzel anlatıyordu dönemeçlerin önemini.. 'dölümüzle döşümüzle' Türkiye geleceğinin kaderini bu dönemeçlerin çizeceğini ve 'böyünler kötü giderse yarınlar da kötü olma mı, doktor bey,'diye – cevap bekleyerek-soruyordu" (Buğra, 2012a: 189). Bu yaklaşım Fakir Halid'in önceden gören bir insan olduğunu da okuyucuya vermektedir. "Önceden görme ile önceden belirlemenin alanı gelecektir … Önceden görmek; önceden belirleyebilmek, ancak aktif olan, kendine amaçlar koyan, onları gerçekleştirebilen bir varlık için söz konusu olabilir. Böyle bir varlık kendi yapıp-etmelerini değer duygusuna göre yöneten, olup-bitenden yana veya ona karşı hareket edebilen biricik varlık olarak tanıdığımız, insandır ve yalnız insandır" **(** Mengüşoğlu, 1988: 121-122). Fakir Halid, inanan bir insandır da. Çünkü, geleceğe, geleceğin bu günden daha güzel olacağına inancı vardır. İnanması halistir. Çünkü, eylemleri ve sözleri gelecek kurgusu üzerine şekillenmiştir. Aktif ve enerjik bir yapıya sahiptir.

Fakir Halid, aynı zamanda bilen bir insandır. O, naiv bilgi dediğimiz hayat bilgisini gerek esnaflık hayatında gerekse politika ile olan ilgisinde okura göstermiştir. Aynı zamanda hayatı dini inancı ve bilgi ile de yaşamakta bilen varlığını ispatlamaktadır. O, dünya ile ilgili sorularının cevabını inandığı dinde bulmuştur. Mevlevî bir kimliğe sahiptir. İslam inancındaki bu dünyanın geçiciliği ve ahret hayatının varlığına o gönülden inanmış, bu dünyada kendisini bir emanetçi olarak görmüştür. "Sade ben miyim emanetçi? O da hepimiz de emanetçi değil miyiz? " (Buğra, 2012a: 159) Halid, aynı zamanda romanda Türk–İslâm geleneğini

temsil eden bir kişilik olarak da okura sunulmuştur. Onun dindarlığı, vatana ve millete olan sevgisi ve ülkesinin geleceği ile ilgili düşünceleri bu tespitin delilleridir. "Fakir'in derdi günü 'bu milletti' ama o başkaları gibi 'millet değil, illet' demezdi. Sarıcı bir sevgisi vardı köylünün, kentlinin her çeşidine karşı." (Buğra, 2012a: 158)

Fakir Halid, insanın varlık koşullarından çalışan bir varlık olarak 'anlamlı çalışma' ilkesiyle hareket etmektedir. "Anlamlı bir çalışma yüksek değerlerle bezenen, yüksek değerler tarafından yönetilen çalışmadır. Böyle bir çalışma gerçekleştiricisini sevindirir; insanın bütün yapısını kavrar… Anlamını yitiren çalışma alanlarında insan, sadece vaktin geçmesini, çalışmanın tatil edilmesini bekler" (Mengüşoğlu, 1988: 168). O, sadece para kazanmayı amaçlamaz. İnsanlara yardım etmek ile ülke için bir şeyler yapmak ideali için çalışır, çabalar. "Fakir ömrün-dolayısı ile zamanın da- emanet olduğuna inanıyor" (Buğra, 2012a: 160). Bu emaneti kendi zevk ve eğlenceleri için boşa harcayanlara kızıyordu. O, bu kimliği ile de insanın gelip geçici olduğunun farkına varmış ama milletin tarihselliğine vurgu yapmıştır. Yaşamını da bu güne değil geleceğe, gelmekte olana göre disipline etmiştir.

"Fakir Halit, gelip geçici olanın peşinde değildir… Fakir Halit, sergilemiş olduğu bu davranışlarıyla, hayatın sıradanlıklarından kurtulmak isteyen ve aydınlanmaya açık kişiler için de bir işaret fişeği görevini görür. O sadece kendisinin değil, bu tür insanların da 'insani öz'e yaklaşmalarına vesile olmuştur" (Tüzer, 2005). Romanda Fakir Halid, yüksek değerlerden yana tavır koyan, ideleştiren, isteyen, inanan, tavır takınan ve çalışan bir Anadolu insanı olarak çıkar karşımıza.

Tarık Buğra, Dönemeçte romanıyla küçük bir kasabada yaşayan insanların dertlerini, köylülerin yaşam mücadelelerini, çok partili hayatın dönüm noktalarından olan Demokrat Parti'nin kuruluşunu ve aydın kesimin çevrelerine ve ülke sorunlarına duyarsızlıklarını bir aşk üçgeni fonunda ele almıştır.

İnsanın varlık şartları çerçevesinde ışık tuttuğumuz kahramanlar, sözleri ve eylemleriyle okura bir çok mesajı aktarmışlardır. Buğra, romanda Doktor Şerif'i bilen bir aydın olarak ele almış, diğer kahramanları onun bakış açısıyla romanda görünür kılmıştır. Şerif, gerek Handan'a olan aşkı gerekse ülke için düşündükleriyle

yazarın kabul ettiği, insanın varlık şartlarını yerine getiren bir kahramandır. Şehir Kulübü'nde tek düze yaşamın içinde yok olan aydınlar, sözleri ve eylemleriyle yazarın kabul etmediği, olan-olması gereken bağlamında kötü örnek teşkil eden kahramanlardır. Değerleri duymayan, istemeyen, yozlaşmış Türk aydınının adeta temsilcileridirler. Bir birinden ayırt edilemeyecek sıradanlıkta, üretmekten yoksun, amaçsız bir yaşamın, boşa geçen bir ömrün mümessilleridirler.

Eczacı Celal, tek hırsı para ve Handan olan, yardımlarını bile bir çıkar için planlayan araç değerlerin tutsağı olmuş biridir. Romanın sonunda adeta yazar tarafından trajik sayılabilecek bir ölümle cezalandırılmıştır. Onun ölümü bile bir hesaba dayanır. Ulaşamayacağını anladığı Handan'ı katil yapan, Savcı Yardımcısı Orhan'ı ve Doktor'u ömür boyu zan altında bırakacak bir ölüm planlamıştır. Bu açıdan bakıldığında Buğra'nın insanlıktan, insani değerlerden uzak bir karakteridir. Savcı Yardımcısı Orhan, kendini kasabaya gelir gelmez Şehir Kulübü'nün bataklığına gömmüş, çıkarcı, sevdiğini söylediği kadına sahip çıkmakta tereddütleri olan varlık şartlarını gerçekleştirememiş bir insandır. Bu nedenle yazar tarafından makbul görülmez.

Romanda Doktor Şerif, okuyan, çalışan, içinde bulunduğu durumu bilen, ideleştiren, tarihselliğini geç de olsa kurmuş bir insan olarak adeta yazarın sesi gibidir. Şerif aydınımızda olması gereken vasıflarını önceleri sözle, romanın ilerleyen bölümünde eylemleriyle de gerçekleştirmiş bir aydın profili çizer.

Fakir Halid ise romanda her yönüyle örnek bir kahramandır. O, inanan bir insan olarak, söylediği sözler ve davranışlarıyla halis tavrını hep ortaya koymuş bir kahramandır. Çünkü, inanma olmazsa insanın yaptığı eylemlerin halisliğinden söz edilemez. O, değerlerinin sağlamlığına, sorunların çözüleceğine, yarınların güzel olacağına hep inanmıştır. Romanda, dünyanın gelip geçiciliğinin farkında, yaşamı anlamış insan-ı kâmil bir portre çizer. Köylüye yardımları, Şerif'i uyarıcı ve yönlendirici rolü onu Anadolu insanın tarihsel bir temsilcisi olarak romanda yaşatır. Okullar okumamıştır ancak aldığı hayat bilgisi ve önceden gören, bilen bir karakterle aydın diye nitelendirilen kasabanın memurlarından daha tutarlı bir yaşantıya ve hayat felsefesine sahiptir. Roman boyunca Handan ile irtibat boyutu az kurgulanmışsa da

etkilediği Şerif vasıtasıyla romanın önemli bir figürü olmayı başarmıştır. Bu açılardan bakıldığında Fakir Halid, sadece bu günü değil geleceği de düşünen yapısı, aydınların yaşantısına tavır alışı, anlamlı çalışması, özgür olması ile Buğra'nın insanın varlık şartlarını gerçekleştirmiş, örnek bir şahsiyet olarak sunduğu bir kahraman profili çizer.

Dönemeçte romanı, Tarık Buğra'nın Anadolu kasabası bakış açısıyla ülkedeki gelişmelerin halka yansımalarını gözler önüne sermesi bakımından çok önemli bir romandır. Roman kahramanlarının fazlalığı ve çeşitliliği bizim olayları farklı pencerelerden anlamamıza yardımcı olmuştur.

2.2-KÜÇÜK AĞA

Küçük Ağa, Tarık Buğra'nın kurtuluş savaşını bir Anadolu kasabası olan Akşehir özelinde anlattığı tarihi bir romandır. Romanın büyük ilgi görmesi nedeniyle Tarık Buğra, devamı niteliğinde 'Küçük Ağa Ankara'da' romanını yazar. Bu iki kitap iç içe yayınlanmıştır. Roman Akşehirli asker Salih'in 1.Dünya Savaşı sonrası bir kolunu savaş meydanlarında bırakmış, yüzü yaralı, yorgun ve bitkin bir şekilde evine, Akşehir'e, dönmesiyle başlar. Salih'in bu hali aslında yazarın Osmanlı'nın son dönemdeki durumunun bir tasviri gibidir. "Akşehir 1919'un baharını, büyük çöküntüden sonraki ilkbaharı karşılıyordu: Parasızlık, yokluk ve açlığa karşı belli belirsiz bir ümit baharı bekliyordu. Bu ümidin hatta adını söyleyebilecek bir babayiğit zor çıkardı" (Buğra, 2012b: 9). Yazar, ikiye ayırdığı Akşehir mahallelerini de bu bağlamda tasvir ederken Akşehir'in genel yılgın ve sefil havasına karşın "Gavur mahallesi" diye tarif ettiği Rum ve Ermenilerin yaşadığı mahallelerin gün gün dinçleşmesinden bahseder. "Ama kasabanın değişmeyen, hatta büsbütün canlanan bir yönü de vardı: Gavur Mahallesi" (Buğra, 2012b: 10). Salih, bitik bir şekilde kasabaya geldiğinde, diğerlerinden göremediği ilgiyi çocukluk arkadaşı Rum Niko'dan görür ve ona yaklaşır. Niko, eskisi gibi değildi. "Canlı, sıhhatli, neşeli idi. Eskiden Rum şivesini örtmeye çalışırdı. Şimdi inadına belli etmeye çalışır gibiydi" (Buğra, 2012b: 15). Kardeşçe yaşayan Türk ve Rumların arası soğumuş işgalleri fırsat bilen azınlıklar Osmanlıya karşı işgalleri kolaylaştırıcı yaklaşımlar sergilemeye başlamışlardır. "Salih ve binlerce Salih sınırlarda kol, bacak bırakır, meslek, zenaat bırakırken Niko ve Nikolar usta olmuş, dükkânlar açmış, bahçeler satın almışlardı …" (Buğra, 2012b: 35)

Salih, Niko'ların meyhanesinde işittiği sözlerden sonra kendine gelir. Rumlar, yaralı devlete adeta savaş açmışlardır. "Tanrı ve asil Rum cemaati adına her çeşit yardım için kolları sıvamanın zamanı gelmişti. Tarih, Rum neslinin ikbalini vaad eden bir dönüm noktasındaydı" (Buğra, 2012b: 85). Bu ihanete şahit olan Salih, kasabalının kendisine olan tepkisi ve Doktorla konuşmasından sonra yanlışından dönmeyi bilmiştir. Tarık Buğra, Salih'i Osmanlının haliyle tasvir etmiştir. Kolu kanadı kırılmış bir devlet, sanki umudunu yitirmiş, hayallerini kaybetmiş Çolak Salih'in bünyesinde tezahür eder. Salih, görünüşünden dertlidir, sevdiği kızla

evlenme hayalleri yıkılmıştır, içkiye vurmuştur kendini. Kasabanın ahalisinden de beklediği ilgiyi görememiştir. O, eski arkadaşı Niko'nun ona lütfettiği hayatı yaşamaya başlamıştır. Tarık Buğra, böyle bir Çolak Salih'i kabullenmez. Ona, kasaba halkının tavırlarıyla yanlışını gösterir. Salih, bu durumda bir karar verme noktasındadır. Ya miskin umutsuz haline devam edecek ve ülkeyi daha da zayıflatmayı, hatta bir parça koparmayı isteyen Niko'larla duyarsız bir biçimde değerlerini kaybetmiş yaşayacak ya da kendini tekrar toplayarak yeni ve ulvi bir yaşamı seçip vatanı için mücadeleyi seçecektir. Bu nokta, insanın varlık şartlarından tavır takınma ile ilgilidir. Çünkü tavır takınma: "Bir şeye karşı yahut bir şeyden yana tavır takınmak, ya ondan yana veya ona karşı karar vermek demektir. İnsanın karar vermesi olmasaydı, o harekete geçemez, aktif olamazdı; ancak gelip geçen durumlar arasında sallantıda kalırdı" (Mengüşoğlu, 1988: 110). Çolak Salih, yetersizliklerini bir tarafa bırakıp diğer koluyla atış talimleri yapmaya başlayarak yeniden yaşama tutunmuş ve bir ideal uğrunda benliğini yeniden bulmuştur. Bu insanın yaşama olan inancının artması ile kendini yeniden formatlamanın insana kattığı güçtür. Bu insanın açık tavır takınması olarak da nitelenir. "Her reel hayat durumu bizden, ona karşı yada ondan yana tavır takınmamızı, harekete geçmemizi ister. Bu büyük yahut küçük ölçüde olsun, hayatın her alanında böyledir; biz istesek de istemesek de harekete geçmek zorundayız" (Mengüşoğlu, 1988: 111).

Salih'in küllerinden doğması, insanın ideleştiren bir varlık olmasından kaynaklanır. İnsan, içinde bulunduğu durumların biricik yol olmadığını sezer ve kendini dönüştürerek, yüksek değerlere ulaşır. Salih, kasabalının tepkileri, Niko'nun davranışları sonrasında yaşadığı hayat üzerine muhasebeler içine girmiş, yaşadığı hayatın aslında yaşamak istediği hayat, gitmek istediği yol olmadığını görmüştür. Salih, yanlış bir yolda olduğunu anlamış, karşılaştığı olaylar onun farklı düşünmesine yaşananlara yeni anlamlar vermesine zemin oluşturmuştur.

Benliğini ve kurtarıcısını arayan Anadolu halkı gibi Salih de doğru olanı bulmaya yönelmiş ve yaralı vatan için bir şeyler yapma çabasına düşmüştür. Kendisini, Kuvvacı olarak yeniden bulmuş, sallantılı halinden kurtulup amacın verdiği dirençle tekrar savaşçı kimliğini kazanmıştır. Bu durum aynı zamanda insanın varlık şartlarından tarihsellikle de bire bir ilgilidir. İnsan, dünü bugünü ve

yarını olan bir zamanda yaşar. Bugün yaptıkları geçmişe kalacak ve geleceğini şekillendirecektir. "Bu yapıp-etmelerin gerçekleştirmek istedikleri amaçlar, hedefler, planlar vardır. Gerçekleştirilen bu amaçlar, hedef ve planlar kaybolup gitmezler; zamanın boyutlarında, değişmeyen yerlerini alırlar" (Mengüşoğlu, 1988: 141).

Mondros Mütarekesi yıllarıdır. Ülkenin her yanı işgale açık hale gelmiş işgaller başlamıştır. Bu işgallere karşı da vatansever Türk insanı, elindeki kısıtlı imkanlarla bir direniş mücadelesine girişmiştir. Akşehirlinin kafası karışıktır. Kasaba adeta ikiye bölünmüştür. Bir yanda yüzyıllarca tabi olunmuş bir halife diğer yanda kurtuluş mücadelesi verdiklerini söyleyen hilafetten bağımsız Kuvvacılar. İşgallerin devam etmesi, hilafetin işgallere karşı kayıtsız görünmesi Akşehir'de direnişi güçlendirir. Bunu bir tehlike olarak gören Dahiliye Nazırlığı Akşehir'e iyi yetişmiş, hatipliği güzel bir hoca gönderir. Hoca Mehmet Reşit, kısa sürede sohbetleri ve davranışlarıyla Akşehir ve çevresinde güven tesis eder. Ve direnişe desteği kırarak Padişah'a bağlılığı pekiştirir. "İstanbullu Hoca, bilirdi. İstanbullu Hoca akıllı idi ve İstanbullu Hoca namuslu idi. Çünkü İstanbullu Hoca onların bilgi, akıl ve karakterinin en üstün örneği, gelenek, görenek ve inançları ile, hava gibi içinde yaşadıkları, kanlarında dolaşan hayatın yetkili, övülmüş, seçilmiş sözcüsü idi" (Buğra, 2012b: 90). Bu durum, Kuvvacıları kaygılandırmaktadır. Sağlam bir irade sahibi olan Hoca, inandığı yoldan dönmeyen bir karaktere sahiptir. Bu dik duruş onu sevip sayan insanlar üzerinde de önemli tesirler bırakmıştır. Kasabalının güvenini kazanan Hoca, kısa sürede kasabada sevilen sayılan biri olur.

Hoca, kısa bir süre sonra Emine adlı bir kızla evlendirilir. Hoca'nın Kuvayı Milliye'ye ağır ithamları vardır. "Kuvayı Milliye mi dedin? Bu nifakın ta kendisidir. Bu çulsuz çuvalsız aklın, tek aklın peşine düşüp uçuruma sürüklenen gafletin, katil kastın ta kendisidir. Vatanı kurtaracakmış ha?" (Buğra, 2012b: 95) Kuvayı Milliye karşıtı sözlerine ve vaazlarına ısrarla devam eden hoca birkaç kez uyarılır. "Doktor Bey, ben Zat-ı Şahane'nin, Halife efendimiz hazretlerinin izinden giderim. Zerre inhiraf bana ölümden giran gelir" (Buğra, 2012b: 125). "İpi koparmak kolay. Bir İstanbullu Hoca'yı tepeleyivermek ondan da kolaydı. Ama bu kazanç değil, kayıp olacak, meseleyi halletmeyecekti. Çünkü karşıdaki tek bir varlık değil, bir inanış, bir düşünüş düzeni idi ve doğumu, beslenişi, gelişimi tutunuşu, yayılışı bu topraklarla bu

millet böyle olduğu için böyle olmuştu" (Buğra, 2012b: 159). "Karar vermenin bu kadar şart olduğu, bu şartın herkes için aynı kesinliği taşıdığı bir devir daha görülmemişti" (Buğra, 2012b: 164). Hoca'nın bu oldukça dramatik muhasebesinde, ne çare ki ağır basan daima Saltanat oluyordu. Bu tavır aslında insanın tarihselliğiyle ilgilidir. İnsan, günübirlik yaşamaz, geçmişin insanı şekillendiriciliği vardır. Doğduğundan beri kurulu bir düzenle büyüyen bir neslin, hemen bu yapıdan vazgeçmesi mümkün değildir.

Tavır takınmak, bir karar vermek insan için bir çok güçlükleri de beraberinde getiren bir süreçtir. Hoca, tarihsel bir süreç içerisinden gelen bir yapının ve kültürün kasabadaki halkalarından biridir. Osmanlı yüzyıllarca büyük bir devlet olarak bu topraklarda hüküm sürmüş ve hilafeti de temsil ederek egemenliği altındaki insanlara huzurlu bir gelecek sunmuştur. Fakat şimdi şartlar bambaşkadır. Eli kolu bağlı bir yönetim, işgaller, ayaklanmalar çaresizlik içinde yaşam savaşı veren bir yapıya dönüşmüştür. Bu yapının doğurduğu İstanbullu Hoca, tavrını doğal alarak fikri genlerini taşıdığı saltanat ve hilafet yönünde koymuş yeni oluşumları bir ihanet olarak nitelemiştir. Hoca'nın bu tavrı, kasabalının da kafasını iyice karıştırırken Hoca'yı da bir ikileme sürüklemiştir. İstanbullu Hoca, aslında dram içerisindedir. Seçimi çok önemlidir. Çünkü bu seçim sadece kendi seçimi olmayacak, etkilediği bir çok insanın da seçimi olacaktır. Yanlış bir karar belki de felaketle sonuçlanacaktır. Hoca bir karar verme aşamasına gelmiştir. Bu tavırda ısrar eden ve camide de halkı bu yönde bilgilendiren Hoca, karakterindeki sağlamlığa rağmen Tarık Buğra'nın kabul ettiği bir insan olarak çıkmaz karşımıza. Hoca, kurtuluş mücadelesine karşı ve engelleyicidir. İstanbullu Hoca, inancını ideleştirmiştir. O, korkulara göğüs germesi, ölümü dahi göze alması yönüyle araç değerlerden sıyrılarak, kendisi için yüksek değerler peşinde olan bir insan portresi çizer. "İdeleştirmek demek anlam vermek demektir" (Mengüşoğlu, 1988: 156).

Hoca, doğruyu arayan iç muhasebeler içindedir. "İçinde son bir tereddüt vardı: 'Acaba gönlüm beni aldatıyor mu?' " (Buğra, 2012b: 174) Buğra, Hoca'nın şahsında bütün Anadolu'daki dönemin kafa karışıklığını vurgulama gayretindedir. İnsanlar, yüzyıllarca gurur duydukları başarılarını atalarından dinledikleri, dünyanın dört bir yanına kök salmış koca bir devletin mensubu olarak doğmuşken şimdi yeni,

meçhullerle dolu bir oluşumun içinde yer almaya zorlanmaktadırlar. Bir tarafta padişah ve emirler, diğer tarafta padişaha baş kaldıran ülkenin sinirlerine doğru sinmeye başlamış işgal kuvvetleriyle savaşmayı amaç edinmiş Kuvayı Milliye. Bu seçim gerçektende zor bir seçimdir ve doğal olarak sancılı olacaktır. Uyarıları korkusuzca karşılayan Hoca için Kuvvacı Fuat Paşa 'vur emri' çıkarır. "Hoca Efendi, siz dünyadan bihabersiniz ve ehli İslam ile evladı vatana ziyandan başka bir şey veremezsiniz. Biz de artık buna göz yumamayız. Bu son İhtarımızdır" (Buğra, 2012b: 214).

Karısı hamile olan İstanbullu Hoca, istemeyerek de olsa Akşehir'den kaçarak Akşehir'in korkulu rüyası haline gelen, başına buyruk Çakırsaraylı çetesine sığınır. " 'Allah'a emanet olun canım' dedi ve bu sefer onu kuvvetle öptü. Bu artık Emine'nin de sezdiği, fakat üzerinde durmaya takat bulamadığı bir helalleşme idi" (Buğra, 2012b: 251). Çete ile geçirdiği zaman müddedince fikirlerini sorgulama imkânı bulur. Kuvvacıları anlamaya çalışır. Fuad Paşa da bir türlü İstanbullu Hoca'nın peşini bırakmaz. Akşehir'de yapılan sıkı bir inceleme Hoca'nın Çakırsaraylı çetesine sığındığını ortaya çıkarmıştır" (Buğra, 2012b: 257). Kuvayı Milliye birliklerinin takibinden kıl payı kurtulan İstanbullu Hoca, yanına aldığı adamlarla bir kasabaya sığınır. Arayışını artık sonlandırmış olan Çolak Salih, çakı gibi bir Kuvvacı olmuştur. Bu ideale bütün kalbiyle inanmaktadır. İnanmak, insanın varlık şartlarının içinde bir unsurdur. "Çünkü inanma, insan hayatının insanın yapıp-etmelerinin taşıyıcısıdır. İnanma olmadan bizim yapıp-etmelerimiz durur, varlığımız tehlikeye girer" (Mengüşoğlu, 1988: 196). Yapıp-etmelerine bir anlam vermiş olan, ideleştiren ve inanmış bir Çolak Salih, artık güçlüdür. Miskinliğinden, boş vermişliğinden sıyrılmıştır. İstanbullu Hoca'yı arayıp bulmakla görevlendirilir.

Tam bir görev bilinciyle hareket eden Salih, Hoca'yı bulur. Kuvayı Milliye'nin haklı mücadelesine katılmaya Hoca'yı ikna eder. "Beni tanımadın Hoca Efendi. Ben Akşehir'denim. Çolak Salih derler bana. Kuvvadanım. Yollara seni vurmak için düştüm" (Buğra, 2012b: 303). Hoca'ya kurtuluş davasını anlatma gayretiyle yanan Salih, bunu kendisine verilmiş ulvi bir görev gibi algılar. **"**Ben şu sakat, keçe kafalı halimle memleket için çırpınıp dururken senin gayret göstermemen yakışık alır mı? Hani valla haddimi bilmediğimden değel! İçimde taş gibi durduğu

için konuşurum. Var yolunu değiştir. Gari halkı irşada mı çağırın, yoksam düşmanla mı, çetelerle mi vuruşun, orasını sen bilin. Amma birinden birini yap" (Buğra, 2012b: 303-304). Hoca gelişmeler sonrasında fikrini değiştirir ve tavrını kendini yurt savunmasına adamış, Kuvvacı'lar yönünde koyarak işgallere karşı mücadele eden bir kahramana dönüşür. "İnsanın karşılaştığı olaylar onu uyarabilir; şimdiye kadar gittiği yolun yürünecek biricik yol olmadığını, madde sferini aşan, başka bir nitelikte olan hayat tarzlarının bulunduğunu gösterebilir, insanı ayıktırabilir. İnsan böyle bir bilgiye erişirse, o zaman bu bilgiden kalkarak yeni bir yolda yürümeye başlayacaktır" (Mengüşoğlu, 1988: 153). İnsan, karşılaştığı olaylar ve durumlar arasında karar verir çünkü insan daima eylemlerini ideleştiren eylemlerine anlam veren bir varlıktır. Hoca, Akşehir'den uzaklaştığında zaten kafasında bin bir tereddütle yaşamaktadır. Okuyan, düşünen bir kafaya sahip olan Hoca, işgal kuvvetlerini, Çolak Salih'i Akşehir'deki insanları, Padişahın İstanbul'daki çaresizliğini görmüştür. Vatanın kurtuluşu için savaşan insanların asilik değil; vatanseverlik duygusuyla hareket ettiklerinin artık farkına varmıştır.

Tarık Buğra, bu aşamadan sonra İstanbullu Hoca'yı kabul eder, çünkü o ideleştirdiği fakat yanlış olan yoldan dönmüş olaylara yeni bir anlam vererek vatanın kurtulması adına çetin bir mücadeleye girişmiştir. Milletin durumunu anlamış, geleceği görmüştür. Fikirlerinin yanlışlığını sezmiştir. İnsan önceden gören bir varlıktır. Devlet, artık işgallere karşı çaresizdir ve iş başa düşmüştür. "İnsan, yalnız sınırlı bir varlık olarak kalmaz; o aynı zamanda aldanan bir varlıktır da" (Mengüşoğlu, 1988: 119). Hoca'nın işgallere karşı mücadeleye inanması, İnsanın önceden gören önceden belirleyen bir varlık oluşunun tezahürüdür. Gelecek önceden görme ile şekillenir. Hoca'nın düştüğü yanılgıda görüldüğü üzere insan yanılabilir de. "İnsanın bütün istekleri (…) önceden görmeye dayanır; insan geçmişe (…) bile gelecekte ne olup-biteceğini önceden görmek, zamanın şimdi boyutunda olup bitenleri anlamak, ona göre karar vermek için döner; çünkü günü gününe yaşamak insana hiçbir onur kazandırmaz" (Mengüşoğlu, 1988: 117-118).

İstanbullu Hoca, Küçük Ağa'ya dönüşmüştür. Fikri yönden ve eylemsel yönden tam bir değişim söz konusudur. İstanbullu Hoca, kendini bir şeye veren bir insandır artık. "İnsan eylemleri de bir anlamı, bir amacı gerçekleştirmeye, bir hedefe

varmaya çalışır …" (Mengüşoğlu, 1988: 159) Hoca, artık bütün gönlüyle tam bir Kuvvacıdır. Özgürlük ateşiyle yanmaktadır. "Heyecansız, tutkusuz bir kendini verme olanak dışıdır. Çünkü ancak 'kendisini verme'nin bulunduğu yerde verimli, yaratıcı eylemler gerçekleşir" (Mengüşoğlu, 1988: 160). İstanbullu Hoca, kararıyla gelecek için yaşayan, çalışan canını ortaya koyan bir nefere dönüşmüştür. Bu durum da çalışan bir varlık olan insanın varlık şartlarıyla örtüşür. "İnsan, ne hayvan gibi günü gününe yaşar, ne de yaşayabilir; bundan dolayı insanın tek olarak yalnız kendisi için-bilerek veya bilmeyerek-kaygılanması, çalışması gerekir. İnsan yarını, öbür günü, uzak zamanları düşünmek; gelecek zamanlar için önceden önlem almak; kendisinin hayatta kalmasını sağlayan, devraldığı başarıları sürdürmek zorundadır. Bu, insana ödevler, sorumluluklar yükler" (Mengüşoğlu, 1988: 167).

Hoca, isteyen bir insandır. Vatanın kurtuluşunu istemekte ve bütün enerjisini bu isteğe kanalize etmektedir. "Eğer insan projelerini, niyetlerini, amaçlarını gerçekleştirmek isterse, o zaman onların arkasında istemenin bulunması gerekir" (Mengüşoğlu, 1988: 125).

Hoca ile Çolak Salih, Çerkez Etem'in Kardeşi Tevfik Beyin çetesine katılırlar. Hoca, Küçük Ağa ismiyle bir çok baskında başarıyla görev alır. "Hayatının en büyük heyecanını bir Yunan birliğine yaptıkları baskında duydu. Hele başarı umulanda da üstün olunca, mutluluğuna diyecek yoktu" (Buğra, 2012b: 302). Hoca, bütün şüphelerinden arınarak Küçük Ağa kimliğiyle, tarihselliğini kurmuştur. Çünkü insanın bilinçli olarak yaptığı faaliyetler onun tarihselliğini oluşturan unsurlardır. "Çünkü nerde bulunması gerekse orada bulunduğuna bütün kalbi ve kafası ile inanıyordu" (Buğra, 2012b: 302). Yaşamında çok önemli bir karar vermişti. Yeni anlamlar yüklemişti olaylara. Bu yeni anlayış ideleştirmedir. İdeleştirmek, insanın olaylara yeni anlamlar yüklemesi ve hayatını yeniden kurgulamasıdır. "Küçük Ağa, biliyordu ki, artık Kuvayı Milliye ve Heyet-i Temsiliye devri sona ermektedir. Savaşın mahiyeti ve hedefin büyüklüğü, dıştan hiçbir zorlamaya yer bırakmadan 'Devlet' çapında yeni bir düzenlenişi kendiliğinden hazırlıyordu" (Buğra, 2012b: 295). İnsanın varlık şartlarından biri de devlet kuran bir varlık olmasıdır. Çünkü insan bir sistem içinde yaşayabilir ve geleceği kurabilir. "İnsan bütün bunları, bir sosyal birlik meydana getirmek ve devlet kurmak yeteneğine borçludur; ancak sosyal

bir birlik ve devlet sayesinde insanın sonsuz yapıp-etmelerinin gerçekleşmesi sağlanabilir. Çünkü insan kısa ömürlü, gelip geçici bir tek olarak bu yapıp-etmeleri gerçekleştiremez; fakat insan onları, çeşitli sosyal birlik ve devletlerde görünüş alanına çıkan, biyopsişik bir ölümsüzlüğe sahip olan bir tür olarak gerçekleştirebilir. Bundan dolayı insanın 'varlık- koşulları' arasında devlet önemli bir yer alır. Devlet öteki 'varlık- koşullarını' taşıyan bir temel direktir" (Mengüşoğlu, 1988: 184).

Kuvayı Milliye, ister istemez bir ordu halini alacak, Heyet-i Temsiliye de aynı zorla hükümetleşecekti, başarıya ulaşmaları, hatta yaşamaları buna bağlıydı. Ve "Küçük Ağa biliyordu ki, bu geçiş bölümünde birçok protokol değişmeleri olacak, bundan da kırılanlar, küsenler, hatta cephe değiştirenler çıkacaktı " (Buğra, 2012b: 295). Mücadele zorlu bir sürece girmişti. Bu süreç az veya çok herkesi etkileyecekti. "İstanbullu Hoca'dan Küçük Ağa doğmuştu ve hangi doğum o kadar sancılı olabilirdi? Peki Küçük Ağa ne olacak? Yeni bir nehre, nehirlerin en dolusuna geçiyordu ve akışın yönü yordamı belli değildi. Kimlerle karşılaşacak, kimlerle elbirliği edecek, kimlerle didişmek zorunda kalacaktı" (Buğra, 2012b: 343). "Bir millet mezarının kıyısında boğuşuyor, yeniden hayata katılmak için dişini tırnağına katıyordu … Küçük Ağa'yı terleten, diken üstünde gibi tedirgin eden zaferdi, zaferden sonrasıydı. Zira, o inanıyordu ki, başlangıç bu günler değildi, başlangıç zafer denilen şey olacaktı. Başlangıç, yani Türkiye'nin hayatı ile ilgili asıl savaşın başlangıcı. Ve bu savaş zaferden sonra başlayacak iyilerle kötüler, mideciler ve budalalarla vatanseverler arasında geçecekti" **(**Buğra, 2012b: 344**).** Küçük Ağa'nın isteği emeklerin boşa gitmemesi, ülkenin gerçek kahramanların, vatanseverlerin elinde doğru bir istikamete yönelmesi idi. Ancak Ankara'da yeni bir savaş, iktidar savaşı başlayacak gibi görünüyordu. Güç mücadelesi, kazanılacak zaferin büyüklüğüne gölge düşürecek kadar çetin ve acımasız olacağa benziyordu. İnsan önceden gören bir varlıktır. Küçük Ağa da yaşadıklarından yola çıkarak yeni kurulacak devlette büyük bir güç mücadelesi olacağını önceden görüyordu.

3-KÜÇÜK AĞA ANKARA'DA

Küçük Ağa serisinin, ikinci romanı olan 'Küçük Ağa Ankara'da' romanı Çolak Salih'in Akşehir'e dönüşüyle başlar. "Şimdi sanki sağ kolu yeniden uzamış, sanki yüzündeki korkunç yara izi silinip gitmiş, sanki Kinnar'daki korkunç patlayıştan önceki tığ gibi, aslan gibi Salih Onbaşı geri gelmişti. Şimdi kendini o kadar kuvvetli, o kadar dinç ve tam öylesine münasebetlere layık buluyordu, gönlünde bir kahraman rahatlığı türkü söylüyordu" (Buğra, 2012b: 348).

Salih, tavır takınmış, önceden görmüş, çalışmış biri olarak mutludur. Önceden görmek ona davranışlarını düzeltme ve ideleştirdiği bir değere doğru yönelme imkanı vermiştir. Amacı olan, amacı için mücadele eden insan güçlü olur. "Önceden görmek, önceden belirleyebilmek, ancak aktif olan, kendisine amaçlar koyan, onları gerçekleştirebilen bir varlık için söz konusu olabilir. Böyle bir varlık kendi yapıp-etmelerini değer duygusuna göre yöneten, olup-bitenden yana veya ona karşı hareket edebilen biricik varlık olarak tanıdığımız insandır ve yalnız insandır" **(**Mengüşoğlu, 1988: 122). Çolak Salih, mücadelesi süresince yapıp etmeleriyle tarihselliğini de kurmuş bir insandır. "İnsanın yapıp-etmeleri onun tarihselliğini oluşturur" (Mengüşoğlu, 1988: 142).

Kasabaya döndüğü ilk günün yıkılmışlığı, umutsuzluğu gitmiş yeni bir devletin doğuşu gibi yeni bir Salih doğmuştu. "Çünkü şimdi Salih çocukluğunun, delikanlılığının vaat ettiği Salih idi; o pis, o Rum meyhanesinin, o Niko'nun asalağı, yüzsüz, arsız, haysiyetsiz Salih değildi" (Buğra, 2012b: 348).

Salih'i kahvedekiler iyi karşılamışlardır. Bu iyi karşılama kasabalının ona verdiği değerle ilgilidir. Çünkü Salih, artık düşmanla savaşan amaçları olan, ideleştiren bir insana dönüşmüştür. Kolunu kaybedip, bitkin, umutsuz Salih gitmiş yerine canlı, inanmış bir Türk neferi gelmiştir. Salih de kendini yeniden bulmanın sevinci ve gücüyle kendisine gösterilen ilgiden memnundur.

Kuvvacıların, Akşehir'deki temel taşlarından Ali Emmi, hastalanmıştır. Çolak Salih, Reis Bey, Küçük Hacı, Ali Emmi'yi görmeye giderler. Ali Emmi, cepheden haberler bekler. Çolak Salih, Çerkez Etem vakasını anlatır. Ali Emmi'nin

sözleri manidardır. “Halbukiysem ne yiğit adamdı Etem, de mi? ... İlle de öne geçmek mi ilazım ülen? He deyverseler birbirlerine namusları mı gider len? ” (Buğra, 2012b: 360) Diğer önemli haber ise İstanbullu Hoca ile ilgilidir. Bütün Akşehir’in İstanbul’a kaçtı, sonra da öldü sandığı İstanbullu Hoca hayattadır. Adını da yolunu da değiştirmiş, Kuvayı Milliye’nin Küçük Ağa’sı olmuştur. “Demek Mehmet Reşit Efendi, İstanbullu Hoca olarak ölmüş ve Küçük Ağa halinde dünyaya gelmişti. Ölüm tam bir ölümdü, doğum da yeniden başlamanın bütün güçlükleri ile tam bir doğum” (Buğra, 2012b: 369). Çolak Salih, Akşehir’de zafere olan inancıyla ve anlattıklarıyla kasabalıya ümit aşılamayı başarmıştır. İnanmak başarmanın en önemli şartlarındandır. “Çünkü inanma, insan hayatının insanın yapıp-etmelerinin taşıyıcısıdır. İnanma olmadan bizim yapıp-etmelerimiz durur, varlığımız tehlikeye girer” (Mengüşoğlu, 1988: 196).

Hoca’nın bahtsız eşi Emine ise oğlu Mehmet’le, çok sevdiği kocasını çok beklemiştir. Öldü, haberiyle adeta yıkılmıştır. Acısını yüreğine gömen Hoca’nın karısı teselliyi oğluyla dertleşmekte bulmuştur. Sonrasında kasabalı Emine’yi yaşlı ve bezgin çarıkçı Hasan’la evlendirmiştir. Salih, bunu öğrenince çok üzülür. Küçük Ağa’ya bunu anlatamayacağını düşünür. Akşehir’de kalamaz. O, gittikten kısa bir süre sonra da Ali Emmi ölür. Küçük Ağa, çete içerisinde Tevfik Bey kadar ağabeyi Çerkes Etem’in de güvenini ve takdirini kazanmıştır. Çerkes Etem, İsmet Paşa ile aralarındaki geçimsizliği, bir büyük ihanete götürmek üzeredir. “O, ya İsmet ya ben diyor, harekatta tamamen ve tam olarak serbest kalmak istiyordu” (Buğra, 2012b: 437).

Çerkes Etem, kişisel egoları yüzünden bir milletin geleceğiyle oynamaktadır. Bu durum onun yüksek değerlerden uzaklaşıp araç değerlerin etkisiyle hareket ettiğinin bir göstergesidir. “Yüksek değerler insanları birleştirir; araç değerler ise insanları bir birinden ayırır; birbiriyle kavga ettirir; çatıştırır, düşmanlıklara sürükleyebilir” (Mengüşoğlu, 1988: 105).

Araç değerlere yönelen insanları Mengüşoğlu “çıkar çerçileri” (Buğra, 2012b: 104) olarak adlandırır. Bunlar, küçücük çıkarlarını düşünen, kendilerini merkeze

koyan bir anlayış sergilerler. Toplum yararı diye bir şey tanımazlar. Çıkarları örtüşmüyorsa toplumun karşısına bile dikilecek kadar cüretkârdırlar.

Çerkes Etem, bütün kuvvetlerini toplayarak Kütahya'ya geçecek, istekleri kabul edilmezse Ankara'ya yürüyecektir. "Şimdi bütün mesele Etem Bey'in vuracağı darbeyi elden geldiği kadar zayıflatmaktı" (Buğra, 2012b: 441). Çerkez Etem ve kardeşinin başına buyrukluğu ve düzenli birliklere katılmak istemeyişlerini yanlış bulan Küçük Ağa, Çerkez Etem'in İsmet Paşa emrine girmemek adına -vatana ihanet sayılabilecek- Kütahya saldırısını ölümü göze alıp, gizlice örgütlediği adamlarla başarısız kılar. Çerkez Etem, çaresiz kalarak bir zamanlar düşman olduğu Yunanlılara sığınır. Küçük Ağa büyük bir iş başarmıştır.

Küçük Ağa, bin atlısı ile önce Alayunt'a, gelir. Orada büyük bir ilgiyle karşılanır. "Çok büyük, çok hayırlı bir iş becerdiniz. Mustafa Kemal Paşa Hazretleri sizi bizzat taltif edecekler" (Buğra, 2012b: 449). Ardından Ankara'ya gider. Doktor Haydar, onu karşılar. "Doktor düşünüyordu ki, İstanbullu Hoca, isteseydi, Küçük Ağa olacak yerde, pekala İstanbul'a geçebilir, bunu da kolaylıkla yapabilirdi. O zaman ölüm tehlikeleri, yokluklar ve sefalet yerine, asıl bütün bunlardan beter olan büyük hasretler yerine rahat ve varlıklı bir hayat sürebilirdi. Zira karısı ile çocuğunu aldırması mesele olmayacaktı. Fakat İstanbullu Hoca, bu yolu tutmamış, nefsini değil vatanını düşünmüştü. Buna, en parlak ve en değerli ifadesi ile 'nefsini feda etmişti' demek gerekirdi" (Buğra, 2012b: 455). İstanbullu Hoca'ya derin bir saygı besliyordu. "Küçük Ağa, hayatı çapındaki bu karardan hiçbir şey beklemiyordu… Yola çırılçıplak bir canıyla çıkmıştı yolun sonuna da çırılçıplak bir canı ile varacaktı. Umduğu en büyük şeref, en parlak kazanç gazilikti, şehadetti" (Buğra, 2012b: 455). Küçük Ağa'nın bu tutumu onun araç değerleri, yüksek değerlerin hizmetine verdiğinin göstergesidir. O, imkânı olduğu halde rahatı değil, inandığı uğurda zoru seçmiş, sadece kendisini değil gelecek nesilleri de düşünerek hareket etmiştir. 'Ben'i aşmış 'biz'e ulaşmıştır. Doktor Bey, Küçük Ağa'yı Mehmet Akif ve Hasan Basri Bey'lerle tanıştırır. Onlarla karşılaşmak, Küçük Ağa'ya moral ve güç kazandırır. Küçük Ağa, vatanı için mücadelesinde yanılmadığını görür. "Küçük Ağa Ankara'da çalışmanın da bir gaza, bir cihat olduğunu anlamıştı. Mesele cephede mi, yoksa

burada mı daha çok faydası dokunacağını bilmekte idi ve bunu bilmek şarttı" (Buğra, 2012b: 470).

Zaman, Ankara'da çabuk geçer. Küçük Ağa Akşehir'e gidip gitmemek konusunda tereddüt yaşar. Çolak Salih'ten de bir haber yoktur. Çaresiz Küçük Ağa, Akşehir'e Mehmed'ini ve Emine'yi görmeye gider. Akşehir'e daha gelir gelmez karısının bir başkasıyla evlendiğini öğrenir ve yıkılır. Oğlunu görür. O esnada hasta olan Emine de hayata gözlerini yumar. Küçük Ağa; "Emine'nin toprağa verildiği akşam Ankara'ya dönmüş ve kurtuluş ile kurtuluş yıllarının kaplanı olmuştu" (Buğra, 2012b: 477).

Tarık Buğra, Küçük Ağa romanında daha önce hiç bakılmayan bir pencereden Kurtuluş Savaşı'nı okura göstermeye çalışmıştır. Bir çok yazarın 'destan' olarak nitelendirdiği eser, çok ses getirmiş, TV dizisi olarak da izleyiciyle buluşmuştur. O, bu büyük romanıyla Kurtuluş Savaşı sırasında bir dram içerisinde kalan vatansever Anadolu insanının temsilcilerini yerli yerinde seçerek, gerçekçiliği yakalayabilmiştir. Romanın iki ana kahramanı İstanbullu Hoca ve Çolak Salih'in romandaki dönüşümü Kurtuluş Şavaşı'nı insanımıza kazandıran dönüşümdür. Kendisi bu dönüşüm için: "Romandaki İstanbullu Hoca'nın, Küçük Ağa oluşu ve Çolak Salih'ten çürümüş, yıkılmış bir insandan bir gerçek vatanseverin doğuşu, bana öyle gelir ki. Kurtuluş Savaşı gerçeğinin şifresini saklar" (Tekin, 2004: 89) demiştir.

Romanda öne çıkan kahramanlardan biri de, Ali Emmi'dir. Ali Emmi; sağduyusu, vatan sevgisi ve olaylara bakışıyla Buğra'nın kabul ettiği bir kahraman profili çizer. Ali Emmi'de ise Anadolu'nun kokusunu bulmak mümkündür. O roman boyunca herhangi bir dönüşüm yaşamaz. Hayat bilgisini(naiv bilgi) almış, tecrübeli kimliğiyle ülkenin geleceğinin topyekun bir mücadele sonunda olacağını görmüştür. İnsan, önceden gören bir varlıktır. Ali Emmi de önceden görüp belirleyerek kurtuluşun Kuvayı Milliye'de olduğunu sezmiş ve bu öngörüsünü etrafındakilerle paylaşmıştır. Tam bir tutarlılık içindedir.

Ali Emmi, özgür bir insandır. Çünkü ancak özgür insanlar araç değerlerden sıyrılıp, yüksek değerlere yönelebilirler. Ve hiçbir çıkar gözetmeden insanlar için iyiyi, güzeli isteyebilirler. Ali Emmi'nin geçmişten gelen ve geleceğin şekilleneceği

bu güne tesir eden söz ve davranışları, onun aynı zamanda tarihsel bir kimlik olduğunun da göstergesidir.

Ağır Ceza Reisi de Akşehir'in duyarlı aydın bakışını temsil eder. Reis Bey, canını ortaya koyarak kasabanın Çakırsaraylı tarafından basılacağı haberinden sonra dik ve kararlı duruşuyla çetenin bulunduğu dağa gidip Çakırsaraylı'da saygı uyandıracak bir kişilik sergilemeyi başarmıştır. O, da Ali Emmi gibi romanın başından beri Ankara'ya, yeni kurtuluş mücadelesinin gerekliliğine inanmıştır. İnanan bir kişiliktir. Halis bir inanmayla yüksek değerleri benimseyip, özümsemiş ülkenin ve milletin geleceği için dertlenmiş halis niyetleriyle Buğra'nın, bir aydında olması gereken özellikleri yüklediği bir kahraman olmuştur. Devletin sağlam ve adaletli duruşunu kişiliğine sindirmiş bir kahramandır. İnsan, devlet kuran bir varlıktır. Devlet, aldanan insanın yapıp-etmelerine bir düzen verir. İnsanın eylemlerinin kaybolmayıp, korunarak geleceğe naklini sağlayan yüce bir değerdir. İnsanlık tarihinde en küçük topluluklarda dahi düzeni sağlayıcı, adaleti tesis edici bir yapı var olmuştur.

Buğra, Türk Edebiyatı Dergisinin 153'üncü sayısı için N.Bingöl'e verdiği mülakatta "Osmanlı'yı, Osmanlı'ya bağlılığı kesin olarak kötü, hatalı ve bozuk görmek, çok sonraları ortaya çıkarılan bir sapıklıktır. Altı yüzyıl dimdik yaşamış, bir şah medeniyet kurmuş. O müziği, o edebiyatı, o mimarlığı ve sosyal garantileri ortaya koymuş bir devletin insanları, kurtuluş yolu için bir başka ve yeni otoriteyi, bir yeni bayrağı elbette kolay kolay benimseyemezlerdi: onların bu tereddütleri trajik olmakla kalmaz, övülmeye değer. Kurtuluşu herkes istiyordu fakat kimin ve hangi bayrağın peşinde? Bir yanda altı yüz yıllık şanların, şereflerin, zaferlerin sahibi devlet, öte yanda yepyeni bir otorite! Küçük Ağa'yı besleyen çelişme işte buradadır. Bu iki yol arasında sallantı geçirenlerin trajedisi yürek parçalayıcıdır, hainlik değildir. Küçük Ağa'da bunu anlatmak istedim" (Tekin, 2004:121). sözleriyle Akşehir insanının kurtuluş için verdiği mücadele özelinde tüm yurtta yaşananları, Anadolu insanının dramını gözler önüne sermiştir.

Buğra, roman boyunca kurtuluş savaşının köylüsü, esnafı, askeri, memuru, aydını ve İslam'ın ruhunun cisimleştiği Hoca'sıyla topyekûn bir mücadelenin eseri

olduğunu vurgulamıştır. Azınlıkların işgaller karşısında gösterdikleri tavrı Niko'nun kimliğinde eleştiren Buğra, yüzyıllarca Anadolu'da barış içinde yaşayan ve hiçbir şekilde dışlanmamış azınlıkların araç değerlerin hipnozuyla millete ve devlete zarar vermelerini eleştirmiştir. Çolak Salih'in cepheden kasabaya dönüşünde, ihanet sarmalında olan Niko ile yakınlaşması da kasabalı tarafından yadırganmıştır. Buğra, romandaki bu tavır alma ile Salih'e ve Niko'ya yanlışlıklarını işaret etmiştir. "İnsan, tavır takınan bir varlıktır; tavır takınmak demek, bir şeyden yana veya bir şeye karşı olmak demektir" (Mengüşoğlu, 1988: 110).

Halis niyetleri ile vatana sahip çıkan, dram içinde kalan, önceden görme yetisiyle kurtuluş mücadelesine katılan kasabalıyı Buğra, takdirle karşılamış, onların destansı mücadelelerini Küçük Ağa romanıyla ölümsüzleştirmiştir. Bu bakımdan Küçük Ağa, Kurtuluş Savaşı'nı resmi bir bakış açısından değil; insani bir pencereden anlatan tarihi bir roman olarak nitelendirilebilir.

2.4. OSMANCIK

Osmancık, Tarık Buğra'nın Osman Bey'in hayatı üzerinden Osmanlı Beyliği'nin kuruluşunu anlattığı tarihi bir romandır. Roman, ölüm döşeğindeki Osman Bey'in alınmasını çok istediği ve ölünce gömülmeyi vasiyet ettiği Bursa'nın oğlu Orhan Bey tarafından alınması haberi ve Osman Bey'in huzur içinde ölmesinin anlatıldığı bölümle başlar. Daha sonra Osman Bey karakterinin çocukluktan olgunlaşma çağı ve bir bey olması hikayesinin anlatılmasıyla son bulur. Bir nevi roman "Osmancığın" Osman Bey olma serüvenidir.

Başlangıçta kişiliği tam olarak oturmamış kendini aşamamış kişisel hırslar ve ihtiraslarla yaşayan bir 'Osmancık' çıkar karşımıza. "Gücünün, kuvvetinin sahibi değildi; gücü, kuvveti onun sahibiydi… Gurur her şeyi idi; gururu için yaşıyordu… Ve, bu gurur, kişiliğini ispatlama, kabul ettirme hırsını pek andırıyordu; ama belki de, düpedüz, bir kişilik arayışı idi" (Buğra, 2005: 7). Osmancık, romanın başında yüksek değerlerden uzak, araç değerler için yaşayan bencil tavırlar sergileyen bir profil çizer. Yüksek değerler, istemeyi de beraberinde getirir. Halis bir isteme ancak yüksek değerler benimsenirse gerçekleşir. İnsan, isteyen bir varlıktır. Araç değerler sferinde halis bir istemeden bahsedilemez. Bu davranışları onun henüz insanın varlık şartlarından 'değerleri duyma' noktasından uzak olduğunun da bir göstergesidir. "İnsan hayvan gibi günü gününe yaşayamaz çünkü insanın hayatı belli amaçların, hedeflerin, planların gerçekleştirilmesine bağlıdır" (Mengüşoğlu, 1988: 97).

Osmancık, kendini aşamamış küçük heveslerin peşinde koşmaktadır. İnsanın tarihselliğinden bihaberdir. Sadece kendi ömrüyle sınırlandırdığı bir yaşamın içerisindedir. Ömrünü düşünmekte, kendini ve beyliğini de kısa insan yaşamının dar çerçevesine sıkıştırmaktadır. Nefsî kavgalar, zevkler onun küçük dünyasının vazgeçilmezleridir. Bey olmak, uzak iklimleri düşünüp uzak zamanları bugünden kurmak, enerjisini bambaşka yönlerde harcayan Osmancık için bir hayaldir. Buğra, bu Osmancık'ı beğenmez, kabul etmez. Çünkü insan, sadece bugünde yaşamamalı geleceği bugünden inşa etmenin yollarını aramalıdır. Hele hele bu bir milletin 'bey' adaylarından biriyse. İnsan, tarihsel bir varlıktır. Osmancık'ın tarihselliğini yakalayamadığı ortadadır. İnsan, ileri görüşlüdür. Önceden gören ve belirleyen bir

varlıktır. Bu öngörü de Osmancık'ta yoktur. Buğra'nın Osmancık'ı kabullenememesi onun kendini aşamaması ve insanın varlık şartlarını gerçekleştirememiş olmasındandır.

Osmancık'ın kendini yeniden bulması Şeyh Ede Balı ile tanışmasıyla gerçekleşir. Bu tam bir aydınlanış, dünyayı yeniden anlamlandırıştır "… kimsenin beklemediği bir şey oldu ve kader denilen şey, yalnız Osmancık için değil, bütün yöre için belki de bilinen bilinmeyen, akla gelen gelmeyen daha başka yöreler için bambaşka bir yön tutuverdi: Bu, onun Şeyh Eda Balı ile tanışmasıdır" (Buğra, 2005: 9). Değişim insan için elzem bir gerekliliktir. Değişim, değerleri duymayı yeniden anlam vermeyi gerektirir. Bu şekilde yaşam ve çalışma insan için anlamlı olacaktır. Anlamlı çalışma; verimli, doyurucu ve yüksek değerleri beraberinde getirir. Oysa anlamlı çalışmadan yoksun Osmancık, önceleri araç değerler peşinde zevk ve eğlenceyle verimsiz, amaçsız, istemesiz bıkkın bir hayat içerisinde görünür.

Şeyh Eda Balı ile tanışma, Osmancık'a dünyanın ne kadar da küçük olduğunu da göstermiştir. Ona sorumluluklarını hatırlatmıştır. "Dünya'yı bize büyük gösteren bizim küçüklüğümüz, oğul. Hırsımız, sabırsızlığımız, bencilliğimiz. Önce bu yüzden küçülüyor, sonra da Dünya'yı çok büyük görüyoruz" (Buğra, 2005: 11). Sözleri Osmancık'ın kafasını allak bullak etmiştir. "Doğru, Dünya büyüktür… Çok çok büyüktür; hatta Osman'ın kurabildiğinden de büyüktür. Fakat bir ömür için, tek bir insan içindir bu büyüklük. Bir soy için değil; bir soyun benimseyeceği bir soya benimsetilecek bir amaç, bir ülkü için değil!..Ve Dünya'ya tekliğinden arınmış, soyu ve ülküsü ile özdeşleşmiş, soyunu ülkü ile özdeşleştirmiş biri gerektir" (Buğra, 2005: 11-12).

Osmancık, Şeyh Eda Balı ile tanıştıktan sonra düşüncelere dalar onun sözlerini benliğinde hazmeder. Şeyh Eda Balı, aslında sözleriyle Osmancık'a insanın varlık şartlarından tarihselliği anlatmaktadır. Çünkü insan dün, bugün ve yarın olarak üç zamanı kuşatacak bir birine bağlayacak bir yaşam olanağına sahiptir. "… dün şu işi yapmaya başladım; bugün onu bitiremeyeceğim, bu işi bitirebilmem için yarın, öbür gün de çalışmam gerekecektir" (Mengüşoğlu, 1988: 141). İnsan, tarihselliğini kendisi eylemleriyle oluşturur. Bu bir seçimler silsilesidir. Bu seçimler, bir hedef için

yapılan seçimlerdir. Osmancık, Şeyh Eda Balı 'nın sözleriyle yeni seçimler yapmaya yönelir. Bu seçimler de onun tarihselliğini ortaya koyacaktır.

Şeyh Eda Balı'nın kızı Malhun Hatun'a aşık olan Osmancık, Eda Balı'nın Osmancık'a kızını vermek istememesiyle şaşkına döner. Onun Osmancık'ın olumsuzluklarını söylemesi ve ondan olgunlaşmasını istemesi Osmancık'ın dönüşüm serüvenini başlatır. "İnsan değişir. Ben değişiyorum; değişebileceğimi biliyorum. Yardımcı olun bana" (Buğra, 2005: 77). Osmancık, artık bambaşka biri olma yoluna girmiştir. Onu geleceğe ve yükseklere taşıyacak Zümrüd-ü Anka kuşunu da bulmuştur: Malhun Hatun "Benim Zümrüt Anka'm, Malhun Hatun'dur diyecektir, Eda Balı'ya" (Buğra, 2005: 74). İnsan, ideleştiren bir varlıktır. İçinde bulunduğu durumun tek yol olmadığını fark eder. Hayatına ve olaylara yeni anlamlar yükleyerek hayatına devam eder. Her olay aslında insanı dönüştüren bir yapı arz eder. Malhun Hatun, artık Osmancık'ın ikbal güneşidir. Malhun, onu ve beyliğini geleceğe taşıyacak esrarlı bir mücevherdir. Osmancık, Malhun Hatun'a çok farklı anlamlar yüklemiştir. Kendini onun benliğinde adeta yeniden var etmiştir. İdeleştirmiş Malhun Hatun'a yeni yepyeni anlamlar yükleyerek kendisini dönüştürmeye başlamıştır. İnsan, ideleştiren bir varlıktır. Her zaman yeni kavramlara yeni anlamlar yükleyerek hayatına devam eder. İnsan yaşamının sürekliliği ve enerjisi ideleştirmenin bir yansımasıdır. Osmancık'ın yeniden kendini bulması ve hayat enerjisi kazanması da onun Malhun Hatun'u ideleştirmesiyle mümkün olmuştur.

Osmancık, bu dönüşüm sürecinde bir rüya görür. Rüyasında Şeyh Eda Balı'nın göğsünden çıkan ay Osmancık'ın göğsüne girmiştir. Ve o ay Malhun Hatun'dur. "Ay-Malhun Hatun-artık ay değildir. Onun ısıttığı yerde, tam kalbinin üstünde şimdi bir çınar fidanı büyümektedir. Büyüme gözle görülebiliyor ve ara vermeden sürüyor; çınar yıldızlara ve o yayvan tepelere ve Kartal Doruğu'na ve dört bir yana dal, budak salıyor; dallar, budaklar tepeleri, dorukları aşıyor, ülkeleri gölgelendiriyor, rahmet yağmurları nur yağdırıyor… Osman gerçek kişiliğini niçin yaratıldığını niçin ve nasıl yaşaması gerektiğini, artık kavramıştır" (Buğra, 2005: 86-87). Osmancık'ın geçirdiği değişim değerleri duymaya başlamasıyla gerçekleşecektir. O, kendini araç değerlerden sıyırıp ulvi amaçlar taşıyan yüksek değerlere yöneltmesiyle değerleri duyan bir insana dönüşmüştür. Yüksek değerler,

kişisel çıkarlar içermez. "Yüksek değerler insanları birleştirir" (Mengüşoğlu, 1988: 105). Osmancık, yaşadığı hayatın anlamsızlığının artık farkındadır. Araç değerlerin kontrolündeki yaşamı onun kayıp yıllarıdır. Şeyh Eda Balı ile birlikte mayası gelen hamur gibi olgunlaşmış daha önce göremediği ufukların ötesini görmeye anlamaya başlamıştır. Yüksek değerlerin önemini kavramıştır. Yüksek değerler değişken değildirler. "İnsandan insana, ulustan ulusa, çağdan çağa bir değişikliğe uğramazlar" (Mengüşoğlu, 1988: 109). Sözünde durmak, adaletli olmak bütün insanlar ve milletler için yüksek değer kabilindedirler.

Şeyh Eda Balı, kızını Osmancık'a vermeye artık razıdır. Çünkü; Osmancık istediği olgunluğa ve fikir yapısına kavuşmuştur. Uykusundan uyanmış, Kayı'yı bir cihan devletine taşıyacak, Osman Bey artık belirmiştir. Şeyh Eda Balı'nın Osmancık'a eleştirileri onu uyandırma çabaları, kızını vermedeki sakin tavrı aslında onun önceden gören bir insan olduğunun bir göstergesidir. Çünkü Eda Balı, Osmancık'taki cevheri önceden görmüş onu geleceğe hazırlamak ve ondaki gücü yüksek değerler çerçevesinde halkın yararına kullanmak amacıyla Osmancık'ı gelecek için, umutlar için pişirmiştir. "Osman Zümrüd Anka'sına kavuşmuştur; Osman'ın mutluluğu bundandır ve bunun için dengelidir. Ölçülüdür; görev şuurunun ve sorumluluğunun denetimindedir" (Buğra, 2005: 97).

Osman, daha sonra Ağabeyi Gündüz'ün rızasını alarak beylik ister. Bu tavır Osman Bey'in değerleri duyan bir insan oluşunun bir tezahürüdür. Değerler yol açıcı özellik taşır. Her toplumun kendine has değerleri vardır. Bu değerler bütün toplumun uyduğu ve toplumu kaynaştırıcı faktörlerdir. Beylik düşüncesini taşımaya başlamasından sonra Osman Bey'in abisinden rıza almak istemesi, onun gönlünü tartması çok önemli ve taktir edilecek bir davranıştır. Değerler toplumların olmazsa olmazlarıdır. Ve fertler eğitimle bu değerlere vakıf olup yaşantı ve fikirleriyle bu değerleri zenginleştirip geliştirirler. Ayrıca Osman Bey, kendini bir şeye veren bir insandır. İnsan yaşamının, bir amacı olmalıdır. İnsan, bir amaç için yaşarsa daha aktif ve yaşam dolu olur. "Heyecansız, tutkusuz bir 'kendini verme' olanak dışıdır. Kendini verme ile yaratıcı ve verimli eylemler arasında bir bağlılık vardır. Çünkü ancak 'kendini verme'nin bulunduğu yerde verimli, yaratıcı eylemler gerçekleşebilir "(Mengüşoğlu, 1988: 160). Artık Osman Bey, kendine ve milletine inanmış tam bir

adanmışlıkla gelecek için kolları sıvamıştır. Eda Balı'ya bu dileğini açar. "Buna da kendimi layık saydığım ve bana yakışır saydığım ve hakkımdır ve hak edeceğim sandığım için isterim. Ve dediğin gibi daha önce de Gündüz Beğ'in iznini ve rızasını aldığım için isterim. Deyin bana şimdi: Doğru muyum, yanlış mıyım?" (Buğra, 2005: 113) Osmancık'ın, artık bey olmayı istemesi onun insanın varlık şartlarından istemeyi taşıdığını gösterir. Çünkü o artık idealleri olan halkı için bir şeyler yapmak arzusuyla yanan bir insandır. "Eğer insan projelerini, niyetlerini, amaçlarını gerçekleştirmek isterse, o zaman onların arkasında istemenin bulunması gerekir" (Mengüşoğlu, 1988: 125). Yalnız bu isteme körü körüne bir isteme değildir. "Çünkü değerlerle bezenmeyen, değerler tarafından yönetilmeyen isteme; insanın gerçekleştirmek zorunda kaldığı sonsuz eylemler arasında sallantıda kalır" (Mengüşoğlu, 1988: 125). Osmancık, varlık nedenini bulmuştur. Milleti ve milletinin geleceği için mücadele edecektir. Beylik onun için artık bir ego tatmini değil, yüzyıllar ötesine uzanacak bir kültür ve medeniyetin inşa işidir.

Osmancık, Bey seçilir ve Eda Balı: "Ey Osmancık; beğsin. Bundan sonra öfke bize, uysallık sana; güceniklik bize, gönül alma sana; suçlama bizde; katlanma sende; bundan böyle, yanılgı bize, hoş görmek sana; aciz bize, yardım sana; geçimsizlikler, uyuşmazlıklar, anlaşmazlıklar, çatışmalar bize, adalet sana; kötü göz bize, şom ağız bize, haksız yorum bize, bağışlama sana. Ey Osmancık; bundan böyle, bölmek bize, bütünlemek sana; üşengenlik bize, gayret sana; uyuşukluk bize, rahat bize, uyarmak, şevklendirmek, gayretlendirmek sana" (Buğra, 2005: 119). Sözleriyle gelenekten gelen, yüksek değerleri önceleyen öğütlerini sıralar. Eda Balı, bu öğütleriyle Osman Bey'e yüksek değerleri işaret etmiş, bir devlet adamı olarak onun hep iyiden, doğrudan, güzelden hukuktan yana tavır koyması gerektiğini vurgulamıştır. İnsan, devlet kuran bir varlıktır. Devlet, insan yapıp-etmelerinin düzenleyicisidir. İnsanın, tarihselliğinin teminatıdır. İnsan, aldanan bir varlıktır. Bu aldanmalar değer yozlaşmaları devlet düzeni içinde diğer insanlara sirayet etmeden engellenir. İnsan, üstünde bir otoritenin adaleti, güvenliği sağladığını ve geleceği bu günden kurduğunu bilirse huzurlu olur. Çünkü, insan önceden gören bir varlıktır. Yetiştirdiği nesillerin geleceğinden emin olmak ister.

Osman Bey, artık milletinin beyliğinin geleceğini kurgulayan onların sorumluluğunu omuzlarında hisseden bir karaktere dönüşmüştür. Vefalıdır, dürüsttür. Eski dostu Mihail Kosses için Aya Nikola ile savaşı göze alır. Bu durum babası Ertuğrul Gazi'yi ve boyun ileri gelenlerini kaygılandırmışsa da Osman Bey, kararlığını "beğ sen isen, buyur ki, uyalım. Yok beğ ben isem baba, oğlunun beğliğini bereleme "sözleriyle göstermiştir. Bu durum Osman Bey'in tavır takınan bir insan olduğunu bize gösterir. İnsan, olup biten şeylere karşı bir tavır ortaya koyar. Bu tavır onun hayattaki duruşunu belirginleştirir. "insan, tavır takınan bir varlıktır. Tavır takınmak demek, bir şeyden yana veya bir şeye karşı olmaktır" (Mengüşoğlu, 1988: 110). Osman Bey'in bu tavrı inanma ile de bire bir örtüşür. Osman Bey, yaptığının doğruluğuna inanmıştır. Eleştirilere karşın inandığından vazgeçmemiştir.

Söğüt ve Donamiç artık Osman Bey'e dar gelmektedir. Etrafındaki akraba boyların önde gelenleriyle istişareler ederek birlikte hareket etme düşüncesini onlara aşılar. Bizans'la mücadele eder. Ticari önemi olan pazar yerlerinin güvenliğini sağlar. Akın akın Anadolu'ya gelen Türkmen'lere yer gösterir. Etrafında bir sevgi ve güven halkası oluşturur. Annesi Cankız ve babası Ertuğrul Gazi'yi kaybettiği günlerde oğlu Orhan dünyaya gelir. Babasının ölümü sonrası amcası Dündar Beğ'in beğlik arzusuyla gerçekleştirdiği tacizlerini güçlü bir iradeyle ortadan kaldırır. O artık amaçları belli inanan bir insandır. Bütün eylemleri milleti içindir. Halis niyetlidir ve davranışları yüksek değerlerin denetimindedir.

Osman Bey'in Alaaddin adını verdikleri bir oğlu daha dünyaya gelir. Dost, Mihail Kosses Müslüman olarak adını Abdullah olarak değiştirir. İnsan, ideleştiren bir varlıktır. Kosses de hayatının sonraki kısmı için yeni anlamlar bulmuş ve yaşamını yeniden kurgulamıştır. O da Osman Bey'e benzer bir form kazanma süreci geçirmektedir. Osman Bey'in ve Kosses'in bünyelerindeki değişim onların özgür bir insan olduklarının da kanıtıdır. Çünkü ancak özgür bir insan şeçim yapabilir, yapıp-etmelerine bir öncelik tanıyabilir. Bu dönüşüm aynı zamanda araç değerlerden yüksek değerlere geçildiğinin de göstergesidir. Özgürlük, yarar gözetmeyen, hesap istemeyen yüksek değerleri benimsemiş insanların harcıdır.

Osman Bey, serhat boylarında bulunan İnegöl gibi, Yarhisar ve Bilecik gibi kaleleri fethederek toprağını büyütür.

Osman Bey, artık bir yiğit olan oğlu Orhan'ı kendisi gibi aşka düştüğü Yarhisar Tekfurunun Kızı Holofira(Nilüfer) ile evlendirir.

Osman Bey'i uyandıran, olgunlaştıran Şeyh Eda Balı, ölür. Osman Bey'in çevresindeki dava arkadaşları da bu dünyadan göçmüşlerdir. Sonunda can yoldaşı Malhun Hatun da Hakk'ın rahmetine kavuşunca Osman Bey, sıranın kendisinde olduğunu anlamaktadır. Oğlu Orhan'a çok güvenir. Rüyasında gördüğü çınarı artık oğlu Orhan, büyütecektir. Oğluna, Bursa'yı hedef gösterir. Uzun süre yattığı hasta yatağında nal sesleriyle sezdiği fethin mutluluğuyla garip bir yolcu edasıyla ruhunu teslim eder.

Tarık Buğra, Osmanlı Devleti'nin tohumlarının atıldığı yılları 'Osmancık' romanıyla okurlarının beğenisine sunmuştur. Osmancık, tarihi bir roman niteliği taşır. Tarihi gerçekliği olan kahramanların yanı sıra kurgulanmış kişiliklerle de Osmanlı'nın kuruluşuna insan penceresinden bakan bir romandır. Romanda Osmancık'ın Osman Bey'e dönüşüm serüveni ve milleti için giriştiği mücadeleler canlı bir şekilde işlenmiştir. Osman Bey'in dönüşümünü başlatan Şeyh Eda Balı olmuştur. Bu kimlik Anadolu'yu Türklere yurt yapan erenlerin kimliğidir. Osmancık şahsiyet kazanmış, değerleri duyan, isteyen, ideleştiren, tavır takınan, önceden gören, özgür ve devlet kuran yapısıyla insanın varlık şartlarını gerçekleştirmiş bir kişiliğe bürünmüştür. Olması gereken, halis istemelerle donanmıştır. Onun dönüşümü büyük idealler kurgulaması aslında tek bir kişinin değil toplumun dönüşümü olarak algılanmalıdır. O, inanan bir insan olarak yaptığı eylemleri anlamlı kılmış, yüksek değerler peşinde hayatını feda etmiştir. Kendisi için hesaplar yapmak yerine artık vatanı ve milleti için, gelecek için planlar yapar hale gelmiştir. Önceden gören, belirleyen bir insan hüviyetindedir. Beyliğinin yanı başında bulunan Bizans Tekfurlarının, milleti için getireceği felaketleri görebilmiş ve onlarla zorlu mücadelelere girerek sorumluluğunu taşıdığı toplumun geleceğini teminat altına almayı başarmıştır.

Romanda, çeşitli semboller ve motifler de kullanan Buğra, Türk toplumunun manevi dünyasına da göndermeler yapmıştır. Ede Balı'nın konuk odasının Osman Bey'i sarıp sarmalayıp düşünceye sevk etmesi, mistik bir düşüncenin kişiliklere nüfuz etmesi şeklinde algılanabilir. Göçle gelen dervişler, badem ağaçlarının erken açıp müjdeleyici olmaları da bir sembol olarak çıkar karşımıza. Osman Bey'in rüyaları ve ayrıca Bursa şehri de geleceğe atılan çapalar gibi romanda okurun muhayyilesine kazınan sembollerdir.

Buğra, Osmancık'ı kabul etmez çünkü o, insanın varlık şartlarını gerçekleştirememiş araç değerler sferinde bir kişiliktir. Ne zamanki aşık olup Şeyh Eda Balı'dan kızını ister ve alamaz. Bu alt üst oluş onun dönüşümünü doğurur o zaman Buğra, kahramanını 'Osman Bey' olarak içtenlikle ve memnuniyetle kabul eder. Çünkü Osman Bey, artık dünyaya geliş amacını anlamlandırmış, tarihselliğini kurarak 'ben'den vazgeçip milletini ve devletini öncelemiştir. "İnsanların başarıları, deneyimleri kaybolup gitmezler. Onlar dil ve yazı ile saptanıp, insandan insana, kuşaktan kuşağa, uluslardan uluslara aktarılırlar… İnsanın yapıp-etmeleriyle her alanda elde ettiği, elde edebileceği her şey, kesintisiz bir oluş içindedir" (Mengüşoğlu, 1988: 143).

Osmancık, roman boyunca bir değişim ve dönüşüm geçirmiş. Hamlıktan Şeyh Eda Balı ve kızı Malhun Hatun ile sıyrılmış, sonrasında da pişmiş ve insanın varlık şartlarını yerine getirerek yazarımız Tarık Buğra'nın kabul ettiği bir tarihsel kahramana dönüşmüştür. İnsan, kendini aştığı araç değerlerden sıyrılıp yüksek değerlere yöneldiğinde, önceden görüp belirlediğinde, ideleştirdiğinde ve tarihselliğini yakaladığında varlık sebebini de keşfetmiş olmaktadır. Osmancık'ın roman boyunca yaşadığı bu keşfetme ve farkına varma sürecidir.

2.5. FİRAVUN İMANI

Roman, Mustafa Kemal Paşa'nın Başkumandanlık yetkilerini Büyük Millet Meclisi'nden almasıyla başlatılır. "Mustafa Kemal Paşa'nın başkumandanlığı böylece, 5 Ağustos 1921 akşamı, yatsıya doğru, kadere boyun eğer gibi kabul edildi" (Buğra, 2012c: 6). Firavun İmanı romanını, kurtuluş savaşını anlatan diğer Tarık Buğra romanları Küçük Ağa ve Küçük Ağa Ankara'da romanları serisinin bir devamı olarak adlandırmak hiç de yanlış olmaz.

Tarık Buğra, Firavun İmanı adlı romanında büyük mücadeleler veren bir milletin var olma çabasının fotoğrafını çekmiştir. Bu fotoğrafta samimi vatanseverlerle Ankara'ya menfaatleri için çöreklenmiş ikiyüzlü insanlar bir aradadır. "Ankara yeni ve geçenlerin hepsinden de ağdalı bir bunalımın içerisinde, kimi cennetlik ve tarih boyunca övülecek, ama haklarını alamayacak; kimi cehennemlik ve iğrenç, ama çoğu hiçbir zaman yerilemeyecek ve haklar yutacak hesapların, taktiklerin hummasıyla yanıyordu" (Buğra, 2012c: 11).

Menfaat düşkünleri ile vatanseverler bir aradaydı. Kimi vatan için canını vermek dahil yapabileceklerinin sınırını zorluyor, kimisi de zihinlerinde çoktan düşmana verdikleri vatanın kalan son kıymetlerini toparlayıp kaçmayı planlıyordu. Cephede "Aynı saatlerde Sakarya'da dağ gibi yiğitler devriliyor, aynı anda nice analar kan ağlıyor, nice kanıayaklılar dul, nice saçı bitmedikler yetim kalıyordu. Ve bütün bunlar Ankara için oluyordu" (Buğra, 2012c: 12). Gerçek vatanseverler dertlenip gerilirken "Bir yığın fare gemiyi bırakıp gitmişti. Şurada burada rastlananlar da kaçmaya hazırlanıyor, yol için gerekenleri arıyor ve koparabilecekleri son çıkarları ve koparmış olduklarından kalan kırıntıları toplamaya çalışıyordu …Yunan Sakarya'nın doğu kıyısına atladı ya, inlerine, kovuklarına, bataklıklarına dönüyorlardı: Bizans kalıntılarına dönüyorlardı… Aslında vurguncu, kapkaççı, karaborsacıydı bunlar" (Buğra, 2012c: 13).

Bu belirsizlik, farklı çare arayışlarını da beraberinde getirmişti. "Amerika veya İngiliz, hatta İtalyan veya Fransız mandasına bel bağlayanlar, bunun için çalışanlar da-Yunan Sakarya'nın doğusuna atladı ya- hortlamıştı" (Buğra, 2012c: 20). Ülkenin bu kötü gidişatından ümidini kesmeyenler, kanlarının son damlasına

kadar vatan için savaşmayı düşünen Akif gibi, vatan evlatları da vardı. "Felek eğer, bugüne kadar ettiklerinin gösterdiği gibi bu ulu milletten yüz çevirdiyse … O kadar kahpeyse, Ankara da düşecekse, meclisin kapısında üç beş Rum itini gebertip şehit olabilmek için" (Buğra, 2012c: 21).

Tarık Buğra, romanda vatanın kurtuluşunu isteyen, bu uğurda canlarını vermeye hazır insanları yüceltmiştir. Çünkü onlar araç değerleri bir tarafa bırakıp hiçbir çıkar ve menfaat gözetmeden vatan için çalışmışlardır. Araç değerler, hesap gerektiren eylemler içerir. Ali Yusuf, Hüseyin Sadi ve benzeri karakterdeki insanlar hep çıkarlarını düşünen insanlardır. Ülke bir varoluş mücadelesi içinde kıvranırken onlar ülkenin zenginliklerinden pay kapmaya çalışmışlardır. En ufak bir kurtuluş ümidi gördüklerinde ise başarıyı lehlerine kullanmaya çalışarak yeni oluşacak yapının merkezinde yer almak ve yine menfaatlerini korumak hevesine kapılmışlardır. Yani insani olarak araç değerlerin kontrolünde, yüksek değerlerden uzak bir profil çizmişlerdir. Oysa yüksek değerler hesap istemeyen, kararlılık ve tutarlılık gerektiren değerlerdir. Buğra, bu çerçevede kendi çıkarlarını ülke çıkarlarının üstünde tutan Ali Yusuf, Hüseyin Sadi gibi insanları reddetmiştir. Onları, davranışlarıyla açık ederek kişiliklerinin çürümüşlüğünü gözler önüne sermeyi amaçlamıştır. Bu tipler, özgür de değildirler. Araç değerlere göre hareket eden insanlar, özgür olamazlar. Özgürlük yüksek değerlerin bir sonucudur. Hesap yaparak hareket etme, özgürlüğü sınırlar. Çünkü menfaatler karar verme veya tavır takınmada tesir arz ederler. Tam aksi istikamette ise Mehmet Akif, Kurtçalı Aziz, Hüseyin Avni ve benzer vatanseverleri ele alan Buğra, onların yüksek değerleri içeren davranışlarıyla bir kahraman olarak öne çıkmalarını sağlamıştır. Bu arkadaş grubu değerleri duyan, halis istemeleri olan, çalışan, önceden gören, ideleştiren, tavır takınan ve tarihselliklerini yakalamış insanlar olarak insanın varlık şartlarına uygun bir fikir ve eylem içinde yer almışlar, kendilerini bir tarafa bırakıp vatanı ve milleti için çalışmışlardır. Bu yönüyle insani bir tablo çizmişlerdir. Yüksek değerleri referans aldıkları için kararlarını özgürce alabilmişlerdir. İstemeleri halistir. Çalışmaları anlamlıdır. Anlamlı çalışma, yüksek değerlerin işidir. Kutsal bir amaç için çalıştıklarından başarılı ve verimli olmuşlardır.

Fakat, Akif ve arkadaşları vatan kurtulunca yine bu çıkar düşkünü asalak tiplerin Ankara'ya üşüşüp zaferden pay kapmaya çalışacaklarından, milletin kanını emmeye bin bir hileyle çalışacaklarından kaygılıydılar. "Ama zafer Ankara'nın üstünde ışımaya başlasın.. yine üşüşürler" (Buğra, 2012c: 23). Akif ve arkadaşlarının bu düşünceleri onların önceden gören bir varlık olan insanın varlık şartlarıyla örtüşür. Çünkü yalnız insan geleceği sezer ve olacaklarla ilgili yapıp-etmeler gerçekleştirir. Önceden görmek, insana has bir varlık şartıdır. "İnsan ve yalnız insan, önceden görerek ve önceden belirleyerek olayların akışına aktif bir şekilde karışabilir; onların akışını kendi niyet amaçları yönüne çevirmeye çalışabilir" (Mengüşoğlu, 1988: 115).

Bir nevi savaş içinde savaş yaşanmaktadır. "Yaşamaları da çökmeleri de aynı kadere bağlanmış insanlar ve gruplar el ele verip ölüme karşı direnecek yerde, birbirlerine düşmüşlerdir" (Buğra, 2012c: 29). Araç değerler, menfaatlerin çatıştığı noktada ayrışmayı ve çatışmayı besler. Oysa yüksek değerler birleştiricidir. Araç değerlerin hakim olduğu insanlar ulvi değerler ve amaçlar etrafında güçlerini birleştiremezler. Çünkü araç değerleri çıkar odaklıdır. Çıkarlar da insanlar arasında devamlı bir çatışma nedenidir. Buğra, vatan söz konusu olduğu halde hala kendi heves ve ikballeri düşünen insanları kabul etmez. Onları insanın varlık şartlarından yüksek değerleri benimseyememiş, kendini gerçekleştirememiş insanlar olarak görür.

Bütün kötü gidişata bir de 'Zile isyanı' eklenmiş, isyanı bastırmaya ikna grubu olarak bir kararla "Hüseyin Salim, Kurtçalı Aziz, Mehmet Akif, Hüseyin Avni, Mehmet Şakir Bey ve efendilerin, gereklerini kendileri kararlaştırmak üzere, isyan bölgesine ve başkaldıranların üzerine görevli olarak gönderilmeleri kabul" (Buğra, 2012c: 35) edilmiştir. Bu ekibin Zile görevi için seçilmesi tesadüfi değildir. Seçilen insanlar yüksek değerleri benimsemiş, bilen, değerleri duyan insanlar olarak görüldükleri için bu görevlendirme yapılmıştır. Çünkü ancak insanın varlık şartlarını gerçekleştirmiş insanlar böyle zorlu görevlerin altından kalkabilirler.

"Yolculuk, sanki Türkiye'de değil ayak basılmamış bir ülkede yapılıyordu. Halk birbirinden korkar, birbirini sevmez, birbirine güvenmez olmuştu" (Buğra, 2012c: 63). Yabancılara hep bir tereddütle bakılır olmuştu.

Halk, Ankara ile İstanbul arasında sıkışmışlığın sancıları içinde, Milli mücadeleye inanmayan kendi çıkarları için vatanı feda edebilecek Ali Yusuf-Fuad Zahir-gibi karaktersiz insanların yönlendirmelerine inanır olmuştu. Ali Yusuf, yetişme çağında kazandığı çıkarcılığını meslek hayatına da taşıyan, gazetecilikte şantajlarla zengin olmuş daha sonraları elinde avucundakileri kaybedip vatanın sıkıntılı halinden bir leş yiyici gibi yararlanma gayesiyle Ankara'ya gelen, ardından Zile isyanını ateşleme konusunda İngilizlerle anlaşan, tam bir vatan hainidir. Mehmet Akif ve arkadaşları akıl dolu ve kurnazca bir plan yaparlar. Sakarya Savaşı'nın kazanıldığı haberini de kasabaya yayarak halkı coşturur ve Ankara'nın elini güçlendirirler.

İnsan, yapıp-eden bir varlıktır. Vatanseverlerin ülkenin geleceği için giriştikleri çalışmalar insanın varlık şartları içinde değerlendirilir. "Bir planın, bir projenin, bir niyetin, bir hedefin, bir amacın, bir değerin ve benzerlerinin gerçekleştirilmesi gibi" (Mengüşoğlu, 1988: 95).

Ali Yusuf'un isyan planını ve böylelikle Milli mücadeleye vermeyi planladığı zararı önlerler. "Avni Bey'in hazırladığı oyun, yani 'Yunan bozuldu' haberi dağ dağ yankılanmış, rüzgarların yönünü değiştirmişti. Sayıları bin beş yüze yaklaşan kimi piyade, çoğu atlı asi gelip heyete teslim oldu. Bulabildikleri atları da onlara verdiler ve başlarında Avni ile Aziz olmak üzere derhal Ankara'ya gönderildiler. Onlar artık Yunan'la çarpışan kardeşlerine katılmış sayılırlardı" (Buğra, 2012c: 100). Ali Yusuf, yine kişiliğini ispatlarcasına isyanı kendisinin bastırdığı yönünde Ankara'ya bir telgraf çekerek Ankara'ya döner.

Ali Yusuf'un bu davranışı yüksek değerlerden uzak hesaplı, araç değerler çerçevesinde bir davranıştır. Ali Yusuf'un tek derdi vardır: kendisi ve çıkarları. "Değerler tıpkı karargahı cephe gerisinde bulunan kumandana benzetildiler. Nasıl ki, cephe gerisinde bulunan kumandan karargahından cepheye buyruklar veriyorsa, değerler de yapıp etmelerimizin dışında kalarak onlara buyruklar veriyorlar" (Mengüşoğlu, 1988: 99). Değerler, insanın eylemlerini yönlendiren şunu yap şunu yapma diyen adeta bir gizli komutandır.

Komünizm etkisiyle de mücadele etmek zorunda kalan Ankara'da, Hüseyin Sadi, Ali Yusuf gibi çıkarcılar cirit atmaktaydı. Bu tipler vatan evlatları cephelerde kırılırken Ankara'da menfaatlerinin peşinden koşuyorlardı. "Sadi artık kah bir hoca, kah bir çeteci kılığında idi. İhanetini bir çocuk heyecanı ile oynar gibi, hatta neşe ile yapıyordu. İhanet mi değil mi, düşündüğü bile yoktu. Tam bir aktör gibiydi… Gün oluyor Jul Sezar'ı, gün oluyor Brütüs'ü oynuyordu" (Buğra, 2012c: 148). Çıkarları Ali Yusuf'la çelişen Sadi, Ali Yusuf tarafından öldürülür. Yüksek değerler insanları birleştirirken araç değerler çatıştırıcıdır. Çünkü, araç değerler hesaba dayandığı ve menfaat beklentisi taşıdığından sizin menfaatinizle bir başkasının menfaati çakışabilir. Bu da bir çatışmayı beraberinde getirecektir. "Yüksek değerler insanları birleştirir; araç değerler ise insanları birbirinden ayırır; birbiriyle kavga ettirir; çatıştırır, düşmanlıklara sürükleyebilir" (Mengüşoğlu, 1988: 105).

Ankara'daki çıkar mücadelelerinin hırçınlığı vatanseverleri zafer sonrası için çok kaygılandırmaktadır. Hüseyin Avni "Asıl savaş galiba zaferden sonra başlayacak, diye mırıldandı. Bu sözü çok daha önceleri Akif'ten Küçük Ağa'dan da işitmişti. Buna inanmamış değildi; ama trajik ve kahredici manasını ancak şimdi kavrıyordu … Kendi başına gelebilecekleri zerre kadar umursadığı yoktu; onu, dürüstlerin, yapma gücü olanların, memleket ve milletlerinden başka bir şey düşünmeyenlerin, ruhça da, kafaca da bu kadar yücelenlerin şarlatanlar, çıkarcılar, keneler, sülükler tarafından bertaraf edilebileceğini düşünmek çileden çıkarıyordu" (Buğra, 2012c: 180-181). Sözleriyle vatanseverlerin kaygılarını dile getirmiştir. Zafer, görünür düşmana karşı kazanılacaktı. Ya içimizde aramıza sızmış, çıkar düşkünleri, sahte vatanseverler bunlarla mücadele belki de daha sert ve zor olacaktı.

Mustafa Kemal, vatanın kurtuluşuna kendini adamış, kendini vermişti. "Heyecansız, tutkusuz bir 'kendini verme' olanak dışıdır. Kendini verme ile yaratıcı ve verimli eylemler arasında bir bağlılık vardır. Çünkü ancak 'kendini verme'nin bulunduğu yerde verimli, yaratıcı eylemler gerçekleşebilir" (Mengüşoğlu, 1988: 160). Gazi Paşa, düşmanla amansız bir mücadeleye girmiş bütün gücüyle düşmanı vatandan atmak için mücadele veriyordu. "Gazi Paşa son aylarda bütün zamanını ve dikkatini cepheye bağlamıştı. Ankara'ya pek seyrek geliyor, bu gelişlerinde de Meclis'teki oyunları yürüten şahıslar tarafından çembere alınıveriyordu" (Buğra,

2012c: 185). Gazi Paşa'ya karşı hürmette kusur etmeyen bu çıkar çerçileri, onun gözüne girmek için her yolu deniyorlardı.

Ordu, Afyon'da taarruza geçmiş Akif, Hüseyin Avni, Hasan Basri, Rauf Bey, Cavit, Bekir Sami ve Rıza Beyler, Vehbi Hocalar gibi içi millet sevgisiyle dolu insanlar zaferi nasıl bekliyorlarsa zaferden pay kapma yarışındaki Ali Yusuf'lar da zaferi öyle bekliyorlardı. İnsan, bir değerler bütünüdür. Özgürlük kavramı da bu değerlerle ilişkilidir. İnsan, çıkar gözeterek, beklenti içine girerek hal ve hareketlerini organize ediyorsa burada özgürlük yok demektir. Diğer bir varlık şartı da istemedir. İsteme arzu ile karıştırılmamalıdır. Arzuda bir sınırsızlık vardır oysa isteme değerler tarafından yönetilir ve sınırlıdır. Değerler istemenin yönünü çizer, değerlerin olmadığı bir isteme sağlam ve gerçek bir isteme olamaz. Vatanseverler vatanın kurtuluşunu samimiyetle istemektedirler. "… istenilen bir şey, gerçekleşmeyi gerektirir. İstenilenin gerçekleşmesi ise insanın kendisini bütünlüğü ile ortaya koymasını ister" (Mengüşoğlu, 1988: 126).

Vatansever insanlar, kurtuluşu gönülden istemiş ellerinden gelen her türlü çabayı canlarını ortaya koyarak bu uğurda ortaya koymuşlardır. Çünkü devlet çok önemlidir. İnsan devlet kuran bir varlıktır. Ancak insan bu sayede tarihselliğini kurar ve nesillerin geleceğini garanti altına alabilir. Devlet; adaletin, güvenliğin sembolü olduğu gibi insan yaratılarının geleceğe aktarılmasının da teminatıdır.

Zafer kazanılmış, yeni bir devlet Ankara'da kurulmaya başlamıştır. Şimdi de halledilmesi gereken bir çok konu meclisin ve insanların gündemindedir. Firavunun ölümle karşı karşıya gelince iman etmesi gibi "Bugün Ankara'yı milli harekete asla inanmayanlar, onunla alay edenler, akıllarına, zekalarına güvenerek çıkarlarının nerede olduğunu iyi bildiklerine inanarak, o tarafın hesabına milli harekatı baltalamaya çalışanlar sarmıştı. Onlar da tıpkı firavun gibi Ankara'dan mucizeler göstermesini, gülerek hezele alarak istediler… Ne zaman ki sulara gömülmek üzere olduklarını gördüler. İşte o vakit iman ettiler, üstelik bunu da en yüksek perdeden, en gösterişli ve göze çarpıcı üsluplarla yaptılar" (Buğra, 2012c: 211).

"Derken Türkiye, Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya yönelen suikast haberiyle dalgalanıverdi " (Buğra, 2012c: 211). Hiç ilgileri olmadığı halde Rauf Bey, Kazım

Karabekir ve Avni Bey gibi vatanseverler zan altında kaldı ve tutuklandı. "Tahrikler o dereceye vardı ki, artık haklarında en ufak bir delil, hatta şüphe bulunmayan birtakım insanlar bile, sırf bu firavunlar grubunun oyunları için bir engel olabilecekleri ve onlara karşı soğuk davrandıkları için tevkif, dolayısı ile de ölüm tehlikesi ile burun buruna bırakılıyorlardı" (Buğra, 2012c: 216). Hüseyin Avni'nin suikast planlayıcı Celaleddin Bey ile görüşmesinde Gazi Paşa'ya sevgisini ve saygısını belirtmesi ve bu konuşmaları günlüğüne not etmesi Hüseyin Avni'yi beraat ettirir.

Fakat zor bir hayat Hüseyin Avni'yi beklemektedir. "Hüseyin Avni serbestti, neşesizdi, şevksizdi ve beş parasızdı, yalnızdı… yapayalnızdı" (Buğra, 2012c: 222). Ailesine olan sorumluluklarını da yerine getiremez olmuştu. "Birden bire ölüm kafasının içinde mümkün olan tek teselli ışığı gibi parlayıverdi" (Buğra, 2012c: 223).

Hüseyin Avni Bey'in Çanakkale Savaşı'nda komutanlığını yaptığı bir askerine rastlaması bütün duygularını değiştirir. Askerin iki ayağını kaybetmiş olmasına rağmen zaferden dolayı duyduğu mutluluk ve yaşama arzusu Hüseyin Avni'yi ziyadesiyle etkiler. "Mehmet ona yenilmezlerden olduğunu hatırlatmıştı. Yapacağı işin, bu kaçışının rezilliğini ve günahını Mehmet ona düşündürmüştü … Yaşayacaklardı elbette. Ve yaşamak dürüstler için kalpleri yıkanmışlar için kolaydı" (Buğra, 2012c: 228).

İnsan, varlık şartları itibariyle tarihsel bir varlıktır. Küçük Ağa, Hüseyin Avni ve arkadaşları gibi vatanseverler Türk milletinin her döneminde ortaya çıkıp milletinin geleceği için büyük fedakarlıklar ortaya koymuşlardır. Çünkü onlar tarihselliklerini kurmuş, bu günü değil yarını düşünen yapıp-etmelerini ona göre kurgulayan insanlardır. İnsanın elde ettiği kazanımlar, akıp giden zamanda devamlı bir oluş içerisindedir. İnsan başarıları, geçmişteki tecrübe ve bilgi birikimlerinin bir sonucudur. Milletler, yaşadıkları buhranlı dönemlerde elde ettikleri tecrübelerle dünya sahnesindeki varlıklarını sürdürebilirler. Onların yapıp-etmeleri sadece bu günü değil geleceği de etkiler. Bu gün yaptıkları da geçmişi oluşturur. "İnsanın yapıp-etmeleriyle her alanda elde ettiği, elde edebileceği her şey, kesintisiz bir oluş

içindedir. İnsan başarılarının bu oluşu, tarihsel oluştur… İnsan bu başarılarını elde etmek için çok büyük zahmetlere katlanmıştır" (Mengüşoğlu, 1988: 143).

Hüseyin Avni'nin hayatla ilgili bütün ümidini kaybettiği sırada bir askerine rastlaması ona bir amaç için giriştiği mücadelesinin kutsallığını ve tarihselliğini hatırlatmıştır. O andan itibaren yaptıklarının boşa gitmediğini geleceği inşa anlamında kendinden sonraki nesillere büyük bir hazine bıraktığını anlayan Hüseyin Avni, tekrar yaşam enerjisini kazanmış ve hayata tutunmasını bilmiştir.

Hüseyin Avni, arkadaşları Mehmet Akif, Küçük Ağa, Hasan Basri ve daha adı sanı bilinmeyen nice vatanseverle çıktığı yolda milletin geleceği için hiçbir beklenti olmaksızın bir ülkü uğrunda kelle koltukta mücadele etmiş ve bir ideali gerçekleştirmeyi bağımsız bir devlet kurmayı başarmışlardır. Çünkü insan geleceğine bir anlam verip onu gerçekleştirmeye çalışan bir varlıktır. İdeleştiren bir yapısı vardır. "Çünkü insan daima yarınına, öbür gününe bir anlam vermeye" çalışır (Mengüşoğlu, 1988: 151).

Onlar, birçoğu gibi ülkenin parçalanacağı fikrine inanmadılar. Bir parça da biz koparalım demediler. Yapmaya, kurmaya çalıştılar güçlü karakterleri kolayı değil zoru ve olması gerekeni yapmalarını sağladı. "İdealist veyahut materyalist bir hayat görüşünün egemen olduğu bir çevrede, güçlü bir kişiliği olmayanlar, çoğunluğun benimsediği hayat yönüne, farkında olmadan sürükleneceklerdir… materyalist hayat yönü daha çekicidir…Ancak hayat yönlerinde belirli bir forma sahip olanlar sosyal çevrenin etkisine kapılmazlar, hayat yönlerini değiştirmezler" (Mengüşoğlu, 1988: 155).

Atatürk de ideleştiren hayat yönü belirli, bir forma sahip insanlardandır. Ülkenin en güçlü devletler tarafından paylaşılmaya çalışıldığı sırada o, "Özgürlük benim karakterimdir." diyerek vatanın özgürlüğünü istemiş, dönemin birçok yetkilisinin savunduğu 'Manda' sistemini reddetmiştir. Amacı için çalışmış, idealist kimliğiyle bağımsızlığa milleti inandırıp Kurtuluş Savaşı'nı kazanmıştır. "İdealist hayat-yönünde insanın eylemleri, yüksek değerler tarafından yönetilir" (Mengüşoğlu, 1988: 157).

Tarık Buğra, ‘Firavun İmanı’ romanında, bağımsızlığa inanmayan batan gemiden mal devşirmeye çalışan asalak insanların Firavun’un yaptığı gibi zafer ışığını görüp de gözlerinin kamaşıp yine menfaatleri için hesapçı bir yaklaşımla tavır değiştirmelerini en sert şekilde eleştirmiştir. Bu insanların insanın varlık şartlarını taşımadıkları konusunda okuyucuya mesajlar vermiştir. Hele zaferi görüp de zaferin emekçilerini gölgede bırakır bir edayla vatanperverlik taslamalarını yeni kurulan devletin merkezi Ankara’ya çöreklenip makam mevki hevesine düşmelerini tam bir çürümüşlük olarak görür.

Aymazlığın ve iğrençliğin büyüğü vatanperver insanları çeşitli oyunlarla Gazi Paşa’nın çevresinden uzaklaştırmak ve hatta Paşa’ya suikast planladıkları savıyla onlara son darbeyi indirmeye çalışmalarıdır. Buğra, romanıyla Kurtuluş Savaşı ve sonrasındaki araç değerlerin uşağı olmuş kişilerle kendilerini vatanına, milletine adamış yüksek değerler için yaşayan insanların yapıp-etmelerini okura bütün çıplaklığıyla göstermiştir. Buğra, İnsanın varlık şartlarını gerçekleştirmiş vatanseverleri kabul etmiş, bencil, araç değerlerin tutsağı olmuş insanları, okura gösterip teşhir etmiştir.

2.6. YAĞMUR BEKLERKEN

Çok partili hayata geçiş denemesini kasaba insanı perspektifinden anlatan 'Yağmur Beklerken' romanı Buğra'nın en çok ilgi gören eserlerindendir. "Romanda anlatılan olaylar 1930 yılında bir Anadolu kasabasında geçer. Roman, Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurulması ve aynı yıl yaşanan büyük kuraklığın halktaki yansımaları etrafında yaşanan gerginlikleri, aydın ve halk boyutunda işlemektedir. Bu yönüyle eser, politik roman niteliğindedir" (Örgen, t.y.: 53).

Roman, Kasabada yeni bir park açılışının halk da uyandırdığı heyecanın anlatılmasıyla başlar. "Tören 17.30'da daireler kapandıktan yarım saat sonra başlayacaktır" (Buğra, 2011a: 7). Parkın açılışı nedeniyle herkes parkın açılacağı meydana doğru gelmekte ve meydan kalabalıklaşmaktadır. Kasabanın Kaymakamının ve Cumhuriyet Halk Fırkası'nın mutemedinin de gelmesiyle park açılış töreni başlamıştır. "Park eski Yoğurt Pazarı'nın yerine kurulmuştur" (Buğra, 2011a: 9).

Anne ile babasını küçük yaşta kaybetmiş Avukat Rahmi ve onu büyüten amcası Rıza Efendi de açılış için parka gelenler arasındadırlar. Rahmi "Babası gibi sever amcasını" (Buğra, 2011a: 19). Rıza Efendi, çok sevdiği Rahmi'yi küçük yaştan itibaren koruyup kollamış onun en iyi şekilde eğitim almasını sağlamıştır. Rıza Efendi, mütedeyyin bir hayat görüşüne sahiptir. "Tarık Buğra, her romanında dini bütün bir halk adamını öne çıkarır; bu romanda bu işi Rahmi'nin amcası Rıza Efendi yüklenmiş: Sağduyulu, dinine bağlı, her zaman doğruyu gören ve söyleyen bir tip" (Naci, 2010: 336). Rahmi de onun emeklerini boşa çıkarmamış, okuyup avukat olmuştur. Rahmi, işini iyi yapmasının yanı sıra insani değerlerinin güzelliği ile de hem kasabalının hem de amcası Rıza Efendi'nin gururu olmuştur.

Anadolu'nun bozkırında hiçbir eğlencesi olmayan kasabaya bir hareket bir nefes verecek park büyük bir heyecanla açılmıştır. Kasabada Rahmi'den başka işinin ehli olarak bilinen Avukat Kenan Bey, vardır. Kenan Bey, çalışkan, dürüst, babacan bir yapıdadır. Rahmi'nin avukatlığa başladığı ilk yıllarda Rahmi'den habersiz Rahmi'ye bir çok iş göndermiş, onun mesleğe alışmasını ve kendini göstermesini

sağlamıştır. Kenan Bey, yüksek değerleri içselleştirmiş kasabanın aydın kesiminin bir temsilcisidir.

Rahmi, evlidir. Eşi Güldane ve çocukları Serdar ile Müberrer onun hayatının vazgeçilmezleridir. Romanda Rahmi'nin aile hayatı, karısıyla dertleşmesi sıcak bir şekilde verilmiştir. Buğra'nın aileyi anlatımındaki detaycılığı ve samimiyeti dikkat çekicidir. Rahmi, çevresiyle iç içe yaşamı, konuşma tarzı, geleneklerine bağlılığı ile sanki bir aydının nasıl olması gerektiğini gösteren bir aydın tiplemesidir. Rahmi, mesleği sayesinde para kazanmış yaptırdığı evinde mutlu bir hayat sürmektedir. Rahmi, kasabada sevilir, sayılır. Amcası Rıza Efendi de zaten hal ve hareketleriyle Rahmi'ye her zaman örnek bir kişilik sergilemiş, Rahmi'nin karakterinin oluşumuna büyük katkı sağlamıştır.

Bu sıralar köy kuraklıkla mücadele etmektedir. Tarıma dayalı bir geçim benimsemiş köylüler için kuraklık büyük bir felakettir. Zaten daha önce yaşanan kuraklığın etkileri devam ederken üstüne böyle ciddi bir kuraklıkla baş başa kalınması herkesi germiş, hasat ile ilgili kaygılara neden olmuştur. Yağmur yağmalıydı. O zaman her şey düzelecek umutlar tekrar yeşerecekti. Kasabada görev yapan memur takımının, köylünün sıkıntılarına kayıtsız kalması başta Rıza Efendi olmak üzere herkesin dikkatini çekmektedir. "… işte şu son günlerde olduğu gibi, koca kasaba ve yöresi, yetmiş küsür köyü ve beş bucağı ile tam bir ölüm, kalım derdinde iken, onların hala davul zurna çalmalarına akıl erdiremiyordu..onları daha çok saymak, daha çok benimsemek için istiyordu bu dertle ilgilenmelerini, bu dertle dertlenmelerini.. hem de bütün halk adına!" (Buğra, 2011a: 53) Yağmurun iyice gecikmesi ve yapılan yağmur dualarından bir sonuç alınamaması kasabadaki gerginliği arttırmıştır. "Eller, bu sefer âminler için gökyüzüne açılmıyor, aralanmış parmaklar toprağa doğru sarkıyordu..birer musluk olmak ve damarlardaki kanları suya çevirip toprağa serpmek ister gibi" (Buğra, 2011a: 80).

Kısa süreli yağışlar olsa da bu yağmur köylünün yarasına merhem olmaktan uzaktı. Rahmi, kendi imkânlarıyla İstanbul'dan temin ettiği su pompasıyla tarlalarını sulamaya başlamış diğer köylülere de ayrım yapmadan yardımcı olmaya çalışmıştır. Rahminin bu davranışı onun, değerleri duyan bir insan olduğunun göstergesidir. O,

araç değerlerin yerine yüksek değerleri koymuş sadece kendisini değil kendi gibi zor durumda olan komşularını da düşünmüştür. Zaten Rahmi'nin bu ve bunun gibi davranışlarıdır ki onu halk nazarında sevilen, güvenilir biri yapmıştır. Rahmi, bencilliğinden arınmış bu tavrı ile yüksek değerleri taşıdığını okuyucuya gösterir. Tarık Buğra'nın Roman boyunca Rahmi'nin yanında bir tavra sahip olması, onu benimseyip kabullenmesi Rahmi'nin bu özelliğindendir.

Buğra Rahmi'yi ailesi ve toplumla ilişkileri yönünden ideal bir insan modeli olarak ortaya koyar. Onun, çok partili hayata geçişle kasabalının ayrışacağı gerçeğini bilmesi, kendisine Kenan Bey tarafından verilen görevi alıp vefa ve sorumluluk örneği göstermesi, ailesi ile olan mutlu ve sıcak yaşantısı, etrafındaki insanlara yardım etmesi, seçim zamanı insanların çatışmalarını önlemeye çalışması, Rahmi'nin idealize edilmesinin gerekçeleri olarak sayılabilir. Rahmi, hiçbir zaman hesapla hareket etmemiş araç değerlerin esiri olmamıştır. O, hep kendisini düşündüğü kadar çevresindekileri de düşünmüş yardımseverliği, dürüstlüğü, çalışkanlığı ile yüksek değerleri bünyesinde topladığını eylemleriyle ortaya koymuştur. O, ben değil 'biz' olarak hareket etmiştir. Çünkü o, düşmanlıklardan, ayrışmalardan taraf değildir. "Yüksek değerler insanları birleştirir; araç değerler ise insanları birbirinden ayırır; birbiriyle kavga ettirir; çatıştırır, düşmanlıklara sürükleyebilir" (Mengüşoğlu, 1988: 105).

Kuraklığın kasabayı kasıp kavurduğu bu günlerde kasaba halkının gündemine fırkacılık yani ikinci bir partinin kurulması hadisesi gelir. Halk, bu deneyimi ilk defa yaşayacaktır. "Essah be Mumcunun oğlu..senin aklın pek erer; bi deyiver bana Alla'sen. Aslı, faslı nedir şo Selbes Fırka'nın? Kenan Bey'in adamları başka der, Gülbeyazlarınkiler başka..hangisi doğru der? Bu fırka eyi mi olur, kötü mü?" (Buğra, 2011a: 71)

Rahmi ise parti işlerine aldırış etmiyor, ilgilenmiyordu. Rahmi, fırkacılığın inatlaşmalara hasetlere yol açacağından korkuyordu. Aynı masada çay içen insanların birbirine selam bile vermez hale geleceklerinden kaygı duyuyordu. "Çalış, didin, çabala ; aklını, bilgini ve emeğini ortaya koy ,bir şeyler elde et..sonra da bunun getirdiği huzuru, imkanları ve övüncü tehlikeye koy, kaybetmeyi göze al! Hem de bir

hiç için! Olsa olsa bir süre atlar tepişecekti. Araya girmenin ne alemi vardı?" (Buğra, 2011a: 75-76)

İnsanın varlık şartlarından olan önceden görme ve belirleme Rahmi'nin sözlerinde kendini gösterir. Rahmi, yeni bir partinin kurulmasının insanımızı böleceğini, birbirine düşüreceğini aynı masada çay içen insanları bırakın aynı masaya oturmayı kahvelerini bile ayıracaklarını önceden görmüştür. "İnsan önceden gören ve belirleyen bir varlıktır. Bunun anlamı şudur: İnsan ve yalnız insan önceden görerek ve önceden belirleyerek olayların akışına aktif bir şekilde karışabilir; onların akışını kendi niyet ve amaçları yönüne çevirmeye çalışabilir" (Mengüşoğlu, 1988: 115).

Rahmi'nin yazıhanesine bir gün Dr. Fazıl Bey uğrar ve ona Kenan Bey'den onun kötüye giden sağlık durumundan bahseder. Kenan Bey, Rahmi'yi görmek istemektedir. Kenan Bey, kasabanın önde gelen bir avukatı olarak ülkedeki bu siyasi gelişmelere duyarsız değildi. Serbest Fırka'nın kasabadaki teşkilatlanmasını oluşturmak niyetindeydi. Sağlığının bozulmasıyla bu iş için güvenilir biri olarak bildiği Rahmi'yi düşünmüştü. Bu işlere pek sıcak bakmayan Rahmi, amcasının olurunu almadan Kenan Bey'e olan büyük saygısından dolayı kendisini siyasete girmeye mecbur gördü. Rahmi, bu kararıyla özgür bir insan olduğunu göstermiştir. Özgür insan, kararlarını kendi alabilir. "İnsan yapmak ve yapmamak özgürlüğüne sahiptir; yaptığı ve yapmadığının sorumluluğunu taşır, ve bu her insanda başka ölçüde, başka türlüdür" (Mengüşoğlu, 1988: 134).

O, Kenan Bey'in "İnsanın büyüklüğü nispetinde kendini düşünme hakkını kaybedeceğine inanıyorum" (Buğra, 2011a: 104) "Ve düşündüm ki, insanların ve cem'iyyetin, duasını bilmedikleri, çünkü ne olduğunu bilemedikleri ihtiyaçları da vardır. Halk onları, ancak, toprağın yağmur bekleyişi gibi bekler: Dilsiz, kelimesiz, aksülamelsiz. Toprak için yağmur duasını insanlar yaptı.. bir saat önce. Yağmursuzluk yüzünden, toprak adına insanlar yandı. İmdi.. peki, diyorum Rahmi... (...) Pancarların için pompa getirdin. Başkalarına da verdin. Bu ondan da güzel. Ben de aynı şeyi yapmak istiyorum. Aynı şeyi yapalım diyorum..buna mecburuz diyorum. Hakikaten bu yüksek aklımızla, bilgimizle övünüyorsak, kendimizi okumamışlardan üstün sayıyorsak.. pompa getirmekten hiçbir farkı olmayan bu

rehberlik vazifesini yapmak mecburiyetindeyiz diyorum" (Buğra, 2011a: 105). Sözlerini Kenan Bey'den işittikten sonra Rahmi, halk için bir şeyler yapma adına tercihini yapmıştı.

Kenan Bey, Rahmi ile görüşmesinde Ankara'dan, oradaki havadan bahsetti. Gazi Paşa'nın ikinci bir parti istediğini bu nedenle de Serbest Fırka'nın kurulma aşamasında olduğunu anlattı. O, bu yeni oluşumun 'yönetici ve yönetilen bütünleşmesi' olduğunu söylüyor "… çağımızda bu bütünleşmeyi sağlamanın tek yolu, gerçek bir parlamento… kökü millette bir parlamentodur, diyordu" (Buğra, 2011a: 119). Kenan Bey, fırkanın kurulmasıyla alakalı esnaf, zanaatkarlardan iyi, dürüst kiminle konuşsa olumlu tepki alıyordu. Bu olumlu tavrı Kenan Bey, İslam kültür ve anlayışıyla izah etmiştir. "Ona göre İslam'ın tortuları, yani bozulmadan kalan bazı kuralları, ilkeleri ve değer yargıları bile Türkiye için-kullanılabilirse- çok az ülkenin elde edebileceği bir büyük kozdur" (Buğra, 2011a: 118). Kenan Bey, "İslam'la birlikte, eski Türk törelerinin de bu anlayışa uygun olduğunu" (Buğra, 2011a: 119) belirterek bir nevi ülke için Türk-İslam sentezi modelini düşünmektedir. Kenan Bey'in dillendirdiği bu sözler, aslında Tarık Buğra'nın kendi fikirleridir.

Rahmi, Kenan Bey'in teşviki ve ardından da vefatıyla millete hizmet olarak düşündüğü bu parti işine girdi ve kısa sürede Serbest Fırka'yı kasabada oluşturdu. "Kasabada gazete satışları on yediden elli üçe fırlamıştı" (Buğra, 2011a: 140) Rıza Efendi, Rahmi'nin fırka işine girmesine pek razı değildir. "Girme be Rahmi… panga fırkadan daha mühim kasabamız için… Tehlikelidir fırkacılık..çok. Gördüm ben. Girme" (Buğra, 2011a: 100) Rıza Efendi yaşam tecrübesi olan biridir. Rahmi'ye sonsuz güveni vardır. Fakat insanların ne kadar çıkarcı olduklarının da farkındadır. Rahmi'nin üzüleceğinden korkar. Fakat, Rahmi'yi particilik işinden vazgeçirememiş, durumu kabullenmek zorunda kalmıştır. "Hani sen dediydin, biz fırkaya girsek de girmesek de elalem mutlaka bulaştırır deye. Onu hatırladım, sarı haklı dedim. Nas'olsa bi şey yakıştıracaklar..bize gelmedi diye iki taraf da öfkelenecek. İki taraf birden kızcağına bi taraf kızsın be Rahmi. Sonracığma..bunca yaş yaşadım, bunca şey gördüm, sonunda da anladım ki, sular yokuş yukarı akmaz heç" (Buğra, 2011a: 132-133) Rıza Efendi, bilen bir insandır. İnsan, yaşadıkları ile tecrübe kazanır, kendini sürekli geliştirir. Bu gelişim insanın içinde bulunduğu durumdan hareketle

geleceği sezmesini de sağlar. Rıza Efendi, önceden gören belirleyen bir insan olarak fırkacılığın kasabada yaratacağı dalgalanmaları görmüştür. Rahmi'yi uyarıcı bir rol üstlense de Rahmi, bu uyarılara isteyen bir varlık, kendini bir şeye veren bir insan olarak aldırış etmekten uzaktır. Rıza Efendi bu durumu da "sular yokuş yukarı akmaz heç" sözüyle romanda vurgulamıştır. O, bu riskleri görse de üstlendiği sorumluluğun daha ulvi olduğuna Kenan Bey'in telkiniyle inanmıştır.

Herkes olanları yakından takip ediyor, her yerde bu siyasi gelişme sohbetlerin ana konusu oluyordu. Halkta da ayrışmalar uzaklaşmalar gözleniyordu. Rahmi, "Fırkacılık milleti birbirine düşürmeden, düşman etmeden yapılabilirdi ve –kesin olarak- yapılmalıydı. Ve fırkacılık, karşıya sövüp saymadan, çamur atmadan çok önce, hatta, karşıyı eleştiriden önce, kendi ilke ve amaçlarını, uygulama yöntemlerini anlatmak olmalıydı..ve olabilir sanıyordu"(Buğra, 2011a: 141).

Rahmi, halis niyetlerle yola çıkmıştı. Amacı vatana millete hizmet etmek aldığı eğitimin hakkını vermekti. İnsan, isteyen bir varlıktır. İsteme, insanı eyleme geçiren ona güç veren insanî bir varlık şartıdır. Yalnız, isteme değerlerle bezenmiş olmalıdır. "Eğer insan projelerini, niyetlerini, amaçlarını gerçekleştirmek isterse, o zaman onların arkasında istemenin bulunması gerekir" (Mengüşoğlu, 1988: 125). Fakat, bu isteme körü körüne bir isteme değildir. "Çünkü değerlerle bezenmeyen, değerler tarafından yönetilmeyen isteme; insanın gerçekleştirmek zorunda kaldığı sonsuz eylemler arasında sallantıda kalır" (Mengüşoğlu, 1988: 125).

Kasaba, bu yeni daha önce emsali görülmemiş fırkacılık işine iyice kapılmıştı. Kasabada kahvehanelerin ayrılmasına varan bölünmeler oluyor. Daha önce beraber oturup kalkan insanlar birbirleriyle kavgaya tutuşuyorlardı. Rahmi de avukatlığı bırakıp kendini parti işlerine vermişti. İnsan kendini bir şeye veren bir varlıktır. İnsan yaşamının, bir amacı olmalıdır. İnsan, bir amaç için yaşarsa daha aktif ve yaşam dolu olur. "Heyecansız, tutkusuz bir 'kendini verme' olanak dışıdır. Kendini verme ile yaratıcı ve verimli eylemler arasında bir bağlılık vardır. Çünkü ancak 'kendini verme'nin bulunduğu yerde verimli, yaratıcı eylemler gerçekleşebilir" (Mengüşoğlu, 1988: 160). Fakat kasabalının sevdiği, saydığı Rahmi, bir kesimin

selam bile vermediği bir insana dönüşmüştü. Bu durum Rahmi'nin kaygılarını arttırmış, hayatını değiştirmişti.

Seçimler, gergin ortamı daha geriyor, kavgalar çıkıyor kasabanın huzuru her geçen gün bozuluyordu. Rahmi, hep çevresindekileri yatıştırıcı bir rol oynuyor kavgaların anlamsızlığından dem vuruyordu. "Rahmi'yi tedirginleştiren haberler geliyordu. Kavgalar çoğalmış, bu arada birkaç bıçaklama da olmuştu. Ve, bir başka dert daha vardı: Başta Jandarma, belediyeciler, muhtarlar, hatta savcı, Serbest Fırka'yı tutanlara karşı haşin denecek kadar sert davranmakta idi. Rahmi bir yandan bunlara koşturuyor, görevlilerle cebelleşiyor, bir yandan da aklı erenleri de yardıma çağırarak ateşli yandaşlarını yatıştırmak için dil döküyordu. "Düşman değil len onlar..bildiğin Ese'nin oğlu işte..şo tarla, bahça gomşun len. Ayni duayı etmen mi onla? Sen ona güler yüz göster bi kere, eşek değel a, o da sana yumuşar, hay oğlum" (Buğra, 2011a: 171). Hiçbir yerde huzur kalmamıştı. Evlerde bile siyaset konuşuluyor, akrabalar, komşular birbirlerine küsüyorlardı.

Araç değerler, insanları bölen ve çatıştıran bir yapıya sahiptirler. İnsanlar, politika sayesinde çıkar elde edeceklerinden ve çıkarları çatıştığından bölünmüş ve ayrışmışlardır. Rahmi ise ideleştiren bir insan olarak halis niyetlerle hizmet arzusuyla kendi çıkarını bir kenara bırakarak siyasete girmiştir. Onun yarar beklentisi kendi için değil kasabalı içindir. O bakımdan Rahmi, hep çatışanları teskin edici, onların farkındalıklarını arttırıcı söz ve eylemlerde bulunma gayretindedir. İnsan eğitilebilen bir varlıktır. Yaşadığı olaylar, aldığı bilgilerle kendisini geliştirebilir.

Rahmi'nin bacanağı ile de arası bozulmuştu. "Rahmi'nin okumuş ancak kendi insanına yabancılaşmamış bir aydın portresi oluşu, Serbest Cumhuriyet Fırkası ileri gelenlerinden Naki Bey'le konuşmasında daha belirgindir. Naki Bey, seçim sonrası olabilecekleri yorumlarken, Gazi Paşa'nın İsmet Paşa'yı feda etmesinin uzak bir ihtimal olduğunu, ayrıca yeni partide vazgeçemeyeceği isimlerin bulunduğunu söyler. Rahmi, bu yorumlara güler. Kendince önemli açıklamalarda bulunan Naki Bey'in söyledikleri, işin en başında Rahmi'nin aklından geçmiştir" (Örgen, t.y.:53).

Halk Fırkası müfettişlerinden Hilmi Bey'in kasabaya gelmesi, burada Rahmi ile tanışması ardından da Kenan Bey'in vefatı sebebiyle İstanbul'a gittiğinde onunla

bu konuda görüşmesi Rahmi'ye yeni kapılar açacaktır. Kasabadaki seçimler olaylı geçmişti. Halk Fırkası, seçimi kazanmıştı. Rahmi, seçimleri kaybetmesinden ziyade fırkacılığın halka verdiği zarar ve halkına hizmet edemeyecek olmanın üzüntüsü içindeydi. "Bak Sami Hoca; işte sana yemin: şu fırka işinde ben kendim için bir şey istemedim. Aklımın ucundan bile geçmedi bir şey istemek" (Buğra, 2011a: 213). Rahmi seçim döneminin kargaşalı ve yıpratıcı ortamından hayli etkilenmiş eski yaşamının özlemini çekmişti. Aile saadeti, burnunda tütüyordu. Kaybetmişti fakat; kasaba halkının çıkar ve nefis peşinde birbirini nasıl da tepelemeye çalıştığını görmüştü.

İnsan hareketlerini hesaplarına göre düzenlerse orada araç değerlerin payı vardır. "… yarar değerleri, ilgi sferinin değerleri, her türlü maddesel varlık değerleri, ekonomik, teknik ve benzeri gibi değerler" (Mengüşoğlu, 1988: 104) araç değerler içine girerler. İnsanların araç değerlere göre hayatlarını düzenlemeleri çıkar beklentileriyle doğrudan ilgilidir. Araç değerler, şartlara göre değişiklikler arz eden davranış kalıplarıdır. Oysa insanın menfaatlere göre değişmeyen yüksek değerleri benimsemiş olması istenir.

Ankara için her şey normale dönerdi; fakat her gün yüz yüze bakılan bu küçük kasaba fırkacılık sınavını verememiş birçok insan arkadaşlarını ve huzurunu kaybetmişti. Bu çekişmenin vatana hizmet doğrultusunda imiş gibi görünmesine rağmen Rahmi, anlamıştı ki kişisel hırslar ve çıkarlar ön plana çıkmıştı. "Oradakiler, sonuç ne olursa olsun birbirlerini koruyacaklar. Peki ya köyler, kasabalar? diye düşünürdü…" (Buğra, 2011a: 225) Bu yüzden bu işten elini ayağını çekmeliydi. Her zaman ki gibi evine gitti, çocuklarını ve Güldane'yi alıp amcasına doğru akşam yemeği için yola koyuldu. Ankara'dan gelen telgrafı kasabada bilmeyen yoktur. Posta müdürü onu herkese söylemiştir: "Namzetliğiniz tekerrür etti. Ankara'ya teşrifiniz" (Buğra, 2011a: 227). Seçim sırasındaki olumlu tavrı ve ışığı ile Cumhuriyet Halk Partisi yetkililerinin de dikkatini çeken Rahmi'den Gazi Paşa'ya kadar bahsedilmiş mebusluğa aday gösterilmişti. Rıza Efendinin "Bi karar verdin mi?" Sorusuna Rahmi: "Neyimiz eksik çok şükür" (Buğra, 2011a: 227) diyerek cevap verecek, fırkacılık deneyiminden önce kasabada ailesi ve dostlarıyla yaşadığı huzurlu hayatı seçecektir.

Yağmur Beklerken, Tarık Buğra'nın 1930'da kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın küçük bir Anadolu kasabasında yarattığı etkiyi anlattığı romanıdır. Buğra, Yağmur Beklerken İçin: "Serbest Cumhuriyet Fırkasını ve büyük kuraklığı… toprağı ve insanları, rahmet bekleyişi anlatmak iddiasında" (Tekin,2004: 75) demiştir. Romanda, ayrıca Anadolu insanının yaşamından ve ekonomik faaliyetlerinden örnekler sunulmaktadır. Yaşanan kuraklık ve sonuçlarının da anlatıldığı romanın asıl konusu 'fırkacılık' diye tabir edilen yeni bir siyasal oluşumun halkı, nasıl böldüğü ve bir birine düşürdüğünün anlatılmasıdır. Saltanat rejimiyle yüzyıllarca yaşamış, büyük bir kurtuluş mücadelesi vermiş halkın, çok partili hayata henüz hazır olmadığı da romanda gösterilmiştir.

Romanın baş kahramanı Rahmi, büyüme zamanlarında anne ve babasını kaybetmiş amcası tarafından büyütülmüş bir yetimdir. Okuyup avukat olmuş ailesinin ona kazandırdığı değerlerle hayatını kurmuş bir insandır. Değerleri ve çalışkanlığı ile sevilen sayılan biri olmuştur.

Rahmi'nin "Küçücük aşım, ağrısız başım" (Buğra, 2011a: 76) tavrı Buğra'nın kabul etmediği eleştirdiği bencil bir yaklaşımdır. Aydın insan, sadece kendisi için değil, toplum için de bir şeyler yapma sorumluluğunda olan kişidir. Bir bilen olarak sorumluluğunu yerine getirmelidir. Rahmi de aslında bu yanlışının farkındadır. Partiyi kurma görevini almış olması bunun delilidir. "Bir yanda; Allah'a bin şükür, neyin eksik? Öte yanda "Eren aklın, kavrayan bilginin ve gerçek büyüklüğün sorumlulukları" (Buğra, 2011a: 108) Buğra, sorumluluk aldığında Rahmi'yi rakip parti olan Cumhuriyet Halk Partili yetkililerin de beğendiği ve mebusluk teklif ettiği bir kişilik olarak yüceltmiştir.

Rahmi, millete hizmet için çok sevdiği ve saydığı meslektaşı Avukat Kenan Bey'in teşvikiyle Serbest Cumhuriyet Fırkası'nı kasabada kurmuştur. Partinin kuruluşu halis niyetlerle olsa da kasabalı bölünmüş taraftarlıklar ortaya çıkmış ve kavgaya, çatışmaya varan olaylar yaşanmıştır. Rahmi, hizmetten başka beklentisi olmayan değerleri duyan bir insandır. Yüksek değerlerin, insanıdır. Bunu, kuraklık zamanı getirdiği su pompasını komşularına da vererek, partiyi kurduğunda insanların ayrışmalarına karşı çıkarak, onları birleştirmeye çalışarak birçok kez ortaya

koymuştur. O, çıkarları için günübirlik davranışlar içinde olan bir insan değildir. Onun ülke için kasaba için güzel düşünceleri, gerçekleştirmek istedikleri vardır. "İnsan hayvan gibi günü gününe yaşayamaz; çünkü insanın hayatı belli amaçların, hedeflerin, planların gerçekleştirilmesine bağlıdır" (Mengüşoğlu, 1988: 97). Bu yönüyle Rahmi romanda tarihselliğini kurmuş biri olarak çıkar karşımıza. O, dünden aldığı değerlerle bu günü anlamlandıran ve bu günle geleceği şekillendirmeye çalışan bir rol oynar romanda. Tarık Buğra'nın kabul ettiği Rahmi, davranışları ve fikirleriyle örnek bir kahramandır.

İnsan yapıp-eden bir varlıktır. İnsan eylemlerinden ve yaşamın getirdiği tecrübelerden istifade ederek hayatını yeniden kurgular. Rahmi, kasabada kuruculuğunu yaptığı Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın seçimleri kaybetmesi ve seçimler sırasında kasabalının yaşadığı sıkıntılar, ayrışma ve çatışmalar yüzünden o politikadan soğumuştur. İhmal ettiği ve çok sevdiği ailesiyle kasabadaki yaşantısına geri dönme isteği ağır basmıştır. Ankara'dan mebusluk için teklif alsa da bu teklifi reddetmiştir. "İnsan yapıp-eden, aktif olan bir varlıktır. İnsan ardı arkası kesilmeyen çeşitli hayat-situationları (durumları), hayat ilişkileri, olayları, kaygıları içinde bulunuyor. O yaşayabilmek için onlarla hesaplaşmak, onların içinden sıyrılıp çıkmak zorundadır. Bu insanın aktif olmasını, yapıp-eden bir varlık olmasını gerektirir" (Mengüşoğlu, 1988: 92).

İnsan, bilen bir varlıktır. Rahmi de yaşadığı olaylardan çeşitli çıkarımlar yapmayı bilmiştir. İnsanların çok partili bir yaşama intibakta yani farklı fikirleri kabullenmekte zorlandıklarına Rahmi, yakından tanık olmuştur. İnsanların hemen guruplaştığını ve çatışma içine girdiğini siyasete atıldığı bu süreçte müşahede etmiştir. Bu yüzden politikanın kendisine göre olmadığını öğrenmiştir. Çünkü Rahmi, hayatını değerler üzerine kurmuştur. Bu değerler yüksek değerlerdir. Dürüstlüktür, paylaşımdır, değerlere saygıdır, vatanperverliktir, vefadır, çalışkanlıktır. Oysa siyasette görmüştür ki çıkar esas alınıyor. Maddeci bir yaklaşım var. "Maddeci, insanı değerli olandan, insan hayatını soylulaştıran, anlamlı kılan her şeyden eder. Eğer insan kendi değerini, dünyadaki yerini kaybetmek istemiyorsa, o, değerli olana, soylu olana, anlamlı olana ulaşmaya çalışmalıdır. Çünkü anlam ve değer olmadan insan yaşayamaz" (Mengüşoğlu, 1988: 106).

Politikacı "… o çıkarını düşünür; yani yüksek değerlerin yerine daima araç değerleri koyar, bunu da ustaca maskelemesini bilir. Politikacı daima dolaylı, refleksiyonlu yapıp-etmeler içindedir" (Mengüşoğlu, 1988: 104).

Hayata dayanan tecrübeler onun bilgisini arttırır. Bu tip bir bilgilenmeye Mengüşoğlu, 'naiv' yahut doğal hayat-bilgisi adını verir. "Bu bilginin kaynağı hayattır; hayatın kazandırdığı deneyimlerdir, yani bu bilgi, insanın doğal olaylarla, nesnelerle, olup-biten her şeyle karşılaşmasında, aile, okul, iş hayatında sosyal çevredeki insanlarla olan alış-verişinde karşılaştığı etkin ve edilgen hayat-durumlarında elde ettiği çok somut olan bir bilgidir. Üstelik bu bilgi öteki bilgilerin de kaynağıdır" (Mengüşoğlu, 1988: 75).

Rahmi, özgür bir insandır. O, kendisine gelen mebusluk teklifini reddetmiştir. "İnsan yapmak ve yapmamak özgürlüğüne sahiptir; yaptığı ve yapmadığının sorumluluğunu taşır ve bu her insanda başka ölçüde, başka türlüdür" (Mengüşoğlu, 1988: 134). Ayrıca mebusluk gibi kendisine para ve en önemlisi itibar kazandıracak bu teklifi reddetmesi onun araç değerleri elinin tersiyle ittiğinin ve yüksek değerleri benimsediğinin bir göstergesidir.

Tarık Buğra, Rahmi'yi insanın varlık şartlarını gerçekleştirmiş bir kahraman olarak kabul eder. Onun kişiliğinde saf, temiz, çalışkan, saygılı, değerleri duyan, vatansever Anadolu insanının karakteri vardır. Roman boyunca Rahmi, araç değerleri, yüksek değerlerin denetimine vermiş aşmış bir insan profili çizer. Örnek bir şahsiyettir. Bilen, tarihselliğini kurmuş bir kahramandır. Küçük hesapları hep bir tarafa bırakmasını bilmiştir.

Buğra'nın romanında eleştirdiği, kabul etmediği kahramanlar çıkar peşinde koşan, seçimlerde menfaat beklentisiyle hareket eden, araç değerlerin kontrolüne girmiş, ufacık bir fayda uğruna kırk yıllık komşusuna selam bile vermeyip kavga edebilen kasabalı ahalisidir.

2.7. İBİŞ'İN RÜYASI

Tarık Buğra'nın İbiş'in Rüyası, adlı romanı 'Geleneksel Türk Tiyatrosu'ndan izler taşır. "Şarkı, dans ve söz oyunlarına dayanan geleneksel tiyatro, yazılı bir metne dayanmaz. Geleneksel tiyatroda güldürü öğesi ön plandadır. Genellikle sahnesiz bir tiyatrodur." Romanın başkahramanı Nahit, tavırları ve oynadığı komik karakter İbiş'le geleneksel tiyatromuzun bir temsilcisi gibidir. İbiş karakteri de uzun yıllar içerisinde olgunlaşarak, gelişerek oluşmuş eğlenceli bir karakter kimliğiyle romanda karşımıza çıkar.

Roman, 'Nuran Tiyatrosu' sahibi Nahit'in arkadaşı Sadi Rıza'yı tiyatrosundan kovmasıyla başlar, sonrasında zaman kırılmasıyla Nahit'in yaşam serüvenini anlatır. Emekli bir paşanın oğlu olan Nahit, bir Ramazan gecesi tiyatro izlemeye meraklı babasıyla izledikleri tiyatrodan, oyuncu güzel kızdan, ziyadesiyle etkilenir. "Oyun boyunca Nahit de üzüldü, öfkelendi, gözyaşlarını gizli gizli sildi ve sonunda o da sevindi, mutlu oldu. Ancak kızı o oğlana bir türlü yakıştıramadı: Kıza kendisini uygun buluyordu; ötekinin yerinde kendisi olmalıydı. Böyle olsaydı kız bu kadar üzülmez, acı çekmezdi üstelik" (Buğra, 2012ç: 8).

Nahit, o günden sonra rüyalar görmeye başlar. Gençlik duygularını keşfeder. Tiyatro artık kanına girmiştir. Çok gösterişli biri değildir; ama tiyatroyu sevmekte ve oyunlar oynamak istemektedir. Nahit, bu isteğini gerçekleştirmek arzusuyla tiyatroya sık sık gitmeye, piyesler okumaya başlar.

Nahit'in tiyatroyu sevmesi insanın varlık şartlarından önceden gören varlık olmasıyla ilgilidir. Nahit, hayatına renk ve mutluluk katacak uğraşı bulmuştur. Tiyatro onun sevebileceği ve aşkla yapabileceği bir iştir. Babasıyla izlediği ve çok hoşlandığı tiyatro eserinden bunu sezinleyebilmiştir. İnsan, ancak sevdiği işi yaparsa mutlu ve başarılı olur. Nahit, geleceğini tiyatroda görmüş ve hayatını bir bakıma o gün tasarlamıştır. "Her insan, ne ile uğraşırsa uğraşsın, günlük hayatında, meslek hayatında, kendi iş alanında planlar tasarlar, kendisine amaçlar koyar. İnsan planlar tasarlarken, kendisine amaçlar koyarken durmadan önceden görme ile önceden belirlemeden yararlanır. Çünkü tasarlanan planlar, konulan amaçlar, insanın bir ön

sezgiye, önceden görmeye sahip olmasını gerektirir; yoksa insan ne planlar tasarlayabilir, ne de kendisine amaçlar koyabilirdi" (Mengüşoğlu, 1988: 118). İnsan ideleştiren bir varlıktır. Hayatına ve olaylara sürekli yeni anlamlar yükler. Nahit tiyatroyu da ideleştirmiş onu hayatının merkezine oturtmuştur. İnsan sürekli hayatında ideleştirme yapar içinde bulunduğu olumsuz durumlardan ancak yeni anlamlar verdiği ideleştirdiği unsurlar vasıtasıyla sıyrılabilir.

Nahit'in tiyatrocu olma çabası da bir ideleştirme ve isteme işidir. O, özgür bir insan olarak hayata geliş amacını belirlemiş, oyuncu olmayı seçmiştir. Oyunculuğa ilgisi bir nevi hayat gayesi haline gelmiştir. Bu ilgi babasının önceleri hoşuna gitse de Nahit'in "hiçbir şeye değil ama korkutucu bir ihtirasla tiyatroya tutulduğunu" anlayınca huzursuz olur. "Tiyatro iyi idi, ama tiyatroculuk hala kötü bir şey. Konu böylece ev içi çekişmelerinden bir olup çıkmıştı" (Buğra, 2012ç: 11).

Lise başarısızlığı sonrası Paşa babasının yaşadığı hayal ve gurur kırıklığı Nahit'in evden kaçmasına neden olmuştur. Kısıtlı imkânlarla yaşama tutunan Nahit, bir taraftan da tiyatrolarda iş aramaktadır. "Her işe razıydı. Ortalığı silip süpürmeye, dekor taşımaya bile. Yeter ki tiyatroda olsun. Yok ama: Patronlar, müdürler, başrejisörler konuşmaya, dinlemeye yanaşmıyorlardı ki … " (Buğra, 2012ç: 13)

İnsan, isteyen bir varlıktır. İsteme ancak yüksek değerlerin ve halis istemelerin bir tezahürüdür. Nahit'in istemesi, halistir. Başarılı olmak, tiyatroya hizmet etmek, iyi bir oyuncu olmak arzusundadır. Değerleri vardır. Çok çalışkandır. İşini en iyi şekilde yapmak, tiyatrosuna ve oyununa gelenlere iyi bir oyun izlettirmek çabasındadır. Çünkü "İstemeye yön veren değerler ve değer öğeleridir" (Mengüşoğlu, 1988: 125). O, sevdiği işi yapmak istemektedir. İnsan, ancak sevdiği işi yaparsa anlamlı bir çalışma içerisinde olur. Anlamlı çalışma, yüksek değerlerin işidir ve insanı canlı ve verimli kılar. Nahit, tiyatroyla uğraşmaya can atmış, bu uğurda babasına karşı çıkıp evden kaçmayı göze alabilmiştir. Nahit, tiyatro ile ilgili arayışlarındaki gücü, yoğun olarak hissettiği istemesinde bulur. İsteme, insana güç ve kuvvet katan bir duygudur. "Eğer insan projelerini, niyetlerini, amaçlarını gerçekleştirmek isterse, o zaman onların arkasında istemenin bulunması gerekir"

(Mengüşoğlu, 1988: 125). Tiyatro sahnelerindeki başarısı ve Nuran Tiyatrosu'nu zirveye taşıması da onun istemesinin ve çalışan bir varlık olmasının sonuçlarıdır.

O, zorluklarla karşı karşıya kalmasına karşın hedefinden sapmamış, mücadelesini vermeye devam etmiştir. "İnsanın yapıp-etmelerinin büyük kısmı zamana, sürekliliğe, kesintisizliğe, daima yeni baştan ele alınmaya gerek gösterir. İşte bir güç kaynağı olan isteme bütün bunları sağlayan bir insan yeteneğidir" (Mengüşoğlu, 1988: 128).

İyice sıkışan Nahit, arkadaşı Vasıf'ın yanına yerleşir. Parası biten Nahit, saatini satar ve daha sonrasında da bir oyunun seçmeleri için Muhsin Bey'le görüşür. Jul Sezar oyununda çok küçük bir rol için çağırılır. "Bağıra bağıra koşacak, meşale taşıyacak, alkış tutacak, pat diye düşüp yere serilecek ama bir kelime söylemeyecek" (Buğra, 2012ç: 19-20)

Bu durum umut ve şevk kırıcı gözükse de Nahit "Özleyip durduğu, uğrunda baba evini bıraktığı sılaya-tiyatroya gidecek tek yolu bulmuştu" (Buğra, 2012ç: 20).

Nahit'in hayatını planlaması ve önceliği olarak tiyatroyu hayatının merkezine koyması onun özgür bir insan olduğunun delilidir. Özgürlük aynı zamanda yüksek değerlerin insana sunduğu bir fırsattır. Araç değerlerle bezenmiş bir kişilik, asla özgür değildir. Onun özgürlüğü şartlara ve çıkar değerine göre değişen kararlarla yok olur. "Eğer insan kendi yapıp-etmelerini gerçekleştirmek için onlardan birisine veya ötekisine bir öncelik tanıyabiliyor, öncelik tanıdığını yapıyor ötekini bırakabiliyorsa, bu yeteneğini kullanması veya kullanabilmesi için, onun bir olanağa sahip olması gerekir. İşte bu olanak insanın özgürlüğüdür" (Mengüşoğlu, 1988: 129).

Nahit, hayatında kendisine birçok acıyı yaşatacak olan Sadi'yi de bu tiyatro kulisinde tanımıştır. Sadi, tiyatro bilgisinden ve yeteneğinden ziyade iyi görüntüsüyle var olan bir oyuncu kimliğindedir.

Jül Sezar oyununun, kışın bastırmasıyla gelecek mevsime bırakılması Nahit'i hayal kırıklığına sevk etse de gelecek sezon için Muhsin Bey'in Nahit'i de tiyatroya kaydettirmesi, Nahit'in umutlarını yeşertmiştir. "Dünyadaki bütün Nahit'lerden

başarısı ile ayrılacaktı o; Nahit, denildi mi bütün Nahit'ler silinecek, yalnız kendisi düşünülecekti" (Buğra, 2012ç: 23).

Muhsin Bey, Nahit'teki yeteneği keşfetmiş fakat fizik olarak onu pek sahneye yakıştırmamıştı. Nahit'in Madam Şake'ye çok geç uğraması, kendisine gelen notu alamamasına ve sonrasında da Muhsin Bey'in ona düşündüğü rolü kaçırmasına neden olur. Nahit de Şehzadebaşı'nda İbiş'i kepçeyle kovalayan Bolulu aşçı rolünü bulmuştur.

Daha sonrasında Muhsin Bey'e teşekküre giden Nahit, Muhsin Bey'in karşılıklı oynama teklifini kabul etmiş, Muhsin Bey'in rolünü de gölgede bırakacak bir oyun çıkarmıştır. Bu oyunculuk Muhsin Bey'in, Nahit'in fiziğinin sahneye uygun olmadığı görüşünün de değişmesine neden olmuştur. "Karşısında ütilite rollerinden birini oynayan acemi bir delikanlı değil, bir sanatçı vardı" (Buğra, 2012ç: 26).

Nahit'in oyunculuğu çok istemesi, onun kendisini bir şeye veren, seven bir varlık olmasıyla doğrudan ilişkilidir. "Çünkü insanın kendisini bir şeye vermesi, yapıp- etmelerine bir anlam vermesini, bir değer görmesini gerektirir" (Mengüşoğlu, 1988: 159). Kendini bir şeye veren insan enerjiktir, motivasyonu tamdır. Ve üstlendiği işi layıkıyla yapması da kolay olur. "Heyecansız, tutkusuz bir kendini verme olanak dışıdır. Kendisini verme ile yaratıcı ve verimli eylemler arasında bir bağlılık vardır. Çünkü ancak kendisini vermenin bulunduğu yerde verimli, yaratıcı eylemler gerçekleşir… Kendini işine verme, işini sevme, işine heyecanla, tutkuyla sarılma, doğanın insana verdiği bir yetenektir. Onlar doğal yetenekler olarak köklerini, insanın varlık-temelinin derinliklerinde bulurlar" (Mengüşoğlu, 1988: 160-162).

Daha sonra yeni bir oyunda daha önemli bir rol aldı Nahit. Tiyatroya iyice ısınmıştı. Tiyatroda kendisi gibi tiyatro aşkıyla yanan "Tatlı, güzel, iffetli ve kültürlü" (Buğra, 2012ç: 27) Vedia ile tanışıp evlendi.

Paşa babasının tiyatrocu bir kızla evlendiği için evlatlıktan çıkarması sonrası Vedia'nın tiyatroyu sevmediğini anlaması Nahit'i ziyadesiyle üzer. Çünkü Tiyatro, Nahit'in en büyük aşkıdır. Geleneksel tiyatrodan hoşlanmayan ve tiyatroda oynanan

oyunlarda rol alan kızları da sevmeyen Vedia'nın memnuniyetsizlikleri artmıştır. İkinci çocuklarının doğumu sonrası huzursuzluğu artan, içine kapanan, içen Nahit'i Vedia, bırakıp gitti. Nahit de "İbiş'e 'İbişliği'ne daha kuvvetle sarıldı" (Buğra, 2012ç: 31). Sonrasında Vedia'nın birleşmeyi teklif eden mektuplarını Nahit, pek ciddiye almadı. Tekrar birleşmenin, aşklarını dirilteceğine inanmıyordu.

Sadi ile ara sıra vakit geçiren Nahit, Sadi'yi zeki olmasa da kurnaz buluyordu. Sadi'nin ayrıca Nazizm'e ve Almancaya merakı artmıştı. İşi: "Dünya yeni bir düzen bekliyor; bunu ona Nazizm sağlayacaktır'a kadar vardırıyordu" (Buğra, 2012ç: 37).

Daha sonra Batılı yazarlara ait çeşitli oyunlar denese de Nahit, yeterli ilgiyi görmedi. "Darülbedayi'de Harpagon oldu. Kaliban oldu. Hastalık Hastası oldu ve bunları kim en güzel oynarsa ondan bir gömlek üstün oynadı. Ama yalnız İbiş'liğini benimsedi" (Buğra, 2012ç: 236). Seyircisi de onu İbiş'le sevmiş o, İbiş'le üne kavuşmuştu.

Nahit, tiyatroya o kadar bir bağlılık içindeydi ki ailesini bile tiyatro için ihmal etmişti. Bu tavır Nahit'in tiyatroyu ideleştirdiğinin göstergesidir. İnsan ideleştiren bir varlıktır. Ancak Nahit'in tiyatroyu ideleştirmesi çıkar amaçlı, maddi amaçlı bir ideleştirme değildir. O, kendisini oyunculukla var etmeyi, ifade etmeyi seçmiş tiyatro aşığı bir insandır. "… halis ideleştirme yüksek değerlerin bir işidir. Araç değerlere dayanan bir ideleştirme halis olmayan bir ideleştirmedir… Halis olmama insandan büyük özveriler isteyen eylemlerde hemen açığa çıkar" (Mengüşoğlu, 1988: 153). Nahit, yaşadıkları ile halis bir ideleştirme yaptığını kanıtlamıştır. Tiyatro için büyük sıkıntılar yaşamış, eşi ve diğer insanlarla büyük sıkıntılar atlatmıştır. İşini en güzel bir şekilde yapmaya çalışmış, seyircinin bu anlamda takdirini kazanarak Nuran Tiyatrosunu zirveye taşımasını bilmiştir. "İdeleştirmek demek 'anlam vermek' demektir" (Mengüşoğlu, 1988: 156). Nahit, hayatını tiyatroya, sanatına adamıştır. Tarık Buğra tarafından Nahit, idealist bir kimlikle romanda betimlenmiştir. Bu idealist tavır, eylemlerinin de yüksek değerlerle bezeli olduğunun göstergesidir.

Vedia ile yeniden evlenen Nahit, tekrar İbiş olmaya karar verir; fakat o farklı bir İbiş olacak, oynadığı oyunla ünü yayılacaktır. "İbiş deyince ille o serseme benzemek, öyle olmak mı şart? " (Buğra, 2012ç: 47) Bu felsefeyle hareket eden

Nahit seçimini yapmıştır. İbiş olacaktır. Fakat farklı bir İbiş. Seçim yapabilmesi Nahit'in özgür bir insan olduğunun göstergesidir. Ancak özgür insanlar, çeşitli durumlar arasından iradeleriyle seçim yapabilirler.

Nuran Tiyatrosu, Nahit öncülüğünde kuruldu ve oyunlarıyla kısa zamanda büyük ilgi görerek İstanbul'un en büyük tiyatrosu haline geldi. "İbiş, İstanbul'un sevgilisi olmuş, Nahit kendisini, ayrıca bütün meslektaşlarına da kabul ettirmişti. Artık misafir sanatçı olarak Darülbedayi'ye çağırılıyor" (Buğra, 2012ç: 53) yaşlı sanatçıların jübilelerine katılıyordu.

Nazizm hastalığı yüzünden Darülbedayi'den atılan Sadi, Nuran Tiyatrosuna gelir. Nahit arkadaşı Sadi'yi "Eh ikimizin de gözü aydın. Çalış işte burada diyerek …" (Buğra, 2012ç: 56) işe alır. Sadi'nin çapkınlıkları Nahit'i düşündürmektedir. Bu arada karısıyla arası açılan Nahit, eşinden boşanır. Sıkıntılı günler yaşayan Nahit, karısı ile ayrılığını işe kabul ettiği arkadaşı Sadi tarafından körüklendiğini öğrenir ve Sadi'yi tiyatrodan kovar.

Hasta annesinin ve kız kardeşinin sorumluluğunu yüklenmiş güzel Hatice'yi tanıyan ve ondaki kabiliyeti gören Nahit, onu başarılı bir oyuncu yaparken bir taraftan da ona âşık olur. "Nahit derinlere en derinlere inmek ve Hatice'ye hiçbir balıkçı kuşunun bulamadığı taşları taşımak istiyordu" (Buğra, 2012ç: 155).

Nahit'in eski dostluklarına binaen tekrar tiyatro ya kabul ettiği Sadi, Nahit'i çok kıskanmaktadır. Hatice'yi etkilemenin ve Nahit'ten uzaklaştırmanın yollarını aramaktadır. "Hatice'de bir azıcık umut görse çekip alacaktı… Hiç değilse yatağına... bir kerecik olsa da yeterdi. Rahatlardı, yeniden dünyaya gelmiş gibi olurdu. Bunu Vedia için de yoklamıştı" (Buğra, 2012ç: 221-222).

Arkadaşı ve âşık olduğu kız tarafından ihanete uğradığını düşünen Nahit, hayata kırgındır. Diğer oyuncularıyla da ilişkileri laçkalaşan Nahit, yaşadığı hayattan iyice bunalır. Sadi'yi tekrar tiyatrodan kovar. İçip içip seyirciler arasında oyuna gelen Sadi'yi gören Nahit, onu sahneye çıkarır ve üstün oyunculuğunun da yardımıyla seyirci önünde onu rezil ederek, adeta ondan intikam alır. "Tanımadınız mı be? - Öne doğru sürüklüyordu Sadi'yi - Meşhur Sadi Rıza. Alkışlayın. Sen de

selam ver bakayım. Bu işte meşhur Sadi Rıza. Şimdi size sarhoş taklidi yapacak. Niye mi sarhoş olmuş? Anlatayım: Âşık o, âşık bir arkadaşının sevgilisine tutulmuş. Dertli, yazık; çekmiş kafayı. Haydi başla" (Buğra, 2012ç: 233).

Hatice, olan olayları korku ve dehşetle izlemiştir. Sahnede olanlar sonraki günlerde Şehzadebaşı halkının da diline düşer. Hatice, çareyi intihar etmekte bulur. Her şeyi kaybettiğine inanan Nahit de tiyatrosunu kapatır.

Nahit, bütün yapıp-ettikleriyle tarihselliğini kurmuş bir insandır. İnsan, aktif yaşamı boyunca yaptıklarıyla tarihselliğini kurar. Amaçlarına ulaşmak için çileler çeker, mücadele eder. "Zamanın bir noktasında 'şimdi'de başlamak her yapıp-etmenin varlık-yapısının bir özelliğidir. Fakat yapıp-etme bununla sona ermez, sürer. Gerçekten an içinde olup-biten hiçbir insan eylemi yoktur. Bütün insan eylemleri oluşlarında bir süreyi kapsarlar ve kaybolup gitmezler… Yapıp etmeler öyle bir varlık yapısına sahiptirler ki, onlar insanı, bir yandan düne, önceki güne, öte yandan yarına, öbür güne bağlarlar" (Mengüşoğlu, 1988: 142).

Tarık Buğra, İbiş'in Rüyası romanında Nahit'in yaşamını ele almıştır. Romandaki her şey, Nahit'in gördüğü gibi anlatılır. Tiyatro, Hatice, Sadi, İbiş… Nahit, hem fiziki hem de ruhi olarak etraflıca tasvir edilmiştir. Sahip olduğu özellikler bir insan'da olması gereken özellikler olarak sıralanır. "Nahit, sanatkâr, gururlu, şahsiyet sahibi, etrafına hürmet telkin eden, hassas, kusurlarını ve meziyetlerini bilen bir adamdır. Bunlar arasında sanatkâr mizacı ağır basar" (Ercilasun, 1981: 30).

Nahit, İdealist kimliği, istediği şeyler için mücadeleyi göze alan yapısı, fikirlerini özgürce uygulamaya çalışması, aşk adamı olması, çalışkanlığı, özgünlüğü gibi özellikleriyle Tarık Buğra'nın kabul ettiği, örnek olarak sunduğu bir kahraman profili çizer. Onun tarihselliğini yakalamış bir kahraman olarak yapıp-etmeleri halisanedir. O, ideleştirdiği, istediği tiyatro sanatında İstanbul'da çalışarak emek vererek özgün bir İbiş yaratarak zirveye çıkmayı başarmış bir insandır.

Nahit'in arkadaşı Sadi ise kıskançlıkları, tembellikleri ve ahlaksız tutum ve davranışlarıyla romanda yer alır. Fiziki olarak Nahit'ten daha gösterişli olduğu halde halis olmayan niyetleri ve davranışlarıyla Tarık Buğra'nın kabul etmediği, olumsuz

bir örnek olarak çıkar karşımıza. Nahit'i, onun samimiyetini, çalışkanlığını, aşklarını hep kıskanır ve ona zarar vermeye çalışır. Oysa Nahit, arkadaş olarak gördüğü Sadi'yi her zaman kollamış ona iş vermiş, ihanetlerinin sonrasında da onu affedip tekrar işe alma erdemini göstermiş insancıl bir kahramandır.

Nahit, etrafındaki her insana davranışlarıyla güven telkin etmiştir. Onlara yardımcı olmaya çalışmıştır. Niyetleri hep halisanedir. Vedia'yı sevmiş, onu yarı yolda bırakmayıp onunla evlenmiştir. Hatice'yi zor durumunda işe almış koruyup kollamıştır. Ona sevgisi içten bir sevgidir. Çocuksu bir saflık taşır. Bu yüzden etraftakilere aldırmadan onun isteklerine hep evet demiş, onu mutlu etmeye çalışmıştır. Sadi ise Nahit'in hep iyiliğini görmüş bir kahramandır. Hal böyleyken Nahit, bu iyi niyetine karşılık görememiştir. Karısı onu terk etmiş, sevdiği Hatice, Sadi'ye uyarak ondan uzaklaşmış, arkadaşım dediği Sadi ise, hep ona ihanet içinde bulunmuştur.

Nahit, Sadi'yi seyirci önünde rezil ettiği akşam bir nevi bütün bunların intikamını almıştır. Bu intikamını da çok sevdiği tiyatrosunda vazgeçemediği seyircilerinin önünde yapmayı uygun bulmuştur. Oyun sonrasında tiyatrosunu kapatması aslında olanlara bir isyan, aldatılmışlıklarına bir cevaptır.

Nahit, bütün yönleriyle İnsanın varlık şartlarına uygun hareket etmiştir. İnsanı insan yapan değerleri gözeterek yaşamış ve başarıyı bu şekilde yakalamıştır. Fakat gerek ayrıldığı eşi, gerek işe aldığı Hatice, onun kadrini bilememiş ona ihanet içinde olmuşlardır. Sadi ise insanın varlık şartlarının gereklerini yerine getirmemiş, araç değerleri, yüksek değerlere yeğlemiş bu bakımdan Tarık Buğra tarafından, kabul görmemiştir. Sadi'nin değerleri hiçe sayan, ahlaksız tutum ve davranışları ile kendisine iyilik yapıp zor günde işe alan Nahit'i kıskanıp arkasından iş çevirmesi insanın varlık şartlarıyla bağdaşmaz. Nahit, roman süresince tiyatroya olan bağlılığı ve İbiş karakterini geçmişten, yaşadığı döneme farklı bir yorumla sunmasıyla tarihselliğini yakalamış bir insandır.

2.8. YALNIZLAR

1948 de Çınaraltı dergisinde yayımlanan 'Yalnızlar' romanı, Tarık Buğra'nın 'Akümülatörlü Radyo' adlı tiyatro çalışmasının romanlaştırılmış şeklidir. Eser, Şehir Tiyatrolarından geri çevrilince Buğra, eseri düzenleyip roman olarak kaleme almıştır.

Roman, insani değerleri sorgulayan bir yapı sergiler. Romanın baş kahramanları Doktor Rıza Candaş, Hurrem, Murad ve Şükriye'dir. Roman, üst tabakadan bir ailenin kızı Hurrem ile ona varlıklı ve kültürlü bir damat adayı arayan annesinin yaklaşımlarıyla başlar.

Hürrem, bir hariciyecinin kızıdır, Fransız lisesinde eğitim almıştır ve çok güzeldir. Murad Kervancı ve Doktor Rıza bu güzel kız için mücadele verirler. Hürrem'in annesi Hayriye Hanım, kocası öldükten sonra kocasından kalanlarla mevkisini korumaya gayretinde olan bu arada da çağın gerekleri doğrultusunda kızını yetiştirip varlıklı biriyle evlendirmeye çalışan bir anne konumundadır.

Görümcesinin oğlu Murad, köydeki çiftliği ve hukuk talebesi olması hasebiyle önceleri Hayriye Hanım için ideal bir damat adayı iken, fakülteyi bırakması ve müzikle ilgilenmesi ile Hayriye Hanım Murad'ı kızının evlilik aday listesinden çıkarmıştır. "Murad adayların en önemlisi idi; çünkü kör değildi, hele aptal hiç değildi-kızının Murad 'ağbeysi'ne karşı neler duyduğunu iyi biliyordu. Bu duygulara, öteki şartlar uygunsa, önem de verirdi ve üstelik, Murad kimsenin küçümseyemeyeceği bir servetin mirasçısı, mirasçısı değil sahibi idi. Dahası gene Murad'ı üç yıl öncesine kadar, parlak hukuk öğrencisi sanıyordu. Ama üç yıl içinde bütün bunlar çok değişmişti. Bunlar öyle değişmelerdi ki duygular hep aynı kalsa da Hayriye hanımı yeni bir tavır takınmak zorunda bırakıyordu" (Buğra, 2012d: 8).

Hurrem'in annesi Hayriye Hanım'ın kızına eş ararken eş adayının insani niteliklerine değil de varlıklı olmasına, üst sınıftan olmasına bakması hayatı, araç değerler penceresinden bakarak anlamlandırdığının bir göstergesidir. Araç değerler, hesaba dayanır. Çıkar değerleri, yarar bekleme her türlü maddesel değerler araç değerler grubuna girer. Bu bakımdan Hayriye Hanım kızı için halis bir damat adayı değil, kendi çıkarını da gözettiği zengin, güçlü bir koca aramaktadır. Murad'ın okulu

bırakması ve geleceğinin pek parlak görünmemesiyle Hayriye Hanım onu kızının evlenilecekler listesinden hemen çıkarmıştır. Hayriye Hanım kızına zengin, eğitimli, toplumda bir yeri olan koca bulmak niyeti taşıyordu. Murad, okulu bırakmıştı, kızı için artık güzel bir gelecek vaat etmiyordu.

Murad, Hayriye Hanımın bu tavırlarını seziyor gelecek için kaygılanıyordu. "Murad şimdi bir suçlunun ruh halini yaşıyordu: o, öğrencilik yıllarının vaat ettiği Murad Kervancı'yı öldürmüştü ve bu kadın iki yıldan beri olduğu gibi, onu gene bu cinayeti ile eziyordu" (Buğra, 2012d: 8- 9). Murad'ın özgür seçimleri sonrasında Hayriye Hanım'ın tavır değiştirmesi, Hayriye Hanım'ın yüksek değerlerden ziyade araç değerlere göre hareket ettiğinin bir göstergesidir. Araç değerler çıkar odaklıdır. Hayriye Hanım Murad'ın gelecekteki mesleği ile ilgili kaygıları dolayısıyla Murad'a yaklaşımını gözden geçirmiş ona mesafeli davranarak kendince bir tavır takınmıştır. Bu tavır takınma görünüş alanına çıkan açık bir tavır takınmadır. Açık tavır takınma alınan kararın gerçekleştirildiği bir tavır takınmadır.

Murad Kervancı, özgür bir insandır. Özgürlük, etkilerden arınarak verilen kararları gerektirir. Seçim yapma becerisini içinde barındıran bir varlık şartıdır. Murad da önceliklerini iradesiyle verebilmiş özgür bir insandır. Hukuk fakültesini bırakmış çok sevdiği müziği seçmiştir. O alanda mutlu olacağını sezmiştir. Bu seçim onun özgür bir insan olduğunun göstergesidir. Çünkü "Eğer insan kendi yapıp-etmelerini gerçekleştirmek için onlardan birisine veya ötekisine bir öncelik tanıyabiliyor, öncelik tanıdığını yapıyor ötekini bırakabiliyorsa, bu yeteneğini kullanması veya kullanabilmesi için, onun bir olanağa sahip olması gerekir. İşte bu olanak insanın özgürlüğüdür" (Mengüşoğlu, 1988: 129). Bu tutum ayrıca Murad Kervancı'nın ideleştiren bir insan olduğunu da gösterir. İnsan çeşitli hayat durumları karşısında hayatını yeniden anlamlandırarak ilerler. İçinde bulunduğu durumu tek yol olarak görmez. Murad Kervancı da insanın varlık şartlarının gereği olarak bir seçim yapmış, geleceğini müzik üzerine kurmayı amaçlamış bir insandır.

Hayriye Hanım, iyi bir çevreye sahip olduğu düşüncesiyle Hurrem için arayış içerisine girmişti. "Bu vakitler Hurrem'in bir sevgili bir hayat arkadaşı olabileceğini Murad'a nasıl sezdirmişse, şimdi de diplomasız, yani toplumda saygı duyulan bir yer

edinememiş bir insanın sevmeye, hele sevilmeye hakkı olamayacağını da öylece anlatabiliyordu" (Buğra, 2012d: 9).

Hurrem'in doğum gününe gelen Murad, Hurrem'in piyano çalışını dinlemiş hayattaki iki tutkusunun Hurrem ve müzik olduğunu kendine tekrarlamıştı. "Ve şimdi yukarıda şarkı söyleyen Hurrem'den onun için yaratacağı şaheserini dinlemeden önce ölmek istemiyordu" (Buğra, 2012d: 14). Buna rağmen Hurrem'e hiçbir zaman tam anlamıyla gizli bahçesini açamamış, ona olan duygularını net olarak ifade etmemişti. "Çocuklukları beraber geçen Hurrem ve Murad, büyük şehirde birbirlerine yakın yaşamışlar ve gizliden gizliye birbirlerine karşı bazı hisler beslemişlerdir. Bu ilişki o kadar gizilidir ki birbirlerine en ufak bir imada dahi bulunmazlar. Sadece Murad'ın Hurrem'e karşı korumacı bir tavrı olduğu sezilir. Murad, hem Hurrem ile olmak için çaba harcamaz hem de onun başka bir kimseyle olmasına gönlü razı olmaz" (Bulut, 2014: 316). Bu partide Murad, ileri de Hurrem için mücadele vereceği, Doktor Rıza Candaş'la da tanışmıştır.

Doktor, 38 yaşında etrafındakilere bilgisi ve yalanlarıyla kendini kabul ettiren bir karakterdir. Doktor, kişiliği ve farklılığıyla Hurrem de bir çekicilik oluşturmayı başarmıştır. "Hurrem, Murad Kervancı'yı - bir an için olsun- düşünemedi: Doktor onu birden bire kucaklayıvermişti. Gerdanını, kulak memelerini, omuz başlarını öpüyordu" (Buğra, 2012d: 18).

Kafasında çözemediği sorular olsa da Hurrem, Doktor'u istiyordu. Bu istek belki de "..o kadınsı içgüdüsüyle, güçlüye, kuvvetliye ve benzemezliğe karşı bir çekiliş" (Buğra, 2012d: 18) hissiyatından başka bir şey değildi. Çünkü Hurrem, gençlik ateşinin Murad ile söneceğini öngörmüyordu.

Murad Kervancı'nın, Hurrem'e olan aşkı hep arzu boyutunda kalmıştır. Tam bir istemeye dönüşememiştir. Çünkü Hurrem'e olan sevgisini etraflıca ona anlatmamış aşkı için Hurrem'i elde etmek için yoğun bir çabaya girmemiştir. Oysa, İsteme, çalışma gerektirir. "İnsanın sonsuz, sınırsız arzuları, istekleri, umutları, hayalleri vardır. Fakat arzular, istekler, umutlar, hayaller bir isteme değildir. Çünkü isteme, istenilen şeyin gerçekleşmesi üzerinde durur, onu gerçekleştirmeye çalışır.

Bu, insan gücünün kendisini bütünlüğü ile ortaya koymasını gerektirir" (Mengüşoğlu, 1988: 127).

Murad, Hurrem'in ilk aşkıydı; fakat annesinin Murad hakkında söyledikleri :"Murad'ın metresi vardı. Murad içkiye düşmüştü. Murad kumar da oynuyor ve serserilerle düşüp kalkıyordu" (Buğra, 2012d: 21). Hurrem için, doktor ile evliliğini makul gösteren nedenlere dönüşüyordu.

Hayriye Hanım, doktoru da damatlığa uygun görmüyordu. Doktorun ilerlemiş yaşının yanı sıra geçmişinin saygınlığı konusunda da tereddütleri vardı. Fakat doktor, inanmadığı geleneksel ritüelleri bir kenara itip Hurrem'e sahip olarak, nikahı bir zorunluluğa dönüştürmeyi başarmıştı.

Doktorun, evlendikten birkaç yıl sonra mesleki bilgisinin eskimesi üzerine çalışmaya başlaması bunun yanında da kulübe tekrar devamı, Hurrem ile olan ilişkisinde bir kırılmayı işaret ediyordu. Bencildi, " Kendi dışında ikinci bir varlığa katlanamıyordu" (Buğra, 2012d: 28). Bencillik araç değerleri işaret eder. Oysa yüksek değerler paylaşımcı ve birleştirici bir rol oynarlar. "Bütün hayatı boyunca bir tek şeyden tat alacaktı o; Değerleri küçültmek!" (Buğra, 2012d: 28) Değerleri duyan bir insan toplumun yüz yıllarca oluşturduğu yaşam biçimlerine saygı duyar. Onları içselleştirir. Değerler toplum denen mozaiğin harcı, düzenleyicisi konumundadır.

Doktor, girdiği ortamlarda fazla kalamıyor. Sık sık çevre değiştiriyordu. Murad'ı gördüğü bir gün ona, Hurrem'le ilgili sorular sordu. Çünkü, Murad onun kafasında hep bir soru işaretiydi. Hurrem'e olan yakınlığını anlamaya tartmaya çalışıyordu. İkisi arasında kendisinin bilmediği yaşanmışlıklar seziyordu. "Ve o, belki de çileden çıkmak, yani Hurrem'e duyduğu tutkudan, bağlılıktan kurtulmak istiyor, bunun yolunu arıyordu" (Buğra, 2012d: 29).

Doktor ile Murad Kervancı, farklı karakterde insanlardı. "Doktor, karakterini yaşayışıyla değil de sözleriyle, iddialarıyla çizebileceğini, kendisini onlara göre kabul ettirebileceğini sananlardandı. Kervancı ise, bunun tam tersine, en önemsiz sözlerini bile davranış ve tutumlarıyla ispatlamak zorunda olduğuna inanırdı" (Buğra, 2012d: 32).

İnsanı asıl açık eden, onun varlık şartlarını ortaya koyan davranışlarıdır. Sözler her zaman uygulama alanına geçmez. Fakat davranışlar fikirlerin somutlaşmış şekilleri olarak insanı ortaya koyan hareketlerdir. Ziya Paşanın da Terkib-i Bend adlı eserinde belirtildiği üzere "Ayinesi iştir kişinin lafa bakılmaz/Şahsın görünür rütbe - i aklı eserinde " (Banarlı, 2001: 875**)** Doktor, sözleriyle Murad'ı aşağılamak istiyor, Hurrem'i kullanarak onu iyice bunalıma sokmaya çalışıyordu. Murad bu halinden "Şimdi de düşündü ki kaybettiği Hurrem, doktora giden Hurrem, kendi istediği ve isteyebileceği Hurrem, asla değildir. Onun Hurrem'i doktora razı olan Hurrem tarafından inkar edilmiştir, horlanmıştır" (Buğra, 2012d: 45).

Murad'ın başarılı bestelerinin yer aldığı bir konser sonrası Doktor Rıza, Murad'ı da evindeki bir davete çağırır. Davetlilerin gelmemesi ve Hurrem'in yalnızlığı Murad'ı ziyadesiyle üzmüştür. "Kocası o deli gururu yüzünden bütün ilişkilerin daha başlangıçta kopup gitmesine sebep oluyordu. Bu sonuçtan, Hurrem'in arkadaşları da kurtulamamıştı" (Buğra, 2012d: 70). Doktorun davranışları etrafındakileri dağıtmıştır. İnsan araç değerlerin denetiminde ise orada ayrışma ve çatışma vardır.

Ziyarette Murad'ın kasabası hakkında bilgi isteyen doktor, içinde oraya gitmek dışlandığı bu hayattan uzaklaşmak isteği duyar. "Bakın şimdi ciğerlerim o bin iki yüz metre yüksekliğin havasını istemeye başladılar" (Buğra, 2012d: 72). Şehirde insanları fikirleriyle tahakküm altına alan doktor, yeni ortamlara sıcak bakmaktadır. Beklenmedik bir şekilde köye gitme ve yerleşme kararı alır. Doktor, kısa bir süre sonra Hurrem'i şehirde bırakarak Murad'ın ve Hurrem'in kasabasına gider.

Murad'a bir mektup yazan Hurrem, Murad'da teselli aradığını söylemektedir. "..kocasından şikayetler etti, geçmişi-yani beraber geçirdikleri yılları-yanık yanık andı. Kısacası, aykırı bir aşk için kesin karar vermiş bir kadının yapabileceği kadar açık olarak aşkını ilan etti" (Buğra, 2012d: 81). Fakat Murad, Hurrem'in arzularını doyurmaktan uzaktı. "Hurrem kocasına doğru giderken, atavik başıboşluğunun peşine düşüp de aradığını bulamadığı için tekrar sahibine dönen evcilleştirilmiş bir karaca kadar çökkündü" (Buğra, 2012d: 85). Sonrasında Hurrem de doktorun yanına, Halası Nigar Hanım'ın çiftliğine gelmeye karar verir.

Doktor, kasabada kendine bir yer edinmiştir. Bedava muayene ve ilaç onu sevilen biri yapmıştır. Şarlatanlıkları bile benimsenmiştir. Fakat doktorun fikirleri de yaşamı da hayli değişiklik göstermiştir. İçki ve kumara yönelmiştir. "Ah bu tezatlar delisi! Modanın kaynağı olan şehirde muhafazakardı, bu küçük kasabada ise züppeliğin tavanını zorluyor" (Buğra, 2012d: 86). Yüksek değerlere yönelen insan, tutarlıdır. Çünkü yüksek değerler, ortamdan ortama değişmezler. Oysa, araç değerler yarara dayandığı için farklı yerlerde farklı davranış kalıplarıyla tezahür edebilirler.

Doktor, hayatını sorguladığında elinde paradan başka bir şey olmadığını da görüyordu. "Ne dost ne de sevgili edinebilmişti. Herkese açık olan o rahatlıkla: Karım var diyebilir miydi? Hiçbir inancı, bağlandığı hiçbir değer ölçüsü yoktu. Bütün ilişkilerini insanca olmaktan uzak bir bencillik düzenlemişti. Sadece küçümsemekten, aşağılamaktan, inkardan tad alıyordu" (Buğra, 2012d: 90).

Doktor, kasabaya gelişini de bir geri çekilme olarak tanımlıyordu. Hurrem'le de âşık olduğundan değil bir eşya gibi yanında taşıyıp 'en güzel kadının kocası' olmak istediğinden evlenmişti. Güce kavuştukça, değerlerini yitirdiğinin farkındaydı. Hurrem ile olan ilişkisini değerler üzerinden kurmadığından doktor, tatminsizlik yaşamaktadır. Çünkü anlamlı bir çalışması, istemesi olmayan insan hayatta verimsiz, bıkkın, doyumsuz ve sıkılgan bir davranış sergiler.

Şükriye, Murad'ın teyze kızıdır. Nigar Hanım'la çiftlikte büyümüş kendisi gibi herkes de onu Murad'ın müstakbel eşi gibi görmüştür. "Şükriye, gerçekleşeceğini kimsenin söyleyemeyeceği bir ümide mahkum edilmiş bulunuyordu… Nigar hanımın üstelemeleri ve Şükriye'ye gelini imiş gibi davranışları olmasa, Murad da kendisi için ne mana taşıyacaktı? " (Buğra, 2012d: 109) Şükriye, inanan bir insan olarak hal ve hareketlerini inandığı sevgisi çerçevesinde tam bir saflıkla düzenlemiştir. Halis bir istemesi vardır. Murad'a olan aşkını ideleştirmiş ona anlam vermiştir.

Doktor, Nigar Hanımın çiftliğine de el atmış, çiftliğin sorunlarıyla da ilgilenmeye başlamıştır. "Doktor, Nigar Hanımın, kocasını kaybettiği günden beri yana yana aradığı ' irade' idi" (Buğra, 2012d: 115).

Doktor, Murad'ın çiftliğe gelmesini sağlamaya çalışır. Bu arada da Şükriye ile aralarında bir yakınlaşma oluşmuştur. "Derken Şükriye geceleri, uyku öncelerini hep doktora ayırdığının farkına varıverdi. Düşüncelerine artık doktorun yüz çizgileri, bakışları ve jestleri de katılmaya başlamıştı. O zaman Şükriye'nin kalbine korkuyu andıran bir tedirginlik düştü" (Buğra, 2012d: 121). İnsan yaşarken bazı uyaranlarla karşılaştığında düşünür, hayatına yeni bir anlam vermeye çalışır. Bu insanın varlık şartlarındandır.

Murad'a gönderilen mektup onun çiftliğe gelmesini isteyen annesinin ağzından yazılmıştı. "Bu çevreye o, Sezar'ın Roma'ya dönüşü gibi gitmeyi kurup durmuştu..böyle büsbütün bozguna uğramış olarak değil!" (Buğra, 2012d: 125) Sonrasında Murad, çiftliğe gitmeyi kararlaştırdı. "Sıla hastalığı mı? Şükriye'nin sisler ardındaki belli belirsiz yüzü mü? Annesi mi? Parasız kalmak korkusu mu? Yoksa Doktor'a duyduğu öfke mi? Yoksa, yoksa hala Hurrem mi? " (Buğra, 2012d: 132)

Murad, gidişiyle yaşadıklarından duyduğu pişmanlıkları da hatırladı. Babasının cenazesine gelmeyişi, alkol, zina, kuruntular peşinde kaybettiği zamanlar … İnsan önceden gören bir varlıktır. Yalnız bu önceden görme her zaman tam anlamıyla gerçekleşmez. İnsan yanılır, yanılması, hatalar yapması doğaldır. Fakat yanılgıları insanı eğitir ve daha güzeli, iyiyi aramasında ona yardımcı olur.İnsan eğitilebilen bir varlıktır. Yaşarken insan hayat bilgisi denen yaşanmışlıklarla kendini olgunlaştırmasını bilir.

Doktor'un Murad'ın çiftliğe gelişini istemesi Murad ile Hurrem'in bir arada olması ve tercihlerini yapması düşüncesidir. Çünkü Doktor Rıza, onu sürekli rahatsız eden, derecesinden emin olamadığı Hurrem ve Murad ilişkisini kendince çözmek istemektedir. "Doktor, ancak ondan sonrası için bir şeyler düşünebilirdi" (Buğra, 2012d: 160). Doktor, Şükriye ile konuşarak onu Murad'a karşı adeta kışkırtır. "Sizi altı sene … başka bir âlemin malı olan oğlu için sizi altı sene bekleten teyzenize ve bu altı sene içinde hiçbir şey yapmayan babanıza hiç kızmıyor musunuz? " (Buğra, 2012d: 162)

Murad'ın çiftliğe gelişiyle Şükriye'ye bakışı değişmiştir. "Murad, daha o akşamdan Şükriye ile sözlü olduklarını, Şükriye ile evlenebileceğini düşünmeye başladı" (Buğra, 2012d: 175). "Şükriye, hangi sezgilerle bilinmez, Murad'a bir sözlü gibi, gelecekteki eşi gibi davranmıyordu. Ama sıcaktı, ilgiliydi; Murad için aşka açılabilecek bir genç kızdı. Hazırdı; ama rızası Murad'a bağlıydı" (Buğra, 2012d: 175).

Doktor, çiftlikteki bu buluşmayı bir hesaplaşma gibi algılıyor bir sonuç için çiftlikte kalma süresini sürekli uzatıyordu. "Herkes ne ise, ne olmak istiyorsa o olmalı"ydı (Buğra, 2012d: 180).

Çiftlikte geçen zaman zarfında Şükriye, Murad'la Hurrem'in yakınlıklarından şüpheye kapılır. Ve bunu sorun etmeye başlar. İç dünyasında fırtınalar yaşamaktadır. "Hurrem'in fısıldar gibi konuştuğunu duydu..birden bire Hurrem, Murad sen misin? diyordu. Murad'ın ayak seslerini daha sonra işitti. Hurrem de kapıdan çıkmış, Murad'a doğru yürümüştü. Şükriye Murad'ı görmüyordu. Hurrem ise bedeninin çizgilerini belirten soluk mu soluk bir gölgeden ibaretti. Bu açık sarı elbise onu ne kadar güzelleştirmişti. Şükriye o soluk gölgeden başka bir şey görmüyordu; ama onların el ele tutuştuklarını sandı. Daha da fazlası, o soluk gölgenin üstüne daha koyu bir gölgenin eğildiğini gördü" (Buğra, 2012d: 205).

Doktorun sahnelediği oyun oynanıyordu. Doktor, Hurrem, Murad ve Şükriye arasındaki gerilim kopma noktasına geliyordu. "Bu noktada Doktorun asıl amacı ilkin anlaşılamaz. Ya Murad ile Şükriye'yi yakınlaştırıp Murad'ı karısından uzaklaştırmak istemektedir ya da Şükriye'yi Murad'dan ayırmaya çalışmaktadır. Çünkü Doktor da Şükriye ile yakınlaşmaya başlamıştır" (Bulut, 2014: 316). Doktorun bir nevi yönlendirmesiyle hayallerini kaybettiğini ve yaşamanın anlamsız olduğunu düşünen Şükriye'nin zehir sandığı kusma ilacını içip intihara teşebbüsü bütün gerilimleri ortadan kaldıran, oyunun sonunu getiren bir hamleye dönüşür. Şükriye, gördükleri karşısında umutlarını yitirmiş inandığı gelecek üstüne yıkılmıştır. Şükriye'nin intihara teşebbüsü bir tavır almadır. "İnsan, tavır takınan bir varlıktır; tavır takınmak demek, bir şeyden yana veya bir şeye karşı olmak demektir" (Mengüşoğlu, 1988: 110). Tavır takınmak, açık tavır takınma ve kapalı tavır takınma şekillerinde tezahür

eder. Açık tavır takınma, görünür bir tavır almayı karşılar. Kapalı tavır takınma, gizli kalan ortaya çıkmayan bir eylemdir. Açık tavır takınma kararın gerçekleşmesiyle ortaya çıkar. Şükrüye sevdiği Murad ile Hurrem'in yakınlaştıklarını görüp intihara teşebbüs ederek tavrını göstermiştir. Bu açık bir tavır takınmadır.

Doktorun müdahalesi sonrası durumu iyi olan Şükriye'ye Murad'ın ilgisi artmıştır. Şükriye'nin duygularını anlayan Murad, onu mesut edeceğine Şükriye'nin Babası Hüseyin Bey'e söz verir. "Hüseyin bey ona dönüverdi. Kollarından tuttu Murad'ın. Gücü yettiğince sarstı onu: -Şükriye mesut olmalı. Ama aynı anda sesi düşüverdi. Gözlerindeki o parıltı da sönüvermiş, omuzları yeniden çökmüştü; inler gibi konuştu: Şükriye mes'ut olmalıydı… olmalıydı. Bu sefer Murad onun kollarını tuttu: -İnan bana; olacak" (Buğra, 2012d: 220).

Murad, özgürlüğünü kullanarak kendisini sabırla bekleyen ve aşkı için ölümü bile göze alana Şükriye'yi seçmiş onu mesut edeceğine dair babasına ve kendine söz vermiştir. Bu durum onun kendi kararlarını alabilecek özgürlüğe sahip olduğunun işaretidir. Özgürlük, yüksek değerlerle orantılıdır. İnsan, yüksek değerleri ne kadar içselleştirmişse o derecede özgür olur. Araç değerlerin denetimindeki bir insanın tam olarak özgür olması düşünülemez. "İmdi yüksek değerlerin determinasyonu ne kadar güçlü ve katıksız olursa, insan o ölçüde özgürdür; ama araç değerlerin yönetiminde insanın özgürlüğü onların gücü ve katkısızlığı ölçüsünde azalır" (Mengüşoğlu, 1988: 136).

Murad, gerek Hurrem'e olan yaklaşımında, gerek müziği seçmesinde gerekse Şükriye'nin kendisine olan sevgisini anlamada hesap içinde olmamış, menfaatler gözetmemiştir. O, kalbinin sesiyle hareket etmiş. Yetiştirilirken aldığı değerleri hayatının hep mihenk taşı yapmayı bilmiştir. Değerleri duyan bir insan olarak çevresindeki insanların duygu ve düşüncelerine saygı ile yaklaşmış, davranışlarıyla olması gerekeni ortaya koymaya çalışmıştır.

Hurrem ve Doktor da intihar olayının akabinde konuşmuş içlerini birbirlerine dökmüşlerdir. "Hurrem'in sesi hırçındı. Ama çabuk düştü: -Ben yalnız sende arıyorum saadeti… yalnız seninle mes'ut olmak istiyorum. Doktor, istenen beş kuruş için 'al'der gibi; -Ol öyleyse dedi" (Buğra, 2012d: 227).

Hurrem de artık net olarak seçimini yapmış, Doktor'un yanlışlarını yüzüne vurduktan sonra onunla mesut olmak istediğini belirtmiştir. Roman, bir nevi Doktor Rıza, Hurrem, Murad Kervancı ve Şükriye arasında tercihlerin yapılması sonrası son bulur.

Buğra, romanında Murad Kervancı ve Şükriye'yi bir tarafa koymuş Doktor ile Hurrem'i karşılarına yerleştirmiştir. Murad'ın safiyane sevgisine karşılık, Doktor çevresine güzel bir kadına sahip izleniminin kendisine katacağı itibarı düşünen araç değerlerin yaşamını kuşattığı bir profil çizer. Hurrem ise içinde gel-gitler yaşayan hayata karşı kimliğini tam olarak ortaya koyamamış silik bir kahramandır. Murad'la doktor arasında gidip gelir. Ne istediğinin tam bilincinde değildir. Halis bir istemesi yoktur. Araç değerler nefsanî duygular onun varlığını çepeçevre kuşatmıştır. Şükriye temiz bir genç kız olarak halis istemesi, sevgisinin gereklerini yerine getirmesi, tavır takınabilmesi ile kültürlü olmasa da yüreği sağlam ve tutarlı bir yaklaşım sergiler. Onun halis istemesi, anlamlı çalışması, değerleri duyan karakteri ona Murad'ı kazandırmıştır. Buğra, Yalnızlar romanında, Şükriye ve Murad'ın yanında yer alan Doktor ve Hurrem'i kabul etmeyen bir yaklaşım sergiler.

2.9. GENÇLİĞİM EYVAH

Tarık Buğra'nın 'Gençliğim Eyvah' romanı, adından da anlaşılacağı üzere Türk gençliği üzerine oynanan siyasi oyunları anlatan önemli bir romandır. Romanın başkahramanı 'ihtiyar' gençliğin enerjisini çatışma ve kavga ile tüketip ülkede kaos yaratmaya çalışan zihniyeti temsil eder. Buğra, romanda İhtiyar'ı bütün detaylarıyla ortaya koymuştur. Onun halis olmayan niyetleri ülkenin geleceğini karartan faaliyetleri bir bir anlatılmıştır. O, adeta insani değerlerden yoksun yüksek değerlerden nasibini almamış bir şeytan gibidir. İnsan, varlık şartları itibariyle kendini bir şeye veren bir varlıktır. Yalnız bu kendini verme, yüksek değerle olabileceği gibi araç değerlerle de olabilir. İhtiyar, kendini araç değerlere adamış yaratıcılığını bu çerçevede yani olumsuz şekilde kullanmış bir kahramandır. "Araç değerler sferinde insan, eylemlerine kendisini sonuna kadar, artıksız verir; onlar da kaybolup gider, ona özgürlük bırakmaz. Çünkü özgürlük yalnız yüksek değerler tarafından yönetilen eylemlerde vardır. Araç değerler sferinde sürekli bir doymama, bir huzursuzluk vardır. Burada daima daha çok şey isteme, daha çok kazanmak isteme egemendir" (Mengüşoğlu, 1988: 160-161).

İhtiyar, ülkeyi ne kadar karıştırırsa karıştırsın yetinmemekte her alanda çatışma ve kargaşa için mücadelesini acımasızca devam ettirmektedir. Tarık Buğra, İhtiyar'ın bu durumunu okura açık ederek onun ülke gençliği için ne kadar zararlı bir insan olduğunu göstermeye çalışmıştır. Aslında ihtiyar, tek bir insandan ziyade bir zihniyetin somutlaşmış hali olarak Buğra'nın okura sunduğu bir kahramandır.

İhtiyar, İstanbul Boğaziçi'nde bir köşkte oturmaktadır. "Köşk, Boğaziçi'nin Anadolu yakasında, küçük bir koy'a kırk metre kadar yukarıdan bakardı … Yoldan görünmezdi. Sandallardan ve küçük motorlardan da öyle" (Buğra, 2012e: 9).

Köşk, ihtiyarın gençleri ağına düşürme planlarını yaptığı bir merkez gibidir. "Oysa, Dünya'dan kopmuş bu köşk, Türkiye'yi sarsan, Türkiye insanlarını her alanda derinden etkileyen bütün olaylarda ve bu olayların hazırlanışında bir çeşit Başkomutanlık Karargahı olmuştur" (Buğra, 2012e: 10).

Roman, bir nevi, darbeler, sokak olayları ve bunlar gibi bir çok hadisenin nasıl planlandığı sorularına ışık tutar niteliktedir. Buğra, Türkiye'nin atlattığı önemli badirelerin altında yatan zihniyeti kendi zaviyesinden romanıyla ortaya koymaya çalışmıştır.

Romanda, "Zaman, 12 Mart öncesinde yoğunlaşır. Romanın çatısını teşkil eden olaylar, 12 Mart öncesinde geçer. Fakat bilhassa İhtiyar'ın geçmişini anlatmak üzere yapılan geriye dönüşlerle zaman, Cumhuriyetin ilk yıllarına, hatta Meşrutiyet dönemine kadar gerilere gider. Böylece yazar, 12 Mart'tan önceki anarşi olaylarının köklerini üç beş yıl içinde değil, Meşrutiyete kadar uzanan dönem içinde aramış, eşelemiş ve ortaya çıkarmış olur. İhtiyar'ın hayatı içinde yakın tarihimizin mükemmel bir anatomisi de vardır. İnkılâplar, üniversite ıslahı, İkinci Dünya Harbi yılları, çok partili döneme geçiş ve 27 Mayıs... " (Ercilasun, 1981: 21)

İhtiyar, Birinci Dünya Savaşı yıllarında üniversiteden mezun olmuş, evlenmiş ünlü bir şeyhin oğlu olarak bir çok imkandan yararlanıp iyi bir eğitim almış biridir. "Ata binmede üstüne yok. Kılıç kullanmada usta. Mavzerle de tabancayla da boşa sıkmaz. Daha o zamandan farsça, Arapça, Fransızca anadili gibi. Zekası, hafızası korkunç" (Buğra, 2012e: 33).

İhtiyar, bütün öğrencilik yıllarında arkadaşlarıyla iyi geçinen 'varlığını da yeteneklerini de' arkadaşları ile paylaşan biridir.

İhtiyar, sonraları halkın değerlerini hiçe sayan, vatanseverleri küçümseyen, kendini üstün gören övülmeyi reddeden ve gençliği etki altına alarak devleti zayıflatıp, yıkmayı amaçlayan ve bunun sebebini de pek açıklamak istemeyen bir vatan hainine dönüşür. İlk iş olarak "Elli yıl sonra bile 'üç başlı canavar' demekten, her anışında da şaşılacak kadar öfkelenmekten kurtulamadığı İttihat ve Terakki Fırkası'nın üç başını, üç liderini geberteceklerdi" (Buğra, 2012e: 34).

"HÜRRİYET âşıkı değil.. insanları sevmez..halkı umursamaz. Peki ya VATAN? Oda vız gelirdi İhtiyar'a" (Buğra, 2012e: 34)

Bu işleri neden yapmak istediği kimse tarafından anlaşılamıyordu. Kompleksleri yoktu. Fakat; " o, kendisini, bu iş'in tarih boyunca çoğu zaman

sahipsiz kalmış ’şeref kürsüsünün’-daha o yaşlarda-rakipsiz adayı saymıştı” (Buğra, 2012e: 35).

Devlet, onun gözünde yoktu, yıkılması gereken “adinin bayağısı üçkağıtçılık ve yutturmacalarla ele geçirilen çeteciler ve hergeleler vardı” (Buğra, 2012e: 38).

Devlet kurmak, insanın varoluş şartlarındandır. “İnsan gibi disharmonik bir varlık, devlet olmadan, devlet gibi bir varlık-formuna dayanmadan var olamaz” (Mengüşoğlu, 1988: 188).

İhtiyar’ın devleti yıkmaya çalışması aslında insanın varlık koşullarına bir darbedir. Çünkü devlet, insanın varlık koşullarını gerçekleştirebileceği alanlar yaratır. Devletin varlığı insanlar için bir çok güvenceyi de beraberinde getirir. “Devlet öteki varlık-koşullarının gelişmesine ayak uydurur; yani bir halkın varlık-koşulları ne kadar çok gelişmiş ise, devlet de o ölçüde güçlüdür. Devlet ne kadar güçlü ise, öteki varlık koşulları da o ölçüde gelişir. Çünkü bütün insan başarıları devletten yardım görürler; devlet onlar için kaygı çeker” (Mengüşoğlu, 1988: 189).

İhtiyar, devleti zayıflatarak, yıkmak isteyerek insanın varlık koşullarına saldırmış, insanları acı ve ıstırap içinde bırakmayı hedeflemiştir. Bu bakımlardan Tarık Buğra tarafından istenilen bir kişilik olmaktan uzaktır. Bizim felsefemizde “Devleti yaşat ki insan yaşasın” düsturu önemlidir. İnsan devletini sevmeli, değerini bilmeli gerektiğinde gelecek nesiller için atalarının yaptığı gibi devletin varlığı için canını bile vermekten çekinmemelidir.

İhtiyarın İttihat ve Terakki liderlerine planladığı suikast gerçekleşmedi. “Jurnal edilmişlerdi. Jurnalci de karısı dahil İhtiyar’ın her şeyini kıskanan; İhtiyar’ı yaşayışının her yönünden –yatak odasından bile-eksilmeyen bir hakaret gibi gören öz be öz bacanağı idi” (Buğra, 2012e: 38) “İhtiyar ve adamları da suçüstü yakalandılar: Darağacının ilmiği boyunlarında idi” (Buğra, 2012e: 39). Karısı, onu kurtarmış fakat İhtiyar, kurtuluşunun ardında başka sebepler aradığından karısını öldürmüştür.

İhtiyar’ın amacı diksürüngen olarak tanımladığı insanları kışkırtmak, anlaşmazlıkları ve inanç ayrılıklarını körükleyerek ülkede bir kaos yaratmaktır. Bu

uğurda entelektüellerin zaaflarını da, bilinçsiz halkın, işçi sınıfının özentilerini de kullanmaktan çekinmez.

Toplum olarak değer verilen gelenek ve göreneklere saldırır, erdemleri zayıflatır. Bunların yerine hırsları ve kinleri koyar. Tam bir çözülme yaratarak toplumu karşıtlaştırır, böler ve çatıştırır. O, değerleri duyan bir insan olmaktan çok uzaktır. İhtiyarın amacı değerleri yıkıp, yozlaştırıp düzeni bozmaktır. İnsan olarak Buğra'nın ötelediği, kabul etmediği bir kahramandır.

"İhtiyar için, ortalık kızışmalı, iktidar'la muhalefet-partiler ve parlamento kesiminde de, köy veya mahalle kahvelerinde de- birbirine girmelidir. Kıran kırana yapılmalıdır bu iş" (Buğra, 2012e: 52).

İhtiyar, üniversitede Profesör olarak ders anlatırken keşfettiği Delikanlıyı -Raşit- gelecek için hazırlama düşüncesindedir. "Delikanlıyı seçmişti. Onu yetiştirecek ve 'imparatorluğunu' ona bırakacaktı… hatta devredecekti" (Buğra, 2012e: 37). Delikanlı, "bir şeyler yapma, savaşlar kazanma, varlığını kabul ettirme – kimlere?- veya sadece ispatlama, var olduğunu, yaşadığını gösterme hırsı!" (Buğra, 2012e: 90) olan biridir. Memur bir babanın oğludur. Hem çalışmak hem okumak için İstanbul'a gelmiştir. Atatürk hayranıdır. "Atatürk'e dil uzatanları pataklıyordu" (Buğra, 2012e: 114). Delikanlının varlığını kabul ettirecek, kahramanlaşacak, romantik bir devrimci olmak için bir eylem yapma isteği kötü emelleri olan İhtiyar için bulunmaz bir fırsattır. İhtiyar, çeşitli oyunlarla onu örgüte sokar. Örgütteki kalıcılığını da çok iyi yetiştirdiğini düşündüğü örgüte çalışan bir kız olan Güliz aracılığıyla temin edecektir.

İzmir suikastını, büyük bir ustalıkla tezgahlayan İhtiyar, bütün suçu vatansever insanlara yükler. "Bu mendeburlar değerli idiler ve dürüsttüler; halk da onları çok seviyordu ve çok sayıyordu. Ve bu mendeburlar koltuk moltuk da istemiyorlardı. Aksine Gazi Paşa'ya bağlı idiler ve Devlet adına bel bağlıyorlardı ona. İstedikleri biricik şey, Paşa'nın çevresindeki ve hükümetindeki kötülerin ve beceriksizlerin ve yutucuların temizlenmesi idi. Bıraksaydım becereceklerdi de pisler.Ve benim felsefem hapı yutacaktı" (Buğra, 2012e: 50) Bu sayede İhtiyar

vatanseverleri zan altında bırakmış, kaos yaratmış halkın devlete yaklaşmasının önünü kesmiştir.

İnsan, çalışan bir varlık olarak anlamlı ve anlamdan yoksun çalışmalar içinde olabilir. "Anlamlı bir çalışma yüksek değerlerle bezenen, yüksek değerler tarafından yönetilen çalışmadır. Böyle bir çalışma gerçekleştiricisini sevindirir; insanın bütün yapısını kavrar. Bütün verimli, yaratıcı çalışmalar bu tür çalışmalardandır… Anlamdan yoksun olan, anlamını kaybeden çalışmaya gelince; böyle bir çalışma, sevilen, benimsenen bir çalışma değildir. Böyle bir çalışma yalnız ve sadece araç değerler, yarar sferi değerleri tarafından yönetilen çalışmadır" (Mengüşoğlu, 1988: 169).

İhtiyar, beynini yıkadığı, çeşitli menfaatler sunduğu adamlarını devlet kurumlarının hepsine zamanı gelince kullanmak için yerleştiriyordu. "Gelecekteki yazarlarım, milletvekillerim, genel müdürlerim ve müsteşarlarım..belki de bakanlarımdır bunlar benim" (Buğra, 2012e: 51) diye düşünüyordu. Osmanlıdaki devşirmeleri kendisine örnek almıştı.

Gazeteleri de ele geçiren ihtiyar, yazdırdığı yazılarla halka ters düşen ne varsa övdürüyor, halkla devletin arasını açmaya çalışıyordu. Bütün bunları planlayıp uygularken İhtiyar, sahne gerisinde kalıyordu. Çünkü ona göre sahnedekiler kukla idi. Üniversitedeki bilim insanları yerlerinden ediliyor, yerlerine liyakate bakılmadan "Devrim çiçeği burnunda" (Buğra, 2012e: 58) hocalar getiriliyor. Üniversitelerin bir kargaşa ortamına sürüklenmesi arzu ediliyordu. Üniversiteler önemliydi enerji, gençlik üniversitelerde idi.

Üniversitedeki hocaların bilim dışında ayrışmaları arttırıcı bir rol üstlenmeleri onların anlamlı bir çalışmadan yoksun olduklarının göstergesidir. Anlamdan yoksun olan bilim, farklı amaçları gerçekleştiren araçlara dönüşür. Verimsizdir. Ve zamanla monotonlaşarak uygulayıcılarına bir yük olur. "Bilim başka bir şey için araç derecesine inince, artık yüksek bir değer alanı olmaktan çıkar; gelişigüzel bir meşgale olur" (Mengüşoğlu, 1988: 169).

İhtiyar, yerine geçecek kadar akıllı gördüğü delikanlıyla sık sık uğradığı Kadıköy'deki lokantada sohbet eder ve delikanlının kendisine daha da bağlanışını zevkle izler. Bu basit lokanta, aynı zamanda İhtiyar'ı gizleyen de bir role sahiptir. İhtiyar, bu lokantadaki sohbetleriyle gençleri kandırır ve planladığı eylemlere yönlendirir.

Delikanlı, aslında kirli oyunlara figüran olarak seçilmiş, Türk gençliğini temsil eder. "Delikanlı kimdir? Gemuhluoğlu'nun kelimeleriyle delikanlı, 'Masum, makhur, mazlum ve bakir Anadoluluğumuzdur.' "Yırtılmayan kırkıncı peçemiz, bir dağ ardıcı kadar çaresiz ve kimsesiz gençliğimizdir" (Tural, 1981: 28).

İhtiyar, Delikanlı'ya taktiklerini de anlatmaktadır. "Şunun da bilinmesini isterim: Devlet'in ilkelerinden olan ve bütün hükümetlerce de –ne ala- titizlikle benimsenen laikliğin, yani bu fazladan ve nereye konulacağı pek bilinmeyen altıncı ok'un benim felsefeme ve mesleğime ne kadar yararlı olabileceğini milimi milimine kavrayamadığımı kimse söyleyemez. Tam aksine, mesleğim ve felsefem için en üstün verimi, her dönemde ve bugüne kadar hep laiklik ilkesinden sağlamışımdır… İrtica hortluyor deyimini bulan da, ülkede ölümsüzlüğe kavuşturan da ben olmuşumdur" (Buğra, 2012e: 66).

İhtiyarın bir taktiği de "… işine gelmeyen bütün anlayış, tutum ve inançları faşist diye damgalayacak, böylece de kendisi başta, her şey saçmalaşacaktı" (Buğra, 2012e: 68-69). İhtiyar, hiçbir değer yargısı olmayan kişisel hırs ve heveslerinin peşinde bencillik abidesi bir zihniyeti temsil eder. Onun zihninde vatan, millet menfaati yerine kişisel arzuların dayandığı araç değerler ön plandadır.

Boğazı geçerken vapurların birinde tanıdığı ve "Elma Çiçeği" dediği Sıdıka'yı dilenci çetesinin elinden alan ihtiyar, onu kendi emelleri için yetiştirmeyi düşünür. Adı da kızın okulda çok özendiği Güliz'dir artık. Güliz, İhtiyarı denetiminde yetiştirilir ve Güliz için İhtiyar: "bağımsızlığımın yeni bir garantisi oldu" der (Buğra, 2012e: 85).

Güliz, birçok işte kullanılır. Çok iyi yetiştirilmiştir. Her alanla ilgili bilgi ve beceriyle donatılmıştır. Bir nevi oltadaki yem görevini üstlenmektedir. Son iş de Delikanlı'yı yola getirmek teşkilattan kopamaz duruma sokmaktır. Ne var ki Güliz

işini yaparken elinde olmadan Delikanlı'yı sever. "Güliz onun kendisini sevdiğini adı gibi biliyordu. İnanmıştı buna … veya buna inandırmıştı kendisini. Öyle veya böyle, gerçek bu idi onun için. Sevmek? hem de nasıl? Evet, emindi bundan" (Buğra, 2012e: 158).

İhtiyar, ülkeyi karıştırmak adına planlarına devam ediyor üniversitede boykotlar düzenliyor "Devrimciye silah lazımdır" (Buğra, 2012e: 213) sloganları üretiyor bir taraftan da gençleri eroine alıştırıp kullanıyor ve hatırı sayılır bir servetin de sahibi oluyordu.

İhtiyar, Delikanlı'ya kainatın tek amacını "Kaos, kaos… kördöğüşü içinde didişe didişe yok oluşa gidiş!…" olarak açıklamakta, onu kendi düşünce eksenine çekmek adına onun değerlerine bile saldırmakta, akıl oyunlarına başvurmaktadır. İhtiyar Marksistlerle de işbirliği yaptığını Delikanlı'ya itiraf eder. "Bu Marksistler bir bakıma bana ve benim felsefeme çalıştılar; en iyi malzemem onlar oldu" (Buğra, 2012e: 233).

İhtiyar, Delikanlı'yı tam olarak etkisi altına alabilmek için onun değerlerini yok etmeye çalışır. "Aslında Delikanlı, devrimlerin ve ilkelerin büyüsünü çoktan ve elbette İhtiyar'ın yüzünden kaybetmişti. Bunların hepsi de artık onun gözünde birer ' insanı zorlama' yanılgıları idi; çünkü İhtiyar başlangıçta, domuzun domuzu bir iyi niyetle ve sanki Delikanlı'yı değil de kendisini gerçekleri kavramaya zorlamış gibi konuşuyor, mesela harf -alfabe- devrimi için, Yunanistan'dan başlayarak, başta Rusya olmak üzere, Slav ülkelerini, Japonya'yı Çin'i, İsrail'le ele alıyor, özellikle de Lenin ve Mao'nun üzerinde durarak söylüyordu: 'Onlar harf devrimi yapmadılar da ne oldu? Bizden geri midir onlar? Anlayamıyorum bir türlü.' Ve aynı şeyi öteki devrimler ve ilkeler için de yapıyor, kılık kıyafet devriminden geçerek işi 'bıyık devrimi'ne kadar vardırıyordu. Bütün bu İblis oyunları-hiç kuşkusuz-istediği sonucu sağlayacaktı. Nitekim Delikanlı'nın çırpıntıları başlamış, Marksizm'e ilgisi bir hayli koyulaşmıştı. İhtiyar, neredeyse murada erecek, onu da 'aleladeleştirip' sokak döküntülerinin arasına silkeleyiverecekti" (Buğra, 2012e: 226).

"İnanma fenomeni de, insan hayatının öbür fenomenleri gibi, temellerini insanın varlık-yapısında bulur" (Mengüşoğlu, 1988: 196). İhtiyar, Delikanlı'nın

inandığı değerleri sarsarak hayatla bağını koparmaya çalışır. Bu şekilde de onu istediği gibi kullanacaktır. "Bir değerler örgüsü olan inanma, insanın her yapıp-etmesinin dayanağıdır. İnanma eksik olursa, hayat sarsılır" (Mengüşoğlu, 1988: 196-197). Bu şekilde bireyleri değerlerinden koparan İhtiyar, ülkenin geleceğine de dinamit koymuş olacaktır. "Geleceğine inancını yitiren bir ulus parçalanır ve varlığı sona erer. Geleceğine olan inancını kaybeden yıkılır" (Mengüşoğlu, 1988: 197). Bu tam da İhtiyarın arzuladığı şeydir. İnanma, yapıp-etmelerimizi motive eden, geleceğe taşıyan bir varlık şartıdır. "İnanma olmadan bizim yapıp etmelerimiz durur, varlığımız tehlikeye girer" (Mengüşoğlu, 1988: 196).

Delikanlı gel-gitler yaşadığı fikirlerinden emin olamıyor. Fakat İhtiyarın falsolarını aklı ile çözüyordu. "Bir bakıyorsunuz Atatürk hayranı; propaganda örgütü de ona göre çalışıyor. Ama bir de bakıyorsunuz, nefret ediyor ondan. Bir bakıyorsunuz Kremlin'i tutuyor, bir bakıyorsunuz Pekin'i övmektedir ve anlıyorsunuz ki, her bir övüşü öteki övdüğünü yerin dibine batırmak içinmiş! Kendi kendime sormaktan yapamadım: Ne biçim şeydir bu? " (Buğra, 2012e: 227)

İhtiyar, amaçladığı kaosu yaratmak için hangi yollara tevessül ettiğini keyifle Delikanlı'ya anlatır. "İnsan denen mendeburu Kainatın Amacı'na yöneltmenin tek yolu, onu kendinden kopartmak, kişileşmesini önlemektir. Toplum için... halk için masallarını bunun için işlemişimdir ben ve bunun için işlemekteyim. Bunun için, yani mendeburlara kendilerini, kendi görev ve sorumluluklarını unutturup çürütmek için; donlarını bağlayamaz, ekmek tutamaz hale getirmek için..ölçülerden, değer yargılarından ve erdemlerden..böyle tifturuniliklerden koparmak için" (Buğra, 2012e: 236).

İhtiyar, Delikanlı'ya yaptıklarından bahsettikçe Raşit-Delikanlı- ürküyor, ülkede olan olayları daha iyi anlamaya başlıyordu. "Yok etme... yıkma değil, yok etme tutkusu, İhtiyar'ın açıklamaları bu hatırlayışları ile birleşince, Delikanlı' nın beynine, idrakine bir kor gibi düşüyordu: üniversite..basın.. sendikalar..dernekler.. partiler..sanat, edebiyat, sinema, tiyatro, radyo, televizyon… işgaller, boykotlar, gösteri yürüyüşleri, sabotajlar, cinayetler, çatışmalar..sloganlar; kısacası, kıran kırana

bir dövüşe giden ve boyuna bölündükleri için savaş cepheleri boyuna çoğalan, uyduruk inançların grupları!..” (Buğra, 2012e: 243)

Güliz’in Delikanlı’ya aşkı, Güliz’de bir aydınlatma yaratmış o da Delikanlı gibi İhtiyar’dan soğumuştur. Delikanlı, İhtiyardan tiksinir hale gelmiştir. “Ölüme gidenleri, öldürmeye gidenleri..gönderilenleri. İhtiyar’ın gönderdiklerini görüyordu.. ilk defa..dışardan!” (Buğra, 2012e: 247)

İhtiyar, neredeyse bütün oyun planlarını Delikanlı’ya övünerek anlatmıştır. “Anayasa Hukuku ne demek? Sosyoloji felsefe ve tarih ne demek? Ömründe tek broşür okumamış ve kelimeleri ancak heceleye heceleye okuyabilen, hatta imza yerine parmak basan işçi kardeşlerimizin komünist olduklarını, ilerici ve devrimci olduklarını görmek, onları görev ve sorumluluklarından soyutladığım aydınsallarla sarmaş dolaş görmek ve sonra da aynı hergeleleri birbirlerinin boğazlarına sarılmış görmek benim meşru ve masum zevklerimden olmuştur” (Buğra, 2012e: 256).

Delikanlı, Güliz’in aşkı konusunda da sürekli tereddüt yaşıyordu. Sonuçta Güliz iyi yetişmiş bir oyuncuydu. Pekala yine oyun yapıyor olabilirdi. “Sıdıka belki de bir gölge oyunu, bir kuruntu yararlanışı idi. Güliz’in-ve İhtiyar’ın-bir yutturmacası idi” (Buğra, 2012e: 263).

Artık İhtiyara Güliz için bile olsa katlanmaktan bıkan Delikanlı, İhtiyardan bir elçiliği bombalama işi alır. Güliz, Delikanlı’yı bu görevden vazgeçirmek ve onu ne kadar çok sevdiğini anlatmak için hayli gayret gösterse de Delikanlı ikna olmaz.”Sana , nasıl anlatılır, bilmiyorum ki.. bir şeyler yaptım kurtuluşumuz için.. yarı yarıya da başardım. İnanmadın bana..sabretmedin” (Buğra, 2012e: 272-273). Fakat sonrasında Delikanlı, elçiliği bombalamaktan vazgeçer ve İhtiyarın özel davetlerinin mekânı ‘Gazinoyu’ bombalar. Bu bir nevi Delikanlı’nın İhtiyar’dan intikam alışıdır. Delikanlı ertesi gün aldığı gazetede gazino bombasının yanı sıra aynı anda bir konsolosluğun yazlık binasının da bombalandığını hayretle öğrendi. İhtiyarı öldürmek istiyordu. “… bu istek Kaf Dağı’ndaki canavarı öldürmek için yollara düşmenin ta kendisi idi” (Buğra, 2012e: 287-288).

Delikanlı, İhtiyar'ın yaptıklarını daha iyi kavramaya başlamıştı. "Robotlaştırıyordu o, eline-pençesine, ağına-düşenleri.. Kişiliği öldürüyor, böylece de, insan'dan ve toplum'dan, insan'ın ve toplum'un gerçek meselelerinden, gerçek değerlerinden, ilgi ve ilişkilerin köklü anlamlarından, hatta içgüdülerden, doğumla gelen eğilimlerden ayırıyor, beş, on sloganla ve bir o kadar da hin oğlu hin paradoksla bırakıyordu. Artık bu sloganlar ve paradokslar olduğu için yaşanıyor, ancak bunlarla yaşanabiliyordu" (Buğra, 2012e: 288-289). İhtiyarın, ağına düşürdüğü gençleri, kültürel ve toplumsal birikimlerinden koparıp robotlaştırmaya çalışması onların yapıp-etmelerini ve emirlerine itaati kolaylaştırmak içindir. Çünkü insan düşünen bir varlık olarak yapacaklarını belli tartılardan geçirerek planlar ve yapar. Oysaki İhtiyarın, gerçekleştirmek istedikleri yüksek değerlerden yoksun davranış kalıpları içerir. O, gençlerin sorgulayan değil, robot gibi verilen emirleri yerine getirmelerini ister. İnsan otomatikleşen eylemlerinde -bir aracı kullanmak, odanın kapısını açmak gibi- sorgulamadan uzaktır. Bu insana zaman da kazandırır.

Delikanlı, devrim adına girişilen mücadeleleri hatırladı. Kendisinin de heveslendiğini düşündü. Devrim için ölenlerin kaçını hatırlıyordu. Bu gençler niçin ölmüştü, Çanakkale Savaşı'nda bir nesil gitmişti, fakat devrim adına İhtiyar felsefesindekilerin kışkırtmalarıyla ölenlere ne demek gerekirdi. Gençlerimiz kırılıyor, enerjimiz yok ediliyordu. "İhtiyar'ı öldürmeliydi? Bu öç alınmalıydı; nasıl?" (Buğra, 2012e: 299) Delikanlı, artık kendi gibi ülke gençliğinin enerjisinin nasıl yok edildiğinin ve değerlerinden koparılıp bir ihanetin parçası haline getirildiğinin farkında ve bilincindeydi. Ve bunu yapan zihniyeti ortadan kaldırmaya kararlıydı.

"Ve madalyaların, kahramanlığın kolay, hatta çok kolay olduğuna inandıran bir hava esiyordu, her yerde..basında, dergide, kitaplarda, filmlerde, piyeslerde.. ve ders amfilerinde, sınıflarda!" (Buğra, 2012e: 321)

Gençler tıpkı Delikanlı gibi gözlerini kör eden devrimci bir romantizmin peşinden kırılıp gidiyorlardı. İhtiyar, Delikanlıya: "Bütün eylemciler, yeteneksiz, rate, kavruk, romantiklerdir" (Buğra, 2012e: 269) demişti. Delikanlı "Ne var ki, derinlerde.. İhtiyar'ın bile inemeyeceği, hatta varlığını bile düşünemeyeceği bir

yerlerde, o klasik ve töresel anlamlar için barınaklar, sığınaklar varmış: Çanta'yı konsolosluğa değil de, Gazino'ya...özellikle Gazino'ya atmanın bundan başka nasıl bir yorumu olabilirdi?" (Buğra, 2012e: 322)

Raşit-Delikanlı- bir şeyler yapmak hevesindedir. Devrim şehitleri gibi süslü sözcüklerle ifade edilen, gencecik toprağa girmiş canlara özenmiştir. Bir madalya kazanmak hevesiyle yanıp tutuşmuştur. Bu istekleri İhtiyar'ın tuzağına onu götürmüş fakat o özgür bir varlık olarak olan bitenleri tartarak, yapacağı eylemlerin yanlışlığını sezmiştir. Delikanlı, sokağa dökülen, bir hiç için ölüme yollanan Anadolu gençliğinin bir sembolü olarak kendisine kurulan tuzağı görmüştür. O, insanın önceden gören ve önceden belirleyen varlık şartlarının gereğini yapmıştır. İnsan aynı zamanda özgür bir varlıktır. Eğer özgür olamazsa diğer varlık şartlarını da gerçekleştiremez. "Fakat eğer insan aynı zamanda yapıp-etmelerinin gerçekleştirilmesinde özgür bir varlık olmasaydı, o zaman bütün bu fenomenlerin bir anlamı olmazdı" (Mengüşoğlu, 1988: 129).

Delikanlı, İhtiyarın onun özgürlüğünü almaya çalıştığını onu robotlaştırıp kirli emelleri için kullanacağını fark etmiş konsolosluğu bombalamak yerine İhtiyarın konuklarını ağırladığı gazinoyu intikam için bombalamıştır. Bu Delikanlı'nın özgürlüğünün bir göstergesidir. "Eğer insan kendi yapıp-etmelerini gerçekleştirmek için onlardan birisine veya ötekisine bir öncelik tanıyabiliyor, öncelik tanıdığını yapıyor ötekini bırakabiliyorsa, bu yeteneğini kullanması veya kullanabilmesi için, onun bir olanağa sahip olması gerekir. İşte bu olanak insanın özgürlüğüdür" (Mengüşoğlu, 1988: 129).

İnsanın özgür olması demek, fikirlerini ve eylemlerini isteği doğrultusunda ortaya koymasıyla ilgilidir. Bu seçimler, bağımsızlık olarak adlandırılır. Buna karşın "Hayatta başkalarının düşüncelerini kendi düşünceleri sanan insanlar hiç de azınlıkta değildir; bunlar 'bağımsız' olmayan kimselerdir" (Mengüşoğlu, 1988: 127).

İhtiyarın istediği de tam budur. İnsanların bağımsızlıklarını alıp, fikren ve eylemsel olarak onları istediği gibi yönlendirmek. Çok uğraşmasına rağmen Delikanlı, bu esaret zincirini kırmayı başarmış İhtiyar'ın oyunlarına alet olmamış hatta İhtiyarın bitişini hazırlamıştır.

Romandaki mekânlar, "Köşk, lokanta ve gazino İstanbul Boğazı'nı çevreleyen bir üçgen meydana getiriyorlar. Türkiye'nin kaderi üzerinde oynayanların, Türkiye'nin kaderiyle neredeyse eşit bir değer taşıyan Boğaz etrafında çevrelenmeleri dikkat çekici bir noktadır" (Ercilasun, 1981: 21). İhtiyar, o kadar haindi ki alevi ve etnik grupları taratarak kargaşaya zemin hazırlıyor hatta bunu sağ sol çatışmasından daha verimli görüyordu. " İhtiyar'ı -sonunda- o da bir sembol olarak düşündü: Anarşinin, çürümenin, çirkinleştirmenin, yozlaştırmanın, yabancılaştırmanın, kısacası, insanı tek ve çırılçıplak.. tıpkı bir mağara devrindeki gibi bırakma sapıklığının, milyarlarca kalıntısına sembol! " (Buğra, 2012e: 338) Belki de ihtiyar yoktu diye düşünmüştür, Delikanlı. O, kendisi gibi gençlerin içinde bir kanser gibi gençliği kemiren bir şeydi.

Çanakkale'de eğitimli gençlerimizi kaybetmiştik; fakat gençlik sadece savaşlar da değil sulh zamanlarında iç çekişmelerde, kavgalarda da yok olup gidiyordu. Ölenler güya kahramanlaştırılıyor bu vesile ile bu payelere yeni adaylar devşiriliyordu. "Diploma yerine hemen alınabilecek..sanılan madalyalar için savaş!" (Buğra, 2012e: 321) Gençler, türkülerle, şarkılarla, sloganlarla allayıp pullanıyor, kahramanlık vaatleriyle çatışmanın göbeğine sürülüyor, sonrasında da bir oyun izler gibi izleniyordu. Yitip giden gençliğimiz bir daha geri gelmeyecekken oyunun kurucuları –izleyenler- kaldıkları yerden ölen gençlerin cenazelerinden nemalanarak güzel yaşamlarına devam ediyorlardı. Olan gencecik fidanlara, ülkenin geleceğine oluyordu.

Sıdıka da İhtiyara kin duyuyor 'Sevgi ve tabiat..İhtiyar'ın panzehiri, galiba bu' diye düşünüyordu. İhtiyarı zehirlemeyi düşündü. Bunu yalnız Raşit ve kendisi değil bütün kırılmış, gelecekleri yok edilmiş gençlik için yapacaktı.

Güliz, -Sıdıka- yok edilmiş gençliğin bir temsilcisi gibidir. Çaresizlik içindeyken İhtiyar tarafından alınıp büyütülmüş büyük bir mihnet zincirini boynuna takmıştır. İhtiyar'ın emir kulu olmuş özgürlüğü elinden alınmış bir Türk kızıdır. Gencecik insanlarımızı yok eden bir çarkın dişlisi oluvermiştir. Raşit'i tanıyıp sevdikten sonra yaptıklarını sorgulama fırsatı bulmuş ve İhtiyar'ın şeytanlıklarını ve ülkeye verdiği zararları görmüştür. İnsan, ideleştiren bir varlıktır. Bulunduğu

durumları değerlendirip yeni çıkış yolları bulur. Hayatına yeni anlamlar verir. Sonrasında da İhtiyarı kendini de feda ederek Raşit için yani Türk gençliği için öldürmüştür. Bu şekilde Güliz özgürlüğünü kazanmış, insanın diğer varlık şartlarından biri olan değerlerini yeniden duyarak, tekrar özünü yakalamıştır.

Sıdıka, İhtiyar'a korkularını da götürdü. Raşit, evde onu bekleyecekti. İhtiyarın hep istediği ıhlamura, renk ve kokusu ile belli olmayan zehir atacak ve onu zehirleyecekti. Yaptı da, fakat Raşit, beklememiş o da İhtiyar'a gelmişti. Kapıda korumalarla kapışıyordu. Onlardan kurtulup Güliz'i -Sıdıka- bulduğunda, İhtiyar silahla onu vurmuştu. İhtiyar'da Güliz'in ona ıhlamurla içirdiği zehirin etkisiyle yerde can çekişir haldeydi. "Bir beden ancak bu kadar gerilebilirdi. Gerilişin az ötesi eklemlerin, kasların kopmasıdır sanılırdı" (Buğra, 2012e: 357) O şaşkınlık içinde Raşit de diz kapağından vurulmuş, sekerek evden uzaklaşmıştır. İhtiyar ve Güliz'in cenazeleri kaza süsü verilmiş bol çelenkli çarpıcı bir törenle toprağa verildi. Bir dönem kapanmıştı.

Tarık Buğra, roman boyunca İhtiyar sembolüyle Türkiye'de yaşanan anarşi ve karışıklıkların nasıl tezgahlandığı üzerinde kafa yormuş, ülkeyi birbirine düşürüp devleti zayıflatıp yıkmaya çalışanların tezgahlarını anlatmıştır. Kendisi İhtiyarı, "İHTİYAR bir mozaik tip'tir. Onda, Türkiye'nin kaderiyle oynamış-son yüz, yüz elli yılın- bütün politikacıları, aydınları, bilim adamları vardır" (Tekin, 2004: 216) diyerek anlatır. Aslında ihtiyar, tarihsel bir varlık yapısına da sahiptir. Ülkede her zaman İhtiyar'ın yaptıklarına benzer devleti yıpratıcı, bölücü faaliyetlerde bulunanlar olmuştur. İhtiyar, romanda tek başına bir kahraman değil tarihsel süreç içerisinde kendi gibi olanların temsilcisi bir rol üstlenmektedir. İhtiyar, insanın varlık şartlarını hiçe sayan, halis olmayan Tarık Buğra'nın kabul etmediği şeytansı bir karakterdir. Gençlere tuzakları, ülke ve Türk halkı için düşünceleri kan donduran cinstendir."İhtiyar, insanı hor gören, insanı hiçe sayan, insanı bir araç olarak kullanmak isteyen bir anlayışın sembolüdür" (Tekin, 2004:141). 12 Mart ve öncesinde olanlar hatta meşrutiyete kadar uzanan süreç bir prototip olarak romana yansımıştır. Romanda Türk gençliğini Raşit -Delikanlı- temsil eder. O, saf halis niyetli bir Türk gencidir. Anadolu çocuğudur. Bir şeyler yapmanın enerjisini gençliğin romantizminden almıştır. Bu isteme, onu İhtiyarın tuzağına çekmiştir. Bu

tuzağa geliş binlerce Türk gencinin bir hiç uğruna başkalarının çıkarları adına ölümüne bir davettir. Ülkenin karıştırılması, bir kaos ortamının oluşturulması çabasıdır.

İhtiyar tarafından yönlendirilen bütün eylemler, halisanelikten yoksun, insani değerlerin hiçe sayıldığı bir perspektif çizer. Yüksek değerler araç değerlerin kontrolüne verilmiştir. Delikanlı, önceleri İhtiyar'a saygı duysa da sonraları kendisine hazırlanan tuzağı görür. Özgürlüğünü kullanır ve İhtiyar belasını ortadan kaldırmayı planlar. Onun en büyük yardımcısı, diğer bir Türk gençliği temsilcisi Güliz -Sıdıka-dır. Sıdıka ile Raşit'in birbirine olan sevgisi İhtiyar'ın ülkenin geleceği için planladığı iğrenç planları çözmelerini sağlar. Ve Güliz, İhtiyar'ın ona öğrettiği zehirleme yöntemiyle İhtiyar'ı öldürür. Fakat kendi de İhtiyar tarafından öldürülmüştür.

Romanın sonunda, İhtiyar'ın ölmesi, gençlerin kendilerine oynanan oyunları anlaması, gelecek için gençliğimiz için bir umut mesajı olarak da okunabilir. Delikanlı, Tarık Buğra tarafından romanda tuzakları gören, ülkesi için enerjisini harcama arzusundaki bir genç olarak gençliğe örnek teşkil edecek şekilde karakterize edilmiştir. O, romanın sonunda inanan, değerleri duyan, özgür bir genç olarak karşımıza çıkar. Delikanlı'nın hatalarını görüp nasıl bir şer çemberine çekildiğini fark etmesi ve zihni bir aydınlanma yaşaması da önemlidir. Tarık Buğra, Gençliğim Eyvah romanıyla 'bir neslin değil, bir toplumun çürüyüşünü anlatır!' Roman, canlı tiplemeleriyle Türkiye'nin yaşadığı sosyal olaylara ve nedenlerine ayna tutmuştur.

2.10. SİYAH KEHRİBAR

Tarık Buğra'nın ilk romanı olan Siyah Kehribar, kendi yorumuyla bir amatörün taptaze dikkatleri, gözlemleri, içtenliği ve deneylerin katkısıyla arılıklarını kaybetmemiş duygularını, kontrolü umursamayan bir coşkuyla boca ettiği türden bir eserdir.

Eserin zamanı, İtalya'nın Mussolinili yıllarıdır. Eser, genel çerçevede 1940'ların İtalya'sında faşist anlayış altında aydın ve sanatçıların yaşadıkları sıkıntıları gözler önüne serer. Aslında roman birçok eleştirmen tarafından yerli olmadığı gerekçesiyle döneminde eleştirilmiştir. Roman, İtalya'da faşizm dönemini anlatıyor görünse de aslında ülkemizdeki baskıcı yönetimin tutum ve uygulamalarını eleştirmektedir. Tarık Buğra, Türkiye'deki gelişmelerden memnuniyetsizliğini dolaylı olarak İtalya'daki rejim vasıtasıyla ifade etmeyi seçmiştir. Romanda ismi belirtilmeyen bir Türk'ün İtalya'ya sanat tarihi doktorası yapmak için gelmesi ve tanıştığı insanların yaşadığı olaylar dizisi anlatılır. "İşte şu satırlar Melina'yı, Melina'dan da daha çok o arkadaşlıkları ve bilhassa Sofiya ile Fernando'nun trajedisini anlatmaya çalışacak. Bu hikayede acı ile tatlı iç içedir. Neşe ve sevinçle hüzün ve ıstırap; ümidle ümidsizlik boyuna yer değiştirir. Zaman zaman da bütün bu duygular erir gider, geriye sadece vahşet ve gerilim kalır" (Buğra, 2011b: 13. İtalya, Faşizm hakimiyetinde baskı ve şiddetle yönetilirken birçok insan da yarınlar için ümidini kırmadan çalışır. İnsan, tavır takınan bir varlıktır. Etrafındaki gelişmeler olumsuz olsa da insan her zaman varlığını devam ettirme telaşındadır. Kendine yeni amaçlar ve hedefler koyar. İdeleştirmeler yapar. Çıkış yolu arayarak hayatına yeni anlamlar katar. İnsan aynı zamanda yapıp-eden çalışan bir varlıktır. Hayatına ve geleceğine anlamlar yüklemezse çalışması anlamdan yoksun bir hale dönüşür. Bu durum onun maddi ve manevi bütünlüğünü zedeler. Anlamlı olmayan çalışmalar bir yüke dönüşür ve yaşama sevincini zamanla törpüler.

Doktora için İtalya'ya gelmiş genç, kaldığı yerde tanıştığı Fernando'yla arkadaşlığı münasebetiyle 'Siyah Kehribar' adındaki bir bara gitmeye ve orada çeşitli insanlarla arkadaşlık kurmaya başlar. "O yıllarda İtalya'nın en güzel şarapları değilse bile en güzel sesli sopranosu Siyah Kehribar barında idi" (Buğra, 2011b: 14).

Fernando, barda şarkı söyleyen Yunanistanlı Sofiya ile arkadaştır. Türk genci Siyah Kehribar'da Melina adlı "Tatlı, esmer, uzun, dolgun bir vücut, zarafeti bozmayan bir şuhluk ve etli dudaklarla, iri, süzgün, simsiyah gözlerin" (Buğra, 2011b: 20) sahibi bir kızla tanışır ve çok etkilenir. Leanordo da Siyah Kehribar'ın garsonluğunu yapmaktadır. Leanordo'nun, Barbaryo adında bir de oğlu vardır. Leanordo oğlunu çok sever ve onunla gurur duyar. "Evet, Barbaryo benim oğlumdur. Bunun için kalıbımı basarım. Üstelik onunla iftihar ediyorum" (Buğra, 2011b: 21).

Melina'nın Umbarto adlı ünlü bir ressam amcası vardır. "Umbarto sevimli, güzel konuşan, bilgili bir ihtiyardır ve benim amcamdır" (Buğra, 2011b: 26). Melina, Türk gencinin gözünde sevilecek, aşık olunacak kadar güzel bir kızdır. Fakat tereddütleri vardır. Aşktan sanki kaçar gibidir. "Öyle zannediyorum ki, Melina beni sevmeye hazırdı, hatta beni sevmeye ihtiyacı vardı ve bu onun ilk aşkı olacaktı, fakat o aşktan, sevmekten korkuyordu. Bunun sebebi de Sofiya ile Fernando'nun münasebeti idi. Melina bu münasebette kadının önlenemez mahkumiyetini görüyordu" (Buğra, 2011b: 37). Daha sonraları Melina, Türk gencine karşı kendisinin de boş olmadığını söyler. Türk genci "Şimdi Melina ile her şeye razı idim. Çünkü o, ne istersen o olsun demesini bilmişti" (Buğra, 2011b: 69). Melina'yı bir ruh yalnızlığı içinde benim için saklayan kadere şükretmiştim. Halbuki bahtım bana en gaddar oyununu böylece oynamağa hazırlanırmış" (Buğra, 2011b: 76).

Melina'nın Türk gencini, amcası ile tanıştırmaya Ostia'ya götürmesi ile başlayan olaylar dizisi romanı daha ilginç kılar. "… o anda, daha sonraki günler içinde geçecek olan karmakarışık ve kanlı hadiseleri bir parçacık olsun ima eden bir endişe yoktu. Hiçbir şeyden şüphelenmiyordum" (Buğra, 2011b: 50). "Bu yolculukta bana aslını bilmediğim bir rol verildiğinin de farkın da idim" (Buğra, 2011b: 80). Kısa bir süre beklemenin ardından seyahatten dönen ressam Umbarto ile buluşma gerçekleşir. Bu seyahat Türk ile Melina'yı iyice yakınlaştırmış, gelecek ile ilgili güzel hayallere yönlendirmiştir. "Sana benzeyen bir oğlumun olması ne güzel olurdu. Fakat kız daha iyidir inan bana" (Buğra, 2011b: 98). İnsan, isteyen bir varlıktır. İsteme, insanın hayata tutunmasında bir tür enerji işlevi görür. İsteme insana güç katar. İnsanı yapıp-etmeye, çalışmaya sevk eder. İstemeye yönü değerler verir. İnsan amaçlarını istemenin motivasyonu ile gerçekleştirebilir.

Olaylar, Umberto amcaya beraber gittikleri Leanordo'nun oğlu Barbaryo'nun öldürülmesi ile farklı bir boyut kazanır. "Barbaryo yerde, masanın hemen yanında boylu boyunca yatıyordu. Krizanteme pek benzeyen saçları büsbütün dağınıktı. Başı yana doğru düşüktü. Boynunun gergin kısmı korkunç bir şekilde ve esmer kırmızı renkte, yarıktı" (Buğra, 2011b: 104). Bu cinayet son zamanlarda artan İtalya'daki diğer faili meçhullerden birisidir. Türk genci ve Melina büyük bir şok yaşar. Melina kaçmak, gitmek arzusundadır. "Gidelim. Uzaklara, çok uzaklara gidelim. İtalya'dan çıkalım ve ben bir daha dönmeyeyim. Beni bırakma, daima yanında alıkoy" (Buğra, 2011b: 116).

Türk genci ve Melina, Roma'ya geri dönerler. Hüzünlü ve ağlamaklı bir gecenin ertesinde Melina ortadan kaybolur.

Türk, Melina'nın bu kayboluşuna bir anlam veremez. "Melina'nın böyle haber vermeden bırakıp gideceğini aklım almıyordu. Kendimi bulmak için epey vakit harcadım" (Buğra, 2011b: 129) İnsan yaşadığı olaylara anlam vermeye çalışan ve bu şekilde yaşamına yön veren bir varlıktır.

"Roman sonuna doğru Melina'yı kendi yaşadığı ülkeye ve şehre götürmeyi planlayan gencin bu çabasını tedirginlikle izleriz. Çünkü genç kızın, Türk gencinin yaşadığı ülkenin hayat tarzına ve şartlarına uyamayacağı izlenimi oluşur. Daha İtalya'da iken aralarındaki aşkın imkansız olduğu okuyucuya sezdirilen bu iki genç, roman içinde birkaç kez birbirlerinden ayrılmak durumunda kalırlar. Erkeğin her türlü fedakârlığına rağmen kadın basiretsiz ve ne istediğini bilmez bir şekilde davranır ve kendi buhranlarını ilişkiye engel olarak belirler" (Bulut, 2014: 316).

Fernando da uzun zamandır ortalarda gözükmemektedir. Gizo ve İvet İtalya'da tanınan aydın kimliklerdir. Bunlara 'Antifaşist' denerek 'kızıl köpek' denerek sistemli bir yalnızlaştırma ve baskı uygulanmaktadır. Faşist ideolojiyi övmeleri istenmektedir. "Gizo nedamet dolu makaleler yazarsa, demokrasi ve cumhuriyet üzerine sayfalar dolusu küfür boşaltıp faşizmin ve Duçe'nin asaletinden, kutsiyetinden bahseden nutuklar çekerse her şey düzelecek" (Buğra, 2011b: 144).

İnsan, özgür bir varlıktır. Ancak özgür olduğunda kararlarını alıp uygulayabilir. İnsanın diğer varlık koşullarını yerine getirebilmesi de özgür olmasıyla doğrudan ilgilidir. Ayrıca ancak özgür bir insan yapıp-etmelerine bir öncelik tanıyabilir. Seçim yapabilir. Özgürlüğün olmadığı yerde halis bir istemeden, yapıp-etmeden, anlamlı çalışmadan ve ideleştirmeden söz edilemez.

Yönetimin baskıları nedeniyle karı koca oldukları pek az kimse tarafından bilinen Gizo ve İvet, ülkeden kaçmak zorunda kalmışlardır. Tüm bu olumsuzlukların psikolojilerini çökertmesiyle Gizo ve İvet, intihar ederler. İnsan, tavır takınan bir varlıktır. Tavır takınma, açık ve kapalı tavır takınma olarak tezahür eder. İntihar da bir tavır alma, yaşam şartlarından memnuniyetsizliği ifade etme biçimidir. Gizo ve İvet'in intiharı çevrelerindeki baskıya da bir mesaj niteliği taşır. İnsan, özgür olmadığında, ideleştirmediğinde, gelecek ile ilgili idealler kuramadığında onun maddi ve manevi bütünlüğü sarsılır. İnsan, olaylar karşısında sallantıda kalır. Baskı ve özgürlüğün kısıtlanması insan varlığına direkt bir müdahale kastı taşır.

Leanardo, oğlu Barboryo'nun istihbarat komiseri Ciyo tarafından öldürüldüğünü öğrenir. İntikam almak için onu öldürmeyi planlar. Fakat İstihbarat komiseri ona sevgilisi ile bir oyun oynamıştır. Oyuna gelen Leanordo öldürülür. İnsan, inanan bir varlıktır. Halis bir inanma insanın enerjisini arttırır. Fakat insan yanılgılarla da doludur. İnandığı, önceden gördüğünü düşündüğü olaylar istemediği bir istikamete evrilebilir. Leanordo'nun Ciyo'yu öldürmek istemesi ama kendisinin tuzağa düşerek öldürülmesi insanın aldanan bir varlık olduğunun göstergesidir. İnsan önceden gören bir varlıktır. Fakat bu önceden görme her zaman doğru olmaz. "… insanın varlık yapısı, sınırsız bir önceden görme ile önceden belirlemenin yükünü çekemez" (Mengüşoğlu, 1988: 119).

Sofiya ile Fernando da yeniden eski günlere dönmek isteseler de bunu başaramazlar. Fernando, Niva adlı bir kızla tanışmış ve ondan çok hoşlanmıştır. Onunla olduğu dakikalar Fernando'nun en mutlu anlarıdır. "Fernando, ömrünün en güzel aşk saatini yaşadı." (Buğra, 2011b: 267) Niva ile evlenip güzel bir yuva kurmayı düşünen Fernando: "Gideceğiz tabii Niva'm. Sonra dünya küçük ve bahçeli bir ev kurabilecek kadar da büyüktür" (Buğra, 2011b: 269). Sözleriyle mesut olma

isteğini ortaya koymuştur. İnsan isteyen bir varlıktır. İsteme insanın heyecanını artırır ve ona güç verir. Aşk istemek, mutluluk istemek insanın en doğal istekleridir. İtalya'dan kaçmak güzel ve yeni bir hayat düşlemektedirler. Fernando, Siyah Kehribar'da Ciyo'yu öldürür ve intikamını alır. Bu olay nedeniyle Fernando, Melisa ile birlikte gözaltına alınır. Yapılan işkencelere dayanamayan Melisa, işkencecisinden aldığı silahla kendini öldürür. İşin büyümesinden çekinen yetkililer Fernando'yu bilgi vermesi karşılığında özgür bırakırlar. "Niva ile Fernando hemen Taranto'ya hareket ettiler. Biletler hazırdı. Şili'ye hareket eden bir vapura hemen o gece taşındılar. Ve İtalya'nın, hatta bütün Avrupa'nın hasreti ve ümidi olan, fakat daha yıllarca beklenecek olan hür ve saadet imkanları zincirsiz bir hayata doğru şafakla birlikte yola çıktılar" (Buğra, 2011b: 320).

Romanda, İtalya'da hüküm süren baskıcı, faşist yönetimin, sanatçıların özgürlüklerini kısıtladığı ve onları, taraf olmaya zorladığı açık bir şekilde işlenmiştir. "Yazar ilk romanı Siyah Kehribar'da aydın ve sanatçı insanın, yaşamda umduğunu bulamamak yüzünden içine düştüğü çıkmazı ve başkaldırışını verir" (Önertoy, t.y.: 123). Gizo ve İvet'in kaçma çabaları ve ardından intiharları, dönemin İtalya'sında sanatçıların girdikleri çıkmazları göstermesi bakımından önemlidir.

İnsan, içinde bulunduğu durumun tek kurtuluş olmadığını bilen ideleştiren hayatına yeni idealler ve anlamlar yükleyen bir varlıktır. İtalya'dan kaçma çabaları insanın ideleştiren bir varlık olmasının sonuçlarıdır.

"Roman sonuna doğru Melina'yı kendi yaşadığı ülkeye ve şehre götürmeyi planlayan gencin bu çabasını tedirginlikle izleriz. Çünkü genç kızın, Türk gencinin yaşadığı ülkenin hayat tarzına ve şartlarına uyamayacağı izlenimi oluşur. Daha İtalya'da iken aralarındaki aşkın imkansız olduğu okuyucuya sezdirilen bu iki genç, roman içinde Tarık Buğra'nın Romanlarında Kadın, Erkek İzlekleri ve Birbirleriyle Olan İlişkileri birkaç kez birbirlerinden ayrılmak durumunda kalırlar. Erkeğin her türlü fedakârlığına rağmen kadın basiretsiz ve ne istediğini bilmez bir şekilde davranır ve kendi buhranlarını ilişkiye engel olarak belirler. Erkeğin, kadının bu tavrıyla bıkkınlık göstermesi beklenirken erkek roman sonunda bir kez daha duyarlı

davranır ve kadına vefa göstererek onu yüceltir. Bu karşılıksız yüceltmeyi yazarın romantik bir bakış açısı sergilemesine bağlayabiliriz" (Bulut, 2014: 316-317).

Roman, İtalya'daki faşist ve baskıcı anlayışı anlatan bir dizi olayların gerçekleşmesiyle bu zihniyeti gözler önüne seren bir nitelik taşır. Roman İtalya'da geçse de aslında Türkiye'deki insanı hiçe sayan onun varlık şartlarını görmezden gelen zihniyetin bir eleştirisidir. Tarık Buğra, romanda aydınlara yapılan baskı ve zulmü bu durumun doğurduğu trajik vakaları bir ders niteliğinde okura sunmuştur.

Roman, özgürlüğü kısıtlanan insanın, varlık şartlarını yerine getiremediğinde dram yaşadığına, kaçışa hatta varlığını yok etme kararıyla karşı karşıya bırakıldığına güçlü bir vurgu yapmıştır. Siyah Kehribar romanıyla Buğra, insanı tanımayan, insanın varlık şartlarını gerçekleştirmesine izin vermeyen anlayışı eleştirmiştir.

2.11. DÜNYANIN EN PİS SOKAĞI

Roman, Doğancılar köyünde Ali adlı bir gencin, Sarı Mehmet'i kan davası nedeniyle ormanda vurmasıyla başlar. Tarık Buğra, kadınların kırsaldaki rollerine değindiği romanın bu bölümünde kadınların bakımsızlıklarından, hemen çocuk doğurup tarlaya, bahçeye gitmelerinden dolayı çabuk yıpranmalarına da vurgu yapar. "Evlenir evlenmez ihtiyarlamaya başlarlar: Tarlada öküze, evde ineğe dönerler. Çalışır ha çalışırlar, doğurur da doğururlar. Artık onlar yoktur; kocaları, kaynanaları, kaynataları, eltileri, kayınları ve çocukları vardır… sanırsın" (Buğra, 1989: 18).

Kan davasının, kadınlar tarafından körüklendiğinin anlatıldığı giriş bölümü bir nevi Türkiye'nin değişik yörelerinde halen devam eden kan davasının insanlara çektirdiği acılara dikkat çeker. "Oğlan olsun çocukları diye yırtınırlar ve oğullarını sanki ya öldürsün ya da öldürülsünler diye doğururlar" (Buğra, 1989: 18). Bunun yanı sıra gençliğin fikir ayrılıkları ile kan davasına dönüşen sokak mücadelelerine de bu kan davası olayı, bir göndermedir.

Kasaba doktoru Yılmaz da bir kan davası sonucu yurdunu terk etmiş, izini kaybettirip okuyup doktor olmuş biridir. Bucak müdürü Fazıl'la sıkı bir dostluk kurmuşlardır.

Bu iki dosttan Bucak müdürü Fazıl, kasabada haftalık bir gazetede yazdığı köşe yazıları ile İstanbul'un dikkatini çekmiştir. Aldığı teklif üzere maaşının üç katı bir ücret ile İstanbul'da büyük bir gazeteye köşe yazarı olarak gidecektir. Bu kararı verirken tereddüt etmiştir. İstanbul'daki gazetenin genel yayın müdürüyle telefonda konuşmasında bu kararsızlığı görülür. "Teşekkür ederim. Ben yapabilir miyim diye düşünüyorum" (Buğra, 1989: 29). Fazıl'ın bu tereddütlü hali onun bir karar vermesini gerektirmesindendir. Çünkü vereceği karar bütün hayatını etkileyecek önemli bir karardır. İnsan yapıp-eden bir varlıktır. Bütün bu yapıp-etmeleri bir karar neticesinde gerçekleşir. İnsanın üç türlü yapıp-etmesi vardır. "Birinci gruba insandan doğrudan bir karar bekleyen ya da dolaylı, refleksiyonlu bir karar isteyen yapıp-etmeler girerler. Örneğin bir planın, bir projenin, bir niyetin, bir hedefin, bir amacın, bir değerin ve benzerlerinin gerçekleştirilmesi gibi" (Mengüşoğlu, 1988: 95).

Fazıl'ın İstanbul için vereceği karar bu nevi bir yapıp-etme sınıfına girer. İkinci grup yapıp etmeler insanın zorunlu olduğu beslenme, barınma gibi yapıp-etmeler, son olarak da bir aracı kullanmak, odanın kapısını açmak gibi otomatikleşmiş eylemleridir. Sonuçta şartları değerlendiren Fazıl, hayatının bundan sonraki bölümünü değiştirecek İstanbul'daki gazetenin teklifini kabul etmiştir. Bu teklifi ve bundan duyduğu gururu arkadaşı Doktor Yılmaz'la paylaşır. İnsan, ideleştiren bir varlık olarak hayatın akışı içerisinde karşılaştığı olaylara yeni anlamlar yükler. İstemeler gerçekleştirir. Önemli olan bu istemelerin halis olup olmadığıdır.

"Şu küçük kasaba gazetesinin yaptığına bak diye anlatmaya başladı Fazıl; Onun sayesinde Bab-ı Ali'ye transfer oluyorum" (Buğra, 1989: 27). İnsan önceden gören bir varlıktır. Fazıl, İstanbul'a büyük bir gazeteye köşe yazarı olarak gitmenin kendisi için yeni fırsatlar doğuracağının farkındadır. Tereddütleri olsa da İstanbul'a gitmeye çok isteklidir. Zaten haberi arkadaşı Yılmaz'a verişindeki heyecanı istemesinin içten olduğunun bir göstergesidir. İstemenin arkasında, insanın gerçekleştirmek istediği hayalleri ve arzuları yatar.

İsteme, insanın varlık şartlarındandır. İnsan, istediği doğrultuda bir karar verir ve hayatını tanzim eder. "İnsan ancak yapmak istediklerini, kendisini ortaya koyabileceği hareketleri gerçekleştirmek ister, yani insan ancak istediği bir hareketi ' öne almak' veya sonraya bırakmakta zorlanmazsa, kendi hayatını düzene koyabilir" (Mengüşoğlu, 1988: 14). Fazıl, İstanbul'a gitmeye karar verişiyle hayatını da farklı bir mecraya taşıyacak kararı da vermiş olmaktadır.

İstediğini yapabilmesi de insanın özgür olmasıyla bire bir ilişkilidir. "İnsan hayatının, insan başarılarının rastlantıya bırakılmaması için, insanın yapıp-etmelerinde özgür olmasının da öteki varlık koşullarına katılması gerekir" (Mengüşoğlu, 1988: 14).

Doktor, Arkadaşı Fazıl'a şöhretin insanı değiştirmesinden bahseder, çeşitli uyarılarda bulunur. "Şöhret korkunç şeydir Fazıl… Bilmem hazır mısın? Şöhrete yani? Şunu demek istiyorum: Sana bakışları bizimkilere hiç benzemeyen gözlerin arasına gireceksin; kendini koruyabilir misin ve koruyabilecek misin demek istiyorum" (Buğra, 1989: 35). Doktor Yılmaz'ın arkadaşını uyarıcı tavrı insanın,

önceden gören, önceden belirleyen bir varlık olmasıyla ilgilidir. O, arkadaşının büyük şehirde kendi değerlerinden uzaklaşabileceğini, çıkar çatışmaların ortasında kendi benliğini yitirebileceğini önceden görebilmiştir. "İnsan önceden gören ve belirleyen bir varlıktır. Bunun anlamı şudur: İnsan ve yalnız insan önceden görerek ve önceden belirleyerek olayların akışına aktif bir şekilde karışabilir; onların akışını kendi niyet ve amaçları yönüne çevirmeye çalışabilir" (Mengüşoğlu, 1988: 115).

Fazıl'ın İstanbul'a gidişinden ve gazetede köşe yazılarının yayınlanıp tanınmasından kısa bir süre sonra Doktor Yılmaz'a zengin okul arkadaşı Cavit'ten İstanbul'da bir poliklinik açma teklifi gelmiştir. "Senin anlayacağın, hem çok kazanacağız, hem de bizden bir şey, en önemli şeyi, bekleyen o biçarelere yardımcı olacağız. Öteki arkadaşları herhalde hatırlarsın. Hepsi de değerli ve dürüst. Onlar da seni hatırlıyor ve böyle biliyor" (Buğra, 1989: 39). Doktor Yılmaz da aynı arkadaşı Fazıl gibi bir kararla baş başa kalmıştır. Ya yeni bir hayata yelken açacak ya da kasaba da kalarak yaşadığı hayata devam edecektir. O da arkadaşı gibi İstanbul'a gitme kararı vermiştir.

İstanbul'a Cavit'le görüşmeye giden Doktor Yılmaz, dostu Fazıl'ı arar. Fazıl, kıyafeti ve tavırlarıyla, gazeteden aldıklarıyla pek mümkün görünmeyen bir şekilde, değişmiş farklı bir kimliğe bürünmüştür. Oturup kalktığı insanlar da tanınmış yazar tayfasıdır. Fazıl arkadaşı Doktor Yılmaz'ı bu arkadaşlarıyla tanıştırır.

Fazıl'ın gazetede yazdığı fıkralarından oluşan kitabı okuyan Doktor, değişimin sadece görüntüde olmadığını görmüş, arkadaşı Fazıl'ı kan davasını kışkırtan kadınlara benzetmiştir. "Fazıl da aynı şeyi yapıyordu; okuyucularını kışkırtıyor, karşı düşüncelerle, yorumlarla, anlayışlarla, değil hoşgörüye, barışa hatta ateşkese yanaşmaz kinlere, düşmanlıklara itiyordu. Politika, başta partiler alanı, tam bir savaş alanı olsun istiyordu… 'Sakın ha' diyordu, 'kininizi gevşetmeyin' " (Buğra, 1989: 68). Kitabı okuduktan sonra çok üzülen Doktor Yılmaz, kitabı Fazıl'ın kefeni olarak nitelendirmiş ve onun evinden not bile bırakmadan ayrılmıştır. Doktor'un arkadaşı hakkındaki bu düşüncesi yine insanın önceden gören önceden belirleyen bir varlık olmasıyla açıklanmalıdır. Aslında Doktorun kızdığı şey arkadaşı Fazıl'ın yüksek değerler yerine araç değerleri benimsemiş olmasıdır. "Yüksek değerler çıkar

gözetilmeden, kendiliğinden hesapsızca yapılan davranışlardır. Yüksek değerler, değişmezler diğer insanlar ve uluslar içinde aynılık gösterirler. Oysa araç değerlerde bir hesap vardır. Çıkarcılık vardır … yarar değerleri, ilgi sferinin değerleri, her türlü maddesel varlık değerleri, ekonomik, teknik ve benzeri gibi değerler" (Mengüşoğlu, 1988: 104) araç değerlerin göstergeleridir. Araç değerler, aynı zamanda " hesaplaşmaların, sert çatışmaların, yarışmaların olup-bittiği bir alan"dır. Tam aksine " Yüksek değerler insanları birleştirir" (Mengüşoğlu, 1988: 105).

Doktor Yılmaz, "Kadıköy'de, Bahariye'ye çıkan sokaklardan birinde küçük ama nefis görüntülere açık bir çatı katına yerleşmiş pek de farkına varmadan Elif'in gediklileri arasına karışmıştı" (Buğra, 1989: 81). Doktor Yılmaz, arkadaşı Cavit'in açacağı özel hastanenin işlerinin uzaması nedeniyle bu sokakla ve insanlarıyla ilişkilerini geliştirir. Sık sık takıldığı sokakta bulunan Elif kahvehanesi onun, zaman öldürdüğü vazgeçilmez mekânlardan biri olup çıkar. Yılmaz, Elif'in bulunduğu sokağa 'Dünya'nın En Pis Sokağı' adını verir. "Sokak gerçektende akıl almayacak kadar pistir. Meyhanelerin, lokantaların, kahvelerin ve üç tekerlekli arabalarında köfte, kokoreç, mısır, ciğer satıcılarının, hiçbir vakit düzenli bir şekilde alınmayan çöpleri, artıkları öteye beriye saçılır, kokar. İkide bir tıkanan kanalizasyon taşkınları kaldırım kıyılarına yayılır. Bir de yağmur yağmaya görsün; sokak boydan boya ve yağmuruna göre, ayak bileklerine kadar ulaşır, zaman zaman da kaldırımlara yayılarak bir gölcük olur, iki yakayı birbirinden ayırır" (Buğra, 1989: 82).

Doktor Yılmaz**,** Elif de ilk zamanlar İstanbul'a gelişinde Fazıl'ın ona tanıştırdığı yazarlarla oturup kalkar. Sonraları Dünyanın En Pis Sokağında "…bambaşka bir dünyanın malı olan, kimi emekli, kimi öğrenci, kimi kumarbaz, kimi de hem kumarbaz, hem içkici olan, fakat hepsi de önemsiz, umursanmaz o insanları!" (Buğra, 1989: 82) Emekli Çopur, Fıstık satan Sedat, Çüklü Sabahat, Zühre, Asorti Beki, Anasının gözü Kaptan, Emekli Matematik Öğretmeni Muhtar Hoca, Aşçı Cevdet, Tophaneli Hasan, Allah'a Yan Bakan, Emekli Subay Nedim, Muhasebeci Sezai gibi günlerini 'Dünyanın En Pis Sokağı'nda harcayan içki ve kumar batağına bulaşmış insanları tanıma fırsatı bulur. Hepsinin farklı hikayeleri vardır. "Kumar ve içki bu insanlarda, kader'e karşı direniş gücü, o değilse, seçilen

son sığınaktı; kesinleşen yenilgiye rağmen, kişilik savaşını sürdürme hırsı..veya kuruntusu idi" (Buğra, 1989: 84-85).

Doktor Yılmaz, hastane açıldıktan sonra da Elif kahvesinden ve Dünya'nın En Pis Sokağı'ndan kopamaz. Orada gördüğü insan manzaraları onu çok etkilemiştir. "Beklenmedik, hiç umulmadık değişmeleri vardı insanların. İyilerde kötülükle, kötü bildiklerinizde sizi şaşırtan, heyecanlandıran iyilik ve güzelliklerle karşılaşabiliyordunuz… Dünya'nın En Pis Sokağı'nda ona çarpan bu gelgitlerdi" (Buğra, 1989: 121).

Fazıl'la bir daha hiç görüşmeyen Doktor Yılmaz. "Fazıl kimdi? Bir zamanlar bir kasabada bir Doktor Yılmaz, bir de on beş yıllık bir arkadaş vardı. Onun da adı Fazıl'dı. Yoktu artık; ölmüş mü idi yoksa?" (Buğra, 1989: 122) sorularını kendine sormuştur.

Ülkede karışıklıklar olmuş, her gün haber bültenleri ölü ve yaralı haberleri geçmeye başlamıştır. Elif'te birlikte kağıt, okey oynayan gençler bile birbirine düşmüşlerdir. "İki gencin biri it, öteki Moskova uşağı olmuştu" (Buğra, 1989: 130).

Kimi memleket elden gidiyor, memleket meselesi deyip işi gücü bırakmış kimi de 'işimize bakalım' tavırları takınmaktadır. "Ve toplumun bunca sorunu dururken diyenler yüzünden; bir işin sorumluluğundan ve yükünden kaçanlar yüzünden elektrikler yanmıyor, gemiler, trenler, kamyonlar, tırlar küçük büyük fabrikalar çalışmıyor, gencecik insanlar, ülkenin yarınları kurşunlanıyordu" (Buğra, 1989: 132-133).

Doktor Yılmaz, olanlara üzülüyor slogan çatışmacılığı ile Dünya'nın En Pis Sokağı'na takılanlar arasında pek fark görmüyordu. "Toplumun bunca sorunlarını çözümlemek için yapılan tartışmalarla ve bu tartışmaları yöneten sloganlarla, Dünya'nın En Pis Sokağı halkının sığınakları arasında, yani birayla, rakıyla, şarapla, okeyle, konkenle, at yarışı ile zerre fark yoktur: Fark sadece, yönetmenler ve yöneticiler bakımındandır: Sokak halkını mizaç bozuklukları, psikolojik bozukluklar, ötekileri ise bir iblis -veya anlaşılması pek de zor olmayan ihtiraslar- ele geçirmiş kullanmaktadır" (Buğra, 1989: 133).

Doktor Yılmaz, Fazıl'ın da değerlerini kaybetmiş "para için ün için, teneke madalyalar için değerlerinden" (Buğra, 1989: 134) uzaklaştırılmış olduğunu düşünüyordu. Ona İstanbul'a giderken söylediği sözleri hatırladı. Korktuğu başına gelmiş Fazıl çok değişmişti. "İnsanın eylemlerinin yönü öğütlerle değiştirilemez, bunun için de bir insana iyi olmayı, erdemli olmayı, çalışmayı, dürüst olmayı öğütlemek etkisizdir. Sosyal çevre bütün kurumlarıyla daha etkilidir" (Mengüşoğlu, 1988: 154).

Doktor Yılmaz, kan davasından da beter görüyordu ülkedeki gelişmeleri. "Bir aileyi de değil, bir milleti kurşunladıklarının farkında bile değiller. Bir inanç bir düşünce sistemi bile değil; beyinlerini yıkayan, boşaltan üç, beş slogan için karşı sloganları öldürerek cezalandırdıklarını sanıyorlar. Asıl cezalandırdıkları geride kalanlar" (Buğra, 1989: 143). Politikacıların sert söylemlerini de kan davasını kışkırtan kadınların sözlerine benzetir, Doktor. Politikacılar yüksek değerlerden ziyade araç değerleri benimsemiş insanlardan oluşur. Onların bütün çabası, olandan bitenden kendi hesaplarına nasıl faydalanacakları düşüncesidir. "… Çünkü o çıkarını düşünür; yani yüksek değerlerin yerine daima araç değerleri koyar; bunu da ustaca maskelemesini bilir. Politikacı daima dolaylı, refleksiyonlu yapıp-etmeler içindedir" (Mengüşoğlu, 1988: 104).

Halkın, bilinçten yoksun boş yere enerjisini tüketmesini ülkenin geleceğini karartmasına bir anlam veremez. Doktor Yılmaz, tavır takınan bir insandır. O, olup bitenler karşısında ülkenin geleceği için kaygılıdır. Bu yüzden kışkırtmalara, kışkırtanlara başta arkadaşı Fazıl olmak üzere, tavır almıştır. Fazıl'ın değerlerini yitirdiğini yüksek değerlerin dışına çıktığını anlayınca, onunla görüşmeyi kesmiştir. Onun hayatındaki varlığını bile, sorgular olmuştur.

Tarık Buğra, Doktor Yılmaz'ı romanda olup bitenlere doğru bir penceren bakan ve olayları insani bir çerçeveden değerlendiren bir kahraman olarak betimler. Bir nevi Doktor Yılmaz, romanda Tarık Buğra'nın sesi konumundadır. Fakat harekete geçmemesi tam bir tavır almadığını da bize gösterir. "Çünkü tavır takınma harekete geçmeyi, yapıp-etmeyi gerektirir, tavır takınma yapıp–etme haline gelemediği zaman insanın içinde bulunduğu durum devam eder" (Mengüşoğlu, 1988:

113-114). Doktor, olanları tasvip etmemekle beraber, olanları durdurmak adına bir davranış içine de girmemiştir. Kaygılıdır; ama sadece olanları izlemiştir. Elif'teki günleri için bir muhasebe yapar. "… bunca zamandır gerçek hayattan, hayatın gerçeklerinden kaçarak alkole, küçük veya büyük kumara, hatta sadece oyuna ve bir takım gümrük kaçağı sloganlara sığınanların arasında yaşamış, sıradan bir meslek çalışmalarının dışında kendisi de o kaçaklar dünyasının adamı olup çıkmıştı" (Buğra, 1989: 132). Bu muhasebesi onun insan olarak bir tavır sergilediğinin, üzüldüğünün göstergesidir. "Çünkü insan, olup-bitenlere karşı kayıtsız kalamaz; hiç olmazsa kendini ilgilendiren olaylar karşısında ilgisiz kalamaz" (Mengüşoğlu, 1988: 14). Doktor Yılmaz, bir kamera gibi çevresindeki insanları ve olayları izlemiş yanlışları, olmaması gerekenleri okura göstermiştir.

Doktor Yılmaz 'Dünya'nın En Pis Sokağı'nda ve ülkede olanların, bilinç eksikliğinden kaynaklandığı tespitini yapar. Kulak misafiri olduğu konuşmalar bu düşüncesinin delili gibidir: "Sen söze bana göre sosyalizm diye başlıyor, sonra da, bal gibi çoğulcu demokrasiyi anlatıyorsun" (Buğra, 1989: 148).

Roman başkahraman Doktor Yılmaz'ın yaşamının bir kesitini ve tanık olduğu insanlar ve olaylar bağlamında irdeler. Tarık Buğra kahramanı Doktor Yılmaz ile okura bazı gerçekleri sezdirmeye çalışan, ülkenin siyasi sloganlar ve eylemlerle nasıl bir kaosun içine sürüklendiğini gösteren bir yazar konumundadır.

İnsanların çıkarları için değerlerinden uzaklaşmaları ve bencilleşmeleri, ülkenin geleceğine olan duyarsızlıkları kişiler ve olaylar üzerinden verilir. Bucak müdürü Fazıl, kasaba arkadaşı Doktor Yılmaz ile değerler üzerinden kurduğu dostluğu büyük şehre gidince kaybetmiştir. Romanda Fazıl'ın yaşama bakışı, olayları ele alışı ve gazete yazılarındaki kışkırtıcı üslubu, kan davasını körükleyen köydeki eğitimsiz kadınlarla özdeş tutulmuştur.

Doktor Yılmaz'ın da eski okul arkadaşlarının teklifiyle hastane kurmak amacıyla İstanbul'a gelmesi büyük şehrin hayatına nüfuz etmesini ve ülke gerçeklerini daha net görmesini sağlamıştır. Doktorun 'Dünyanın En Pis Sokağı' adını verdiği sokak insanların kendi hayal kırıklıklarından ve ülke gerçeklerinden uzaklaşıp koptukları bir çürümüşlüğü doktorun tanımıyla 'asalaklar cenneti'ni

barındıran bir mekan görünümündedir. Doktor, bütün yanlışların farkındadır. Arkadaşı Fazıl'ı değerlerinden kopmuş gördüğünden hayatından uzaklaştırır. Fakat çürümüşlüğün göstergesi Dünyanın En Pis Sokağı'na gitmekten kendini alıkoyamaz.

Ülkedeki gerginliği, insan manzaraları ve olaylar üzerinden yansıtmaya çalışan Doktor, özeleştirisini de yapmaktan geri durmaz. Politikacılar ve onların söz ve eylemleriyle kışkırttıkları bilinçsiz gençler boş ve anlamsız çekişme ve çatışmalarla ülkenin geleceğini karartmaktadırlar. Onların evlatlarından kan ve ölüm isteyen kan davası güden köydeki kadınlardan hiç farkları yoktur.

Takiyettin Mengüşoğlu'nun, İnsan Felsefesi kitabındaki "İnsanın Varlık Yapısı ve Nitelikleri" çerçevesinde ele aldığımız romanda Tarık Buğra'nın kahramanlarından Fazıl'ı insanın varlık şartlarını bakımından değerlendirdiğimizde özgürlüğünü çıkarından yana kullandığını görürüz, çünkü istemeleri, kendi içindir. Toplumu kışkırtmış ve insanların bu kışkırtmalardan göreceği zararı umursamamıştır. Değerlerini yitirmiş bir insan, profili çizmektedir. Bu bağlamda Tarık Buğra'nın kabul etmediği, dışladığı bir kahramana dönüşmüştür. Romanda da Fazıl, arkadaşı Doktor Yılmaz, tarafından terk edilmiş arayıp sorulmamıştır.

Doktor Yılmaz ise romanda varlık şartlarından değerleri duyan ve özgürlüğünü olumlu kullanan, istemelerini kişisel menfaat düzleminde değil de toplumun geleceği perspektifinden oluşturmuş bir kahramandır. Bu haliyle Tarık Buğra'nın olumladığı, kabul ettiği insan profili çizmektedir. Doktor Yılmaz, tercihleri ve bakış açısıyla idealize edilmiş, toplum içerisinde yaşayan insanlara ayna tutma görevi üstlenmiştir. Fakat onun da eyleme geçme noktasında özeleştirisinde de belirttiği eksiklikleri vardır. O, yanlışları gören ama; eyleme geçmemiş bir kahramandır. Köydeki kan davasının gereksizliğini ve Dünyanın En Pis Sokağı'ndaki yaşayışın çürümüşlüğünü, politikacıların oy menfaati için ülkeyi kaosa sürüklemelerini görmüştür. Ülkenin geleceği ile ilgili kaygılanmıştır. Değerlerin korunması gerektiğini belirtmiştir. Bütün bunlara rağmen somut bir şey yapmaktan geri durmuştur. Tarık Buğra, kahramanlarını özgürlüğünü kötüye kullandıklarında kabul etmeyen, özgürlüklerini iyi yönde kullandıklarında, bilgili olduklarında, çevrelerine örnek davranışlar sergilediklerinde kabul eden bir yazardır. Bu nedenle

Doktor Yılmaz'ı kabul etmiş olumlulamış; fakat değerlerini bir tarafa bırakıp insanların düştükleri çıkar mücadelelerine kendini kaptırmış, elindeki imkanları kışkırtıcılık yaparak kullanan Fazıl'ı kabul etmemiştir.

Buğra, 'Dünyanın En Pis Sokağı' romanında da diğer romanlarında olduğu gibi insanı insan yapan varlık şartlarını gerçekleştiren kahramanlarını, yozlaşmış, yüksek değerlerden uzaklaşıp araç değerlerin kontrolüne girmiş, özgürlüğünü kötüye kullanan kahramanların karşısına koymuş, insanın kendinden ve toplumdan sorumlu olduğu bilincini okuyucuya sezdirmeye çalışmıştır.

3.BÖLÜM

ROMANLAR VE KAHRAMANLAR TABLOSU

İncelediğimiz on bir romanın kahramanlarını Buğra'nın kabul edip etmemesine göre tasniflersek şöyle bir sonuç ortaya çıkacaktır.

Tarık Buğra'nın romanlarında onayladığı / onaylamadığı kahramanlar:

Dönemeçte:

Onayladıkları: Dr Şerif(aydın), Fakir Halid(esnaf)

Onaylamadıkları: Eczacı Celal, Savcı Yardımcısı Orhan, Handan, Karcı Yusuf

Küçük Ağa, Küçük Ağa Ankara'da:

Onayladıkları: Çolak Salih(Gazi), İstanbullu Hoca(Küçük Ağa) Ali Emmi (sağduyulu, akil kasabalı), Doktor Haydar, Reis Bey, Mehmet Akif

Onaylamadıkları: Çakırsaraylı,Çerkes Etem, Niko, Tevfik Bey

Osmancık:

Onayladıkları: Osman Bey, Şeyh Eda Balı, Kosses, Gündüz Bey

Onaylamadıkları: Aya Nikola, Dündar Bey

Firavun İmanı:

Onayladıkları: M. Akif, Kurtçalı Aziz, Hüseyin Avni, Hasan Basri, Rauf Bey

Onaylamadıkları: Ali Yusuf, Hüseyin Sadi

Yağmur Beklerken:

Onayladıkları: Rıza Efendi, Avukat Rahmi, Avukat Kenan Bey

Onaylamadıkları: Çıkar politikası güden kasabalı

İbiş'in Rüyası:

Onayladıkları: Nahit(tiyatrocu), Muhsin Bey

Onaylamadıkları: Sadi Rıza, Hatice

Yalnızlar:

Onayladıkları: Murad Kervancı, Şükriye

Onaylamadıkları: Doktor Rıza, Hayriye Hanım, Hurrem

Gençliğim Eyvah:

Onayladıkları: Delikanlı(Raşit), Güliz(Sıdıka)

Onaylamadıkları: İhtiyar, Sokağa dökülen gençlik

Siyah Kehribar:

Onayladıkları: Türk Genci

Onaylamadıkları: Mussolini yönetiminin memurları

Dünya'nın En Pis Sokağı:

Onayladıkları: Doktor Yılmaz

Onaylamadıkları: Fazıl, Dünya'nın En Pis Sokağı'nda zamanını öldüren insanlar

4.BÖLÜM

TARIK BUĞRA'NIN HAYAT HİKÂYESİ

(2 Eylül 1918 - 26 Şubat 1994)

2 Eylül 1918 tarihinde Akşehir'de doğdu. ilk ve orta eğitimini doğduğu kasabada Akşehir'de alan Tarık Buğra, liseyi Konya'da bitirdi.

Yazma yeteneğinin, ortaokulda Türkçe öğretmeni, Rıfkı Melül Meriç tarafından 'Bahar' konulu bir kompozisyon ödevi sonrasında ortaya çıktığını belirten Buğra, yine de o yıllarda yazar olmak gibi bir düşüncesinin olmadığını söyler (Tekin, 2004: 99).

Edebiyata ilgi Tarık Buğra'da lise yıllarında başlar. Askerlik görevi sırasında yazdığı bir oyunla somutlaşır. "Edebiyatçı olmayı lisenin ikinci sınıfındayken kurmuştum. İlk çalışmalarım askerlikte başladı. Taş ocağında bir iş birliğinin komutanıydım. Aylarca yalnız kaldım. Bu arada 'Akümülatörlü Radyo' adında bir oyun yazdım" (Tekin, 2004: 87). Akümülatörlü Radyo oyunu Şehir Tiyatrolarında üç kez repertuara alınmasına karşın bir türlü sahneye konmaz. Daha sonra Buğra bu tiyatro oyununu "Yalnızlar" adıyla okuyucunun beğenisine sunacaktır.

Eğitim hayatı çalkantılı geçen Tarık Buğra, İstanbul Tıp Fakültesi, İstanbul Hukuk Fakültesi ve son olarak İstanbul Edebiyat Fakültesine devam ettiyse de bir türlü mezun olamaz. 1947-1948 yıllarında gazeteciliğe başlayan Buğra, ilk deneyimini memleketi Akşehir'de çıkardığı 'Nasrettin Hoca' gazetesiyle yaşar.

Edebiyat dünyasına ilk göz kırpışı, 1948 yılında Cumhuriyet Gazetesinin düzenlediği Yunus Nadi Yarışmasında 'Oğlumuz' adlı öyküsüyle ikincilik ödülüne layık görülmesidir. Öyküyü Tarık Buğra, ilk öyküsü olan 'Kekik Kokusu'nun Prof. Dr. Mehmet Kaplan tarafından beğenilmemesi üzerine bir gecede yazmıştır. Kendisi bu ödül için "Benim doğumum gerçekten bu 'Oğlumuz' hikayesi sayılabilir " (Tekin, 2004: 87) diyecektir. Bu yıllarda ilk romanı 'Yalnızların Romanı' Çınaraltı Dergisinde yayınlanır. Eserlerinden ilk parayı da 'Havuçlu Pilav Meselesi' adlı

öyküsüne Yusuf Ziya Ortaç'ın 'Çınaraltı' dergisi için on beş lira telif ödemesiyle kazanmıştır.

'Oğlumuz' Tarık Buğra'ya Bab-ı Ali'nin kapısını sonuna kadar açmış, İstanbul'da Milliyet, Yeni İstanbul, Yol, Tercüman gazetelerinde yazarlık ve yöneticilik görevlerinde uzun yıllar çalışmıştır. Gazeteci kimliğiyle çalıştığı yıllarda verimli bir yazar olarak Türk edebiyatına altın harflerle yazılan eserler ortaya koymuştur.

O, Töre dergisinde yayınlanan söyleşisinde kendi hayat hikayesini şu şekilde özetlemiştir. "Damdan düştüm … kızıla yakalandım … sıtmaya tutuldum … ilkokulda, ortaokulda, lisede, üç defa, geçici olarak kovuldum … beş kere işsiz kaldım, ağır bir depresyon geçirip kuduz oldum diye tutturdum zorla, doktoru tehdit ederek kuduz iğnesi yaptırdım …'çok, çok eskilerde … hayal meyal hatırlarım, aşık oldum" (Tekin, 2004: 55).

Buğra, yazmaya başlama amacını da 'insanı anlatma isteği' olarak anlatır. O, bütün eserlerinde insanın hallerini, kaderini anlatmış ve yorumlamıştır.

Bir edebiyatçının da ilim adamı gibi olaylara yansız yaklaşması gerektiğini, aksi halde politik bir görevliye dönüşeceğini savunur. Tarafsızlığını kaybetmiş bir fikre angaje olmuş yazarların aslında okuyucusuna ihanet ettiği görüşündedir. O, "Edebiyat ispatlamaz, gösterir; telkin etmez, düşündürür; hüküm vermez, hüküm vermeye yol açar; iddia etmez, okuyucunun red ve kabul; hal ve ruh tercihini serbest bırakan bir dünya kurar. Görevi budur ve bunu başardığı ölçüde değerlidir" (Tekin, 2004: 78). sözleriyle kendi sanatçı kimliğini ortaya koymuştur.

Buğra, bilimin ışığıyla aydınlanmış insanları, insanın varlık şartları çerçevesinden insanlığını yitirmemiş, halis niyetli kahramanları topluma örnek olarak sunmuştur. Onun aydın tanımı: hoşgörülü, anlamak hevesine sahip, Hakkı tanıyan, doğruya doğru diyen, birikim sahibi insan olmuştur. Bilgi birikimini halk için, adalet için değil de çıkarları için kullanan insanlara isimlerinin önünde unvanlarda olsa itibar etmez.

Ülkemizin politize oluşundan yakınan Buğra, politikacıların da kışkırtmalarıyla ayrışan ve çatışan halkın ülkemize zaman kaybettirdiğini ve geleceğimizi kararttığını gerek söyleşilerinde gerekse yazdığı romanlarda sık sık vurgular. "Bir ülkede politika en önemli ve tek önemli konu haline gelmişse, hakiki sanat ve edebiyatın işi çetindir" (Tekin, 2004: 210).

Bu düşüncesine paralel olarak Buğra, derneklerden üyelik için gelen teklifleri, hatta Adalet Partisinden milletvekilliği tekliflerini reddetmiş bunun sebebini de "Ben kendi kafamla sınırlı kalayım, kendi düşüncelerime çalışayım, bunu tercih ettim…" (Tekin, 2004: 198) diye açıklamıştır.

Milliyetçi ve mukaddesatçı bir dünya görüşünün izlerini taşıdığı eserleri ve yaşayış biçimiyle sonsuzluğa uzanan Tarık Buğra, Kendisinin para ve şöhret için değil kendi yapabileceği en iyi şeyi yapmak için çaba harcadığını belirtmiştir. Prof. Dr. Birol Emil Türk Kültür ve Edebiyatından Şahsiyetler adlı eserinde Tarık Buğra'yı şöyle tarif eder: "Başından beri yarı isyankâr, yarı derbeder bir hayat… Dikenli ve pervasız, oldukça imtizaçsız, tevazudan ziyade gurura yatkın bir mizaç… Bununla beraber bazı yazılarının ve polemiklerinin dışında bütün kibarlığı efendiliğiyle mümtaz bir şahsiyet… Yazarlığı ve edebiyatı on altı yaşından beri kendine hayat ufku seçmiş, hatta yegâne davası yapmış bir insan… Dost kazanmaktan ziyade düşman kazanmayı meziyet saymış bir karakter…"

Çok sevdiği ülkesini ve insanını kasaba özelinde dramatik bir üslupla ele alan Tarık Buğra, okuruna birçok şey katmakla kalmamış örnek olduğu birçok yazara da ışık tutmayı başarmış, Cumhuriyet Dönemimizin en önemli yazarlarındandır. Yakalandığı amansız hastalık sonucunda 26 Şubat 1994'te İstanbul'da aramızdan ayrılmıştır.

Hikâyeleri:

Oğlumuz (1949), Yarın Diye Bir Şey Yoktur (1952), İki Uyku Arasında (1954), Hikâyeler (1964-1969)

Romanları:

Siyah Kehribar (1955), Küçük Ağa (1964), Küçük Ağa Ankara'da (1966 İkisi bir arada 1968), İbiş'in Rüyası (1972), Firavun İmanı (1976), Gençliğim Eyvah (1979), Dönemeçte (1980),Yalnızlar (1981), Yağmur Beklerken (1981), Osmancık (1983), Dünyanın En Pis Sokağı (1989)

Gezi Notları:

Gagaringrad (1962)

Köşe Yazıları:

Gençlik Türküsü (1964), Düşman Kazanmak Sanatı (1979), Politika Dışı (1992), Bu Çağın Adı (1995)

Tiyatroları:

Ayakta Durmak İstiyorum (1966), İbişin Rüyası (1971), Üç Oyun (Ayakta Durmak İstiyorum, Akümülatörlü Radyo, Yüzlerce Çiçek Birden Açtı) (1979), Güneş ve Arslan-Patron (1989)

Senaryo ve Oyunu:

Sıfırdan Doruğa-Patron (1994)

Ödüller:

"Oğlumuz" adlı hikâyesiyle 1948 yılında Cumhuriyet gazetesinin açtığı yarışmada ikincilik ödülü

"Osmancık" romanıyla, 1985 Milli Kültür Vakfı Edebiyat Armağanı

"Yağmur Beklerken" romanıyla 1989 Türkiye İş Bankası Büyük Ödülü

"İbiş'in Rüyası", 1970, TRT Sanat Ödülleri Yarışması'nda başarı ödülü

Tarık BUĞRA, 1991 yılında "Devlet Sanatçısı" unvanıyla onurlandırılmıştır. Yazarın adının verildiği İstanbul Pendik'te bir lise, memleketi Akşehir'de bir

ilköğretim Okulu'nun yanı sıra Akşehir'de ve Ankara Milli Kütüphane önünde bir heykeli bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

AKTAŞ, Şerif (1991), **Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş**, Akçağ Yayınları, Ankara.

AYYILDIZ, Mustafa (2011), **Yakın Dönem Türk Romanı ve Roman İncelemeleri**, Akçağ Yayınları, Ankara.

BANARLI, Nihat Sami (2001), **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

BUĞRA, Tarık (2012a), **Dönemeçte,** İletişim Yayınları, İstanbul.

BUĞRA, Tarık (2012b), **Küçük Ağa, Küçük Ağa Ankara'da**, İletişimYayınları, İstanbul.

BUĞRA, Tarık (2005), **Osmancık**, Ötüken Yayınları, İstanbul.

BUĞRA, Tarık (2012c), **Firavun İmanı**, İletişim Yayınları, İstanbul.

BUĞRA, Tarık (2011a), **Yağmur Beklerken**, İletişim Yayınları, İstanbul.

BUĞRA, Tarık (2012ç), **İbiş'in Rüyası**, Ötüken Yayınları, İstanbul.

BUĞRA, Tarık (2012d), **Yalnızlar**, Ötüken Yayınları, İstanbul.

BUĞRA, Tarık (2012e), **Gençliğim Eyvah**, Ötüken Yayınları, İstanbul.

BUĞRA, Tarık (2011b), **Siyah Kehribar**, Ötüken Yayınları, İstanbul

BUĞRA, Tarık (1989), **Dünyanın En Pis Sokağı**, Ötüken Yayınları, İstanbul.

BULUT, Yıldıray, **Tarık Buğra'nın Romanlarında Kadın, Erkek İzlekleri ve Birbirleriyle Olan İlişkileri**, Turkish Studies, Volume 9/3 Winter 2014, s.316

ÇELİK, Yakup (2002), **Sait Faik ve İnsan**, Akçağ Yayınları, Ankara.

ÇETİŞLİ, İsmail (2008), **Edebiyat Sanatı ve Bilimi**, Akçağ Yayınları, Ankara.

ÇİLİNGİR, Lokman (2003), **Umut Felsefesi**, Elis Yayınları, Ankara.

ENGİNÜN, İnci (2012), **Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı**, Dergâh Yayınları, İstanbul.

EMİL, Birol, **Türk Kültür ve Edebiyatından Şahsiyetler**, Akçağ Yayınları, Ankara

ERCİLASUN, Bilge, **Töre Dergisi**, Ocak/Şubat:1981, Sayı:116-117

GENÇTAN, Engin (1990), **İnsan Olmak**, Remzi Kitabevi, İstanbul.

KARATAŞ, Turan, **Tarık Buğra'nın Öyküleri ve Öykücülüğü**, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:49 Kış 2009

KIERKEGAARD, Soren (2004), **Kaygı Kavramı**, Hece Yayınları (çev. Vefa Taşdelen), Ankara.

KORKMAZ, Ramazan (2006), **Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı**, Grafiker Yayınları, Ankara.

MENGÜŞOĞLU, Takiyettin (1988), **İnsan Felsefesi**, Remzi Kitabevi, İstanbul.

MENGÜŞOĞLU, Takiyettin (2013), **Felsefeye Giriş**, DOĞUBATI Yayınları, İstanbul.

NACİ, Fethi (2010), **Yüz Yılın 100 Türk Romanı**, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.

ÖCAL, Oğuz (2012), **Tahsin Yücel'in Romanlarında Bireyin Dramı, Yapı ve İroni**, Akçağ Yayınları, Ankara.

ÖCAL, Oğuz, (2007), **Dönemeçte Romanında Yapı ve Tema**, Türklük Bilimi Araştırmaları, Güz, s.101-117.

ÖCAL, Oğuz, (2010), **Değerleri Duyan, Tavır Takınan Bir Varlık Olarak İnsan ve Ömer Seyfettin'in Tarihî Hikâyeleri/Kahramanları**, Bilim ve Aklın Işığında Millî Eğitim Dergisi, Kasım 2010, S.129, s.29-37.

ÖNERTOY, Olcay, **Cumhuriyet Döneminde Roman** (Erişim) www.anadolu.edu.tr aos/kitap/ioltp/ 2275/ unite08.pdf Ünite: 8 Sayfa 123

ÖRGEN, Ertan, **Yağmur Beklerken Romanında Aydınlar ve Halk**, www.turkiyat.selcuk.edu.tr/pdfdergi/s14/orgen.pd 53

ÖZLÜK, Nuran, **Tarık Buğra'nın Konusu Anadolu'da Geçen Roman ve Hikayelerinde Görülen Yazarlar, Eserler, Kahramanlar,** Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Selçuk Üniversitesi, Sayı 26, Güz 2009,

SATRE, J.P (1997), **Varoluşçuluk**, (çev. Asım Bezirci), Say Yayıncılık, İstanbul**.**

BAĞCI, Rıza, **Tarık Buğra'nın Dönemeçte Romanında Kişiler ve Karakterizasyon**, 2004, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler**,** Cilt:2, Sayı:1,

TEKİN, Mehmet (2004), **Tarık Buğra Söyleşiler**, Çizgi Yayınları, Konya.

TEZCAN,A, **Türk Edebiyatı**, , Sayı:101, Mart 1982

TURAL, Kemal Sadık, **Töre Dergisi,** , s28 Ocak-Şubat 1981, sayı.116-117

TURİNAY, Necmettin (1996), **Kültür Dil ve Sanata Dair**, Akçağ Yayınları, Ankara.

TÜZER, İbrahim, **Anlamlı Çalışma Alanı Olarak Ahilik ve Dönemeçte Romanının Fakir Halit'i**, Ahi Evran-ı Veli Ve Ahilik Araştırma Sempozyumu Bildirileri, Gazi Üniversitesi, Ahilik Kültürü Araştırma Merkezi Yayınları, No:2, 2005,s.939-950

YALÇIN, Alemdar (2011), **Cumhuriyet Dönemi Çağdaş Türk Romanı**, Akçağ Yayınları, Ankara.